



พิมพ์ครั้งที่ 2

ปรับปรุง พ.ศ. 2563

รายงานผล การพัฒนา

ความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน
พัฒนาสังคมและสุงภาวะจังหวัดมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ

หน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเรียนรู้และการจัดการความรู้



คณะศึกษาศาสตร์ | มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รายงานผลการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและ
สุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ห้ามลอกเลียนแบบไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่ง
ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ฉลาด จันทรมบัติ. รายงานผลการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน
พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม. พิมพ์ครั้งที่ 2 ตักสิลาการพิมพ์,
มหาสารคาม 2564. 371 หน้า
ISBN : 978-616-582-110-0

พิมพ์ครั้งที่ 2 : เมษายน 2564
จำนวน 100 เล่ม

ผู้รับผิดชอบจัดพิมพ์

รศ.ดร.ฉลาด จันทรมบัติ
เลขที่ 1 สารคาม-วาปีปทุม ถนนสารคาม-วาปีปทุม ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
มือถือ : 081-9754618
email : chalard.cha@neu.ac.th www.drchalard.com

พิมพ์ที่

ตักสิลาการพิมพ์ 205/4 ถนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000
มือถือ/ไลน์ไอดี : 081-5465776, 088-5608139
อีเมล : Manoch-sri2220@hotmail.com
นายมานิช ศรีบุญเรือง ผู้พิมพ์/โฆษณา/แบบปก, 2564

ผู้จัดจำหน่าย

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ
มือถือ : 081-9754618
email : chalard.cha@neu.ac.th www.drchalard.com

ราคา 350 บาท



บทคัดย่อ

โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสขภาวะ จ้งหวัคมหาสารคามระยะที่ 1 (ปี 2554) ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 สิ้นสุดโครงการ เดือนกุมภาพันธ์ 2555 หน่วยงานหลักประกอบด้วย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม องค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม องค์การบริหารส่วน ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก องค์การบริหาร ส่วนตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนาคู องค์การบริหาร ส่วนตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย และคณะทำงานขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาคความ ยากจนของจ้งหวัคมหาสารคาม ความมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อสร้างกลไกภาคีความร่วมมือ พัฒนาแก้ปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสขภาวะที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาระบบ ฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ 3) เพื่อสร้าง กระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาคเศรษฐกิจ สังคม และสขภาวะ และ 4) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนตามความต้องการของชุมชน พื้นที่ดำเนินการใน 6 อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน ในจ้งหวัคมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายคือ ครวัเรือนต้นแบบ จำนวน 202 ครอบครัว โดยใช้กระบวนการดำเนินงานการวิจัยและพัฒนาโดย ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ขั้นตอนดำเนินงาน 1) การสำรวจข้อมูล สภาพปัจจุบันปัญหา 2) การวิเคราะห์ข้อมูล 3) การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 4) ปฏิบัติตามแผน และปรับปรุง 5) ติดตามประเมินผล 6) พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ และ 7) สรุปบทเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครื่องมือมี 2 ชนิด 1) เครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ สมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต คู่มือการปฏิบัติงาน คู่มือ แผนชุมชน และคู่มือการจัดทำข้อมูลสขภาวะชุมชน 2) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จ ผลการดำเนินงานปรากฏผล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 การดำเนินงานประกอบด้วย การจัดเตรียมกลไกการทำงานโครงการ การพัฒนาตัวชี้วัดกำหนดเกณฑ์การประเมิน การจัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน ผลปรากฏว่า มีภาคีความร่วมมือร่วมเป็นกลไกการดำเนินงานระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน สามารถ พัฒนาตัวชี้วัดเพื่อประกอบการประเมินผลการดำเนินงาน การจัดทำเอกสารคู่มือในการดำเนินงาน ประกอบด้วย คู่มือบัญชีรายรับ-รายจ่าย คู่มือแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต คู่มือแผนแม่บทชุมชนคู่มือ แผนสขภาวะ แผ่นพับ และแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ



ขั้นตอนที่ 3 การสรุปสะท้อนผล ระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2554 ผลการดำเนินงาน มีการวิเคราะห์บัญชีรายรับ – รายจ่ายระดับครัวเรือนต้นแบบ สามารถบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายทุกวันเป็นกิจวัตรประจำวัน มีการวิเคราะห์วางแผนชีวิตตนเองได้มีแผนพัฒนาอาชีพตนเอง มีการบรรจุเข้าในแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ.2555-2557) ขององค์กรส่วนท้องถิ่นเป้าหมายงบประมาณ 450,000 บาท และมีการแสวงหาความรู้ศึกษาดูงาน มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชนสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ได้สนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินงานโครงการนาร่อง โครงการละ 20,000 บาท ดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านทาง website และมีโครงการที่เด่นๆ ได้แก่ โครงการ 2 ไร่ไม่ยากไม่จน โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส.3 วัง โครงการรวมซื้อรวมขายบ้านดงน้อย โครงการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้าน ส.3วัง มีตัวชี้วัดความสำเร็จตามตัวบ่งชี้ในภาพรวมหลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินงาน ได้แก่ การแสวงหารูปแบบกลไกภาคีความร่วมมือในระดับพื้นที่ในการสนับสนุนการพัฒนา และบูรณาการแผนพัฒนาขององค์กรภาคีสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนของชุมชน นำวิธีคิดวิถีปฏิบัติและการให้ค้ำค่า ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติจริงของครอบครัวต้นแบบสู่การปรับปรุงพัฒนางานขององค์กรได้

ปัจจัยแห่งความล้มเหลวได้แก่ การขาดการประสานงานที่ดีในการทำงาน ขาดจิตสำนึกที่ดี เสียสละ และจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน

แนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป ควรกระตุ้นครอบครัวต้นแบบนำแผนชีวิตลงสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกแผนงานกิจกรรมให้มีการเวทีติดตามความก้าวหน้าต่อเนื่อง ควรขยายจำนวนครอบครัวเข้าร่วมโครงการดำเนินการเพิ่มขึ้น เชื่อมประเด็นการแก้หนี้สินของเกษตรกรพัฒนาสถาบันการเงิน ชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดำเนินการต่อไป



บทคัดย่อ

รายงานผลการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดมหาสารคาม ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 สิ้นสุดโครงการเดือนกุมภาพันธ์ 2555 หน่วยงานหลักให้งบประมาณสนับสนุน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อรับใช้สังคม จังหวัดมหาสารคามเข้าเรียนรู้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาขา อำเภอกว๊านพะภูมิ องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนิคมน้ำ และองค์การบริหารส่วนตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย คณะทำงานขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดมหาสารคาม ความมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อสร้างกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ 3) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะ และ 4) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชน พื้นที่ดำเนินการใน 6 อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน ในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายคือ ครุวัตรต้นแบบจำนวน 202 ครอบครัว โดยใช้กระบวนการดำเนินงานการวิจัยและพัฒนาโดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ขั้นตอนดำเนินงาน 1) การสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา 2) การวิเคราะห์ข้อมูล 3) การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 4) ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง 5) ติดตามประเมินผล 6) พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ และ 7) สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครื่องมือมี 2 ชนิด 1) เครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ สมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต คู่มือการปฏิบัติงาน คู่มือแผนชุมชน และคู่มือการจัดทำข้อมูลสุขภาวะชุมชน 2) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จ ผลการดำเนินงานปรากฏผล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 การดำเนินงานประกอบด้วย การจัดเตรียมกลไกการทำงานโครงการการพัฒนาตัวชี้วัดกำหนดเกณฑ์การประเมิน การจัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน ผลปรากฏว่า มีภาคีความร่วมมือร่วมเป็นกลไกการดำเนินงานระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน สามารถพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อประกอบการประเมินผลการดำเนินงาน การจัดทำเอกสารคู่มือในการดำเนินงานประกอบด้วย คู่มือบัญชีรายรับ-รายจ่าย คู่มือแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต คู่มือแผนแม่บทชุมชนคู่มือแผนสุขภาวะ แผนพับ และแผนป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน 2554 ได้ผลการดำเนินงานได้ประชุมชี้แจงระดับจังหวัด 1 ครั้ง ได้จัดให้มีการลงนามบันทึกความร่วมมือ (MOU) อบรมวิทยากรกระบวนการฝึกปฏิบัติการทำบัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตแผนชุมชนและแผนที่สุขภาวะ ส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการใช้คู่มืออย่างถูกต้อง มีฐานข้อมูลรายรับรายจ่ายบัญชีครัวเรือน



ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน 2554 ได้ผลการดำเนินงานได้ประชุมชี้แจงระดับจังหวัด 1 ครั้ง ได้จัดให้มีการลงนามบันทึกความร่วมมือ (MOU) อบรมวิทยากรกระบวนการฝึกปฏิบัติการทำบัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนชุมชนและแผนที่สุขภาพะ ส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการใช้คู่มืออย่างถูกต้อง มีฐานข้อมูลรายรับรายจ่ายบัญชีครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปสะท้อนผล ระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2554 ผลการดำเนินงานมีการวิเคราะห์บัญชีรายรับ-รายจ่ายระดับครัวเรือนต้นแบบ สามารถบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายทุกวัน เป็นกิจวัตรประจำวัน มีการวิเคราะห์วางแผนชีวิตตนเองได้มีแผนพัฒนาอาชีพตนเอง มีการบรรจุเข้าในแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2555-2557) ขององค์กรส่วนท้องถิ่นเป้าหมายงบประมาณ 450,000 บาท และมีการแสวงหาความรู้ศึกษาดูงาน มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชนสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ได้สนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินงานโครงการนำร่อง โครงการละ 20,000 บาท ดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการ ผ่านทาง website และมีโครงการที่เด่น ๆ ได้แก่ โครงการ 2 ไร่ไม่ยากไม่จน โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส.3วัง โครงการรวมซื้อรวมขายบ้านดงน้อย โครงการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้าน ส.3วัง มีตัวชี้วัดความสำเร็จตามตัวบ่งชี้ในภาพรวมหลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินงานได้แก่ การแสวงหารูปแบบกลไกภาคีความร่วมมือในระดับพื้นที่ในการสนับสนุนการพัฒนา และบูรณาการแผนพัฒนาขององค์กรภาคีสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนของชุมชน นำวิถีชีวิตวิถีปฏิบัติและการให้คุณค่า ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติจริงของครอบครัวต้นแบบสู่การปรับปรุงพัฒนางานขององค์กรได้

ปัจจัยแห่งความล้มเหลวได้แก่ การขาดการประสานงานที่ดีในการทำงาน ขาดจิตสำนึกที่ดีเสียสละ และจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน

แนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป ควรกระตุ้นครอบครัวต้นแบบนำแผนชีวิตลงสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ทุกแผนงานกิจกรรมให้มีการเวทีติดตามความก้าวหน้าต่อเนื่อง ควรขยายจำนวนครอบครัวเข้าร่วมโครงการดำเนินการเพิ่มขึ้นเชื่อมประเด็นการแก้หนี้สินของเกษตรกรพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดำเนินการต่อไป



Abstract

Report project of collaboration for solving problem of poverty, social development and happiness condition, Mahasarakham Province, It was implemented from March 2011 to February 2012. The major work units consisted of: 1) the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperative (B.A.C.), 2) the Research and Development of Community Strength and Knowledge Management, Faculty of Education, Mahasarakham University, 3) Pratat Sub-district Administrative Organization, Nadoon District, 4) Nongpo Sub-district Administrative Organization, Nacheuk District, 5) Loengfag Sub-district, Goodrang District, 6) Lao-dogmai Sub-district Administrative Organization, Cheunchom District, 7) Kwawyai Sub-district Administrative Organization, Kantarawichai District, and the working group for moving the policy in solving problem of poverty in Mahasarakham Province. The objectives of this research were: 1) to construct association mechanism of collaboration and development for solving the problem of poverty, developing society, and happiness condition appropriate with locality, 2) to develop data baser system from community into policy determination for development in various levels, 3) to construct learning process, manage body of knowledge in community into solving problem of economic, social, and happiness condition, and 4) to enhance and support the association for solving problem of poverty based on community's ness. The implemented areas were in 6 districts, 6 sub-districts, and 12 villages in Mahasarakham Province. The target group consisted of modeled households for 202 families, Research and Development Process was administered by applying Participatory Action Research (PAR). There were 6 phases of implementation including: 1) the survey information of current situation and problem, 2) data analysis, 3) establishment of plan as participatory, 4) action based on planning and improving, 5) following up and evaluation, 6) potential development for elevating body of knowledge, and 7) conclusion of lesson, and sharing. There were 2 kinds of instrument: 1) the instrument for development for developing plan, work practice handbook, community plan handbook, and handbook for organizing information of community happiness condition, and 2) the instrument for collecting data included the evaluation form of success indicator. The findings of implementation were as follows:



Phase 1: Determination of issues, and participatory planning was implemented from March to May 2011. The implementation included: 1) the preparation of working mechanism for project of the indicator development for determining the evaluation criterion, and 2) the establishment of document and handbook for work practice. The findings were: the were shared associations as mechanism for work implementation in provincial level, district level, sub-district level, and village level. The indicators for evaluating the findings of implementation, were able to be developed. The establishment of handbook for implementation consisted of: 1) the handbook of revenue-expenditure, 2) the handbook of quality of life developmental plan, 3) the handbook of model scheme, 4) the handbook of happiness condition plan, 5) the leaflet, and 6) the advertising board of project.

Phase 2: the practice for being practical was implemented from June to September 2011. There were: 1) the findings of implementation, 2) the conference for informing the provincial level, once, 3) the signing for Memorandum of Understanding (MOU), 4) the training for scholars in practice training process in organizing the household account, 5) the quality of life developmental pan, and 6) the community plan and happiness condition map. Most of them had knowledge and competency in using the handbook correctly. There were data bases of revenue-expenditure for household account.

Phase 3: the conclusions of reflection, was implemented from October to December 2011. For findings of implementation, there were: 1) the analysis of revenue-expenditure account in modeled household level, 2) they were able to record daily revenue-expenditure account as a routine work, 3) they had their life plan analysis and occupational development plan, 4) they were included in 3 years Developmental Plan (2012-2014) of Local Administrative Organization, 5) the target budget was 450,000 baths, 6) there were knowledge search and field trip study, 7) the establishment of quality of life developmental plan, and 8) the community model scheme into real practice.

Phase 4: sharing of knowledge was implemented from January to February 2012. There were supported budget for pilot study implementation, 20,000 baths/project. The public relation was implemented through website. There were prominent projects including: 1) the 2 rais for not being poor or difficult project, 2) the project of S.3 Wang rice seed production, 3) the project in collecting to buy and sell from Ban-gong-noi, 4) the project for constructing the community learning center of Ban S.3 Wang, and 5) the success indicator based on indicators in overall after implementation, was higher than before implementation.



Factors of success from implementation were: 1) the searching for mechanism model of association for collaboration in area level in the supporting and development, and 2) the integration for developmental plan of association organization into real practice relevant to community plan. The thinking and practicing techniques as well as valuing as the results from real practice of modeled family, were brought for improving and developing the organizational work.

For factors of failures, they were: 1) the lack of good collaboration in working, 2) the lack of good awareness, dedication, and contemplative mind for community development.

For guidelines in next phase implementation, they were: 1) the modeled family brought the life plan into concrete practice, 2) there should be stage for following up the progress continuously in every activity work plan, 3) the number of family participating in implemented project, should be increased, 4) the issues of farmers' debt should be associated, and 5) for financial institute development of community, Participatory Action Research should be administered for future implementation.



คำนิยาม

กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมนุษย์อย่างมีความหมายทั้งตนเอง องค์กรชุมชนและสังคม นำไปสู่การพัฒนาที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ได้ก่อให้เกิดความมั่นคง เข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายของคน คือการเรียนรู้ที่มีความสุขสามารถปรับตัวอยู่ในการศึกษาตลอดชีวิตและศตวรรษที่ 21 ตลอดทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้เช่นกัน เป้าหมายเศรษฐกิจประเทศไทยใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งรูปแบบทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียน ซึ่งมีความเข้มแข็งและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคของประเทศไทยยังไม่เกิดความเสมอภาค และเป็นระบบที่สมบูรณ์นัก ซึ่งยังต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ขึ้นไป ดังนั้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning thought action) ในการพึ่งพาตนเองซึ่งคนส่วนใหญ่ยังขาดความเชื่อมั่นและต้องจัดการให้ทำเป็น คิดเป็น และแก้ปัญหาเป็น วิธีการและรูปแบบมีหลากหลายแต่มีวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยและภาคีแห่งความร่วมมือมุ่งไปที่ชุมชนต้นแบบให้เขาได้คิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาเป็น นำไปสู่การพึ่งพาตนเองช่วยเหลือซึ่งกันและกันในประเด็นตามที่เป็นความต้องการ คือ โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไข ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2554-2556 โดยการสนับสนุนจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเกิดกรอบแนวคิดการวิจัย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งเกิดความเชื่อมโยงการทำงานในระดับจังหวัดได้ดำเนินการต่อเนื่อง ถือเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ จึงขอขอบคุณผู้รับผิดชอบโครงการ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสุมบัติ ได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่เป็นรายงานการพัฒนาความร่วมมือแก้ไข ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะความอยู่ดีมีสุข เกิดประโยชน์ในการประยุกต์ใช้สำหรับผู้สนใจ ตลอดทั้งได้มีการตีพิมพ์บทความวิจัยระดับประเทศ อยู่ในฐานข้อมูล TCI 1 สายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปี พ.ศ. 2562 วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Vol 13(4), p. 238-265, October-December 2019. ซึ่งมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องขอขอบคุณและชื่นชม และหวังว่าจะมีการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการพึ่งพาตัวเองและความร่วมมือการทำงานอย่างมีความสุขในระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

(ดร.เอกอนันต์ สมบัติสกุลกิจ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 1)

รายงานผลการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะในส่วนรายงาน
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ภายใต้การดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนา
สังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม

โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม
เป็นความร่วมมือกันระหว่างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร่วมกับหน่วยวิจัยและ
พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมีการ
ทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเป้าหมายเรียนรู้ร่วมกัน เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 ถึงเดือน
กุมภาพันธ์ 2555 โดยมีพื้นที่ดำเนินงานในจังหวัดมหาสารคาม มีผู้ร่วมดำเนินงานวิจัยในระดับพื้นที่ จำนวน 6
อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน คือ อำเภอกุฉินารายณ์ ตำบลเลิงแฝก บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3, 14 อำเภอนาเชือก ตำบล
หนองโพธิ์ บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3, 8 อำเภอนาดูน ตำบลพระธาตุ บ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 อำเภอนาโพธิ์
ตำบลนาข่า บ้านวังจาน หมู่ที่ 1, 13, 16 อำเภอกันทรวิชัย ตำบลเขว้าใหญ่ บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 อำเภอชื่นชม
ตำบลเหล่าดอกไม้ บ้านหนองคู หมู่ที่ 6

ซึ่งในการดำเนินงานครั้งนี้มีความมุ่งหวังเพื่อการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและปัญหาของชุมชน
สถาบันอุดมศึกษาเข้าไปเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาในการแก้ไขปัญหาคความยากจนสังคมและสุข
ภาวะในระยะต่อไป ซึ่งการพัฒนางานในพื้นที่จำเป็นต้องมีการตีพิมพ์เผยแพร่หลายรูปแบบ เพื่อนำไปสู่การ
ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

คณะทำงานโครงการมีความเชื่อมั่นว่าหากมีการนำผลการดำเนินงานผลักดันกระตุ้นส่งเสริมให้มีการ
ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจังจะนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบในการแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคม
และสุขภาวะเพื่อความอยู่ดีมีสุขได้

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรมบัติ
หัวหน้าหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และการจัดการความรู้
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2560



คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 2)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ในปี พ.ศ. 2561-2564 คือ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำโจทย์และคำถามการวิจัยในการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ประเด็น คือ 1) การแก้ปัญหาการศึกษาไทยให้มีคุณภาพต่ำให้มีการยกระดับประสิทธิภาพจะทำได้อย่างไร 2) การพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมและร่วมสร้างแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะชีวิตของผู้เรียนได้อย่างไร 3) การพัฒนาการศึกษาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของประเทศไทยจะทำได้เหมาะสมอย่างไร (สาขาวิชาการบริหารและภาวะผู้นำทางการศึกษา. 2562) ตลอดทั้งที่ปรึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งเน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษาในกระทรวง มีนโยบายปรับเปลี่ยนวิธีสอนและปฏิรูปการสอนให้เน้น 1) การเรียนรู้แบบบูรณาการมีการใช้กลุ่มสาระแกน คือ อะไรเป็นหลัก และมีการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่เชื่อมโยงในกลุ่มสาระวิชาอะไรเป็นรอง 2-3 วิชาในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน หรือกรณีศึกษามากขึ้น 3) การใช้วิจัยเป็นฐานทั้งผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา และเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ภาควิชาแห่งความร่วมมือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และเป็นการนำร่องในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ดังนั้นเพื่อส่งเสริมเครือข่ายภาควิชาแห่งความร่วมมือมีแหล่งเรียนรู้ทักษะชีวิต ต้องพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ(Systems thinking) แบบบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ การใช้วิจัยเป็นฐาน มีการจัดการความรู้ที่ชัดเจนสามารถแข่งขันในระดับองค์กรและมีชีวิตที่ดีอย่างมีความสุข

ดังนั้น เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมาย มีทักษะทางปัญญา การแสวงหาองค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนเพราะถือเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ในทักษะชีวิตที่มีความหมายถือเป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยได้มีการวิจัยและพัฒนาแบบความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ให้กับธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2556 ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถือเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม แต่ยังมีเผยแพร่ไม่กว้างขวาง ซึ่งได้เขียนเป็นบทความวิจัย ตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูล TCI 1 สายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ปี พ.ศ. 2562) ในวารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Vol 132(4): p. 238-265, October-December 2019. ซึ่งได้สนับสนุนการตีพิมพ์จากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ

หัวหน้าหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เรียนรู้และการจัดการความรู้

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. 2564



สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	คำถามการวิจัย.....	3
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
	ความสำคัญของการวิจัย.....	3
	กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
	ทฤษฎีหลักและแนวคิดเกี่ยวกับความยากจน.....	6
	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	22
	การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	40
	องค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ.....	51
	แนวคิดบัญชีครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาความยากจน.....	61
3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	73
	ขอบเขตการวิจัย.....	73
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	74
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	75
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
	ขั้นตอนการวิจัย.....	76
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
	แผนกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	78



สารบัญ (ต่อ)

4 ผลการวิจัย.....	81
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม.....	81
ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง.....	83
ขั้นตอนที่ 3 การสรุปและสะท้อนผล.....	207
ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้.....	215
 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	220
สรุปผล.....	220
อภิปรายผล.....	227
ข้อเสนอแนะ.....	231
 บรรณานุกรม.....	224
 ภาคผนวก.....	227
ก. คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน.....	228
ข. เครื่องมือแบบประเมินตัวชี้วัดผลสำเร็จ.....	250
ค. รายชื่อครอบครัวต้นแบบ.....	260
ง. ภาพประกอบกิจกรรม.....	270
จ. แผนที่สุขภาวะชุมชน	304



บัญชีตาราง

ตารางที่

หน้า

1 แสดงการวิเคราะห์สาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนของทฤษฎี 3 สำนัก.....	8
2 แสดงกลุ่มปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจนและด้อยโอกาส.....	18
3 แสดงแผนกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	78
4 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนพฤษภาคม 2554.....	85
5 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนมิถุนายน 2554.....	86
6 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนกรกฎาคม 2554.....	87
7 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	89
8 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	89
9 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	90
10 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	90
11 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	91
12 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม.....	91
13 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	92
14 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	92
15 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	93
16 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	93
17 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	94
18 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	94



19 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	95
20 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	95
21 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	96
22 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	96
23 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	97
24 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	97
25 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	98
26 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	98
27 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	99
28 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	99
29 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	100
30 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	100
31 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	101
32 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	101
33 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	102
34 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	102
35 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	103
36 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	103



37 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	104
38 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	104
39 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	105
40 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	105
41 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	106
42 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	106
43 แสดงสภาพปัญหาบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	108
44 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	109
45 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	111
46 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	113
47 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	117
48 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	118
49 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	120
50 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	121
51 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	126



52	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	128
53	แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	130
54	แสดงสรุปโครงการกิจกรรมของชุมชนแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	133
55	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	138
56	แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	140
57	แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	142
58	แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม.....	144
59	แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงบ้านดงน้อย.....	148
60	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	149
61	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	152
62	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	154
63	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม.....	158
64	แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงทั้ง 3 หมู่บ้าน ของชุมชนวังจาน.....	164
65	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	165
66	แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	166
67	แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	168



68	แสดงสรุปโครงการกิจกรรมการแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13, 16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม.....	171
69	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	176
70	แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	178
71	แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	180
72	แสดงสรุปโครงการกิจกรรมการแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม.....	183
73	แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	188
74	แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	189
75	แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	191
76	แสดงสรุปโครงการกิจกรรมการแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.....	194
77	แสดงแผนการแก้ไขปัญหความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวนำร่อง.....	199
78	แสดงผลการบูรณาการแผนแก้ไขปัญหความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวนำร่อง.....	203
79	แผนแก้ไขปัญหความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวนำร่องชุมชนละ 1 กิจกรรม.....	204
80	แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนา เพื่อการแก้ปัญหความยากจนของครัวเรือน.....	211
81	แสดงเปรียบเทียบการประเมินก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม.....	212
82	แสดงเปรียบเทียบการประเมินก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนา สุขภาวนของคนในครอบครัว.....	212
83	แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานภาพรวม.....	213



แผนภูมิ

แผนภาพที่

หน้า

1 การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning).....	4
2 แผนผังปัจจัยหรือสาเหตุ ของความยากจน.....	18
3 กรอบแนวคิดระบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม.....	30
4 บันไดของการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ของอาร์นสไตน์.....	33
5 แสดงกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ.....	36
6 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้านก่อนและหลังการวิจัย แบบ PAR (สุรางค์ จันทวานิช.2542 : 70 และรัตนะ บัวสนธิ์.2541 : 22-23)	45
7 แสดงกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามแนวคิดของ Pedler.....	53
8 แสดงกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ “Action Learning Model”.....	54
9 กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ.....	60
10 แสดงภาพรวมระดับค่าเฉลี่ยการพัฒนาทำได้ทำได้ตามตัวชี้วัดด้านความยากจน สังคมและสุขภาวะ.....	220
11 แสดงผลการดำเนินงาน 1 ปี (มีนาคม 2554 - กุมภาพันธ์ 2555)	224



บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเลิงแฝก อำเภอคูคต จังหวัดมหาสารคาม	346
2 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	352
3 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม	255
4 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม	358
5 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม	363
6 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม	366
7 ประมวลภาพการดำเนินงานขั้นตอนที่ 3 และ 4	370



บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันที่ได้ผ่านการทดลองใช้สมควรที่จะได้นำมาเป็นหลักของการพัฒนางานที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทางและมุ่งหวังให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองและมีคุณภาพ 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และเป็นสังคมสามานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้นการนำเอาหลักการ ทฤษฎี ปรัชญาไปปฏิบัติให้เป็นจริงเป็นรูปธรรม สมควรจะนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบาย เป้าหมาย การปฏิบัติปรับปรุงพัฒนา ขององค์กร หน่วยงาน กลุ่มองค์กรชุมชนทุกภาคและผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับพระราโชวาทพระราชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2503 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเริ่มจากทรงมีความสนพระราชหฤทัยในงานพัฒนาชนบทได้ถ่ายทอดพระราชดำริของพระองค์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เองผ่านพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในพระราชทานปริญญาบัตร ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของเกษตรกรที่มีต่อเศรษฐกิจของชาติ “เศรษฐกิจของประเทศไทยขึ้นอยู่กับเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นท่านต้องระลึกถึงสาระสำคัญยิ่งนี้อยู่เสมอ และช่วยกันฟื้นฟูเกษตรกรรมของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าไปโดยรวดเร็ว” และพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516 ได้ทรงดำริว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องนำความสำคัญขั้นต้นมีโครงสร้างพื้นฐาน คือ ความพอเพียงพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจให้สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป” (ฉลาด จันทรสัมบัติ, 2552 : 117-119) และจากการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในรายของนายจันทิ ประทุมภา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา ที่มุ่งเน้นการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดในที่ดินจำนวน 23 ไร่ ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมการแก้ไขความยากจนได้จริงเพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติและเกิดการจัดการความรู้ขยายผลที่เป็นรูปธรรม และของพระมหาสุภาพ เจ้าอาวาสวัดป่าคำ ผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรเพื่อการพึ่งตนเอง ได้พัฒนาแนวคิดหนึ่งไร่ไม่ยากไม่จนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยเน้นการสร้างองค์ความรู้จริงจากการปฏิบัติ มีการพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของประชาชนกลุ่มเป้าหมายคือ เกษตรกรที่สนใจและที่ต้องการปลดหนี้สินของตนเอง



โดยเริ่มจากการสำรวจบัญชีรายรับรายจ่าย และส่งเสริมให้มีการแก้ปัญหาด้วยตนเองในระดับครอบครัว โดยใช้การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติและมีการจัดการความรู้ของเกษตรกรให้เป็นรูปธรรมสามารถถ่ายทอดขยายผลไปยังเกษตรกรคนอื่นๆ ที่สนใจและมีความมุ่งมั่น (บันทึกสรุปผลการศึกษาดูงานหนึ่งไร่ไม่ยากไม่จนจังหวัดกาฬสินธุ์ วันที่ 31 สิงหาคม 2553)

การรวมตัวของผู้นำที่เป็นทางการกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาวะชุมชน โดยประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านต้นแบบจึงมีความสำคัญยังมีน้อยทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีกลไกในการจัดการความรู้ให้มีการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาโดยคนในชุมชนเองเพื่อนำไปสู่การรู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร และสามารถจัดการทรัพยากรขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะปัจจัย 4 ที่ส่งผลถึงความพอเพียงและความอยู่ดีมีสุขที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่เมื่อพิจารณาในระดับตำบลการดำเนินงานด้านสุขภาพ ตลอดทั้งกลไกการสร้างความตระหนักความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ทั้งผู้นำที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรชุมชน ผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเองน้อยดังนั้นหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ต้องมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมลักษณะภาคีการพัฒนาโดยมีผลลัพธ์ คือ เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของจังหวัดมหาสารคาม ได้รับการแก้ปัญหาคความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกรและสร้างเครือข่ายของจังหวัดมหาสารคาม มีสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งมีภาคีมาทำงานร่วมกันทั้งธนาคารธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โรงเรียน ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบลได้นำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และแผนการดำเนินจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาคความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกรและสร้างเครือข่ายจังหวัดมหาสารคาม ที่เหมาะสมโดยเกษตรกรพึ่งตนเอง มีการเรียนรู้เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน และเพื่อชุมชนเอง ได้เรียนรู้ร่วมกัน หากค้นพบการทำงานแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ก็จะสามารถนำไปขยายผลการดำเนินงาน และวางแผนพัฒนางานชุมชนอื่นๆ ในตำบลอื่นๆ และชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้มากขึ้นต่อไป

โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) เป็นความร่วมมือกันระหว่างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร่วมกับหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2555 แบ่งช่วงการดำเนินงานออกเป็น 4 งวด โดยมีพื้นที่ดำเนินงานในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 6 อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน คือ อำเภอกุฉินารายณ์ ตำบลเลิงแฝก บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3, 14 อำเภอนาเชือก ตำบลหนองโพธิ์ บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3, 8 อำเภอนาดูน ตำบลพระธาตุ



บ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 อำเภอบึงสามพัน ตำบลนาข่า บ้านวังจาน หมู่ที่ 4, 13, 16 อำเภอกันทรวิชัย ตำบลเขวาสินรินทร์ บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 อำเภอชื่นชม ตำบลเหล่าดอกไม้ บ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ซึ่งในการดำเนินงานระยะที่ 1 (มีนาคม 2554 – กุมภาพันธ์ 2555) มีความมุ่งหวังเพื่อการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและปัญหาของชุมชนเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาในการแก้ไขปัญหาความยากจนสังคมและสุขภาวะในระยะต่อไป

2. คำถามการวิจัย

- 2.1 รูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับชุมชนควรเป็นอย่างไร
- 2.2 ฐานข้อมูลชุมชนจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างไร
- 2.3 การดำเนินแบบบูรณาการเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนเกิดความร่วมมือที่นำไปสู่การปฏิบัติได้หรือไม่

3. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 3.1 เพื่อสร้างกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- 3.2 เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ
- 3.3 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะ
- 3.4 เพื่อให้ภาคีส่งเสริมสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชน

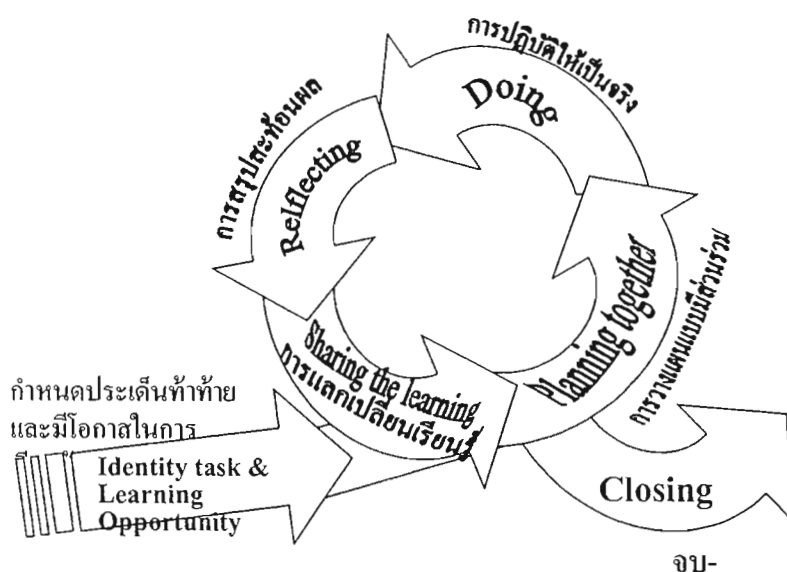
4. ความสำคัญของการวิจัย

- 4.1 ผลการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดที่เหมาะสม ในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกร
- 4.2 ผลการวิจัยทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกร ข้ามชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและเครือข่ายระดับภาค



5. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ใช้การบริหารโครงการที่เกิดการแก้ไขปัญหาคือหลักคิด ระเบิดจากภายใน (Inside Out) คือ การกระตุ้นให้การบริหารจัดการภาคชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง สามารถกำหนดความต้องการของตนเองได้เพื่อชักนำ ชดเชย(Supply) และบริหารการชดเชย (Supply) ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (Empowerment) และขณะเดียวกันก็สร้างเงื่อนไขให้จังหวัดและภาคีเครือข่ายได้เรียนรู้ช่องทางในการตอบสนองภาคการผลิต (Demand) ได้ตรงจุด และมีประสิทธิภาพ (Enrichment) โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) 7 ขั้นตอน คือ การเตรียมทีม การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา การสรุปผลการดำเนินงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2553 : 15) โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในการเรียนรู้จากการปฏิบัติ(Action Learning) 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การดำเนินการตามแผนปรับปรุงพัฒนา การสรุปสะท้อนผลการปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม ชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด (Chantarasombat C. 2009 : 424-427) จากวิธีการการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning) ทั้ง 6 ประการที่กล่าวมาสามารถเขียนเป็นแผนภาพการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning) ดังแผนภาพประกอบ 1



แผนภาพประกอบ 1 การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning)

(ฉลาด จันทรสมบัติ. 2551 : 224)



องค์ประกอบของโครงการในฐานะเครื่องมือของกระบวนการความร่วมมือ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ได้แก่

5.1 โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และพัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกร ของ 17 จังหวัด (สกว.- ธกส.)

5.2 โครงการประสานและติดตามสนับสนุนจังหวัดแบบบูรณาการ (ท้องถิ่นจังหวัด มหาสารคาม พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม)

5.3 โครงการหมู่บ้านนวัตกรรมโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะศึกษาศาสตร์ และหรือของคณะ สถาบันอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่เป็นภาคีแห่งความร่วมมือ

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน หมายถึง การค้นหารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนในการสร้างกลไกภาคีความร่วมมือระดับปฏิบัติระดับนโยบายชุมชนที่เอื้อต่อการส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน

พัฒนาสังคม หมายถึง การพัฒนาตามแผนแม่บทชุมชนที่ครอบคลุมประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สุขภาวะ หมายถึง ภาวะการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่มีความสุขใน 4 มิติ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เชื่อมโยงกันอย่างสมดุล และสัมพันธ์กับสภาพบริบทแวดล้อมของชุมชน ท้องถิ่นและสังคมอย่างเป็นพลวัตร

ครอบครัวต้นแบบ หมายถึง ครอบครัวที่สนใจ สนับสนุนให้นำเครื่องมือบัญชีบันทึกครัวเรือนเป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเอง

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินงานตามกระบวนการและขั้นตอนของการดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) 7 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหา 2) การวิเคราะห์ข้อมูล 3) การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 4) ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง 5) ติดตามประเมินผล 6) พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ และ 7) สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานวิจัยภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) คณะทีมผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีหลักและแนวคิดเกี่ยวกับความยากจน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. องค์ความรู้การเรียนรู้จากการปฏิบัติ
5. แนวคิดบัญชีครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาความยากจน

1. ทฤษฎีหลักและแนวคิดด้วยความยากจน

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้นำเสนอการวิเคราะห์ความยากจนมีหลักคิดหรือรากฐานมาจากทฤษฎี 3 กลุ่ม ได้แก่ ความยากจนของทฤษฎีกระแสหลัก ความยากจนของทฤษฎีคุณธรรม และความยากจนของทฤษฎีวิพากษ์ เนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุป มีดังต่อไปนี้

1.1 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2534) ระบุไว้ว่า ความยากจนของทฤษฎีกระแสหลัก (Mainstream Theory) มองว่ามีสาเหตุมาจาก

- ความขาดแคลนการศึกษา (Lack of Education)
- ความขาดแคลนทักษะ / ความชำนาญ (Lack of Skill)
- ความขาดแคลนการจ้างงานหรือการมีงานทำ (Lack of Employment)
- ความขี้เกียจ (Laziness)

เมื่อบุคคลขาดแคลนเช่นนี้ก็นำไปสู่การขาดแคลนของประเทศ วิธีการแก้ไขความยากจนของทฤษฎีกระแสหลัก คือ การเสริมสิ่งที่ขาดให้สมบูรณ์ โดยจัดการศึกษาให้ทั่วถึง อบรมเสริมทักษะ ส่งคนไปเรียนต่างประเทศให้ได้ทักษะและเทคโนโลยี เพิ่มการจ้างงานให้สูงขึ้นขยายการลงทุนและอุตสาหกรรม



การวิเคราะห์ของทฤษฎีกระแสหลัก มองความยากจนว่ามาจากปัจเจกบุคคลขาดการศึกษาทักษะ จี๋เกียจ และไม่มีงานทำ เข้าทำนอง โง่ จน เจ็บ ไร้อาชีพ จึงต้องการแก้ไขโดยรัฐต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึง เสริมทักษะและเพิ่มการจ้างงาน

1.2 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2534) ระบุไว้ว่า ความยากจนของทฤษฎีคุณธรรม มองว่ามนุษย์ยังประดิษฐ์เครื่องมือใหม่ๆ เพื่อนำเอาธรรมชาติมาตอบสนองความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์จึงเบียดเบียนธรรมชาติจนก่อให้เกิดมลภาวะต่างๆ ความขาดแคลนทรัพยากร การเสียสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

การยึดมั่นถือมั่นในวัตถุเป็นตัวกระตุ้นและเพิ่มพูนตัณหาของมนุษย์ การให้มูลค่าสินค้าเน้นการบริโภค มีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดสิ่งต่างๆ ในสังคม เกิดภาวะเอารัดเอาเปรียบกันจนเพิ่มช่องว่างคนมีกับคนยากจน

วิธีการแก้ไขความยากจนของทฤษฎีคุณธรรม คือ การพัฒนาจากแบบง่ายไปสู่ความสมบูรณ์อย่างเหมาะสม ระบบเศรษฐกิจเอื้อต่อเป้าหมายการพัฒนาและศักยภาพความเป็นมนุษย์ (ปัญญา ความริเริ่ม ความประณีต) ใช้แรงงานและเทคโนโลยีระดับกลาง เน้นโครงการขนาดเล็กโดยชุมชน เพื่อพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวังเพื่อดำรงชีวิตอยู่รอด

การวิเคราะห์ของทฤษฎีคุณธรรม จึงเป็นการมองความยากจนไปที่ปัจเจกบุคคลและมุ่งแก้ไขปัญหาการลด ละเลิก อบายมุขและการบริโภคนิยมทางวัตถุ จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาคความยากจนที่ตัวบุคคลให้ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย พัฒนาทักษะตนเอง ทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ

1.3 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2534) ได้นำเสนอเรื่อง ความยากจนตามทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) มองว่า มาจากแบบวิธีการผลิต (Mode of Production) มีลักษณะขูดรีดทางชนชั้นโดยสินค้าเกษตรมีราคาถูก ถูกกำหนดและบีบคั้นโดยตลาดโลก พวกสมองดีไปอยู่ต่างประเทศ (Brain Drain) นายทุนเอาเงินไปไว้ต่างประเทศ (Capital Drain) ประเทศจึงขาดศักยภาพการติดต่อสัมพันธ์กันในโลกจึงมุ่งเอากำลังไปจากประเทศยากจน

การไม่มีปัจจัยการผลิต การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม การสูญเสียที่ดิน การพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเกษตรไม่สมดุลกัน เกิดการว่างงานและลักษณะอาณานิคมภายในประเทศที่คนยากจนพึ่งคนร่ำรวย

วิธีการแก้ไขความยากจนของทฤษฎีวิพากษ์ คือ การขจัดความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ขูดรีดกระจายความเป็นธรรม สร้างเครือข่ายการผลิตที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน



การวิเคราะห์ทางทฤษฎีวิพากษ์แตกต่างออกไปจากทฤษฎีการแสหลักและคุณธรรมที่มองปัจเจกบุคคล โดยทฤษฎีวิพากษ์มองไปที่โครงสร้างการผลิตที่ถูกกดขี่ขูดรีด ทรัพยากรบุคคลของชุมชนถูกดึงไปปรับใช้ภายนอก การพัฒนาที่ไม่เป็นธรรม ต้องแก้ไขใหม่โดยวัดความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรมให้มีการกระจายความเป็นธรรมเพราะมีเครือข่ายการผลิตที่เกี่ยวพันกัน จึงเป็นการวิเคราะห์ ความยากจนเชิงโครงสร้างและระบบเศรษฐกิจมากกว่ามองที่ปัจเจกบุคคล

ตาราง 1 แสดงการวิเคราะห์สาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนของทฤษฎี 3 สำนัก

Mainstream Theory	Critical Theory	Moral Theory
Positivist theory : มองจากความบกพร่องของตัวบุคคลเองว่าความยากจนเกิดจาก - ประชาชนขาดการศึกษา (Lack of Education) - ขาดความชำนาญ (Lack of Skill) - ขาดการจ้างงาน (Lack of Employment) - จู้เกียจ (Laziness)	Material concept of history :เกิดความขัดแย้งใน Relation of Production มองว่า ความยากจนเกิดจาก - การไม่มีปัจจัยการผลิต - การขูดรีดทางชนชั้น - การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม - การสูญเสียที่ดิน - การพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเกษตรไม่สมดุลกัน เกิดการว่างงาน เกิดลักษณะ internal colonialism	Individual concept : มนุษย์ทุกคนเป็นคนดีสังคมก็จะดี - มนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ - จนเกิดมลภาวะ ความขาดแคลนเสียสมดุล - การยึดมั่นถือมั่นในวัตถุและเพิ่มต้นทุน - ผู้เชี่ยวชาญกำหนดสิ่งต่างๆทำให้เกิดช่องว่างคนรวย – คนจน
วิธีแก้ - เสริมสิ่งที่ขาดให้สมบูรณ์ขึ้น - จัดการศึกษาให้ทั่วถึง - จัดอบรมเสริมด้านทักษะ (skill) โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น ส่งคนไปเรียนต่างประเทศเพื่อให้ได้ Skill และ Technology สมัยใหม่ - เพิ่มการจ้างงานให้ สูงขึ้น โดยการส่งเสริมการลงทุน ขยายอุตสาหกรรม	วิธีแก้ - ขจัดRelation of Production ที่ขูดรีด - สร้างความเป็นธรรมใน สังคม มีการกระจายที่เป็นธรรม - พัฒนาการผลิตเพื่อ สังคม โดยให้แต่ละภาคของสังคมมีการผลิตที่สนับสนุนซึ่งกันและกันเกิดเป็น Economic Linkage	วิธีแก้ - ใช้ชีวิตเรียบง่าย - พัฒนาทักษะ และศักยภาพ - ใช้แรงงานและ เทคโนโลยีระดับกลาง - เน้นโครงการขนาดเล็ก โดยชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง - ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยความระมัดระวัง



1.4 แนวคิดความยากจนจากเส้นวัดความยากจน

Rowntree (1901) อ้างจาก ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานในเมือง York และพบว่า ครอบครัวของแรงงานเหล่านี้ล้วนแต่ขาดแคลนอาหาร มีโภชนาการระดับต่ำ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ขาดแคลนการรักษาพยาบาลและสาธารณสุข ขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม โดยสรุปล้วนแต่ขาดแคลนปัจจัยสี่ Rowntree จึงได้นำผลงานตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1901 ในชื่อ “Poverty : A Study Of Town Life” และแนวคิดเรื่องความยากจนโดยพิจารณาจากความขาดแคลนปัจจัยสี่ก็ได้มีอิทธิพลเป็นที่ยอมรับทางวิชาการมาตั้งแต่บัดนั้น

ความพยายามที่จะสร้างมาตรวัดความยากจนได้ทำกันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง โดยในปี 1965 Mollies Orchansky ได้พยายามคำนวณหาว่าระดับความยากจนจากภาวะโภชนาการ โดยมีแนวคิดที่ว่าคนเราจะมีชีวิตอยู่ได้จะต้องกินอาหารต่อวันปริมาณเท่าไร ปริมาณเท่านั้นก็คิดเป็นเงินเท่าไร รายได้เพื่อการบริโภคที่พอเพียงให้มีชีวิตอยู่ได้จึงถูกกำหนดให้เป็นฐานของการคำนวณเส้นวัดความยากจน (Poverty Line) โดยถือว่ามูลค่าของอาหารที่พอทำให้มีชีวิตรอดนี้จะมีค่าเฉลี่ยทั่วไปเท่ากับ 1 ใน 3 ของรายได้ทั้งหมด ดังนั้นถ้าสมมุติว่า ในวันหนึ่งร่างกายต้องการอาหารคิดเป็นมูลค่า 10 บาท รายได้ทั้งหมดก็คือ 30 บาท รายได้ 30 บาทต่อวันจึงเป็นรายได้ที่เท่ากับเส้นวัดความยากจน ถ้ารายได้ต่ำกว่านี้ก็คือว่ายากจน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ให้ความหมายของเส้นวัดความยากจน หมายถึง ระดับรายได้เป็นตัวเงินของบุคคลที่ทำให้เขาเป็นคนยากจน หรือเป็นระดับรายได้ที่ทำให้เขาขาดแคลนปัจจัยสี่เป็นระดับรายได้ที่ทำให้การครองชีพต่ำกว่ามาตรฐาน

ความขาดแคลนในระดับหรือความสามารถที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้โดยเฉพาะปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค มีการคำนวณโดยใช้เส้นวัดความยากจนเป็นตัวกำหนด เรียกว่า ความยากจนสัมบูรณ์ มาจากแนวคิดเรื่องความต้องการของมนุษย์ทางกายภาพเพียงอย่างเดียวทำให้ไม่ครอบคลุมความต้องการทางสังคมอื่นๆ

สถานะตกทุกข์ได้ยาก (Deprive) อันเนื่องมาจากไม่สามารถสนองความต้องการและความจำเป็น (Needs) ในเชิงเปรียบเทียบได้เป็นความขาดแคลนในเชิงเปรียบเทียบ เรียกว่า ความยากจนสัมพัทธ์ หมายถึง คนที่มีน้อยกว่าคนอื่นโดยเปรียบเทียบ

การวัดความยากจน มีความจำเป็น 3 ประการ

- 1) จะได้ทราบว่าใครคือผู้ที่มีความยากจน
- 2) จะได้ทราบว่าใครคือผู้มีสิทธิ (Entitlement) ที่จะได้รับสวัสดิการสังคม
- 3) จะได้ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ความยากจนไปอย่างไรบ้าง เมื่อมีการทำเป็นนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว



การใช้เส้นวัดความยากจนมี 2 แบบ

ก. เส้นวัดความยากจนเปรียบเทียบ ใช้จุดแบ่งของร้อยละของประชากรที่จำเป็นต้องได้รับสวัสดิการ เช่น ใช้จุดตัดที่ผู้มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของรายได้เฉลี่ยของประชากร วิธีนี้มีข้ออ่อนคือเมื่อเวลาผ่านไปและประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ใช้เกณฑ์เดิมจึงมองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงและขาดเหตุผลหรือหลักการที่แน่นอนว่าทำไมใช้เกณฑ์ร้อยละ 30

ข. เส้นวัดความยากจนสัมบูรณ์ บ่งบอกถึงระดับของมาตรฐานการดำรงชีวิตหรือสวัสดิการที่แน่นอนมี 2 แบบคือ

1) เส้นวัดความยากจนด้านอาหาร ปริมาณอาหารขั้นต่ำเท่าใดที่จำเป็นของบุคคลหรือครัวเรือน มีการกำหนดรายการอาหาร (Food Basket) ที่มีในท้องถิ่นหรือสังคมหนึ่งที่คนสามารถซื้อหาмаบริโภคนำมาคำนวณค่าแคลอรี (Calories) และตะกร้าอาหาร หมายถึง รายการอาหารหลายรายการรวมกันจำเป็นต้องใช้เงินเท่าใดซื้อในแต่ละวัน

ตัวชี้วัดความยากจนอีกแบบหนึ่ง ใช้การศึกษาแบบแผนการบริโภคอาหารจริงของประชากรแล้วนำอาหารที่คนกลุ่มนั้นๆมาสร้างเป็นตะกร้าอาหาร โดยมีการถ่วงน้ำหนักตามสัดส่วนการใช้จ่ายในแต่ละประเภทมาคำนวณแคลอรีและมูลค่าของเงินที่จำเป็นต้องใช้เพื่อซื้ออาหารปริมาณต่ำสุดที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

เส้นวัดความยากจนทั้งสองแบบ มักจะออกมาในรูปรายได้ต่อเดือนขั้นต่ำของบุคคลหรือครอบครัว โดยตะกร้าอาหารประกอบด้วยรายการอาหารหลายรายการ คือ ผลผลิตพืชไร่ เนื้อสัตว์ อาหารทะเล ไข่ ผลผลิตพืชไร่ ผัก ผลไม้ น้ำตาล น้ำมัน เครื่องปรุงรส เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ อาหารสำเร็จรูปและอาหารนอกบ้าน

2) เส้นวัดความยากจนที่ไม่ใช่อาหาร ในทางปฏิบัติการแปลงค่ามาเป็นรายได้ขั้นต่ำยังไม่สะท้อนความจริง การคำนวณต้องรวมค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่อาหารด้วย เช่น เครื่องนุ่งห่ม น้ำดื่ม ยารักษาโรค บ้านกำหนดราคาว่าเป็นเท่าไร นำไปบวกกับเส้นวัดความยากจนด้านอาหาร ทำให้ได้เส้นวัดความยากจนที่พร้อมนำไปใช้ได้ วิธีนี้ใช้ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่มีหลากหลายองค์ประกอบเป็นเส้นวัดความยากจน

การใช้เส้นวัดความยากจนแบบนี้ เป็นเพียงมิติด้านอาหาร รายได้ขั้นต่ำเป็นเพียงมิติเดียว ในทัศนะของ Robert Chamber (อ้างจากณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ: 2546) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ มองว่าสถานะไร้อำนาจ (Powerless) ความเปราะบางของชีวิต (Vulnerability) เป็นความยากจนด้วย

โดยสรุปความยากจนจากเส้นวัดความยากจนและความยากจนสัมบูรณ์ พิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- รายได้เหลือในด้านการบริโภค ต่ำกว่าระดับมาตรฐานหนึ่งที่ควรจะเป็น ตามที่สังคม

หนึ่งๆกำหนดไว้ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2545: 12 – 14) ระบุว่า ระดับรายได้ที่ต่ำกว่าเส้นวัดความ



ยากจน สำหรับประเทศไทย เส้นวัดความยากจนโดยเฉลี่ยคือ ระดับรายได้เดือนละ 911 บาท ใครมีรายได้ต่ำกว่านี้ถือว่ายากจน ใครมีรายได้สูงกว่านี้ถือว่าไม่จน ในปี พ.ศ.2543 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่า มีคนยากจน 9.3

- ภาวะความยากจนสัมบูรณ์ เป็นภาวะที่คนถูกสถานการณ์กดดันให้เกิดความทุกข์ยาก (Deprivation) ด้านปัจจัยสี่ คือ อาหาร น้ำดื่มสะอาด ที่อยู่อาศัย สุขภาพ การศึกษา และข้อมูลข่าวสาร ไม่ได้โดยเฉพาะเกณฑ์ระดับรายได้แต่รวมถึงการเข้าถึงบริการสังคมต่างๆ

- องค์ประกอบหลักของความยากจนเป็นสิ่งที่คนหลุดพ้นไม่ได้ ได้แก่ ความต้องการอาหารที่พอเพียงกับร่างกาย การรักษาโรค การมีที่อยู่อาศัย การมีเสื้อผ้าสวมใส่ การคมนาคมที่สะดวก การได้รับการศึกษาและการมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี แม้รายได้สูงแต่ไม่พอเพียงกับค่าอาหารและปัจจัยสี่ก็ต้องกลับไปเป็นคนยากจนเหมือนเดิม

- ความยากจนถูกกำหนดจากหลายปัจจัย เช่น ด้อยการศึกษา ไม่ได้รับการดูแลสุขภาพ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไม่มีอำนาจ เป็นต้น ความยากจนจากแนวคิดของสหประชาชาติ

- ความยากจนไม่จำกัดเพียงรายได้ แต่ยังรวมถึงคนที่ด้อยโอกาส ด้อยอำนาจ ไร้สิทธิ ไร้เสียง และอยู่ใต้ความเสี่ยงความขัดสนในลักษณะต่างๆ ของชีวิต โดยไม่มีหลักประกัน คนที่ถูกรีดถอนเสรีภาพ เช่น ถูกจำคุก ก็ถือว่า ยากจน (Amartya Sen อ้างจาก ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ: 49- 50)

Amartya Sen (อ้างจากสมชัย จิตสุชน: 2544) ระบุว่า ความไม่พึงพอใจต่อระดับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนา มีดังต่อไปนี้

ประการแรก การพิจารณาเฉพาะด้านการเจริญเติบโตของรายได้ประชาชาติต่อหัว (GNP ต่อหัว) ละเลยมิติทางด้านการกระจายรายได้ หากการกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น คนยากจนมีจำนวนเพิ่มขึ้นก็เป็นไปได้

ประการที่สอง ตัวเลข GNP หรือ GDP ที่ใช้ในการประเมินความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ วิธีการวัดไม่ครอบคลุมถึงสิ่งที่เรียกว่า ผลกระทบไปสู่ภายนอก (Externalities) เป็นผลกระทบทางลบต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม ความฟุ้งเฟ้อและลัทธิบูชาเงินและความมั่งคั่ง ลดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันลงและทำลายทุนทางสังคม

ประการที่สาม การประเมินโดยใช้มูลค่าทางการตลาด อาจมีปัญหาที่ราคาตลาดไม่สะท้อนการจัดสรรทรัพยากรในรูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมมากที่สุด (ไม่ได้สร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ด้อยโอกาสแต่อยู่ที่การให้ประสิทธิภาพสูงสุดแก่การจัดการของรัฐหรือกลไกทางสังคมอื่นๆมากกว่า) ราคาตลาดอาจจะเป็นผลพวงจากการผูกขาดตัดตอนในระบบและไม่ใช่ราคาที่ยุติดุลยภาพก็เป็นได้

ประการที่สี่ รายได้ของบุคคลต่อปีใดปีหนึ่ง ไม่สามารถบอกถึงระดับคุณภาพชีวิตของคนได้

ทั้งหมด



ประการที่ห้า รายได้ที่บุคคลหรือทรัพย์สินทางเศรษฐกิจที่บุคคลสะสมไว้ ไม่ได้เป็นเป้าหมายสุดท้ายที่ให้ความสุขหรือสวัสดิการแก่บุคคล จริงๆแล้วมันเป็นเครื่องมือหรือสะพานที่บุคคลอาจนำไปใช้เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ปรารถนาได้ การใช้รายได้มาเป็นตัววัดระดับสวัสดิการจึงมีปัญหา โดยเฉพาะการเปรียบเทียบสวัสดิการของต่างบุคคลกัน

แม้ว่า การเจริญเติบโตจะไม่ใช่วิธีหลักประกันความอยู่ดีกินดี เสรีภาพ และความมั่นคงทั้งทางร่างกายและทางจิตใจของประชากรโดยรวม แต่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็เป็นมาตรการหรือ “เครื่องมือ” ชิ้นหนึ่ง (ในหลายๆเครื่องมือที่มีอยู่) ที่สามารถช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาได้

Amartya Sen กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของคนต้องประกอบด้วยสองแง่มุม ได้แก่ ประการแรก เรียกว่า Functioning หมายถึง ความสามารถที่บุคคลจะ “ทำได้” “ทำเป็น” หรือ “บรรลุได้” เช่น สามารถที่จะบรรลุความไม่อดอยาก ไม่เป็นโรค สุขภาพดี ได้รับความอบอุ่น ฯลฯ ประการที่สอง Capabilities หมายถึง ความสามารถในการ “เลือก” Functioning ได้หลากหลาย เช่น ในการบรรลุความไม่อดอยาก มนุษย์สมควรจะมีทางเลือกวิธีการได้มากกว่าหนึ่งวิธี เช่น สามารถเลือกอาหารได้หลากหลายประเภท (ซึ่งต่างก็ทำให้ไม่อดอยาก) โดยไม่จำเป็นต้องถูกบังคับให้กินอาหารได้อย่างเดียวหรือประเภทเดียว คุณสมบัติข้อนี้ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่เรียกว่า เสรีภาพ

1.5 ความยากจนในทัศนะของ World Bank และ ข้อวิพากษ์

จาคูร์จ์ บุลยรัตน์สุนทร และ กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล (2550 . หน้า 253 – 254) ระบุว่า ในทศวรรษที่ 1950-1960 จุดเน้น ของการแก้ปัญหาความยากจน คือ การเพิ่มรายได้จากตัวชี้วัดมหภาค เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัว การลงทุนขนาดใหญ่ด้านกายภาพและ โครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาการของความยากจนมีดังต่อไปนี้

ทศวรรษที่ 1970 Mc Namara, Runciman และ Townsend ให้คำจำกัดความใหม่กับความยากจนว่าไม่ใช่แค่ความล้มเหลวที่จะได้รับ โภชนาการขั้นต่ำหรือไม่เพียงพอเท่านั้น แต่รวมถึงความล้มเหลวที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้มาตรฐานทั่วไปที่กำหนดขึ้นในสังคมด้วย

ทศวรรษที่ 1980 Robert Chambers เสนอเรื่องการไร้อำนาจของคนยากจน Amartya Sen เสนอว่า รายได้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมัน ไปช่วยเพิ่มสมรรถภาพ (Capability) ของปัจเจกบุคคลที่จะมีบทบาทในสังคม

ทศวรรษที่ 1990 ความคิดเรื่องความอยู่ดีกินดี (Well – being) ที่จะขจัดความยากจนให้หมดไป ด้วยการมุ่งเน้นให้คนยากจนเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ของตนเอง โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) พัฒนาคำคิดเรื่อง การพัฒนามนุษย์ โอกาส และทางเลือกในการมีชีวิตที่



ยาวนาน การมีสุขภาพที่ดี ชีวิตที่สร้างสรรค์และมีความสุขในระดับมาตรฐาน อิสภาพ เกียรติภูมิ ความเชื่อมั่นตนเองและการเคารพผู้อื่น

ในปี ค.ศ.2000 ธนาคาร โลกพิมพ์หนังสือ 3 เล่ม เขียนโดย Deepa Narayan และคณะได้แก่

1) Crying Out for Change

2) Can Anyone Help us?

3) Voices of the Poor

หนังสือทั้ง 3 เล่มและรายงานการพัฒนาโลก 2000/2001 เป็นผลจากการวิจัยที่จัดทำขึ้นใน 60 ประเทศ สัมภาษณ์คนยากจนกว่า 60,000 คน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้เสนอแนวทางไว้ 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับคนยากจน โดยกระตุ้นเศรษฐกิจส่วนรวม เพิ่มพูนทรัพย์สินของคนยากจน เช่น ที่ดินและการศึกษา และเพิ่มผลตอบแทนจากทรัพย์สินเหล่านี้ด้วยการเข้าไปแทรกแซงทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกลไกตลาด

ประการที่สอง การเสริมสร้างสิทธิและอำนาจของคนยากจน (Empowerment) โดยทำให้กฎระเบียบและสถาบันของรัฐมีความรับผิดชอบต่อสังคมและตอบสนองต่อคนยากจนมากขึ้น ส่งเสริมให้คนยากจนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น ตลอดจนขจัดอุปสรรคทางสังคมที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติ ศาสนาและสถานะทางสังคม

ประการที่สาม การสร้างความมั่นคง สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนยากจนที่จะต่อสู้กับความเจ็บป่วยจากวิกฤตเศรษฐกิจ ความล้มเหลวทางการเกษตร ความยุ่งยากเรื่องนโยบาย ภัยธรรมชาติ และความรุนแรงควบคู่ไปกับการช่วยคนยากจนให้สามารถยืนหยัดต่อสู้กับวิกฤตอื่นๆด้วยตนเอง รวมทั้งการจัดให้มีตาข่ายคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดผลกระทบของภัยพิบัติทั้งระดับบุคคลและระดับชาติ

วิมุต วานิชเจริญธรรม (2550) กล่าวว่า ธนาคาร โลก ประกาศลดจำนวนประชากรโลกที่ถูกจัดชั้นว่าเป็นกลุ่ม”ยากจนสุดแร้นแค้น” (Extremely Poor) ในปี ค.ศ. 2004 มีเงิน 1 ดอลลาร์สหรัฐหรือน้อยกว่านั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 986 ล้านคน

การใช้เส้นวัดความยากจน โดยประเมินจากต้นทุนของการซื้ออาหารในแต่วันเพื่อให้ได้บริโภคแคลอรีขั้นต่ำ ที่กระทรวงสาธารณสุขแต่ละประเทศได้กำหนดไว้คิดเป็นเงินเท่าใด

Ravallion และคณะ (1990) เส้นวัดความยากจนแต่ละประเทศมาเปรียบเทียบกัน มีค่าใกล้เคียงกับตัวเลข 1 ดอลลาร์สหรัฐ จึงเป็นที่มาของเกณฑ์เส้นวัดความยากจน

งานศึกษาของศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยชิคาโก – มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พบว่าข้อมูลจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2547 ที่ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ 31,630 ครัวเรือน มีครัวเรือนจำนวน



ทั้งสิ้น 3,213 ครั้วเรือน ที่มีการใช้จ่ายต่อหัวสมาชิกต่ำกว่า 1 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน ผลสำรวจนี้อ้างอิงไปหาประชากรทั้งหมด โดยนำตัวแปร Weight ค่าตัวเลขที่ระบุว่า ครั้วเรือนที่ถูกสำรวจแต่ละรายมีน้ำหนักเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรที่คล้ายคลึงกันเท่าไรมาคูณกับแต่ละครั้วเรือนตัวอย่าง ผลการคำนวณชี้ว่า มีครั้วเรือนที่จัดเป็นกลุ่ม “ยากจนสุดแค้น” ทั้งสิ้น 2,268,371 ครั้วเรือน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 16,765,051 ครั้วเรือนทั่วประเทศ โดยกระจุกตัวที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,382,911 ครั้วเรือน คนกลุ่มนี้มีค่าใช้จ่ายในด้านอาหารและเครื่องคั้มมากที่สุด โดยมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามมา ได้แก่ เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม แอลกอฮอล์และยาสูบ การศึกษาและรักษาพยาบาล

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2545) ได้วิพากษ์ธนาคารโลกว่าธนาคารโลกมีคติพจน์จารึกไว้หน้าสำนักงานใหญ่ในกรุงวอชิงตันว่า เพื่อกำจัดความยากจน แต่ผลก็คือ การเพิ่มช่องว่างระหว่างประเทศที่ร่ำรวยกับประเทศที่ยากจนยิ่งขึ้นทุกที จำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น รวมถึงการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติคนยากจน คือ คนที่ตรงข้ามกับนิยามคนรวยๆ คือ

- 1) เป็นคนที่พึ่งตนเองได้
- 2) เป็นคนที่ภูมิใจในศักดิ์ศรีในตนเองและในวัฒนธรรมของตนเอง
- 3) เป็นคนที่มีสัน โดยเป็นเจ้าของเรือน
- 4) เป็นคนที่พร้อมที่จะให้ยิ่งกว่าที่จะรับ
- 5) เป็นคนที่ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท
- 6) ไม่มีเรื่องเงิน เพราะ “เงินทองเป็นมายา ข้าวปลาเป็นของจริง”

ระบบเศรษฐกิจการเมืองในระบบทุนนิยมและบริ โภคนิยม สะกดให้คนแทบทุกคนเป็นคนยากจน เพราะ

- 1) ไม่เปิดโอกาสให้พึ่งตนเอง มีอาชีพอย่างลูกจ้าง ขณะที่นายทุนมีกลไกตลาดอันฉ้อฉล เป็นการค้าเสรีที่ไม่ยุติธรรม
- 2) กระตุ้นไม่ให้ใครภูมิใจในศักดิ์ศรีตนเอง ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นบริโภคอย่างฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
- 3) สัน โดย คือ ความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ โดยไม่ตะเกียกตะกายแสวงหาเกินจำเป็น แต่ระบอบทุนนิยมเน้นให้เลิกความร่วมมือกัน ให้แข่งขันกัน แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน นีคือ รากฐานความยากจน
- 4) สอนให้คนอยากได้อะยากมี ไม่เน้นการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- 5) การลงทุนเป็นความเสี่ยง การเอาเปรียบ การค้าขาย เป็นไปด้วยความ ประมาท

กรณีเขื่อนปากมูล ธนาคารโลกมีส่วนอุดหนุนสร้างเขื่อน ที่ทำลายความมั่งคั่งของชุมชน ผู้คนที่มีความสุขมาหลายร้อยปีและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งข้าว ปลา น้ำ ตลอดจนศาสนาธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่พึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี เอื้อเพื่อแผ่แผ่และจริงใจ ธนาคารโลกเริ่มรู้สัักตัว



และเปลี่ยนวิธีแก้ไขใหม่ ด้วยการออกไปฟังเสียงคนยากจนเป็นครั้งแรก โดยตั้งแผนกที่ว่าด้วยความยากจน พนักงานออกไปสัมภาษณ์คนยากจนทั่วโลกจำนวน 60,000 คน และออกหนังสือ ชื่อ “Voice of the Poor”

Development Assistance Committee อ้างจาก จาตุรงค์ บุญยรัตนสุรนันท์ และกิติพัฒน์ นันทปัทมะดูล (2550) สรุปผลการวิจัย ว่าความยากจนมีหลายมิติ รายได้มิใช่เพียงมิติเดียว ทางออกของการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนและต้องเน้นความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองในระดับประเทศ ความร่วมมือในการพัฒนาแบบผสมผสานและการทำโครงการความร่วมมือในการแก้ปัญหายากจนในระดับท้องถิ่น

แนวคิดในทศวรรษนี้มองปัญหายากจนแบบองค์รวมให้ความสำคัญกับเสียงของคนยากจนและชุมชนท้องถิ่นในการแก้ปัญหา มีแนวคิดการเสริมพลังอำนาจคนยากจนเป็นทางเลือกหนึ่ง นอกเหนือจากโอกาสทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงและการจัดให้มีเครือข่ายคุ้มครองทางสังคม

1.6 ความยากจนในแนวคิดของสหประชาชาติ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ (2546: 53) ระบุว่า ในการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยแนวเศรษฐกิจและการลดความยากจน เมื่อเดือนมิถุนายน 2543 ที่ประชุมมีความเป็นร่วมกันว่า “ความยากจนมิได้มีเฉพาะมิติด้านการเงินหรือวัตถุเท่านั้น แต่มันมีมิติความซับซ้อนหลายด้าน และมีเหตุแห่งความยากจนหลายๆสาเหตุ ดังนั้น นโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหายากจนจึงต้องมีหลายมาตรการ มิใช่มีเฉพาะมาตรการทางรายได้เท่านั้น”

ในการประชุมครั้งนั้นยังเสนอว่า การพิจารณาความยากจนไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะทัศนระจากนักวิชาการหรือหน่วยงานภายนอกเท่านั้น แต่ต้องคำนึงว่า คนที่ผู้อื่นเรียกว่า “คนยากจน” นั้น มองสถานภาพของตนเองอย่างไร และต้องการอะไร

1.7 ความยากจนในแนวคิดของนักวิจัยและสถาบันวิจัยวิชาการของไทย

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2547: 58 – 59) ระบุว่า การทำความเข้าใจเรื่องความยากจนต้องมองจากหลายมิติและแต่ละมิติมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เหลื่อมซ้อนกัน มิติความยากจนอาจแบ่งได้เป็น 4 มิติ ได้แก่

1) จนทรัพย์สิน ขาดรายได้หรือมีรายได้ต่ำ ขาดปัจจัยการผลิต ขาดปัจจัยยังชีพ ขาดวัตถุดิบปัจจัย

2) จนสิทธิและโอกาส คือ ความด้อยสิทธิ ไม่ได้รับสิทธิ ถูกตัดสิทธิทางสังคม ไม่มีโอกาสทางการศึกษา เข้าไม่ถึงบริการสาธารณะ เช่น การรักษาพยาบาล ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ เข้าไม่ถึงหรือถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากรที่เป็นเครื่องมือยังชีพ เช่น ถูกตัดขาดจากป่า จากน้ำ ทรัพยากรชายฝั่ง ถูก



ตัดขาดจากแหล่งทำกิน จนโอกาสมีความหมายกว้างและเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่ความยากจน
ทรัพย์สินในที่สุด

3) จนอำนาจ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่มีอำนาจต่อรองทั้งเศรษฐกิจ
และการเมือง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกขูดรีด ไร้อำนาจป้องกันตัวและป้องกันผลประโยชน์อันมีพึงได้
ทั้งหมดนี้เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคในสังคม

4) จนศักดิ์ศรี คือถูกแบ่งแยกแตกต่าง ถูกเบียดขับจากสังคม ถูกเหยียดหยาม ไม่เป็นที่ยอมรับ
ของสังคม ไร้อำนาจในสายตาของคนในสังคม ได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น การ
เหยียดผิว เหยียดเชื้อชาติ เหยียดหยามอาชีพ เป็นต้น และในที่สุดก็จะถูกผลักดันให้เข้าสู่มุมอับและ
มุมมืดของสังคม

1.8 ปัจจัยหรือสาเหตุของความยากจน

นักเศรษฐศาสตร์มักจะมองไปที่ประเด็นของความขาดแคลนเทคโนโลยี รายได้ต่ำ เงินออมต่ำ
การลงทุนต่ำ แล้วก็วกกลับไปสู่ผลผลิตต่ำต่อไปอีก กลุ่มปัจจัยที่นำคนไทยไปสู่ความยากจนและด้อย
โอกาสนั้นมีอยู่ 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ทำที่ต่อชีวิต ปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงทรัพยากรของสังคม
ความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม และสุดท้ายคือระบบสวัสดิการ

1) ทำที่ต่อชีวิต

ทำที่ทัศนคติการมองโลก มองชีวิตแต่ละคน คนที่เห็นว่าอุปสรรคและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น
ถ้าใช้ความพยายามต่อสู้ ฝ่าฟัน ไม่ท้อถอย ตามหลักการผู้ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร คนๆนั้นก็มี
โอกาสที่จะบรรเทาความยากจนต่างๆ ได้ดีกว่าคนที่ท้อถอยเหน็ดเหนื่อย พ่ายแพ้ ไม่แก้ไขชีวิตไปติด
บ่วงกุศลกรรมต่างๆ

2) ปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงทรัพยากรของสังคม

การไม่มีที่ทำกิน การไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ ดิน ป่า ฯลฯ) การ
ขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนเทคโนโลยี ทำให้ศักยภาพการผลิตต่ำ ผลผลิตต่ำ หรือรายได้ไม่พอเลี้ยง
ชีพ ยิ่งผู้ที่เคยยังชีพด้วยการอาศัยน้ำและป่าธรรมชาติ เมื่อถูกตัดขาดจากสิ่งเหล่านี้ แหล่งน้ำหุดหาย ป่า
ไม้สูญสิ้น ก็ยิ่งทำให้ยากจนมากขึ้น

3) ความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม

คนได้เปรียบคือ คนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีทั้งอำนาจเศรษฐกิจและการเมือง กลุ่มทั้ง “ทุน” และ
อำนาจทางการเมือง เป็นกลุ่มคนที่สามารถใช้กลไกตลาดและกลไกอำนาจทางการเมือง เพื่อคัด
ผลประโยชน์สู่ตน ทำให้คนส่วนใหญ่เสียเปรียบ เป็นที่มาของความยากจนและความด้อยโอกาสของ
คนจำนวนมาก เช่น น้ำก็ถูกระบบเขื่อนไฟฟ้าแย่งชิงไปให้ภาคอุตสาหกรรมในเมืองทำให้คนชนบทที่
เคยใช้ประโยชน์ได้ประโยชน์น้อยลง เป็นต้น



นโยบายเน้นอุตสาหกรรมก็เป็นการทอดทิ้งเกษตรกร อุตสาหกรรมได้รับการส่งเสริม ได้รับการเอาใจ แต่เกษตรกรถูกปล่อยทิ้ง ถูกทะเลาะให้ราคาผลผลิตตกต่ำ ขณะที่สินค้า อุตสาหกรรมกลับราคาแพงขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่ไม่เสมอภาค ทำให้เกิดความแตกต่างทาง รายได้ ความแตกต่างทางรายได้นำไปสู่ภาวะความยากจนเปรียบเทียบ (Relative poverty) ซึ่งมักจะ นำไปสู่ภาวะอึดอัดขัดข้องและความขัดแย้งทางสังคม ภาวะเช่นนี้เกิดจาก การผิดความคาดหวัง การ มองเห็นคนร่วมสังคมกลุ่มหนึ่งร่ำรวยฉวยโอกาสได้ทุกโอกาส ขณะที่ตนเองทำไม่ได้ เพราะด้อยโอกาส ด้อยอำนาจ และถูกกระทำ จึงรู้สึกผิดหวังต่อระบบ ไม่พอใจสังคมโดยรวม คาดหวังสิ่งใดก็มักจะ เป็นไปตามคาดหวัง ขณะที่คนกลุ่มน้อยจะหวังสิ่งใดก็มักจะ ได้ตามที่คาดหวัง ความยากจนเช่นนี้จึง เป็นความยากจนรุนแรง เพราะมันเป็นทั้งความยากจนโดยพื้นฐานที่ขาดแคลนวัตถุดิบปัจจัย (Absolute Poverty) ซ้ำเติม โดยความยากจนเปรียบเทียบ (Relative Poverty) นำไปสู่ความอึดอัดขัดข้องและ ความไม่สมหวังต่างๆเมื่อเปรียบเทียบกับคนกลุ่มอื่นๆ

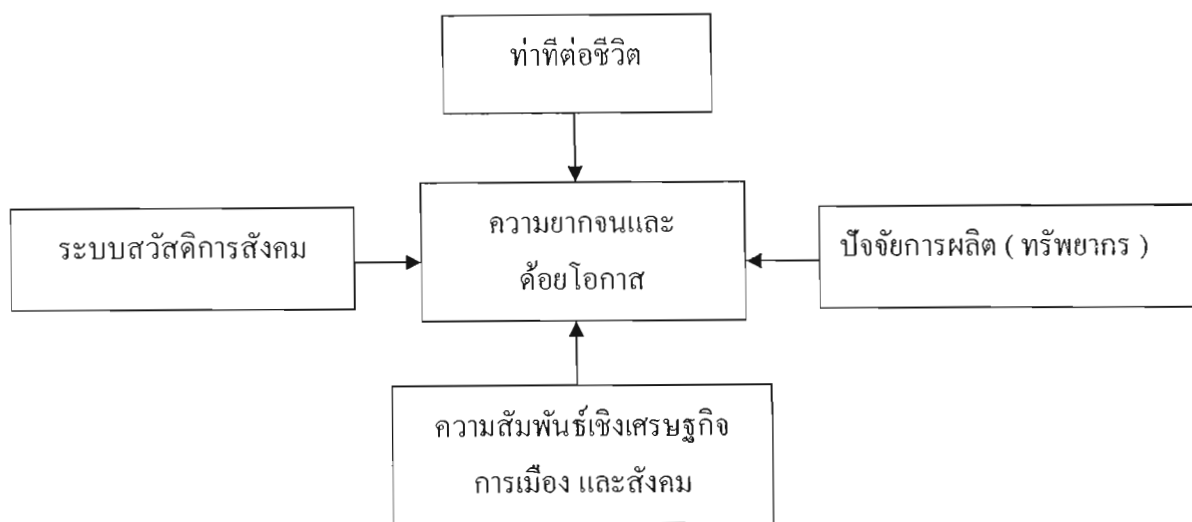
4) ระบบสวัสดิการ

ระบบสวัสดิการสังคม หมายถึง การบริการสังคม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การคุ้มครองสิทธิ และการดูแลความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สวัสดิการด้านที่สองคือ ประกันสังคม คือ สร้างระบบหลักประกันชีวิตให้แก่ลูกจ้างหรือคนทำงานกินเงินเดือน เช่น การ ประกันการเจ็บป่วย ทุพพลภาพแก่ชรา การตาย การคลอดบุตร เป็นต้น และสุดท้ายคือ สวัสดิการ สำหรับคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เช่น คนแก่เด็กเร่ร่อน ผู้ประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น

ระบบสวัสดิการเหล่านี้อาจจัดโดยรัฐ ธุรกิจเอกชน ครอบครัวยุค และชุมชน ระบบสวัสดิการ สังคมเป็นเสมือนไม้ท่อนเล็กๆที่จะช่วยให้คนที่กำลังจะจมหน้าเกาะพุงให้พอมีลมหายใจและ ตะเกียกตะกายเข้าฝั่งได้ ถ้าไม่มีระบบสวัสดิการคอยพยุงคนยากจนจำนวนมากจะมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ และจำนวนมากก็จะดิ้นรนต่อสู้และหาทางออกอื่นๆ ที่เป็นอันตรายต่อสังคมได้

ดังนั้นในสังคมที่ระบบสวัสดิการอ่อนแอ ก็เป็นการซ้ำเติมคนยากจน ตัดโอกาสคนยากจน ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย และโอกาสที่จะดำรงชีวิตให้อยู่รอด





แผนภาพ 2 แผนผังปัจจัยหรือสาเหตุของความยากจน

ตาราง 2 แสดงกลุ่มปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจนและค้อยโอกาส

ปัจจัย	ความยากจน	สถานการณ์
- ผลการพัฒนางานร่วม - (แผนพัฒนาฯ ฉบับ 1-9 และ ทฤษฎีการพัฒนา) - ผลการพัฒนารวม - ระบบราชการกับการพัฒนา - ความชัดเจนของนโยบายการพัฒนา - การประเมินผลการพัฒนา - เจตจำนงทางการเมืองต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน - การบริการสาธารณะในภาคชนบท	- การศึกษาเกี่ยวกับความยากจน ในมิติต่างๆ - ตัวชี้วัดความยากจน - ใครคือคนยากจน - สาเหตุของความยากจน - ความหลากหลายของ ความหมาย - คุณภาพชีวิต - เส้นแบ่งความยากจน - แถบวัดความยากจน - จุดเสมอตัวของ การบริโภค - การพึ่งตนเอง ฯลฯ	- ค้อยโอกาส/ ยอมจำนน - ขาดแคลน / ความไม่เพียงพอ - การศึกษาน้อย - รายได้ต่ำ / หนี้สินพอกพูน - ความสามารถในการปรับตัว น้อย - ภาวะโภชนาการต่ำ - สภาพการว่างงานสูง - การย้ายถิ่นสูง - ไม่ได้รับรู้ข่าวสารที่เป็น ประโยชน์ - ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน



ตาราง 2 (ต่อ)

ปัจจัย	ความยากจน	สถานการณ์
- ความไม่เสมอภาคในสังคม - ความเชื่อมโยงกับโครงสร้างพื้นที่ของสังคม - การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก/วิสาหกิจชุมชน - การส่งเสริมระบบการจัดการทุนของชุมชน - การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ฯลฯ		- ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย - อ่าน/เขียนไม่ได้ - ไม่มีส่วนร่วมในชุมชน / การเมือง - อายุมูล ฯลฯ

ที่มา: (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2545 , 21)

สมชัย จิตสุชน (2544) ระบุว่า สาเหตุความยากจนจากการระดมความคิดของตัวแทนคนยากจนและคนยากจน เมื่อวันที่ 3 – 4 กันยายน 2544 จัดโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ว่ามีทั้งหมด 4 ประการ คือ การเน้นการบริโภคทางวัตถุ การผูกขาด เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม อันเกี่ยวเนื่องจากการพัฒนา รวมทั้งกระบวนการที่ก่อให้เกิดความยากจนด้วย เช่น การส่งเสริมของภาครัฐไม่ชัดเจนหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้ถึงวิธีแก้ไขปัญหา การที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนา ขาดความรู้ความเข้าใจ บทสรุปการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ยุทธศาสตร์การลดปัญหาความยากจน จากมุมมองและการคิดร่วมกันของชาวบ้าน” วันที่ 3 – 4 กันยายน 2544 ณ วังริ้วสอรัตรนครนายก ระบุว่ารายละเอียดเหตุแห่งความยากจน มีดังนี้

1.เหตุที่มาจากระบบและสภาพแวดล้อม

1.1 นโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาด

- สังคมเน้นการบริโภคทางวัตถุ
- ระบบมีการผูกขาดตัดตอน
- เทคโนโลยีทำลายทุนทางปัญญา



- สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

- 1.2 กฎหมายไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา
- 1.3 การกระจายทรัพยากรไม่เป็นธรรม
- 1.4 การส่งเสริมภาครัฐไม่ชัดเจน
- 1.5 ประชาชนไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจการพัฒนา ขาดความรู้และข้อมูล
- 1.6 ภัยธรรมชาติ
- 1.7 ถูกเอารัดเอาเปรียบจากระบบผูกขาด
- 1.8 ขาดการเกื้อกูลกันในสังคม
2. เหตุจากตัวคนยากจนเอง
 - 2.1 อายกรวย อยากได้ เอาอย่างบริโภคนิยม
 - 2.2 ขาดการเรียนรู้ เข้าใจตนเอง
 - 2.3 ขาดการเรียนรู้ในการบริหารจัดการ
 - 2.4 ขาดความมั่นใจ
 - 2.5 ไม่พัฒนาตนเอง ดื้ออายนามข
 - 2.6 ระบบการผลิตยังทำ ยิ่งขาดทุน
 - 2.7 ชุมชนไม่มีการเรียนรู้คุณค่าและหาทางออกด้วยตนเอง

ถ้าหากนิยามความยากจนให้มีความหมายรวมถึงความสามารถในการผลักดันตนเองหรือบุตรหลานให้พ้นจากความยากจน จะมีความยากจนอยู่เท่าไรแน่ในสังคมไทย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแยกความยากจนที่เข้าใจกันทั่วไป ความยากจน “ชั่วคราว” (Transient poverty) และความยากจน “เรื้อรัง” (Chronic Poverty) มีมากน้อยเพียงใดในสังคม

สมชัย จิตสุชน (อ้างแล้ว: 2544) ได้นำเสนอไว้ในบทความ เรื่อง ความยากจนคืออะไร และวัดได้อย่างไร ว่ายังมีคนอีกสองกลุ่มที่จำเป็นต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ

คนกลุ่มแรก คือ คนเกือบจน ได้แก่ คนที่มีรายได้ (หรือรายจ่าย) “มากพอ” ที่จะไม่ถูกนับเป็นคนยากจน แต่รายได้ที่มากกว่าพอนี้ “มากพอเพียงนิดเดียว” เพราะฉะนั้นถ้าหากเกิดเคราะห์หามยามร้ายขึ้น ครอบครัวนั้นก็กลายเป็นครอบครัวคนยากจนทันที

คนกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มเสี่ยงที่จะจน (ภาษาฝรั่งเรียก Vulnerable Groups) หมายถึง ครอบครัวที่มี “ภูมิคุ้มกันความยากจน” ต่ำ เช่น ครอบครัวเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน รับจ้างเป็นหลัก ในขณะที่รายได้จากการรับจ้างก็ไม่แน่นอน ดังนั้นแม้ว่าในช่วงที่มีงานรับจ้างทำจะไม่ถือว่าเป็นคนยากจน (เพราะอาจได้ค่าจ้างมากพอ) แต่เมื่อไรที่งานหมด รายได้ขาดมือ ก็จะกลายเป็นคนยากจนทันที หรือครอบครัวที่มีคนทำงานหาเลี้ยงคนเดียวและมีปัญหาสุขภาพเจ็บออดๆ แอดๆ ยามใดที่ปัญหาสุขภาพ



รุนแรงขึ้นจนไม่สามารถทำงานเลี้ยงครอบครัวได้ต่อไป ก็จะทำให้ทั้งครอบครัวกลายเป็นคนยากจนไปทันที โดยทั่วไปคนเกือบจนอาจนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของคนเสี่ยงที่จะจนด้วย

วิธีการแบ่งคนยากจนอีกวิธีหนึ่ง คือ การแบ่งความยากจนและคนยากจนออกเป็นคนยากจนชั่วคราวและคนยากจนถาวร กลุ่มหลังนี้บางทีเรียกว่า คนยากจนดักดานหรือคนยากจนเรื้อรัง

คนยากจนชั่วคราว (Transient Poor) คือ คนที่มีรายได้ รายจ่ายและชีวิตความเป็นอยู่ตกต่ำชั่วคราว ทำให้กลายเป็นคนยากจน เช่น พ่อค้าแม่ค้าที่เผชิญรายได้ตกต่ำบางช่วงบางปี หรือ กระทั่งชาวนาที่ปลูกไม่ได้ข้าวในบางปีหรือได้ราคาตกต่ำมาก แต่อาศัยอยู่ในที่ดินที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ คนยากจนไม่ถาวร คือ คนที่มีศักยภาพสูงที่จะหายยากจน เช่น บัณฑิตจบใหม่ คนที่ออกจากงานเดิมและกำลังหางานใหม่ เป็นต้น คนยากจนที่เงินตลอดเวลาจนถาวร จนเรื้อรัง (Chronic Poor) ซึ่งอาจจะมีปัญหาจากโครงสร้าง เรียกว่า ความยากจนโดยโครงสร้าง ส่วนอีกสาเหตุหนึ่ง คือ จนดักดาน มีความหมายใกล้เคียงกับจนถาวรและจนเรื้อรัง ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Ultra Poor ที่น่าจะแปลว่า “จนอย่างยิ่ง” หรือ “จนสุดๆ” จึงถูกทำให้กลายเป็นความไป (เพราะจนสุดๆอาจไม่จนถาวรก็ได้)

1.9 แนวคิดขององค์กรพัฒนาเอกชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 มีกลุ่มแนวคิดการพัฒนาที่รวมตัวกันในชื่อรวมว่า กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชนโดยส่วนใหญ่ มองว่า การพัฒนาโดยเน้นการสร้างเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นแนวทางของพวกทุนนิยม คนยากจนจึงเป็นเหยื่อของการพัฒนา การให้ความสำคัญกับวิธีการดำเนินชีวิตที่มนุษย์สามารถดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ไว้ได้ ในการกลับไปสู่รากหญ้าหรือพึ่งตนเอง โดยยึดวัฒนธรรมชุมชน ด้านกระแสหลักทางการพัฒนาที่ไหลบ่าเข้ามาสู่ชุมชน ให้ความสำคัญกับคุณภาพของการเปลี่ยนแปลงและความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความเสมอภาค

ความหมายของความยากจน จึงมีสาเหตุมาจากโครงสร้างระบบทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง คนที่ขาดทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการผลิต (ที่ดิน แหล่งน้ำ ความรู้ เงินทุน ฯลฯ) มีสถานะหรืออำนาจต่อรองทางการเมืองและสังคมต่ำ ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและการช่วยเหลือต่างๆ ได้ การจัดการทรัพยากรรวมศูนย์โดยภาครัฐและการที่คนยากจนไม่มีอำนาจและไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง จึงเกิดความยากจนขึ้นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและโครงสร้าง

บ๊วพันธ์ พรหมพักพิง (2549) ระบุว่า กลุ่มนักคิดองค์กรพัฒนาเอกชน เสนอให้กลับไปสู่รากหญ้าหรือพึ่งตนเองหรือยึดถือวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพการเปลี่ยนแปลงและความเป็นมนุษย์ โดยไม่เชื่อว่าความมั่งคั่งของโภภทรัพย์จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน แต่จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมและความเสมอภาคด้วย



2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

เทคนิคการศึกษาชุมชน ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย การจัดทำแผนแม่บทชุมชน เครื่องมือในการกำหนดยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัดองค์กรชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อบริหารจัดการความรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชนเป้าหมาย

1) ความหมายของแผนแม่บทชุมชน

แผนแม่บทชุมชน คือ วิธีคิดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ นำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน บนพื้นฐานความเชื่อว่าคนมีศักยภาพ เมื่อคนมีศักยภาพ รู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดความรู้ที่หลากหลายร่วมกัน เกิดการร่วมคิดและกำหนดเป้าหมายการทำงานเดียวกัน เช่น เป้าหมายคือการพึ่งตนเอง การเรียนรู้จะทำให้เกิดองค์ความรู้ การให้ชุมชนได้ศึกษาวิจัยจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือการรื้อฟื้นความรู้ที่อาจจะหายไปเมื่อ 10 ปี 20 ปีที่ผ่านมา ในขณะเดียวกันก็สร้างองค์ความรู้แบบบูรณาการ โดยให้ภาคีต่าง ๆ มาทบทวนความรู้และความรู้ใหม่ร่วมกัน ก็จะช่วยให้กำหนดเป้าหมายตรงกันได้ (ฉลาด จันทรสมบัติ. 2547 : 21)

2) แนวคิดแผนแม่บทชุมชน

ภายใต้สภาพการพัฒนาในปัจจุบัน ที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการหลัก ทั้งด้านการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สมดุล ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สมดุล แม้แต่ในเรื่องศึกษา ทุกวันนี้เกิดคำถามว่า ทำไปแล้วทำไมคนไม่พึ่งตนเอง ไม่รู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น ถ้าถามว่าทำไมต้องทำแผนแม่บทชุมชน เพราะความเชื่อมั่นต่าง ๆ มันหายไปหมดแล้ว ภาครัฐเอาสิ่งต่าง ๆ ลงไปมากมาย แต่สิ่งต่าง ๆ นั้นชุมชนไม่ได้คิดเอง ทำอย่างไรชุมชนจึงจะเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของเขาเอง แล้วปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

บทเรียนในการจัดทำแผนแม่บททำให้ทีมงานและผู้ร่วมวิจัยมีความเชื่อว่า ต้องดึงความเชื่อมั่นกลับคืนมาให้ได้ เชื่อว่าจุดเล็ก ๆ ในสังคมยังไม่ได้แตกทุกจุด ต้องดึงจุดเล็ก ๆ ที่ยังไม่แตกเหล่านี้ขึ้นมาเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดความมั่นใจในการที่จะทำงานร่วมกันระหว่างภาคีทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมด้านชุมชนและกลุ่ม/องค์กรชุมชน เพราะฉะนั้นแผนแม่บทชุมชนในความหมายของทีมงานสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน (สค.อช.) จึงมาจากการสรุปประสบการณ์หลากหลายของแต่ละจังหวัดพัฒนานำร่อง เกิดจากการตระหนักถึงความจำเป็นต้องทำคือต้องการชนะความยากจนในชุมชน และต้องการเห็นคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันให้เกิดความรู้ คือ รู้จริงในสิ่งที่ชุมชนสนใจ



เมื่อมีแผนแม่บทชุมชน จะเกิดทุนต่าง ๆ ตามมาไม่ว่าคน ทรัพยากร ที่สำคัญคือ เครือข่าย ซึ่งหากทำไปสักระยะจะกลายเป็นโรงเรียนของประชาชน ที่เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนควรเร่ง สร้างขึ้น เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่มีคนทำที่ชัดเจนนักขั้นตอนการทำงานจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนรู้ด้านทฤษฎี ได้แก่ การเรียนรู้จากบทเรียนที่อื่น ๆ และการเรียนรู้จากการกระทำ สรุปว่าทำ อย่างไรที่จะทำให้ชุมชน กลุ่มหรือภาคีต่าง ๆ ได้เรียนรู้ ได้รู้จักตนเองเช่น ข้อมูลรายรับรายจ่าย ของ ชุมชนไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร ข้อมูลโลกเป็นอย่างไร จะทำอย่างไรให้เกิดแรงกระตุ้นหรือความ ตระหนักรู้ ตื่นตัวและริเริ่มที่จะทำเอง เช่น ทีมงานเคยเสนอให้ชุมชนทำข้อมูลรายรับรายจ่ายเดิมของ ตนเองถึง 3 ครั้ง แต่ 2 ครั้งแรกไม่สำเร็จ พอครั้งที่ 3 จึงเริ่มจากสมาชิกประมาณ 12 คน มาคุย กันว่าถ้าอยากจะได้ข้อมูลรายรับรายจ่ายที่เป็นจริงกลุ่มจะทำอย่างไร กลุ่มบอกไม่ยาก ให้กลุ่มไปคุย กันแล้วก็ถ่ายเอกสารแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลไปไว้ที่ข้างฝาบ้านของสมาชิก สมาชิกจะบันทึกรายการ ค่าใช้จ่ายทุกวันจากความเป็นจริง จากวันที่ 1 จนถึงวันที่ 31 ให้ และสมาชิกได้เสนอบันทึกข้อมูล ให้ 3 เดือน เพื่อจะเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ และมีรายละเอียดมากพอเชื่อถือได้

3) การวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแนวทางพัฒนาตนเอง

เมื่อมีข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บโดยตนเองดังกล่าวแล้ว ก็จะนำมาวิเคราะห์ว่า ศักยภาพและข้อจำกัดของตนเองเป็นอย่างไร กระบวนการวิเคราะห์จะทำให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง ในเรื่องทุนที่มีอยู่ได้แก่ ภูมิปัญญา และจุดเด่น จุดแข็งของตนเองรู้จักจุดด้อยหรือข้อจำกัด จากนั้น ให้เขาเลือกวิธีการในการที่แก้ปัญหาหรือข้อจำกัดรวมทั้งแนวทางพัฒนาส่งเสริมศักยภาพหรือของดีที่มี อยู่ในชุมชน ซึ่งชุมชนก็มีการกำหนดทางเลือกการพัฒนาของเขาเองโดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว มาวางแผนเป็นแผนแม่บทชุมชน

2.2 เครื่องมือในการกำหนดยุทธศาสตร์แบบประชานิยม (ฉลาด จันทรสมบัติ และ

คณะ. 2545 : 30-39)

1) การระดมสมอง : จุดเริ่มต้นในการสำรวจตนเองและกลุ่ม

ไม่มีสูตรสำเร็จในการค้นหายุทธศาสตร์ แต่การกำหนดยุทธศาสตร์ด้วยวิธีใหม่ ต้องเกิดจากความร่วมมือ ความสร้างสรรค์ การค้นหาและค้นเค้นกับสภาพปัญหา การเก็บรวบรวม ข้อมูลต่าง ๆ ทบทวน และวิเคราะห์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกัน

วิธีการระดมสมองรูปแบบหนึ่งที่น่าจะประยุกต์ใช้ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ได้แก่ การทำแผนภาพความคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนและประชาสังคม โดยแผนภาพความคิดเป็น เทคนิคการระดมสมองที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั่วโลก โดยเทคนิคดังกล่าวริเริ่มโดย โทนี บูซาน เขาได้ตีพิมพ์เผยแพร่แนวคิดดังกล่าวในหนังสือชื่อ Using Both Side of the Brain และต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาและเผยแพร่ต่อโดย ปีเตอร์ รัสเซล ในหนังสือชื่อ The



Brain Book ส่วนในประเทศไทย อาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ เป็นผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่เผยแพร่แนวคิดดังกล่าวสู่สังคม

ปรัชญาเบื้องต้นของการทำแผนภาพความคิดได้แก่ ความคิดพื้นฐานที่ว่า เราไม่สามารถคิด และบรรยายข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนจนครบทุกซอกทุกมุม ในขณะที่ต้องจัดหรือสร้างสรรค์ประเด็นใหม่ ๆ ในเวลาเดียวกัน กล่าวกันว่า ในการพูด การบรรยาย หรือการถ่ายทอดความคิดของบุคคลสู่สังคมภายนอกนั้น หากสังเกตให้ดีจะพบว่า เราสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ของเนื้อเรื่องที่พูด โดยใช้ คำหลัก (Key Words) จำนวนหนึ่งซึ่งอาจประกอบด้วยคำนามหรือคำกริยา โดยปริมาณของคำหลักเหล่านี้จะมีประมาณ 10-15% ของเนื้อเรื่องที่พูดทั้งหมด ในขณะที่ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 85-90% มักเป็นรายละเอียดปลีกย่อย การยกตัวอย่าง ฯลฯ

จากสำนวนไทยที่ว่า หลายหัว ดีกว่า หัวเดียว นำไปสู่ความคิดที่ว่า การทำแผนภาพความคิดที่ลึกซึ้งและครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ได้ดี จำเป็นที่จะต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลาย แต่มีเป้าหมายร่วมกัน มีความเข้าใจ หรือสนใจ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ศึกษา ตลอดจนมีใจที่เปิดกว้าง ยอมรับฟัง และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น มาร่วมมือกันระดมสมอง เพื่อคิด วิเคราะห์ข้อมูล และร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

วิธีการในการระดมสมองโดยทำ แผนภาพความคิดอาจประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- (1) การกำหนดให้เป้าหมายหลัก โดยผู้เขียนแผนภาพความคิดมักนิยมเขียนแนวคิดหลักในบริเวณกลางหน้ากระดาษ
- (2) การเขียนคำหลัก ๆ โดยในขณะที่ผู้เข้าร่วมกลุ่มระดมสมองอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนของกลุ่มคนหนึ่ง อาจทำหน้าที่เขียนคำหลัก ๆ ที่เกิดขึ้นจากประเด็นในการอภิปรายกลุ่ม หรือวาดภาพ ที่สะท้อนความหมายของคำหลัก เหล่านั้น ลงไปบนกระดาษ
- (3) การเขียน คำหลัก สามารถเขียนได้ในมุมต่าง ๆ 360 องศา รอบเป้าหมายหลัก
- (4) หากคำใดมีความหมายใกล้เคียงกัน คล้ายคลึงกัน เกี่ยวข้องกัน ก็ควรนำมาเขียนไว้ใกล้ ๆ กัน เพื่อที่จะได้สามารถเชื่อมโยงความเกี่ยวเนื่องกันได้ง่าย
- (5) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างคำหลักต่าง ๆ เราอาจใช้สีต่าง ๆ วาดเส้น หรือลูกศรเพื่อเชื่อมโยงระหว่างคำหลัก กับประเด็นเป้าหมายกลางกระดาษ และเชื่อมโยงระหว่างคำหลัก ที่เป็นแกนในประเด็นต่าง ๆ เข้ากับคำอื่น ๆ ที่มีผู้เสนอในการประชุม เข้าไว้ด้วยกัน โดยลูกศร หรือเส้นต่าง ๆ เหล่านั้นเปรียบเสมือนการแตกกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ ซึ่งหมายความว่า การแตกประเด็นและรายละเอียดปลีกย่อย ตลอดจนการสะท้อนให้เห็นประเด็น ใหม่ ๆ ที่ค้นพบเพิ่มขึ้น



ดังนั้นเรา วิธีการดังกล่าวจะช่วยเตือนความจำของบุคคลทุกครั้งเกี่ยวกับแนวคิดหลักและรายละเอียดปลีกย่อยที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถช่วยในการหาความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นที่เหมือน ใกล้เคียง สอดคล้องกัน (ความคิดร่วม) ตลอดจนช่วยในการทบทวนประเด็นหลักที่ได้คิด หรือพูดไปแล้วได้อย่างรวดเร็ว เพื่อไม่ให้บุคคลต่าง ๆ ที่ร่วมกันแสดงความคิดเห็นจากประเด็นหรือลึ่มประเด็นที่สำคัญลง

2) การประยุกต์ใช้เทคนิคการบริหารคุณภาพแบบครบวงจร(TQM)

การประยุกต์ใช้เทคนิคการบริหารคุณภาพแบบครบวงจร(TQM) คือการนำเอาองค์ประกอบที่ทำให้ลูกค้าพึงพอใจสูงสุด ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถที่จะควบคุมคุณภาพของสินค้า และการบริการเกี่ยวกับกระบวนการในการผลิตสินค้า หรือกระบวนการให้บริการ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้ (กรี ไชยศิริ. 2539 : 143 - 153)

(1) การสร้างทัศนคติ และให้เกิดวิสัยทัศน์ว่าลูกค้ามีความสำคัญอันดับแรก
(2) กระบวนการทุกอย่างต้องตอบสนองลูกค้า ไม่ใช่สนองต่อความสะดวกของพนักงานผู้ให้บริการ

- (3) ติดตามแก้ไขข้อขัดข้องให้กับลูกค้า
- (4) ระบบที่ทำงาน ดำเนินไปอย่างสิ้นไหลไม่ติดขัด
- (5) จิตสำนึกในเรื่องคุณภาพ
- (6) ความสัมพันธ์อันดีกับผู้ขาย (Supplier)
- (7) ความสามัคคี ความเป็นหมู่คณะ
- (8) การอบรมพนักงานอย่างดี
- (9) การมีผลิตภัณฑ์ที่ดี
- (10) การประสานความร่วมมือในทุก ๆ ระดับขององค์กร
- (11) มีผลตอบแทนและรางวัลที่เหมาะสม
- (12) มุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นตลอดเวลา
- (13) มีการวัด ประเมินผลงานที่ถูกต้อง ยุติธรรม

การนำเอาองค์ประกอบเหล่านี้มาประยุกต์รวมกันเพื่อมุ่งสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ลูกค้า ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวนี้เรียกว่า “การบริหารคุณภาพแบบครบวงจร” (Total Quality Management) โดยกลวิธีดังนี้

T = Total คือ การกำหนดนโยบายโดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขจากเจ้าหน้าที่ทุกกลุ่ม ทุกระดับ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา (Participative) โดยวิธีการประชุมระดมพลังสมองร่วมศึกษาวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย ความคาดหวังจากการทำงานความประทับใจจากการทำงาน หัวหน้างานที่ต้องการ/ ไม่ต้องการ



Q = Quality คือ การกำหนดมาตรฐานจากการสำรวจและวิเคราะห์ระบบงาน พร้อมกำหนดแนวทางปฏิบัติทั้งการให้บริการ และการแก้ไขปัญหาที่ค้นพบ โดยให้ความรู้โดยการจัดอบรม ประชุม สัมมนา เสริมความรู้และพัฒนาส่วนที่ขาดตามปัญหาที่พบ ประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา และเพิ่มคุณภาพให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งคุณภาพผลงาน (End Product) และคุณภาพในขั้นตอนการทำงาน (Process Oriented)

M = Management เป็นการจัดการเพื่อให้เกิดคุณภาพที่ดีดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยมีลำดับของการจัดการดังนี้

- 1) ค้นหาปัญหา
- 2) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 3) เลือกหัวข้อปัญหา
- 4) ตรวจสอบข้อมูลพื้นฐาน
- 5) เหตุจูงใจ
- 6) ตั้งเป้าหมาย
- 7) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
- 8) ทำตาราง PDCA ได้แก่ P = Plan D = Do C = Check

และ A = Action

- 9) ตั้งเกณฑ์มาตรฐาน ถือปฏิบัติและปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม โดยอาจมีการจัดทำมาตรฐานฉบับปรับปรุงใหม่
- 10) ติดตามผลงานเป็นระยะ

1.3 หลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม

1.3.1 ความหมายและความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ความหมายและความจำเป็นในการทำงานแบบมีส่วนร่วม นับวันเป็นเรื่องที่ถูกหยิบยกมาให้ความสำคัญและพูดถึงกันในทุกส่วนของการพัฒนาสังคม การจัดระบบการพัฒนาในรูปแบบใหม่เน้นการให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพในการกำหนดการพัฒนาชุมชนและตนเองเป็นหลัก ในการดำเนินการ ฟาเคนซ์ (ธีระพงษ์ แก้วหาญ. 2543: 149 ; อ้างอิงมาจาก Fagence. 1977 : 4-5) ได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ยิ่งฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนกว้างขวางมากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้อิทธิพลของประชาชนต่อการกำหนดนโยบายและแผนมีมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้ ยิ่งฐานการมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่าใด ผู้วางแผนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถนำเสนอทางเลือกของสังคมมากขึ้นเท่านั้น และทางเลือกดังกล่าวสอดคล้องกับความ

ปรารถนาของสังคมชุมชน และแผนดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุนจากมหาชน



การมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนา อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดของการพัฒนาที่พยายามหยิบยื่น โครงการต่างๆ ให้แก่ประชาชน ถ้าเป็นไปได้โดยปราศจากการมีส่วนร่วม การยอมรับและตัดสินใจของชุมชนแล้ว เมื่อสิ้นวาระของโครงการ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จบลง ไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนานั้นอีกต่อไป นับเป็นความสูญเสียที่น่าเสียดายยิ่งนัก

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาในรูปแบบใหม่จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้นักพัฒนาปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทของตนในการเป็นผู้กระตุ้นและดึงศักยภาพของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากขึ้น ด้วยประสบการณ์ของการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นส่วนช่วยทำให้มองเห็นการนำแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่สำคัญ ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่าความหมายของการพัฒนาไม่ว่าจะกว้างขวางครอบคลุมเพียงใด จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาในทุกเรื่อง (ประพนธ์ ปิยรัตน์. 2534 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาหมายถึงการเพิ่มพูนการอยู่ดีกินดีของพลเมืองทั้งหมดโดยอาศัยการมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ในกระบวนการพัฒนาและกระจายผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตโดยถ้วนหน้า

ความหมายของการมีส่วนร่วม กล่าวได้ว่าเป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนา 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Participation as a mean) หมายถึง เป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว
- 2) การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย (Participation as a end) หมายถึง การมุ่งให้ประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุดเป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ไขปัญหาและร่วมทำกิจกรรมซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำนั้น โดยที่แม้โครงการจะเสร็จสิ้นไปแล้วการมีส่วนร่วมยังคงอยู่ต่อไปและทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืน (ประพนธ์ ปิยรัตน์. 2534 : 17)
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบวิธีการ (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : PAR) จึงเปรียบเสมือนเรือที่ต้องหาคนลากจูง คนที่ลากจูงตั้งเป้าหมายไว้และจูงให้คนมีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเป้าหมาย (End) นั้นเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องมีการลากจูง จึงเป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน ในการพัฒนาชุมชนและสังคมรูปแบบใหม่จึงต้องการการมีส่วนร่วมในแบบที่สอง ซึ่งควรมีกิจกรรมสำคัญที่



นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังโดยอาศัยหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (อริสรา ชูชาติ และคณะ 2538 : 5 - 6)

- การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการและเจตคติของประชาชน
- ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและวางแผนการพัฒนาแล้ว จะทำให้พวกเขายอมรับแผนงานและ โครงการพัฒนานั้นๆ
- การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองนับเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย
- ความรู้สึกของประชาชนที่ว่าพวกเขามีหุ้นส่วน หรือเป็นเจ้าของ โครงการพัฒนานั้นๆ เป็นหลักการสำคัญอันหนึ่ง ที่การพัฒนาต้องสร้างให้เกิดขึ้น โดยการสร้าง วัตถุประสงค์ร่วม มีแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับความเท่าเทียมกันของบุคคล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกัน เป็นการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ที่ดีอันจะนำไปสู่การ บรรลุเป้าหมาย และที่สำคัญการสร้างความรู้สึกให้ทุกคนมีหุ้นส่วนและวัตถุประสงค์นั้นเปลี่ยนแปลง ได้ เพื่อสร้างความเข้าใจและเสริมศักยภาพของการพัฒนาร่วมกัน

ปัญหาในการสร้างความรู้สึกร่วมกันของประชาชนอาจเกิดขึ้นได้ในหลาย กรณี การมองทางแก้ปัญหาโดยการให้แสดงความคิดเห็นและโต้แย้งกันอย่างเปิดเผย จริงใจและ ตรงไปตรงมาเป็นทางออกหนึ่ง แม้จะมีความยากลำบากและเสี่ยงต่อการขัดแย้ง แต่หากทำได้ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ก็ควรพิจารณา ดังนั้นการเตรียมการเพื่อให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาทั้งหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญยิ่ง

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องมีการเตรียมการ เป็น กระบวนการของการพัฒนาที่ต้องมีจุดเริ่ม และแนวทางการพัฒนาจึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่จะ ทำให้นักพัฒนาปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทของตนในการเป็นผู้กระตุ้นและดึงศักยภาพของ ประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนนับเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการ เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งโดยหลักการแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543 : 148)

- 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
- 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีขึ้นด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ



- การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้กลุ่มที่ถูกกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนเองต้องการต่อผู้จัดทำนโยบายการพัฒนา และมีโอกาสได้รับการพัฒนาระดับฐานะให้สูงขึ้นหลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

- การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความรู้ ทักษะ บุคคล และแม้แต่ที่ดินและทุนที่ต้องใช้ในโครงการพัฒนา

- การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยปรับปรุงการกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนการกระจายรายได้ให้ดีขึ้นและมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี

- การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยสนองความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชนจากการที่ได้มีอิทธิพลในการตัดสินใจต่อเนื้อที่มีผลกระทบถึงชีวิตและการทำงาน

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาอย่างจริงจังทุกขั้นตอนจะช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา แสดงนัยถึงการช่วยเหลือตนเองซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

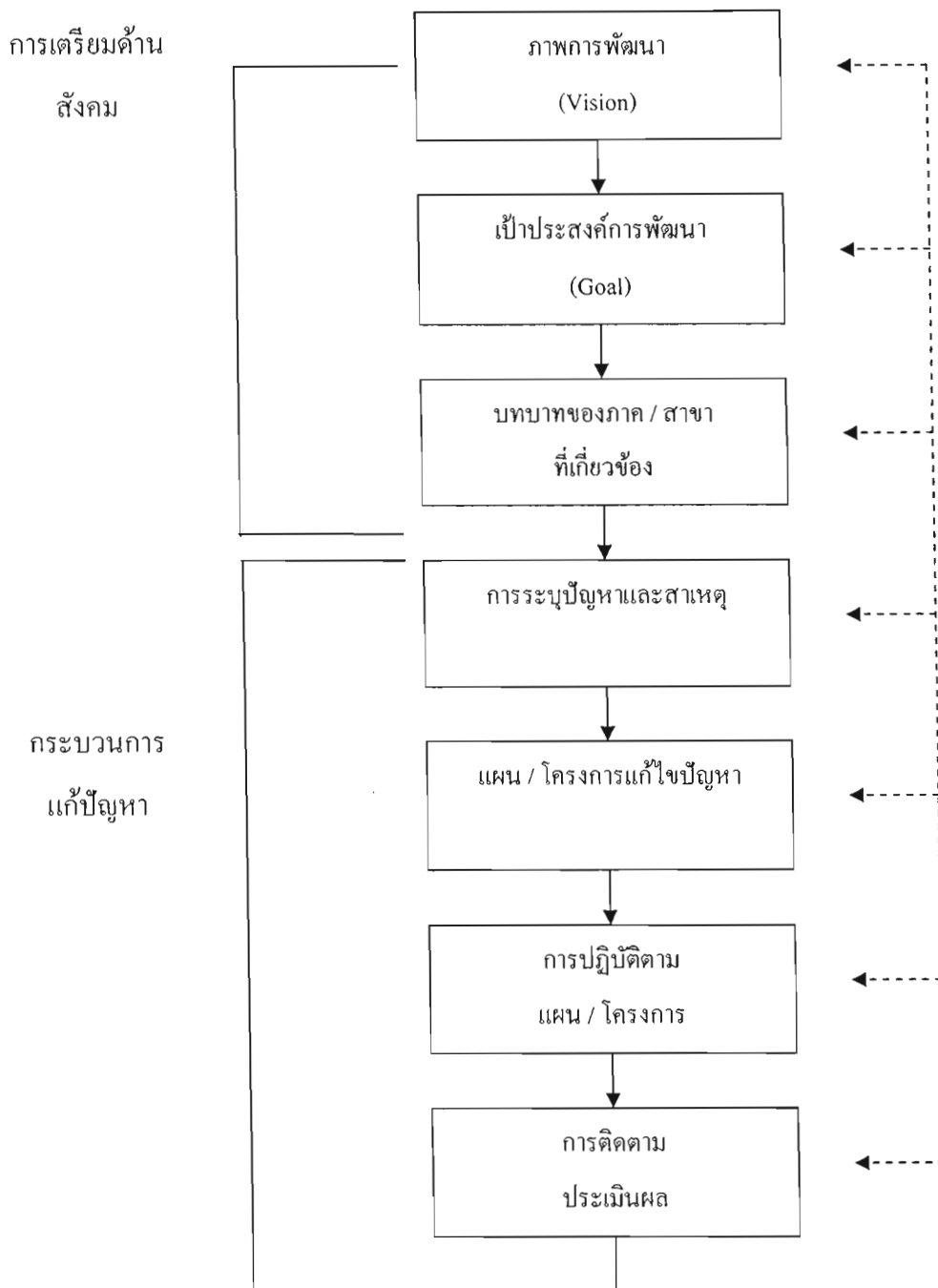
5) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการยอมรับและการใช้ความคิดใหม่ หรือนวัตกรรมนี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการพัฒนา

6) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาจะทำให้ประชาชนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ และช่วยให้ได้หนทางการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาของชุมชนได้มากกว่าการให้บุคคลภายนอกเข้ามาช่วยแก้ปัญหา

1.3.2 กรอบแนวคิดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาที่มีส่วนร่วม ต้องเริ่มด้วยการตกลงกำหนดปัญหา หรือจะต้องมีภาพของการพัฒนา (Vision) ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเป็นอันดับแรก ต่อมาคือกำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา (Goal) ร่วมกันของทุกภาคทุกระดับ ต่อจากนั้นก็กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละภาคที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับของการพัฒนา สุดท้ายก็ต้องตกลงกำหนดกลวิธีแผนงาน หรือโครงการการพัฒนาในระดับชุมชนและในระดับภาคอื่นๆ ตามด้วยการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการ การติดตามประเมินผล เพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นและสุดท้ายการปรับปรุงโครงการที่อาจต้องกระทำต่อไปตามแผนภาพประกอบ 2 (อริสรา ชูชาติ และคณะ. 2538 : 6)





แผนภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดระบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

1.3.3 ลำดับขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้พยายามศึกษาจำแนกลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมไว้หลายแบบ โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนกแตกต่างกัน (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543 : 149-163) ได้แก่



1) การจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การจำแนกการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม สามารถจำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ การดำเนินการ ผลประโยชน์ และการประเมินผล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ : ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน : จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูล เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ : ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล : การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต ก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

นอกจากการจำแนกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามแนวดังกล่าว การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา : ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองได้ กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น แต่อาจมองปัญหาไม่ได้เด่นชัด เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงเสมือนกระเจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็นและวิเคราะห์ปัญหาได้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม : การวางแผนการดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ หากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหาพัฒนาประสิทธิภาพของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด



ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน : ชุมชนมีทรัพยากรที่สามารถลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานในชนบท อย่างน้อยก็มีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลายๆ แห่งก็สามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลายๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดค้นทุนให้กับตนเอง ในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของซึ่งต่างไปจาก สภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอกจะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาจะไม่เกิดขึ้นเพราะรู้สึกว่าจะไม่ใช่ชุมชน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน : ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่เป็นการดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชุมชนก็ไม่สามารถทราบงานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ ถึงแม้ว่าจะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมอาจจะไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชุมชนน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นการประเมินแล้ว ยังแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินและเป็นการเผยแพร่กิจกรรม

2) ระดับของการมีส่วนร่วม

การแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมสามารถแยกได้ตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดสมาคมสาธารณสุขของอเมริกา ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้มีความแปรเปลี่ยนเฉพาะชนิดและปริมาณของกิจกรรมที่กระทำเท่านั้น แต่ยังมีความแปรเปลี่ยนในระดับความเข้มในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการริเริ่มและวางแผนกิจกรรม ดังนั้นพิสัยของการมีส่วนร่วม อาจจะมีตั้งแต่ระดับการยอมรับบริการที่จัดไว้ให้แล้วไปจนถึงการรวมกลุ่มเพื่อตัดสินใจและริเริ่มโครงการพัฒนาเอง ซึ่งระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม หรือระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขของอเมริกานั้น อาจจำแนกได้ 3 ระดับ คือ

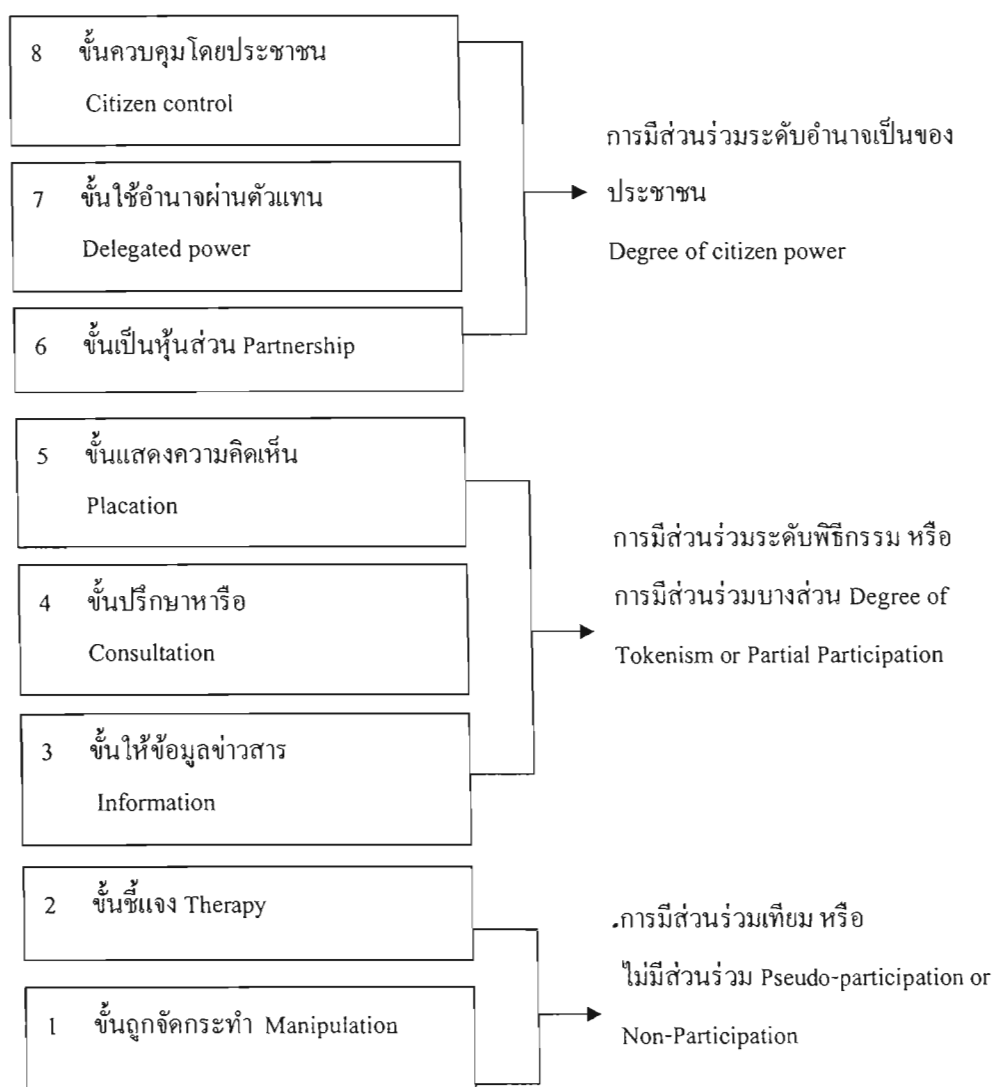
(1) ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง

(2) ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่ม โดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความเสียสละจากประชาชนในด้านเวลา ทรัพย์สิน และแรงงาน เพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้



(3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่ได้วางโครงการไว้ให้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น

ส่วนความคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstein) นั้น เห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ดังภาพประกอบ 4 (ธีระพงษ์ แก้วหาญ. 2543 : 154)



ภาพประกอบ 4 บันไดของการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ของอาร์นสไตน์



ในขั้นต่ำของบันไดคือขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นที่สองคือขั้นชี้แจงนั้น เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจตัดสินใจนั้น ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาก็เพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา (Educate) หรือการชี้แจงแก่ผู้ที่เข้าร่วม

บันไดขั้นที่ 3 ถึง 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษาหารือ นั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเป็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนร่วมบางส่วนนี้ คือ ขอมให้คนไร้อำนาจ (Have-nots) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุม โดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

ในการวัดการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพเกี่ยวกับระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมหรือ ปริมาณอิทธิพลที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่นนี้ มีการจำแนกหลายแบบ แบบที่จำแนกประเภทละเอียด เช่น แบบของอาร์นสไตน์ วัดได้ครอบคลุมแต่ทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับคาบเกี่ยวกัน เพื่อให้ผลในทางปฏิบัติ ควรกำหนดกรอบระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมกว้างๆ เป็น 3 ระดับ (บุญชู แก้วส่อง, 2537 : 112)

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-PAR) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น



ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการรับฟัง และยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

2) รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ (The Learning / Reflecting Process)

(1) กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ

ในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้ในแนวคิดของการพัฒนาชุมชนนั้น ไม่แตกต่างจากแนวคิดของนักการศึกษาบางคนที่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ชั่วชีวิตของบุคคล ดังนั้นประสบการณ์และกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้ของชุมชนนั้นจะเป็นคัมภีร์หรือบันไดเวียน ที่มีการเรียนรู้ การสะท้อนกลับ และนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไปไม่สิ้นสุด ขั้นตอนกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับมีดังนี้ (อริสรา ชูชาติ และคณะ. 2538 : 9-12)

(1.1) การได้รับประสบการณ์ (Experiencing)

การมีประสบการณ์จัดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้และเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสะท้อนกลับ ประสบการณ์ที่จะรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่เราได้ประสบมาทุกอย่างที่เราเป็น ทุกอย่างที่เราทำ ทุกอย่างที่เรารู้สึก ที่เราเห็น ที่เราได้ยิน ประสบการณ์ที่เป็นจริงหรืออาจจะเป็นประสบการณ์จำลองโดยการใช้ภาพยนตร์ บทบาทสมมติ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สิ่งต่างๆ เหล่านี้ต่างก็เสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่เรา เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้

(1.2) การระบุประสบการณ์ (Naming Experience)

การระบุประสบการณ์จัดเป็นขั้นที่ 2 ของการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นการอธิบายเหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น เราได้ทำอะไรไป เราได้ทำอะไรลงไป เราารู้สึกอย่างไร คนอื่นรู้สึกอย่างไร แล้วคนอื่นทำอะไร รู้สึกอย่างไร แล้วทำไมเหตุการณ์นี้จึงมีความสำคัญ และอะไรเป็นสิ่งที่เราไม่เข้าใจ ในกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อปวงชน จะมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้สึก ค่านิยมของเราต่อสิ่งต่างๆ และพยายามที่จะเชื่อมโยงสิ่งนั้นกับชีวิตของเรา

ดังภาพประกอบ 5



การวางแผน

ระบุสิ่งที่ต้องการกระทำต่อไปจะ
มีบทบาทอย่างไรในสิ่งที่ได้เรียนรู้
จากประสบการณ์ พัฒนากลยุทธ์
วางแผนในการดำเนินการ



การปฏิบัติ

การปฏิบัติจะทำให้เกิดประสบการณ์ที่
ชัดเจนและการทดสอบ ค้นหา ทดลองและ
การปฏิบัตินำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่จาก
ประสบการณ์ใหม่

ประสบการณ์

ประสบการณ์เหตุการณ์ต่างๆ
ที่ได้ประสบมา

ระบุประสบการณ์

ขั้นตอนการระบุ อธิบาย
ประสบการณ์แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์

วิเคราะห์

ขั้นตอนการเริ่มต้น ทำ
ความเข้าใจประสบการณ์
แนวคิด คัดวิเคราะห์อย่าง
ลึกซึ้ง ตั้งคำถามต่อ
ประสบการณ์

แผนภาพประกอบ 5 แสดงกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ

3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of An Experience)

การวิเคราะห์ประสบการณ์ เป็นขั้นตอนที่พยายามทำความเข้าใจกับ
ประสบการณ์อย่างลึกซึ้งโดยละเอียด เช่น ใครคือผู้ที่มีพลังอำนาจในสถานการณ์ดังกล่าว ใครเป็นผู้ที่
มีเสียงดังหรือมีอิทธิพลกว่าคนอื่น ใครเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ ใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ
และใครเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากการตัดสินใจ และประสบการณ์ที่กำลังวิเคราะห์อยู่นั้นมี
อะไรบ้างคล้ายคลึงกับสถานการณ์อื่นที่เคยประสบมาก่อน



4) การวางแผน (Planning)

การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เมื่อผู้เรียนเริ่มที่จะกำหนดกลยุทธ์สำหรับสิ่งที่เขาต้องการกระทำและนำไปสู่การปฏิบัติ หลักการศึกษาเพื่อปวงชน มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง และเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ปราศจากการกระทำจะชักนำไปสู่ความเฉื่อยชาและขาดประสิทธิผล ดังนั้นในขั้นของการพัฒนากลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การปฏิบัตินั้น ผู้วางแผนกิจกรรมจะต้องกระตุ้นให้เกิดคำถามต่อตัวเองของแต่ละคนว่า อะไรคือสิ่งที่เขาปรารถนาและต้องการจะดำเนินการปฏิบัติ และผู้เรียนจะนำประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ในการพัฒนากลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างไร

5) การปฏิบัติ (Doing)

การลงมือปฏิบัติจะเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งการปฏิบัตินี้ นอกจากจะรวมการทดสอบ การค้นหา การทดลอง และการปฏิบัติแล้ว ยังอาจหมายถึงการรอคอย การฟัง การเฝ้าดู ทั้งนี้เพราะการลงมือปฏิบัติจะเป็นประสบการณ์ใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ และประสบการณ์ใหม่จะเป็นเป้าหมายใหม่ของการเรียนรู้ใหม่ของเรา

1.4 ตัวชี้วัดองค์กรชุมชน

1) ความหมายของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด หมายถึง สิ่งที่บ่งบอกหรือชี้ชัดว่า มีองค์ประกอบหรือปัจจัยอะไรบ้าง สามารถกำหนดรายละเอียดมาตรฐานที่ควรจะเป็น อธิบายนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เห็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริง (สัมพันธ์ เตชะธิดา และคณะ. 2547 : 106)

2) การพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนเป็นสุข

สิ่งบ่งบอกหรือตัวชี้วัดว่าชุมชนเป็นสุขในทัศนะของชาวบ้าน กลุ่มองค์กรชุมชน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง สามารถกำหนดรายละเอียดมาตรฐานที่ควรจะเป็น โดยการพัฒนาตัวชี้วัดในลักษณะองค์กรชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้เวทีต่าง ๆ ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดขึ้นเสมือนหนึ่งเป็นเป้าหมายในฝันที่อยากให้ชุมชนพัฒนาไปถึง สามารถสรุปรวมเพื่อใช้เป็นแนวทางให้แต่ละชุมชนพัฒนาการทำงานของกลุ่มองค์กรชุมชนให้บรรลุและสำเร็จ ในส่วนของระดับบุคคล การดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนา และองค์กรชุมชน ดังนี้

(1) ระดับบุคคล (สัมพันธ์ เตชะธิดา และคณะ. 2540 : 114-117) ได้แก่

- (1.1) การประสบผลสำเร็จในชีวิต
- (1.2) มีทรัพย์สินเพียงพอในการดำรงชีวิต (พออยู่พอกิน)
- (1.3) ไม่มีหนี้สิน
- (1.4) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและจิตใจดีงาม
- (1.5) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันยอมรับซึ่งกันละกัน



(1.6) ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม

(1.7) มีขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามที่ยึดถือ

(1.8) ไม่มีมลภาวะที่เป็นอันตราย

(2) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงาน โครงการ

ตัวชี้วัดความก้าวหน้า / ความสำเร็จของการดำเนินงาน กรอบประเด็น

ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการ

พึ่งตนเอง แยกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กรอบประเด็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานของทีมวิจัยภาคสนาม

2) ตัวชี้วัดกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน (ฉลาด จันทรสุมบัติและคณะ. 2547 : 60-64) ได้แก่

(1) กรอบประเด็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานของทีมวิจัยภาคสนาม

ประกอบด้วย (1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน (2) ปัญหาของชุมชนและเวทีชุมชน (3) ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ (4) เก็บข้อมูลศักยภาพชุมชน / เวทีชุมชน (5) ยกร่างกิจกรรมโครงการแผนงาน / เวทีชุมชน (6) มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายในระดับตำบล (7) มีแผนธุรกิจของเครือข่าย กลุ่มกิจกรรมเครือข่าย (8) มีการวิจัยและพัฒนาเพิ่มมูลค่าทางการเกษตร พื้นฟูสภาพแวดล้อม สร้างงานสร้างรายได้ พึ่งพาตนเอง (9) มีกิจกรรมเชื่อมโยงสัมพันธ์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร (10) มีการเกื้อหนุนถ่ายโอนความร่วมมือในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรของตำบล (11) การเตรียมความพร้อมของคน และศักยภาพของทีมวิจัยสนามและนักวิจัยชาวบ้านและการจัดการคน ทีมงาน (12) การสร้างความตระหนัก ความรู้สึกต่อความเป็นชุมชนและความร่วมมือ (13) การคิด วางแผน ร่วมกระทำ ตรวจสอบ รับผิดชอบและรับผลประโยชน์โดยการเรียนรู้ด้วยการกระทำค้นหาความรู้ความจริงตามที่ตนสนใจ (14) สรุปบทเรียนสะท้อนผล นำไปสู่การปรับปรุงแผน เพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ (15) การประเมินผลความสำเร็จก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการในรูปแบบที่หลากหลาย

(2) ตัวชี้วัดกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน

(2.1) กลุ่มอาชีพทำขนมจีน

2.1.1 ด้านการผลิตคุณภาพการผลิต ประกอบด้วย (1) มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและสมุนไพร (ผักทอง , ใบเตย, ดอกอัญชัน) (2) กลุ่มมีความรู้ทักษะด้านการผลิตดีขึ้น (3) การเพิ่มปริมาณการผลิตโดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย (4) ลดต้นทุนการผลิต

2.1.2 ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย (1) มีโครงสร้างคณะกรรมการองค์กรที่ชัดเจนและปฏิบัติงานตามหน้าที่ (2) มีกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มที่ชัดเจน (3) มีการประชุมสมาชิกและคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอทุกวันที่ 5 ของเดือน (4) มีระบบบัญชีและการเงินที่ตรวจสอบได้ (5) มีการระดมทุนกลุ่มและการระดมทุนจากภายนอก (6) บุคคลภายนอกเข้าร่วมลงทุนเพิ่มมากขึ้น (7) มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและสมาชิกมีความสามารถในการถ่ายทอดสู่สมาชิกใหม่ (8) มีการส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างหญิงชาย



2.1.3 ด้านการตลาด ประกอบด้วย (1) มีตลาดจำหน่ายสินค้ามากขึ้นทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (2) มีการประชาสัมพันธ์สินค้า (3) มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น / ชุมชน

2.1.4 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม

2.1.5 ด้านสังคม / สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย (1) มีผู้คนในชุมชนที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (2) มีการขยายกิจกรรมกลุ่มเครือข่ายครอบคลุมทุกหมู่บ้านในตำบล (3) มีความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน / ตำบล (4) กลุ่มสามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กับองค์กรภายนอก (5) กลุ่มสามารถคืนกำไรสู่สังคม / ชุมชน (6) มีเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (7) มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (8) มีการลดการใช้พลังงานหรือใช้พลังงานทดแทนในการผลิต (9) มีการจัดการไม่ให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากระบวนการผลิต (10) มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน (11) องค์กรมีระบบสวัสดิการแก่สมาชิก

(2.2) กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพและข้าวปลอดสารพิษ ได้แก่

2.2.1 ด้านการผลิตคุณภาพการผลิต ประกอบด้วย (1) มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น (2) กลุ่มมีความรู้ทักษะด้านการผลิตดีขึ้น (3) การเพิ่มปริมาณการผลิต (4) ลดต้นทุนการผลิตการทำการเกษตร (5) สมาชิกกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เองได้

2.2.2 ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย (1) มีโครงสร้างคณะกรรมการองค์กรที่ชัดเจนและปฏิบัติตามหน้าที่ (2) มีกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่ม (3) มีการประชุมสมาชิกและคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ (4) มีระบบบัญชีและการเงินที่ตรวจสอบได้ (5) มีการระดมทุนกลุ่มและการระดมทุนจากภายนอก (6) บุคคลภายนอกเข้าร่วมลงทุนเพิ่มมากขึ้น (7) มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและสมาชิกมีความสามารถในการถ่ายทอดสู่สมาชิกใหม่ (8) มีการส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างหญิงชาย

2.3.3 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย (1) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (2) สมาชิกกลุ่มสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม

2.3.4 ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย (1) มีผู้คนในชุมชนที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (2) มีการขยายกิจกรรมกลุ่มเครือข่ายครอบคลุมทุกหมู่บ้านในตำบล (3) มีความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน / ตำบล (4) กลุ่มสามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กับองค์กรภายนอก (5) กลุ่มสามารถคืนกำไรสู่สังคมและชุมชน (6) มีเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (7) มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ



สิ่งแวดล้อม (8) มีการลดการใช้พลังงานหรือใช้พลังงานทดแทนในการผลิต (9) มีการจัดการไม่ให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากกระบวนการผลิต (10) มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน (11) มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำการเกษตรแทนการใช้สารเคมีมากขึ้น (12) มีการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรน้อยลง (13) สภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัย

3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.1 พื้นฐานความเป็นมา

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ ได้มีความก้าวหน้าอย่างมากมา ความรู้เป็นจำนวนมากได้ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายทางสังคมและการพัฒนาในหลายประเทศ แต่การค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ดังกล่าวดำเนินการโดยบรรดานักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญหรือสถาบันทางวิชาการ ความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นดังกล่าวจึงมุ่งเพื่อรักษาสถานภาพเดิมในสังคมให้คงเดิมหรือไม่เกิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือด้วยโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่องค์ความรู้หรือเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาการในด้านต่าง ๆ ในระยะไม่นานมานี้ นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานจำนวนหนึ่งได้เข้าไปทำงานในสังคมของชนบทในประเทศโลกที่สาม ได้เริ่มตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความคิดเบื้องหลังของกระบวนการวิจัยที่ใช้กันอยู่ ข้อสงสัยดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดและหลักการในเรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะต่อมา รวมทั้งในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการและนักพัฒนาในหลายพื้นที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสบการณ์จากการดำเนินการดังกล่าว ได้พัฒนาขึ้นเป็นทฤษฎีและหลักการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ในกระบวนการดังกล่าวไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตามได้กลายเป็นรากฐานของการต่อสู้เพื่อการมีชีวิตรอด และการมีชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนเป็นจำนวนมาก การวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงได้กลายเป็นความพยายามของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องโอกาสในสังคมในการดำเนินงานเพื่อ

- 1) เข้าใจบทบาทของความรู้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญของอำนาจและการต่อสู้
- 2) เห็นคุณค่าของประสบการณ์ทั้งที่เป็นส่วนตัว และของกลุ่มกับความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีความหมายน่าเชื่อถือ
- 3) สามารถที่จะปรับใช้ความรู้ที่ผู้อื่นผลิตขึ้นให้เหมาะสมกับพื้นฐานของตนเอง
- 4) มีความเชื่อมั่นและมีเครื่องมือในการผลิตความรู้ด้วยตนเอง
- 5) ประยุกต์ใช้ความรู้เหล่านี้เพื่อความร่วมมือร่วมใจของคน โดยการปฏิบัติการ

ร่วมกัน



จากหลักการและแนวทางดังกล่าวทั้งการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยของปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาที่จะช่วยผู้ที่เสียเปรียบและผู้ที่ยากไร้ในการจัดการกับความรู้อย่างต่าง ๆ จากแนวทางและจุดยืนของตนเอง

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงมีความคิดความเชื่อเฉพาะที่แตกต่างไปจากการวิจัยที่รู้จักกันทั่วไป ดังนี้

- 1) กระบวนการวิจัยสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนโดยตรงทันที ตรงข้ามกับการสร้างผลงานทางวิชาการและการวิเคราะห์เชิงนโยบายที่ไกลตัว
- 2) กระบวนการวิจัยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือประชาชนเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทั้งหมด นับตั้งแต่การกำหนดปัญหาไปจนถึงการอภิปรายแนวทางในการแก้ปัญหา และการตีความผลการศึกษา
- 3) กระบวนการวิจัยควรจะเป็นส่วนของประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมด เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน สร้างความรู้สึกระหนักและผูกพันในการแก้ปัญหาในชุมชน
- 4) กระบวนการวิจัย ควรจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนกัน เป็นการตอบโต้กันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วงเวลาหนึ่ง ๆ
- 5) เนื้อหาของกระบวนการวิจัย คล้ายกับเนื้อหาของการศึกษา ที่ควรจะทำให้มนุษย์มีศักยภาพในเชิงสร้างสรรค์ และเป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์เพื่อแก้ปัญหาทางสังคม
- 6) กระบวนการวิจัยมีนัยทางอุดมการณ์ (ทางการเมือง) เกี่ยวข้องด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนามระดับของการมีส่วนร่วมในการวิจัยอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประการ โดยเรียงจากน้อยไปหามากได้ ดังนี้ (ศูนย์สารสนเทศและบริการการศึกษานอกระบบ. 2536)

1) ในระดับต่ำที่สุด เรียกว่า Participant Observation จะมีลักษณะสำคัญ 3 ประการดังนี้

- (1) เน้นการศึกษาชุมชน โดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชนและพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง
- (2) เน้นการสังเกตและการสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้ง นักวิจัยมีโอกาสซักถามและตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีกด้วยการเปลี่ยนคำถามและหรือ ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ
- (3) เน้นการใช้เวลาที่ยาวนานในการเก็บข้อมูลเพื่อให้สามารถแน่ใจว่านักวิจัยและชาวบ้านเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน ชาวบ้านมีโอกาสให้คำตอบ



เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี และพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันจริง ๆ รวมทั้งแน่ใจว่าชาวบ้านไม่ได้พยายามเอาใจนักวิจัยโดยให้ข้อมูลที่คาดว่าผู้วิจัยอยากได้

2) ในระดับสูงขึ้นมาเรียกว่า Participatory Persearch จะมีลักษณะต่อไปนี้เพิ่มขึ้นมา ได้แก่ เน้นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้าน การเก็บข้อมูล เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารเป็นแบบการสนทนาโต้ตอบ และการสัมภาษณ์อยู่ในลักษณะพูดคุย แลกเปลี่ยน ในลักษณะของการเสวนากัน นักวิจัยและชาวบ้านศึกษาสภาพชุมชนร่วมกัน ชาวบ้าน มีความรับผิดชอบในการวิจัยมากขึ้น

3) ในระดับ Participatory Action Research ซึ่งเป็นระดับสูงสุดจะเพิ่มลักษณะต่อไปนี้เพิ่มขึ้นอีก 3 ประการ คือ

(1) เน้นการวางแผนทางแก้ไขปัญหาโดยประชาชนมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ปัญหา ชุมชนและศึกษาว่าทรัพยากรท้องถิ่นมีอะไรบ้างที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา

(2) เน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติ

(3) เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ปัญหาและสามารถทำต่อไปได้หลังจากนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

3.2 ความหมาย และลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1) ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Stephen Kenmis และ Patricia Weeks (1998 : 112) ได้ให้ความหมายของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือบุคคลในการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมและการศึกษาของบุคคลเหล่านั้น ในวงการศึกษานิยามว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร หรือแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน

Deshler และ Ewert (อ้างถึงใน เฉดศักดิ์ ชุมชุม : 2540 : 35) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การวิจัยที่มุ่งเน้นให้มีการปฏิบัติการแก้ไขปัญหา ในขณะที่ปฏิบัติการที่มีการค้นหาความจำเป็นและความต้องการวิธีการ และการยอมรับ ในกระบวนการแก้ปัญหาจากทุกคนที่มีส่วนร่วมได้เสีย

พันธุทิพย์ รามสูตร (2540 : 31) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง



สังคมของตนเอง ดังนั้น PAR จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัย กลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเอง โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอด กระบวนการวิจัย

รัตนะ บัวสนธิ์ (2541 : 40) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานของหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนตามแนวทางที่บุคคลหลายฝ่ายซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมในกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงานวิจัย

สุภางค์ จันทวนิช (2542 : 72) ได้ให้ความหมายของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่ระบุปัญหาการดำเนินการ การติดตามผล จนถึง ขั้นตอนการประเมินผล

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดกระบี่ (2539 : 32) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง รูปแบบการสังเกต รวบรวมประสบการณ์ข้อมูลและพิจารณาข้อมูลเหล่านั้นอย่างเป็นกลางในฐานะนักปฏิบัติการคนหนึ่ง นอกจากนั้นยังทำความเข้าใจผลการปฏิบัติในแต่ละสถานการณ์ เพื่อปรับแผนการดำเนินงานให้ได้ผลสำเร็จตามที่คาดหวัง กลุ่มดำเนินการอาจเป็นครู นักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน

จากที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปความหมายได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือหน่วยงาน หรือเป็นการพัฒนาศักยภาพที่มีในตัวบุคคลแต่ละคน โดยให้บุคคลเหล่านั้นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหา จนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

2) ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการแบ่งส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่ระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ปฏิบัติการ (Action) หมายถึง กิจกรรมที่ โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการอาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ พลังงานหรือภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมการวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหา หรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการจน สิ้นสุดการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การนำแนวคิด 2 ประการนี้มาผสมผสานกัน



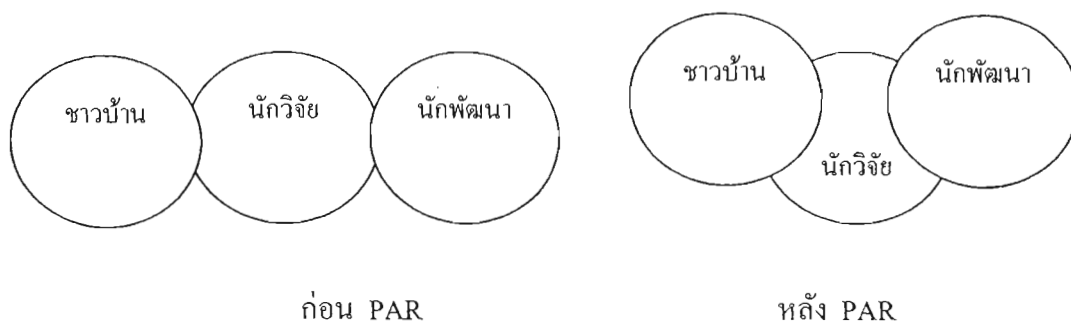
โดยปกติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง กระบวนการ ที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัยมาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองว่าใช้ได้หรือไม่ ประเมินความเหมาะสมในความเป็นจริง ควบคุมแนวทางปฏิบัติการ แล้วนำผลมาปรับทดลองว่า ใช้ได้หรือไม่ ประเมินความเหมาะสมในความเป็นจริง ควบคุมแนวทางปฏิบัติการ แล้วนำผลมาปรับปรุงปฏิบัติการเพื่อนำไปทดลองใหม่จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นำไปใช้และเผยแพร่ได้ การวิจัยยืดหยุ่นได้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการอาจเป็นแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ก็ได้ (สุภาภักดิ์ จันทวานิช. 2542 : 68) ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้ และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน และสู่ทางแก้ไขปัญหาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่าขบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อย ๆ พัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้านตลอดจนนิสัยใจคอ ความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขาอย่างไรก็ตามข้อมูลเหล่านี้อาจไม่ได้นำไปสู่ปฏิบัติการโดยตรงก็ได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องจากฝ่ายชาวบ้าน ในการวิจัยชนิดนี้นักวิจัยจะต้อง

- 1) ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา
- 2) ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้องกับความเห็นของชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในการวิจัยแบบ PAR ผู้วิจัยถือว่าชาวบ้านเป็นผู้รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือพัฒนา ในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้านด้วย ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาฝ่ายเดียว จะเห็นว่าทั้งสองฝ่ายคือ ชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนา ต่างก็มีบทบาทเท่าเทียมกันในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัยเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนา และความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน ดังภาพต่อไปนี้





แผนภาพประกอบ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้านก่อนและหลังการวิจัยแบบ PAR (สุภางค์ จันทวนิช.2542 : 70 และรัตนะ บัวสนธิ์.2541 : 22-23)

จากภาพดังกล่าว วงกลมแต่ละวง คือ โลกทัศน์หรือวิธมองปัญหาของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือหลังจากที่ได้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว คนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนาในสิ่งนี้เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัยและเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรเอกชน และโครงการขนาดเล็กได้ใช้วิธีการเช่นนี้ได้ผลมาแล้ว

3.3 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยย่อ ดังนี้ (พันธุ์ทิพย์ รามสูต. 2540 : 42-43; สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดกระบี่. 2539 : 16)

- 1) เลือกพื้นที่เป้าหมาย โดยเลือกพื้นที่ที่มีสภาพปัญหาที่ต้องแก้ไข หรือพัฒนาอย่างเร่งด่วนที่สุด
- 2) การวิเคราะห์ปัญหา โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาหรือความจำเป็น จัดลำดับความสำคัญของปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ
- 3) เสนอผลการค้นพบปัญหาให้กับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 2 เสนอต่อชุมชนให้มีโอกาสตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง
- 4) การวางแผนเพื่อพัฒนาหรือการเขียนแผนพัฒนา โดยการเตรียมทรัพยากรกำหนดจุดประสงค์ กำหนดการใช้เวลาในการทำงาน และกำหนดกิจกรรม
- 5) การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน เป็นขั้นตอนที่ลงมือปฏิบัติตามแผนงาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรค



6) การติดตาม และประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนว่าประสบผลสำเร็จเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง

7) การเผยแพร่ผลงานและเตรียมการถอนตัว เมื่อตรวจสอบแน่ใจแล้วว่าชุมชนสามารถใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาได้แล้ว

ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา เป็นการประยุกต์ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งเป็นแนวคิดของ เคมมิส และ แม็ค แทกการ์ด (Kemmis และ Mc Taggart. 1991 : 1) สตีเฟนและวิลกินสัน (Stephen and Mervyn Wilkinson. 1998 : 21-24) และอิลเลียต (Elliott. 1991 : 69-76) ซึ่งได้เสนอ ขั้นตอนที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning) คือ การที่ผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติและติดตามผล (Action and Monitor) หมายถึง การนำแผนงานที่กำหนดไว้ไปทำการปฏิบัติจริงในขณะปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติจะทำการติดตามผลอย่างใกล้ชิดและรอบคอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการปรับปรุงการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 3 การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Reflection) เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติและติดตามผลให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยแล้วร่วมกันพิจารณาว่าผลที่ได้จากการปฏิบัติเป็นไปตามความต้องการหรือไม่ แล้วนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนใหม่

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปเป็นขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผล

ทั้งนี้ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีลักษณะเป็นกระบวนการพลวัต (Dynamics) โดยผู้วิจัยสามารถดำเนินการตามขั้นตอนนั้นซ้ำกันหลาย ๆ รอบได้จนกว่าจะได้ผลการปฏิบัติงานอันเป็นที่น่าพอใจ

3.3.1 การประยุกต์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการพัฒนา

1) การประยุกต์ PAR ในการพัฒนาชนบท

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 3 ฝ่าย คือ ชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน นักวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของนักวิชาการที่สนใจเรื่องการพัฒนา และนักพัฒนาซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐบาล (องค์กรพัฒนา) สองฝ่ายหลังนี้อาจนับรวม ๆ กันเป็นฝ่าย คนนอก



ส่วนชาวบ้านเป็นคนในการกำหนดปัญหาในการวิจัยจำเป็นจะต้องรู้สภาพอันแท้จริงของ ชุมชนอย่างชัดเจน เช่น ในเรื่องพลังงานที่เกี่ยวกับระบบการเกษตรที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่นักวิจัยจะต้องรู้ว่าถ้าเพิ่มเวลา เงิน หรือปัจจัยอื่น ๆ แล้วชาวบ้านจะเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้พลังงานอย่างไร หรือไม่ ถ้ามีการพัฒนาพลังงานในระดับชุมชน นักวิจัยก็ต้องรู้เรื่ององค์กรของชุมชน และการถือกรรมสิทธิ์ร่วมข้อมูลเหล่านี้ ชาวบ้านจะเป็นผู้ที่ดีที่สุดที่นักวิจัยและนักพัฒนาซึ่งเป็นคนนอก มีแต่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพลังงานและเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการพัฒนาพลังงาน

ทำอย่างไรทั้ง 3 ฝ่ายนี้ จึงจะนำคุณภาพของตนมาเอื้อแก่กันได้ โดยปกตินักวิจัยและนักพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลทางวิชาการมักไม่ใช่ผู้ที่จะมีชีวิตอยู่ในชนบทอยู่ได้ตลอดปี และการถ่ายทอดข้อมูลก็อาจจะถูกรองรับ โดยความเชื่อมั่นในเชิงวิชาการจนทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจได้ดั่งแท้ จึงจำเป็นจะต้องมีตัวเชื่อมหรือสื่อกลางระหว่างคนนอกกับคนในสื่อกลางนี้จะช่วยสื่อสารและสร้างความเข้าใจระหว่าง 2 ฝ่าย สื่อกลางที่ดีควรจะเป็นนักพัฒนาในชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการประจำชุมชน เช่น พัฒนารดับตำบล เกษตรตำบล นักพัฒนาในชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการประจำชุมชน เช่น พัฒนารดับตำบล เกษตรตำบล นักพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้านครู สื่อกลางนี้จะเป็นผู้ที่รู้ความต้องการ ความชอบไม่ชอบ ศักยภาพของชาวบ้าน รู้จุดอ่อนจุดแข็งของการจัดองค์กรในชุมชน รู้เรื่องความแตกแยกในชุมชน (ถ้ามี) และไม่เป็นเครื่องมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน สื่อกลางจะต้องมีสายสัมพันธ์กับนักวิจัยและนักพัฒนาจะต้องรับเอาวิชาการต่าง ๆ ไปถ่ายทอดให้เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติได้ เราไม่ถือว่าผู้ทำหน้าที่สื่อกลางเป็นตัวแทนของนักวิจัยและนักพัฒนา แต่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่มีความพร้อมที่จะสื่อสารกับคนนอกเพื่อรับเอาความรู้ ความเชี่ยวชาญไปพัฒนาหมู่บ้าน ที่สำคัญก็คือชาวบ้านจะต้องไม่ยึดสื่อกลางเป็นหลักตลอดไป เมื่อนักวิจัยและนักพัฒนาหมู่บ้านเข้าถึงชาวบ้านได้แล้ว สื่อกลางควรจะสลายตัวไป (สุภาภรณ์ จันทวานิช. 2542 : 71-72)

พัติน แดงจวง (2538 : 68-71) ได้นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการศึกษานอกระบบในชนบท โดยนำผู้ที่มิบทบาทหน้าที่ในลักษณะผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในงานการศึกษานอกระบบ หรืองานพัฒนาในระดับหมู่บ้านมาร่วมกันวางแผนการศึกษา โดยเน้นที่การใช้ชุมชนเป็นหน่วยในการศึกษา ซึ่งทำให้สามารถจัดการศึกษานอกระบบได้ตรงตามความต้องการของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดกระบี่ (2539) ที่นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการศึกษาจังหวัดกระบี่ โดยใช้ตัวแทนชุมชนในจังหวัดกระบี่ จำนวน 32 คน (กลุ่มนี้มีผู้นำชุมชน 10-15 คน) มาร่วมกันวางแผนการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการ จัดทำหลักสูตรวิชาชีพสำหรับกลุ่มคนด้อยโอกาสที่อยู่ในวัยแรงงาน เพื่อยกระดับความรู้



และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็น การกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และดำเนินการพัฒนาการศึกษาไปสู่ชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง และเมื่อนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในโรงเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะมีส่วนร่วมคือ ครูกับนักวิจัย หรือนักพัฒนา ผู้ที่จะทำการวิจัยหรือพัฒนาอาจจะเป็นศึกษานิเทศก์ นิสิต นักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษาหรือนักวิจัยอิสระที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นคนนอก ส่วนคนในคือ ครูผู้จัด กิจกรรมการเรียนการสอนการกำหนดปัญหาในการวิจัย จำเป็นที่จะต้องทราบสภาพปัญหา ที่ แท้จริงในการจัดการเรียนการสอน เช่น นักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยอ่านและเขียนภาษาไทยไม่คล่อง นักเรียนชาวเขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำ นักเรียนในชุมชนแออัดมีปัญหาเรื่อง สุขภาพ หรือต้องเพิ่มปัจจัยหรือองค์ประกอบใด ถึงจะทำให้ครูเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอน จากครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางได้ ซึ่งครูจะเป็นผู้ทราบ ข้อมูลนี้มากที่สุด ส่วนนักวิจัยหรือนักพัฒนาเป็นเพียงคนนอกที่มีความรู้ในกระบวนการวิจัย (กระบวนการแก้ปัญหา) ซึ่งในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา จะต้องนำบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้มาร่วมมือ กัน ครูมีเนื้อหา (ปัญหา) ส่วนนักวิจัยหรือนักพัฒนามีวิธีการในการแก้ปัญหา ซึ่งเมื่อ แก้ปัญหา ส่วนหนึ่งส่วนใดแล้ว ครูจะเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถที่ขยายผล ไปยังครูคนอื่น ๆ ได้และสามารถที่จะแก้ปัญหาเองได้เมื่อนักวิจัยถอนตัวแล้ว

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ของชุมชนควรที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายแหล่ง เรียนรู้ ก็ควรที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ซึ่งจะเป็น เช่นนี้ได้ ก็ต่อเมื่อมีการนำเอาระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมเข้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งระเบียบวิธีวิจัย ดังกล่าวก็คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

2) ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ธนพรรณ ธานี (2540 : 57-65) ได้อธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมว่า มี 5 ขั้นตอนซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชน และการ เรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community Organization vs Problem Base leaning) คือ

2.1) ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-Research Phase) มีขั้นตอน ได้แก่

2.1.1) การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน

2.1.2) การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน

2.1.3) การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน

2.1.4) การแพร่แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) แก่ชุมชน

2.2) ระยะของการทำวิจัย (Research Phase)



2.2.1) การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน
 2.2.2) การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น
 2.2.3) การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และกำหนดแนวทางแก้ไข

2.2.4) การออกแบบการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2.5) การวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.6) การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน

2.3) ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase)

2.3.1) การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น

2.3.2) การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม

2.3.3) การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน

2.3.4) การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน

2.3.5) การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

2.4) ระยะนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

2.4.1) การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร

2.4.2) การอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร

2.5) ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

การติดตาม และประเมินผลโครงการนับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น ควรมีการจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้น โดยการรับฝึกอบรมความรู้เทคนิคในการติดตามและประเมินผลโครงการอย่างง่าย จากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะปฏิบัติงาน ทีมงานติดตามประเมินผลจะต้องติดตามการทำงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ ว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านรับทราบ และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้ชาวบ้านจะได้เห็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันของทุกฝ่าย ในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ โดยย่อ ดังนี้ (พันทิพย์ รามสูตร. 2540 : 42-43)

1) เตรียมชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อน โครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่างๆ



เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ในการ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือในการเลือก ผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น

2) อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่น ให้มีความรู้ เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์กร ชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3) กำหนดรูปแบบการวิจัย ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการ วิจัย เช่น การแก้ปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้ว ลงเป็นปัญหาย่อยๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อ แก้ปัญหาได้ทีละส่วน ต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการเครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะให้ คำตอบหรือให้ข้อมูล รวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และ วิธีถาม ฯลฯ

4) ลงมือเก็บข้อมูล โดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

5) ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการ ประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูล เช่นนั้น เขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้างๆ พร้อมทั้งให้ ข้อเสนอแนะประกอบ

6) หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จาก การศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสดูตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการ วิเคราะห์สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาเรื่องนี้ อาจทำในรูปของการแสดง บทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่นๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของภาพหรือกราฟแบบ ต่างๆ ในที่สาธารณะ หรือที่ชุมชนของชุมชน แล้วกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออก ถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมิน ทำที่และปฏิบัติต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จาก กระบวนการวิจัย ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้

7) วางแผนชุมชน โดยการอบรมมีวางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมา ปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อ องค์กรที่เกี่ยวข้อง

8) นำแผนไปปฏิบัติ โดยการระดมทรัพยากร ทั้งบุคคลและชุมพลัง ตลอดจนองค์กรประชาชนต่างๆ ในชุมชน มาร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็น ผลจากการศึกษาร่วมกัน โดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น

9) ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน โดยทีมวิจัยและชุมชนร่วมกัน เทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เน้นการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน



ดำเนินการแก้ไขปัญหของชุมชนให้เบาบางลงซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย นักศึกษาชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

4. องค์ความรู้การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (ประจวบ แผลมหลัก. 2547 : 22-35)

4.1 ความหมายของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

McGill and Beatty (1995 : 30) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่องทั้งการเรียนรู้และการสะท้อนความคิด ที่ดำเนินการโดยผู้ร่วมกระบวนการ เพื่อที่จะทำให้กระบวนการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ ในทำนองเดียวกัน Inglis (1994) เสนอว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นกระบวนการที่นำคนมาร่วมกันแก้ปัญหา ซึ่งการดำเนินการนั้นจะช่วยพัฒนาทั้งคนและองค์กร สำหรับ Gordon (1993) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้จากการปฏิบัติว่า หมายถึง เป็นกระบวนการที่นำคนที่มีทักษะและประสบการณ์ระดับต่างกันมารวมกลุ่มกัน วิเคราะห์ปัญหาในการทำงาน แล้ววางแผนในการแก้ปัญหา จากนั้นจะมีการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาดตามแผนที่วางไว้ ซึ่งระหว่างการดำเนินการแก้ปัญหากลุ่มผู้เรียนจะมีการพบปะกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา ดังนั้นสรุปได้ว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ที่นำคนที่มีทักษะ หรือประสบการณ์แตกต่างกันมารวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาคือ เฝ้ายอยู่ระหว่างการปฏิบัติงานจริง โดยผู้เรียนในกลุ่มจะเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอนไปในตัว กล่าวคือ ผู้ที่มีความถนัดด้านใดก็จะดำรงบทบาทเป็นผู้สอน คนอื่น ๆ จะเป็นผู้เรียนจากนั้นจะเข้าไปปฏิบัติจริง และมีการพบปะกันเป็นระยะเพื่อประเมินผลความก้าวหน้า จนได้บทสรุปคือเกิดทักษะในการทำงานครบถ้วน และเกิดแนวทางในการแก้ปัญหขององค์กรในที่สุด

4.2 แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

Revans (1982, cited in The Action Learning Associates Website: www.alaint.demon.co.uk) นักวิชาการชาวอังกฤษเป็นผู้คิดริเริ่มในการนำการเรียนรู้จากการปฏิบัติมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงาน ซึ่งเขาเสนอว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาการจัดการและการพัฒนาองค์กร สำหรับแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ นั้น เขาได้เสนอสมการของการเรียนรู้ไว้ดังนี้



$$L = P + Q$$

(Learning) = (Programmed) + (Questioning)

เมื่อ P = ความรู้ คำสอน คำชี้แนะแบบดั้งเดิมที่กำหนดไว้เป็นแนวทาง

Q = มุมมองที่ได้จากการซักถาม การคิดใคร่ครวญ

Marquard (1999: 33) ได้เพิ่มเติมสมการให้ชัดเจน เป็นระบบ มีความต่อเนื่องมากขึ้น ดังนี้

$$L = P + Q + R + I + R$$

เมื่อ R = Reflection การคิดใคร่ครวญ

I = Implementation การดำเนินการแก้ไข การทดลองเพื่อเรียนรู้

จากสมการของ Revan และ Marquard สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้มีการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ได้คิดใคร่ครวญถึงเรื่องที่กำลังเรียนรู้ และมีการปฏิบัติควบคู่กันไปในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

Chantarasombat (2009: 425-426) ได้วิจัยและศึกษาผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลัก 9 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างข้อตกลงในการกำหนดแผนการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ในรายวิชาทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม 2) ทดสอบก่อนเรียน 3) ดำเนินงานตามแผนจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์สังเคราะห์จากกรณีศึกษาทั้งในส่วนของอาจารย์และนิสิต 4) มีการจดบันทึกผลการเรียนรู้ในรายวันและรายเดือนลงในแบบบันทึกหลังการปฏิบัติเป็นแฟ้มสะสมงาน 5) ทดสอบระหว่างเรียนโดยให้คิดวิเคราะห์ 6) นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้างานกลุ่ม 7) ทดสอบหลังเรียน 8) ประเมินผลความพึงพอใจในการสอน และ 9) สะท้อนผลการเรียนการสอน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/แสดงผลงานเดี่ยว/กลุ่ม และได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการทดลองซ้ำของการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพิ่ม โดยผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่จะเกิดความรับผิดชอบ เมื่อผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ มีการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ได้คิดใคร่ครวญถึงเรื่องที่กำลังเรียนรู้ และมีการปฏิบัติควบคู่กันไปในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายหลังจากการสะท้อนผล ให้มีขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้นให้ชัดเจน สามารถกำหนดเป็นหลักการๆ ในการวิจัยได้ ดังนี้

$$L = P + Q + R + I + R + S$$

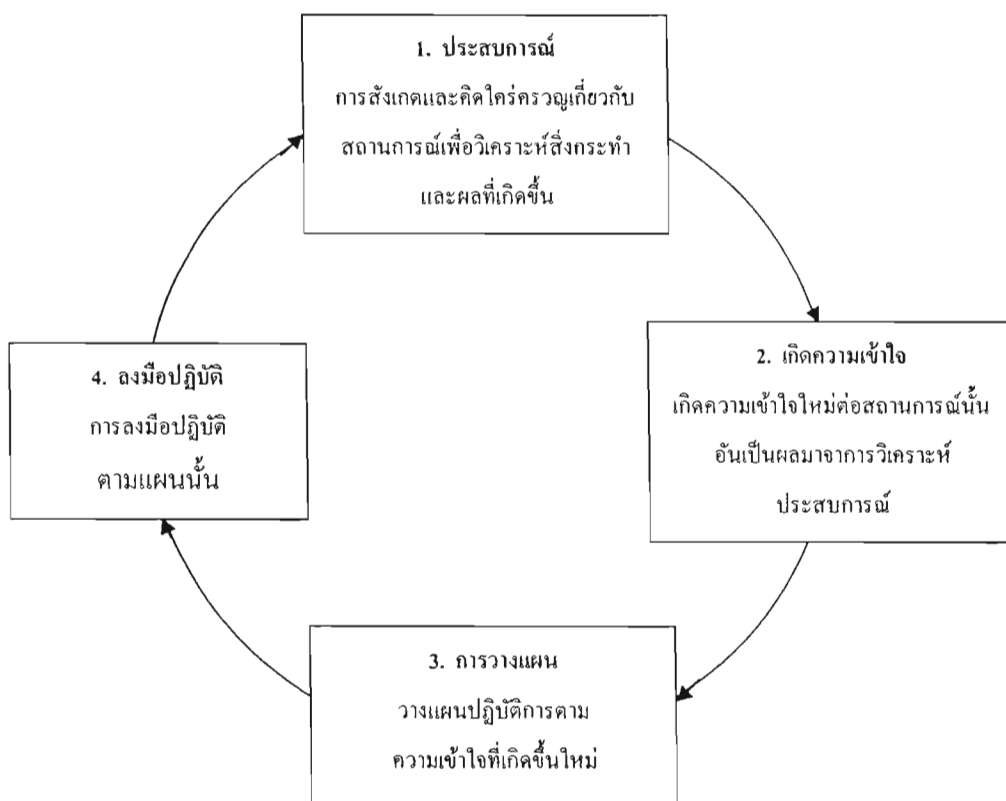
เมื่อ R = Reflection การคิดใคร่ครวญ

S = Sharing การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม



4.3 ขั้นตอนของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

แม้แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้จากการปฏิบัติจะเน้นที่การตั้งคำถาม การคิดใคร่ครวญและมีการปฏิบัติควบคู่กันไป แต่นักวิชาการหลายท่านได้เสนอขั้นตอนของการเรียนรู้จากการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป เช่น Pedler (1986, cited in McGill & Beaty. 1995 : 31) ได้สรุปกระบวนการการเรียนรู้จากการปฏิบัติไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวิเคราะห์ประสบการณ์โดยการสังเกตและคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ผ่านม่ว่าทำสิ่งใดลงไปและเกิดผลอย่างไร ขั้นเกิดความเข้าใจในสถานการณ์นั้นหลังจากการวิเคราะห์ประสบการณ์ ขั้นจัดทำแผนปฏิบัติการตามความเข้าใจที่เกิดขึ้นใหม่นั้น และขั้นลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Pedler สรุปได้ดังภาพประกอบ 7 (ประจวบ แผลมหลัก. 2547 : 24)

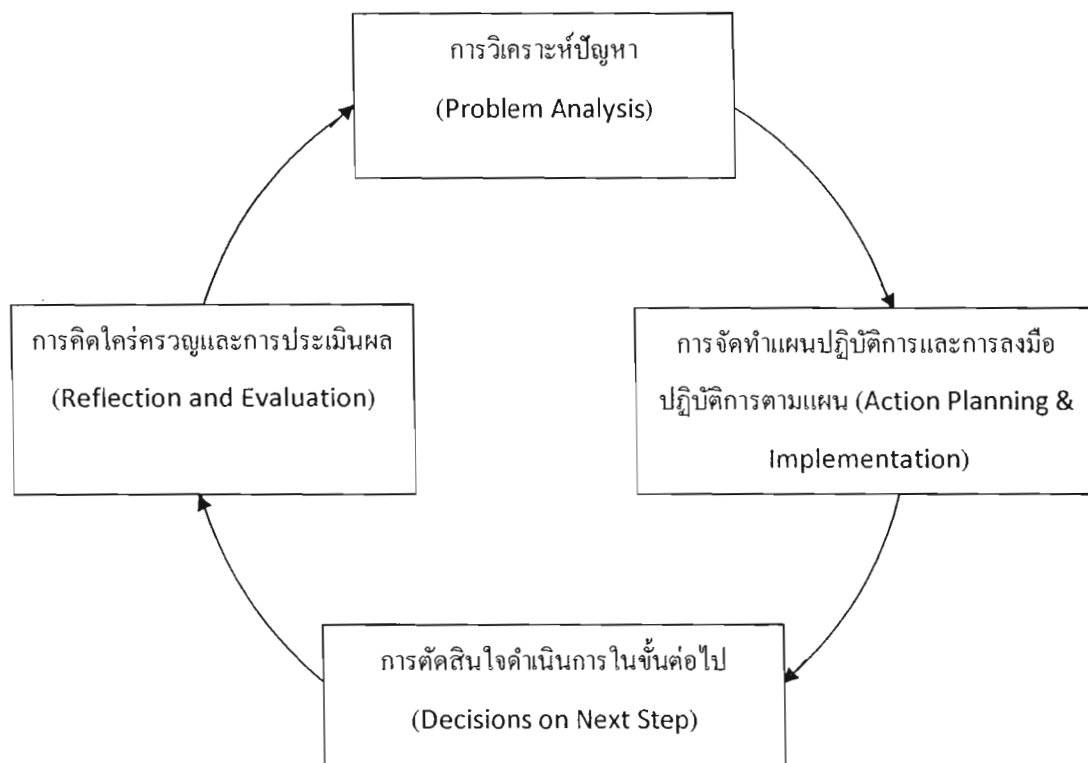


แผนภาพประกอบ 7 แสดงกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามแนวคิดของ Pedler

ในทำนองเดียวกันจากบทความ “Action Learning Model” (2002) ได้สรุปรูปแบบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) การจัดทำแผนปฏิบัติการและการลงมือปฏิบัติการตามแผน (Action Planning & Implementation) การตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป (Decisions on Next Step) และการคิด



ใคร่ครวญและการประเมินผล (Reflection and Evaluation) ดังแสดงในภาพประกอบ 8 (ประจวบ
แหลมหลัก. 2547 : 25)



แผนภาพประกอบ 8 แสดงกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ “Action Learning Model”

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติทั้งสองแนวคิดสะท้อนว่าขั้นตอนหลักของการเรียนรู้จากปฏิบัติประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนปฏิบัติการ การปฏิบัติการตามแผน และการคิดใคร่ครวญเพื่อตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป อย่างไรก็ตามยังมีนักวิชาการหลายท่านที่เสนอขั้นตอนที่ละเอียดมากขึ้น เช่น Gordon (1993) ได้อธิบายว่าหลังจากการเผชิญกับปัญหาแล้วจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนการเรียนรู้ 8 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม
- 2) จัดกลุ่มผู้เรียนโดยแต่ละกลุ่มให้ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันออกไป
- 3) ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดประเด็นที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ
- 4) กลับเข้าที่ทำงานเพื่อฝึกทักษะตามที่กำหนดไว้



5) หากมีปัญหที่จำเป็นต้องศึกษาเป็นกรณีพิเศษอาจจัดการเรียนเป็นกลุ่มย่อย ศึกษาเฉพาะกรณีขึ้นได้

6) ภายหลังจากการฝึกปฏิบัติได้ระยะหนึ่ง จะต้องจัดประชุมกลุ่มขึ้นอีกเพื่อ ประเมินความก้าวหน้า และวางแผนการเรียนรู้ในขั้นต่อไป

7) ดำเนินการซ้ำตามกระบวนการเดิมจนกว่าประเด็นการเรียนรู้บรรลุตาม วัตถุประสงค์

8) จัดทำเอกสารเพื่อบรรยายกระบวนการเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา งานในคราวต่อไป

อิเวอร์การ์ด (2545 : 89-92) เสนอว่าขั้นตอนที่อาจเป็นไปได้ของการเรียนรู้จากการ ปฏิบัติประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) การแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการเรียนรู้ออกเป็นทีม ๆ ละประมาณ 5-7 คน และควรมี มากกว่า 2 กลุ่ม

2) แต่ละกลุ่มระบุว่าเป็นเอกฉันท์ว่าจะศึกษาปัญหาใด ซึ่งปัญหานั้น ทุกคน ในทีมจะต้องเข้าใจและยอมรับ

3) งานหน้าที่ของทีม คือ บรรยายสภาพปัญหา อธิบายสาเหตุของปัญหา เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และระบุแผนดำเนินการ ลงมือทดลองเพื่อแก้ปัญหา

4) แต่ละกลุ่มจัดทำแผนเป็นโครงการ ระบุเป้าหมาย ผลผลิต การดำเนินการ ระยะเวลาดำเนินการและงบประมาณ

5) เตรียมการนำเสนอ โดยการอภิปรายในที่ประชุมใหญ่ เพื่อระดมสมอง ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ วิธีการตรวจสอบความสำเร็จ และวัดความเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดขึ้น และส่งผลให้เกิดความล้มเหลว

6) กำหนดช่วงของการแจ้งข้อมูลย้อนกลับซึ่งควรจะครอบคลุมประเด็น 2 ถึง 4

7) ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการกลุ่มสนับสนุนการเรียนรู้ ควรแนะนำระบบการ ให้เกรดที่ควรจะใช้ช่วงของการแจ้งผลสะท้อนกลับ

ส่วนในประเทศไทย สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. เป็น หน่วยงานที่นำการเรียนรู้จากการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการ พัฒนางานของหน่วยงานราชการอีกหลายแห่ง สำหรับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ที่สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือนนำมาประยุกต์ใช้นั้น แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนที่สำคัญคือ การจัด ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการปฏิบัติจริงในหน่วยงานของตนเอง ซึ่งแต่ละขั้นตอนนี้ มี กิจกรรมย่อยที่ชัดเจนดังนี้ (สุชาติ รังสินันท์ : 2545)



1) ขั้นตอนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในขั้นตอนนี้ผู้ดำเนินการ (หรือที่ปรึกษา) จะอธิบายหลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้ผู้เรียนเข้าใจ จากนั้นผู้ดำเนินการจะใช้เทคนิคการเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้กลุ่มคิดใคร่ครวญ แสดงความคิดเห็น ระดมสมองเพื่อค้นหาคำตอบอย่างระมัดระวัง ตั้งแต่การทบทวนเป้าหมายในการทำงานและความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้อง การค้นหาสาเหตุของปัญหา การค้นหาทางเลือกและประเมินทางเลือก การทำแผนปฏิบัติการ

2) การนำแผนปฏิบัติที่ได้ไปปฏิบัติจริง แล้วนำมาคิดใคร่ครวญเพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

3) ประโยชน์ของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้จากการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ระหว่างการปฏิบัติงาน ซึ่งการเรียนรู้รูปแบบการฝึกอบรมไม่สามารถทำได้ (Lanhan and Moldonado. 1998 : 74-85) สำหรับการเรียนรู้จากการปฏิบัติสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพราะกระบวนการเรียนที่มีลักษณะให้ผู้เรียนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหของตนเอง ผู้เรียนจึงสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น (Mumford. 1991) นอกจากนี้การเรียนรู้จากการปฏิบัติยังมีความสะดวกในการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และสามารถออกแบบการเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่น สอดคล้องกับสถานการณ์ (“What is Action Learning”. 1996) และที่สำคัญการเรียนรู้จากการปฏิบัติไม่ได้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนเท่านั้น ยังช่วยในการพัฒนาระบบงานขององค์กรด้วย (Spence. 1998)

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

ฉลาด จันทรสสมบัติ (2551 : 192-195) ได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นวิธีใหม่ของการเรียนรู้แบบเข้าถึงตัว มีความคิดรวบยอด (concept) มาจากความจริงที่ว่าคนเรียนรู้จากการกระทำ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่มคนที่สนใจประเด็นเดียวกัน มีปัญหาร่วมกันมีเป้าหมายเดียวกัน ต้องการเรียนรู้อย่างเดียวกัน กลุ่มนี้เรียกว่า ชุมชนนักปฏิบัติ (Action Learning set) ซึ่งมีการทำงานเพื่อแก้ปัญหานั้น โดยมีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอประมาณเดือนละครั้ง เมื่อสะท้อนความก้าวหน้าของประเด็นที่ถกเถียงหรือการแก้ปัญหาและหาวิธีการดำเนินการขั้นต่อไป กลุ่มทำงานสามารถระดมความคิดเพื่อหาแนวทางอื่นหรือ แนะนำสมาชิกในกลุ่มว่าจะทำอย่างไรต่อไปเพื่อให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่ตั้งไว้แต่ละคน การเรียนรู้จากการปฏิบัติเน้นการหาวิธีใหม่ๆ การทดลองใหม่ เพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่ป็นอยู่ และมีการประเมินผล



การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นภารกิจที่ผลักดัน และอาจมีประโยชน์ในการเข้าถึงประเด็นที่สนใจ และหาคำตอบในมุมมองที่ชัดเจนหรือแคบ อย่างไรก็ตาม ชุมชนนักปฏิบัติไม่ได้ถูกคาดหวังหรือสนับสนุนให้ทำโครงการที่ใหญ่ และพลิกแพลง เช่น การคิดระบบวิศวกรรมใหม่ ระบบที่ต้องการหาคำจำกัดความใหม่ หรือนโยบายที่ต้องปรับปรุงใหม่ เมื่อชุมชนนักปฏิบัติรู้ว่าต้องการโครงการใดเป็นโครงการหลัก การวางโครงการที่จะทำให้อยู่ในแนวทางนั้น ชุมชนนักปฏิบัติ อาจต้องการอาสาสมัครผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสร้างเป็นทีมงานในการพัฒนาโครงการนั้น ๆ

วิธีการ ในการทำงานที่ท้าทายและมีโอกาสให้คนอื่นมาเรียนรู้

กำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning Program) การจัดตั้งคณะทีมงานเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning Set) มีการอภิปรายกันในทีมเพื่อคิดถึงความต้องการหรืองานที่ท้าทาย ซึ่งจะเกิดโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) สมาชิกทุกคนไม่ว่าเป็นต้องมีความต้องการเหมือนกันแต่ควรจะคล้ายกัน มันสำคัญที่กลุ่มต้องเข้าใจความต้องการของแต่ละคนและความต้องการของคนทั้งกลุ่ม ทีมงานชุมชนนักปฏิบัติที่ดีมีขนาด 5-8 คน เพื่อให้มีการอภิปรายอย่างเพียงพอ เหมาะสมในการประชุมแต่ละครั้ง มอบหมายให้บางคนเป็นตัวประสานในการประชุมโดยการถามคำถามผู้ร่วมประชุมเพื่อให้ถือคุณเจของการเรียนรู้ที่ได้จากการประชุมนี้ สามารถหาคนที่เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษาร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งอาจสามารถมาร่วมคุยในกลุ่มได้

การวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Planning together)

การเริ่มอย่างเป็นทางการของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning Program) ควรอยู่ในรูปของการมีประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) การประชุมเชิงปฏิบัติการที่ดีควรจัดในสถานที่ที่ทำให้ผู้ร่วมประชุมได้ใช้เวลาห่างจากบรรยากาศการทำงานที่ทำประจำ มีเป้าหมายหรือประเด็นพัฒนาสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) ควรมีดังนี้

- 1) พัฒนาแผนการเรียนรู้ของแต่ละคน และมุมมองร่วมกันของวัตถุประสงค์ของ ทีมงานชุมชนนักปฏิบัติ
- 2) ประกาศวัตถุประสงค์ของแต่ละคนแก่สมาชิกในกลุ่มและกำหนดกิจกรรมที่จะทำในช่วงระยะสั้นและคัมา (ปานกลาง) ซึ่งทำให้เกิดความก้าวหน้าไปสู่วัตถุประสงค์ สมาชิกในกลุ่มควรถูกถามว่าจะรู้ได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ได้บรรลุเป้าหมายแล้วหรือ จะวัดความก้าวหน้าได้อย่างไร
- 3) จำแนกโอกาสที่จะเสนอความคิดใหม่และจุดเรียนรู้ในที่ทำงาน



4) แนะนำให้ฝึกหัดสะท้อนความคิดและยึดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของการเรียนรู้และความก้าวหน้า

5) ทบทวนเมื่อถึงตอนจบของการประชุม อะไรที่ได้ด้วยดี อะไรที่สามารถทำเพื่อปรับปรุงรูปแบบการประชุมคราวหน้า

การปฏิบัติ (Doing)

เป็นเวลาในการปฏิบัติภารกิจในที่ทำงาน สมาชิกของชุมชนนักปฏิบัติ ใช้เวลาในการทดลองวิธีการใหม่ ๆ และทดสอบความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการประชุมของ ชุมชนนักปฏิบัติ ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การแก้ปัญหาที่มีความก้าวหน้า โครงการก้าวหน้าหรือประเด็นที่ตั้งไว้มีการปรับปรุงพัฒนางานมีความก้าวหน้า ข้อที่ควรทำในระหว่างช่วงนี้ คือ

1) ย้อนกลับไปทำ การวางแผน(Action Plan) ที่เกิดขึ้นในช่วงวางแผนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2) ก่อนเริ่มกิจกรรม พฤติกรรมที่แสดงออกมาว่าคิดว่าผลของการกระทำที่กำลังจะดำเนินการคืออะไร และหากเป็นไปได้ให้บันทึกคำตอบไว้ในสมุดบันทึกการปฏิบัติ (After Action Review)

3) เริ่มทดลอง วิธีสร้างแผนการปฏิบัติให้เป็นจริง การปฏิบัตินี้หมายถึงการทำงานในที่ทำงานที่ทำอยู่ทุกวัน เพียงแต่มีการวางแผนล่วงหน้าว่าจะทำอะไร และมีการบันทึกไว้แล้วว่าคาดหวังว่าจะได้อะไรก่อนจะเริ่มทำ

4) หาหลักฐานที่บอกว่าคุณทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น คุณสังเกตเห็นอะไรบ้าง

5) เขียนสิ่งที่สังเกตเห็นไว้ในบันทึกหลักการปฏิบัติ หรือ บันทึกการเรียนรู้(Learning Log) สิ่งเหล่านี้ คือ มีช่วงที่คุณสร้างโอกาสที่จะเรียนรู้ โดยการสะท้อนจากการสร้างของตัวเองและจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในมุมมองของคนอื่นในกลุ่มในการประชุมครั้งถัดมา

การสรุป สะท้อนผล (Reflecting)

เป็นการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมาพบกันเพื่อแสดงความก้าวหน้าที่ได้ทำไว้ในที่ทำงาน เว้นช่วงเวลาสำหรับสมมติฐานที่ทำหาย การสำรวจวิธีใหม่ ๆ ของการคิดเกี่ยวกับปัญหา และวางแผนว่าจะทำอะไรต่อไปในที่ทำงาน ยังเป็นโอกาสสำหรับสมาชิกในกลุ่มที่จะนำประเด็น จากที่ทำงาน ซึ่งอยากให้คนอื่นช่วยคิด และเป็นการเสนอความคิดเพื่อสำรวจตรวจสอบประเด็นและปัญหาที่เสนอโดยคนอื่นในกลุ่ม

1) วางแผนการประชุมเพื่อสะท้อนความเห็นอย่างสม่ำเสมอและล่วงหน้าเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีผู้นำร่วมมากที่สุด



- 2) จัดเวลาให้พอเพียงเพื่อประเด็นสำคัญของปัญหาได้ถูกสำรวจอย่างถ่องแท้ พยายามให้เวลา 30 นาที/คน+30 นาที สำหรับการประเมินเวลาในการวางแผนการประชุม
- 3) เพื่อให้แน่ใจว่าผู้นำร่วมได้มีการเตรียมตัวสำหรับการประชุม ต้อง Update Learning Log และแจ้งแก่ผู้ประสานการประชุม เกี่ยวกับ key issue ที่ต้องการในการอภิปรายนี้
- 4) ผู้ประสานงานต้องแน่ใจว่าแต่ละคนแล้ว ด้วยว่ากิจกรรมใดที่ตั้งใจว่าจะทำหน้าที่ หลังจากการประชุมนี้สิ้นสุดและผลอะไรที่คาดหวังจะได้เมื่อทำกิจกรรมนี้แล้ว

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing)

เป็นที่สร้างชุดความรู้ใหม่ พัฒนาและประสบการณ์ใหม่ ได้ถูกแลกเปลี่ยนรู้โดยคนนอกกลุ่ม ชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อให้คนอื่นนอกทีมและทีมอื่น ๆ ได้ประโยชน์จากประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้ ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ ช่วยให้องค์กรมีความเป็นเลิศมากขึ้น ขณะที่ความรู้ใหม่ถูกได้ถ่ายทอด สอนงานให้แก่ ชุมชนนักจัดการความรู้ (CoPs Knowledgebase) คนใช้ข้อมูลจากฐานชุดความรู้ (Knowledgebase) นี้ จะพบเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น และมากขึ้นทันสมัย และสามารถนำมาใช้กับความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง

กลุ่มใหม่ (Treaded discuss feature) สามารถรวมอยู่ในผู้อำนวยการความสะดวกในเว็บไซต์ ZKCo web-site) เพื่อให้ชุมชนนักปฏิบัติมีการร่วมมือกันเรียนรู้ถ่ายโอนข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต (internet) สัมภาษณ์จนเป็นการเปิดเผย กลุ่มทำอะไรบ้างแล้ว เมื่อว่ากลุ่มอื่นมีการปฏิบัติจนได้รู้ว่าอะไรบ้างที่ประสบผลสำเร็จไปแล้ว

ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP knowledgebase) ควรมีรายละเอียดกิจกรรมของทีมงานหรือคณะทำงานทั้งหมด แต่ละกลุ่มจะมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสมาชิก วัตถุประสงค์ของกลุ่ม เวลาการประชุม และรายละเอียดการติดต่อผู้ประสานงานภายในกลุ่ม

ทีมงานที่อาสาสมัครหรือกลุ่มผู้ก่อการดี อาจสร้างประวัติการปฏิบัติ (Learning History) ซึ่งเป็นเอกสารอธิบายงานที่ทีมได้ทำกันต่อวันและสิ่งที่กลุ่มได้วิวัฒนาการเรียนรู้เกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการนั้น

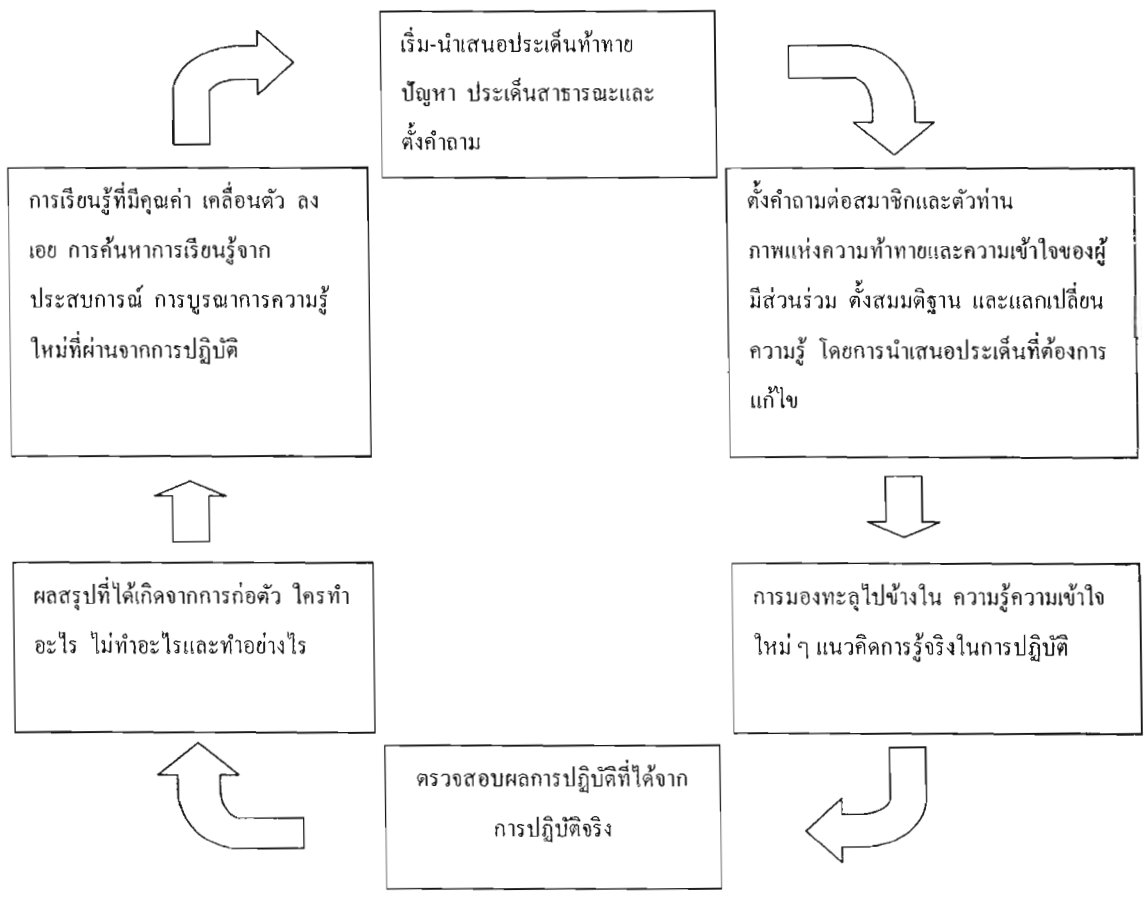
เมื่อถึงบทสรุป และด้วยความช่วยเหลือของผู้ประเมินงาน สมาชิกสามารถเลือกข้อมูลจากประสบการณ์ ซึ่งคนอื่นอาจคิดว่ามีค่าแล้วส่งถึง ชุมชนนักจัดการความรู้ (CoP Knowledge) หัวเรื่องข้อเสนอแนะได้แก่ วัตถุประสงค์ บทสรุป คำแนะนำ ฯ และผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำปรึกษาและเอกสารในการวางแผน เช่น การบันทึกสรุปผลการประชุม ประเด็นการพูดคุย ถือเป็นนโยบาย หรือหลักการที่กลุ่มชุมชนนักปฏิบัติต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เหมือนวาระการประชุมขององค์กร



การจบกิจกรรม (Closing out)

จุดประสงค์ของวิธีการปิด คือ ให้แน่ใจว่า ทีมงานหรือชุมชนนักปฏิบัติที่ตั้งขึ้น สะท้อนความคิดที่ได้ใช้เวลาร่วมกัน และทบทวนความก้าวหน้าที่มีต่อวัตถุประสงค์เดิม การประชุม เพื่อปิด จะมีผู้ประสานงานเป็นตัวช่วยเหมือนการประชุมครั้งอื่น ๆ และรวมถึงภาระด้านบริหาร ร่วมกับการแยกประเด็นของสมาชิก ภารกิจที่สำคัญคือตัดสินใจว่าแหล่งทรัพยากรใด และจุดเรียนรู้ ใดที่สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้กับคนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในองค์กร

การวางแผนการประชุม เพื่อสะท้อนให้เห็นภารกิจ ซึ่งสมาชิกได้ทำงานร่วม ในการ ประชุมแต่ละครั้ง และภารกิจการเรียนรู้หรือสมาชิกแต่ละคนและของทั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นในระหว่าง กระบวนการนี้ เมื่อการประชุมปิดเริ่มไปนานขึ้น สมาชิกทุกคนควรถูกถามเพื่อให้เตรียมสำหรับการ แสดง/สะท้อนความคิดออกมา ผู้ประสานงานอาจเลือกประเด็นที่มุ่งเน้นให้เข้าหาการเตรียมการมา ครั้งนี้ คำถามที่แนะนำ ได้แก่ อะไรที่ชัดเจนขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นของโปรแกรมการเรียนรู้จากการ ปฏิบัติ มุมมองที่มีต่อภารกิจ งานหรือปัญหาเปลี่ยนไป จากแนวคิด หลักการ และกระบวนการ ดำเนินงานและรูปแบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติสามารถสรุปเป็นแผนภาพ 9 ดังนี้



แผนภาพ 9 กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

5. แนวคิดบัญชีครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาความยากจน

5.1 ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเป็นฐานข้อมูลปัญหาและความต้องการของพื้นที่ การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการทำงานให้เกิดข้อมูลปัญหาและความต้องการของพื้นที่ จากหน่วยจัดการเล็กที่สุด คือ ครัวเรือน ด้วยการใช้เครื่องมือบัญชีรับจ่ายครัวเรือนที่ครัวเรือนเป็นผู้บันทึกข้อมูลและเรียนรู้จากข้อมูลเพื่อวางแผนจัดการปัญหาและกำหนดทางเลือกในการพัฒนาครัวเรือนชุมชน ตำบลของตนเอง ทดลองทำกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกันในชุมชนเพื่อค้นหาศักยภาพและขีดจำกัดของการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น และเชื่อมต่อกับหน่วยสนับสนุน โดยเน้น 3 ส่วน (สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.2553 : 8)

1. ด้านข้อมูลและการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูล

1.1 การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนและข้อมูลที่ได้มีการจัดเก็บมาแล้วในช่วงการดำเนินงานของโครงการความร่วมมือระยะแรก รวมถึงจัดเก็บข้อมูลอื่นที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และขับเคลื่อนงานตามประเด็นปัญหาหลักที่ชุมชนให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวไปหนุนการเรียนรู้และวางแผนการตัดสินใจของชุมชน ตัวอย่างประเด็นปัญหาหลักหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การแก้ปัญหาหนี้สิน การทำวิสาหกิจชุมชน การจัดการผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ด้านสังคม ได้แก่ การพัฒนาเด็กเยาวชน แก้ปัญหาสังคมต่างๆ ด้านทรัพยากร ได้แก่ การหาทางเลือกในการจัดการน้ำ การจัดการที่ดิน

ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ประสานเชื่อมโยงผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เอกชน นักวิชาการในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียงมาร่วมในการบวนการวิเคราะห์เพื่อช่วยตีความและยกระดับการเรียนรู้ของชุมชนด้วย

1.2 การพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อหนุนให้ อบต. สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บมาแล้วได้อย่างเป็นระบบ งานส่วนนี้มีความก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ โดยมีการรวมกลุ่มของเครือข่ายองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการเชื่อมต่อระบบข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนกับข้อมูลอื่นๆ ในการวางแผนพัฒนาของตำบล และมีการลงทุนโดย อบต. ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ อบต. ให้เป็นนักจัดการข้อมูลเพื่อการวางแผนงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่

2. ด้านการพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นการสานต่อกลไกเดิมให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น จัดโครงสร้างการจัดการในจังหวัดให้ดีขึ้น โดยเน้นการสาน/สร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน วิชาการ ให้ใช้จุดเด่นของแต่ละฝ่ายมาทำงานร่วมกัน และสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล วิเคราะห์เป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อปัญหาสาเหตุแนวทางแก้ไขร่วมกัน รวมทั้งสร้างสานความสัมพันธ์ระหว่างภาคีให้ใกล้ชิดกันมากขึ้นผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน



พื้นฐานของการสร้างความร่วมมือที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือความแตกต่างหลากหลายของคนที่เข้ามาทำงานร่วมกัน เช่น มีเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานหลาย ๆ ประเภท ด้านสาธารณสุขบ้าง เกษตรบ้าง พัฒนาชุมชนบ้าง ผสมกับนักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน หรือแม้แต่พระหรือผู้นำศาสนา ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีองค์กรที่แตกต่างกันไปตามภูมิสังคมวัฒนธรรม ความหลากหลายเหล่านี้ทำให้เกิดความร่ำรวยของความรู้และทักษะที่มีมาจากฐานประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เมื่อเอามาประสมกัน จะเกิดของที่มีคุณสมบัติใหม่

การสร้างกลไกการทำงานบนพื้นฐานของแนวคิดเรื่อง “ความร่วมมือ” นี้สิ่งที่จำเป็นต้องมีอย่างยิ่งคือทำให้ในการยอมรับฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนอื่นและการเรียนรู้ร่วมกับ “คนใน” ซึ่งในที่สุดจะพัฒนาไปสู่การเป็นกลไกสร้างการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

3. ด้านการบูรณาการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของจังหวัดและสนับสนุนกิจกรรม/โครงการของชุมชนที่เกิดจากการจัดทำข้อมูลจากครัวเรือนและแผนชุมชน พบว่ามีโครงการภายใต้แผนชุมชนที่เกิดจากกระบวนการสำรวจข้อมูลครัวเรือน/ชุมชน และการวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นผ่านการพิจารณาในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี ขององค์กรปกครองท้องถิ่น

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการนี้ คือ

- 1) ข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนและแผนชุมชนที่คนพื้นที่สามารถใช้ในการบ่งชี้ปัญหาและสาเหตุความยากจน และเสนอทางแก้ร่วมกัน
- 2) การเรียนรู้และพัฒนาวิธีคิดของคนให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง เป็นกระบวนการชุมชนเข้มแข็งและปรับวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลและความรู้ในการจัดการปัญหา
- 3) การบูรณาการงบประมาณ ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนที่สะท้อนผ่านแผนชุมชน
- 4) กลไก/ทีมงานจัดการงานพัฒนาในพื้นที่เกิดความร่วมมือของภาคส่วนการพัฒนาในพื้นที่ที่เป็นหน่วยราชการ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งจะมีผลระยะยาวต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่

5.2 การสังเคราะห์การบูรณาการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

กระบวนการที่ให้ความสำคัญตั้งแต่ การค้นหาแกนนำ และสร้างความร่วมมือในระดับพื้นที่ จัดความสัมพันธ์ใหม่ในการทำงานร่วมกันในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด จากนั้นมีกระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเก็บข้อมูลครัวเรือนในระดับตำบล (บัญชีครัวเรือน) นำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพปัญหาครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล และนำมาวิเคราะห์ในระดับจังหวัด ในแต่ละพื้นที่มี



การได้มีการเคลื่อนไหวข้อมูลสามารถนำสู่การแก้ไขปัญหา จนเกิดการแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรมขึ้น ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ กองทุนสวัสดิการ สุขภาพ การแก้ไขปัญหาหนี้สิน การแก้ไขปัญหาที่ดิน การแก้ไขปัญหาหน้า และป่า เกิดการบริหารจัดการเครือข่าย การจัดการการตลาด ธุรกิจชุมชน การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรมเกิดขึ้นในระดับตำบล ซึ่งในแต่ละจังหวัดสามารถใช้ข้อมูลและรูปธรรมดังกล่าว นำเป็นฐานความรู้ไปสร้างความร่วมมือในระดับจังหวัด ซึ่งเกิดเป็นแผนตำบลและพัฒนาไปเป็นแผนของจังหวัด เป็นยุทธศาสตร์หลักจังหวัด

ผลที่เกิดขึ้นเชิงภาพรวม ทำให้เกิดแก่นนำที่มีศักยภาพในการสร้างความร่วมมือ และการจัดระบบฐานข้อมูลตำบล นำข้อมูลสู่การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรม เกิดการจัดความสัมพันธ์ใหม่ในขบวนการภาคประชาชน มีกลไกหรืออาสาสมัครที่ร่วมกันทั้งภาครัฐ ชุมชนเป็นกลไก ในรูปแบบคณะทำงานตำบล คณะทำงานระดับจังหวัด จากนั้นเกิดแผนชุมชนตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน พัฒนาเป็นระดับตำบลและผลักดันเป็นแผนจังหวัด แผนที่เกิดขึ้นมีความหมายทางปฏิบัติการคือ “การจัดการท้องถิ่นทั้งระบบ” สิ่งที่เกิดขึ้นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ “ข้อมูล” ในการจัดทำฐานข้อมูลมีกระบวนการตั้งแต่คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เตรียมการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การนำข้อมูลไปใช้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน ระดับตำบล ระดับจังหวัด ข้อมูลที่ได้มีความสำคัญกับการพัฒนา และเป็นฐาน “ความร่วมมือ” ใน 3 ฝ่ายคือ รัฐ + ชุมชน + วิชาการ “ข้อมูล 3 ฝ่าย” จึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง การแก้ไขเชิงรูปธรรม และได้รับการยอมรับสูงมีสถานะสร้างความเชื่อมั่นต่อการทำงานร่วมกันลดความขัดแย้งเปลี่ยนท่าทีการทำงานจนถึงสามารถปรับวิธีคิด กระบวนการทัศน์ทำงานของภาครัฐกับชุมชนและสร้าง “ที่ยืน” ให้ภาคชุมชนได้ฉะนั้น “ข้อมูล” จึงเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและสร้าง “ความหมายใหม่” ซึ่งทำให้เกิดการสร้างความร่วมมือ สร้างความเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันในระบบได้ ข้อมูลจึงเป็นการสร้างการเรียนรู้กันทั้ง 3 ฝ่าย (รัฐ ชุมชน วิชาการ)

กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างสุขภาวะในระดับบุคคล ชุมชน ตำบล ตลอดจนการวางแผนและยุทธศาสตร์จังหวัด เกิดรูปธรรมที่หลากหลาย เช่น การปลดหนี้ ลดรายจ่าย อาชีพทางเลือก วิชากิจชุมชน สุขภาพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพึ่งตนเอง เยาวชนกับการศึกษาทางเลือก การจัดการท้องถิ่น การเมืองการปกครองท้องถิ่น ในกระบวนการทำงานสิ่งที่เน้นมากที่สุด หรือเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานครั้งนี้ คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ “คน” โดยใช้ข้อมูลความรู้ เป็นสิ่งสร้างความเป็นเหตุผล ทำให้เป็น “ความจริง” ร่วมกันเพื่อเป็นฐานการสร้าง “ความร่วมมือ” ใน 3 ฐาน คือ ชุมชน รัฐ นักวิชาการ ดังนั้น ความร่วมมือจึงไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ หรือเป็นเพียงแนวคิด หากต้องการผ่านการปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน ทดลองและค้นพบเหตุปัจจัยเงื่อนไขการสร้างความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อนำสู่เป้าหมาย คือ การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งเป็นแกนกลางของการแก้ไขปัญหา



ในการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งของกระบวนการวิจัย แต่ในการแก้ไขปัญหาและการทำงานครั้งนี้ในชุมชนและจังหวัดอาจได้ใช้เครื่องมืออีกหลายส่วน เช่น การทำแผนชุมชน การวิจัยเชิงประเด็น การออกแบบการจัดตั้ง/การเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหา ตำบลเข้มแข็ง การประเมินเพื่อพัฒนา การเชื่อมประสาน ความรู้ท้องถิ่น หากแต่บทความฉบับนี้ได้เน้นการวิเคราะห์เครื่องมือบัญชีครัวเรือนเบื้องต้น

ข้อค้นพบ ในการขับเคลื่อนจังหวัดบูรณาการกับการแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ มีดังนี้

ด้านกระบวนการเรียนรู้

เงื่อนไขสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ คือ การสร้างแนวคิดการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วม มีหลักการดำเนินงานที่เน้นการเชื่อมโยงประสานทั้งท้องถิ่น ท้องที่ รวมทั้งการจัดวางกลไก หรือโครงสร้างการทำงานตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล เครือข่าย อำเภอ จังหวัด ซึ่งในแต่ละระดับมีความเน้นหนักของบทบาทหน้าที่ ในแนวราบและมีบทบาทที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังเช่น คณะทำงานจังหวัดเน้นการติดตาม การประเมิน การเคลื่อนไหวของข้อมูลเพื่อนำสู่การแก้ไขของปัญหาสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานระดับจังหวัด หรือสร้างยุทธศาสตร์จังหวัดรวมทั้งประสานฝ่ายวิชาการในบทบาทของผู้ประสานงานอำเภอ เป็นการประสานงานเพื่อนำเสนอข้อมูลแผนงาน งบประมาณ และต่อยอดงานของระดับตำบล ในส่วนผู้ประสานงานระดับตำบลมีบทบาทสำคัญ คือ การสร้างแกนนำในระดับหมู่บ้านการสร้างการปฏิบัติการที่นำสู่การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรม และเน้นการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยง เพื่อนำสู่การจัดการตนเองในระดับท้องถิ่น

ในการเรียนรู้ดังกล่าวมีเทคนิคสำคัญๆ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันคิด วิเคราะห์สร้างปัญหาที่นำสู่การแก้ไขปัญหา การสร้างการทำงานที่ต่อเนื่อง ประชุม เรียนรู้ แลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง และมีเครื่องมือในการทำงานร่วมกันในที่นี้คือ บัญชีครัวเรือน มีเทคนิคที่นำมาสร้างแรงจูงใจและขยายผลการทำงาน เทคนิคการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานและองค์กรบริหารส่วนตำบล

เงื่อนไขที่สามารถสร้างการเรียนรู้ได้มี 3 ประการ คือ 1) การสร้างแนวคิดการทำงาน 2) การสร้างหลักการและการปฏิบัติการร่วมกัน 3) การสร้างกลไกการทำงานระดับจังหวัด ด้านการกลไกการทำงานระดับจังหวัด พบว่ามีเงื่อนไขสำคัญๆ 4 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง ทุนทางสังคมของจังหวัด ส่งผลต่อการจัดวางกระบวนการขับเคลื่อนงานอย่างสูง



ประการที่สอง กระบวนการทำงานระดับตำบลที่ส่งผลให้เกิดรูปธรรม เช่น ข้อมูล แผนงาน ประเด็นการแก้ไขปัญหา เกิดการพัฒนาตำบลอย่างมีทิศทาง หรือเรียกว่าตำบลเข้มแข็ง ซึ่งเป็นหน่วยรากฐานที่สำคัญ

ประการที่สาม คุณภาพของคน หรือกลไก ที่สามารถทำงานโดยมีเป้าหมาย และสามารถทำงานกับทุกคนทุกฝ่ายได้อย่างดี ยุทธศาสตร์ หรือ อาจกล่าวได้ว่ามีคุณภาพด้านการประสานงาน โดยเป็นคนที่ถูกยอมรับจากทุกฝ่าย

ประการที่สี่ การเรียนรู้ สามารถสร้างการเรียนรู้ของชุมชนได้ ทำให้เกิดการปรับวิธีคิด โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ เกิดการวางแผนการทำงาน และเกิดการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ทำให้ชุมชนเห็นพลังในการแก้ไขปัญหาตัวเอง

การใช้บัญชีครัวเรือน เป็นเครื่องมือสะท้อนข้อเท็จจริงการดำรงชีวิต

กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน การสร้างสุขภาวะในระดับบุคคล ชุมชน ตำบลและจังหวัด ในกระบวนการนี้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมืออันหนึ่งของชุมชน ที่ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำสู่การตัดสินใจในการบริหารครอบครัว ชุมชน ตำบล หรือท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลหรือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จัดเก็บข้อมูลผู้รับการแก้ไขปัญหาจากภายนอกหรือหน่วยงาน แต่การใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือน จึงเป็นการสร้างการเรียนรู้และเป็นการสร้างความเป็นเจ้าของปัญหา เจ้าของชุมชน โดยสำนักที่เกิดขึ้นจากข้อมูล ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ ในแนวคิดการสร้างความร่วมมือ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ซึ่งเน้นการแก้ปัญหที่เชื่อมโยงทั้งระบบ โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีการทำงานสามฐาน คือ รัฐ ประชาชน วิชาการ ซึ่งแต่ละฝ่ายมีจุดแข็งและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ดังนั้นในการทำงาน จึงมีทั้งเป็นข้อเด่น หากสามารถร่วมมือกันได้และมีข้อจำกัดในตนเอง แนวคิดนี้เป็นการปลดปล่อยพลังในแต่ละฝ่าย เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมร่วมกันใหม่ (Social spaces) เป็นการสร้างปฏิบัติการแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เงื่อนไขสำคัญที่สร้างปฏิบัติการร่วมกันได้คือ มีโจทย์ร่วมกัน มีข้อมูลร่วมกัน มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเห็นเชิงรูปธรรมในการแก้ปัญหาร่วมกัน รวมทั้งได้สรุปบทวน วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนเกิดเป็นความรู้ชุดใหม่ร่วมกัน “นวัตกรรม” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญการปรับวิธีคิดการทำงาน รวมทั้งแนวคิด การสร้างความร่วมมือยังมอบคุณระบบที่เน้นความสมดุล ความเชื่อมโยง บนฐานของความหลากหลายของชุมชนและองค์กร

บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถสร้างรูปธรรมการแก้ไขปัญหาย่างน้อย 2 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง บุคคล ครอบครัว ระดับที่สอง ชุมชน ตำบล เครือข่าย

ระดับบุคคล การเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ คือ บัญชีครัวเรือนสามารถทำให้คนเข้าใจในการวางแผนชีวิต และ



พัฒนาตำบลโดยใช้ หลักคิดวิเคราะห์เรื่องอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค กระบวนการแก้ปัญหาด้วยหลักอริยสัจ 4 คือการทำบัญชีครัวเรือนให้รู้ปัญหา หรือ รู้ทุกข์ ที่กำลังเผชิญ โดยดูจากข้อมูลรายรับรายจ่าย แล้วนำมาวิเคราะห์ให้เห็นสาเหตุของปัญหา และทำความเข้าใจกับสาเหตุนั้น จากนั้นเกิดการระบุเป้าหมาย การแก้ไขปัญหา และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ กำหนดลีสchnัยเนตร เป็นผู้กล่าวไว้ถึง หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาโดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ

การทำบัญชีครัวเรือนยังเป็นกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับคนในครอบครัวได้เรียนรู้ปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา และช่วยแก้ปัญหาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เกิดเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตามหลักอริยสัจ 4 เกิดการพัฒนาชีวิต มีการวางแผนชีวิต เห็นทิศทางการจัดการชีวิตตัวเองชัดเจน เป็นกระจกสะท้อน เกิดแผนแก่ง้น ปรับวิธีคิดในการผลิตการลงทุนหรือการเปลี่ยนอาชีพให้สอดคล้องกับตัวเอง

บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือการจัดการชุมชน อย่างน้อย 3 ระดับ กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน มี 3 ระดับ คือ การทำบัญชีครัวเรือนระดับครอบครัว เน้นการวิเคราะห์ตนเองจากฐานข้อมูลรายรับ รายจ่าย วางแผนจัดการครอบครัวด้วยตัวเอง การทำบัญชีครัวเรือนระดับชุมชน เน้นการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น เน้นการทำข้อมูลครัวเรือนเป็นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการตนเองจึงตำบล โดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือกำหนดยุทธศาสตร์ตำบล ผลที่เกิดขึ้น เกิดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่มาจากฐานข้อมูลของชุมชน อบต. นำเรื่องการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน แผนชุมชนที่กำหนดจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนบรรจุเป็นข้อบัญญัติตำบล

บัญชีครัวเรือน การสร้างการเรียนรู้ การจัดการตนเอง ด้วยการวางแผน 4 แผน คือ

1. วางแผนชีวิตทบทวนชีวิตที่ผ่านมา จัดการรายรับรายจ่ายให้เหมาะสม เน้นการพึ่งตนเอง กำหนดแผนการจัดการชีวิต
 2. การวางแผนการออม ออมทันทีที่มีรายได้ก่อนคิดถึงรายจ่าย
 3. การวางแผนอาชีพ คิดถึงอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บนฐานความถนัดและความสุข
 4. วางแผนสุขภาพเป็นการสร้างสุขภาวะของตัวเองและชุมชน เพื่อสร้างความสุขที่แท้จริง
- ระดับชุมชน ตำบล เครือข่าย บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการวางแผนชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการสามส่วน คือ ส่วนหนึ่ง ครอบครัว ทำให้รู้สถานการณ์รายรับรายจ่าย ทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างนิสัยการออม มีแผนการจัดการครอบครัว ส่วนที่สอง ชุมชนเกิดการเรียนรู้การสร้างการมีส่วนร่วมกำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชน จากฐานข้อมูลของชุมชนเอง และส่วนที่สาม ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลโดยเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติ



การแก้ไขปัญหาโดยใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือน

กรณีตัวอย่างเรื่อง บัญชีครัวเรือนกับการทำแผนลด ปลดหนี้ แผนการจัดการหนี้สิน สิ่งแรก ที่ชุมชนรู้คือ รายรับรายจ่าย จำนวนหนี้สิน ที่มาของรายรับรายจ่าย และนำข้อมูลแยกแยะจัดเป็นหมวดหมู่จัดการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และหารายได้เพิ่ม จากศักยภาพของตนเอง รวมทั้งบริหารทรัพยากรและที่ดินให้เกิดประโยชน์ที่สุด บริหารรายรับรายจ่าย หนี้สิน กำหนดสัดส่วนการใช้เงิน ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับระบบแหล่งเงินกู้ ไม่กู้ยืมในระบบ วางแผนการผลิต วางแผนการออม วางแผนการปลดหนี้ รายเดือน รายปี ด้วยการวิเคราะห์การจัดระบบดังกล่าว ทำให้เกิดวิสัยทัศน์ ปรับทัศนคติ กับวิสัยทัศน์การจัดการหนี้สินอย่างเป็นระบบ สามารถลดปลดหนี้ได้ในเวลาที่ตั้งเป้าหมายไว้

กรณีการแก้ไขปัญหาเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาคอยอดเป็นวิสาหกิจชุมชน มีเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์ เครือข่ายเมล็ดพันธุ์ เครือข่ายกองทุนข้าวสาร เครือข่ายผักปลอดภัยทั้ง 4 เครือข่าย เป็นทั้งการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน มีปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และนำสู่การพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดร่วมกัน นอกจากนี้แล้วยังเกิดการพัฒนาของการออมทรัพย์ ทำให้เกิดเงินออมสูงขึ้นเนื่องจากชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือนแล้วมีความตระหนัก จากนั้นเมื่อกลุ่มออมทรัพย์ขยายตัว จึงมีการจัดสวัสดิการขยายตามไปด้วย

กรณีเกษตรอินทรีย์เป็นการลดต้นทุนการผลิต สร้างรายได้ให้กับครอบครัว พื้นฟูสภาพแวดล้อม และรื้อฟื้นภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งนำสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งในระดับตำบล สร้างการรวมกลุ่ม เพื่อผลิตอาหารที่ปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพที่ดี การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ระดับตำบล เพื่อถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน และสร้างแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาเป็นรูปธรรมในระดับจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนต่อไป

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

เงื่อนไขทางการเศรษฐกิจ ชุมชนในพื้นที่มีวิถีชีวิตการประกอบอาชีพการเป็นเกษตรเป็นหลัก ซึ่งต้องประสบปัญหาด้านต้นทุนการผลิตสูง ราคาปุ๋ย ราคาสารเคมี ราคาน้ำมัน ราคาผลผลิตตกต่ำ โรคแพร่ระบาด ภาวะหนี้สิน การขาดทุนจากการผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก ด้านการประสบปัญหาดังกล่าวนี้นี้ ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนจึงทำให้เห็นรายรับรายจ่ายชัดเจนเห็นต้นทุน ค่าไร่ การขาดทุน และพฤติกรรมที่ขาดการบริหารจัดการ รวมทั้งปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้เกิดหนี้สิน และปัญหาที่ชัดเจนขึ้น ชาวบ้านเห็นจุดนี้ร่วมกันจึงเกิดการปรับตัว และปรับปรุงแก้ไขได้ตรงจุด สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง และสามารถจัดการกับภายนอกได้มากขึ้น

เงื่อนไขทางด้านสังคม การทำบัญชีครัวเรือนในชุมชนที่มีความสำเร็จต้องมีการรวมกลุ่มกันระดับหนึ่ง มีความสัมพันธ์ในระดับกิจกรรมที่นำสู่การแก้ไขปัญหา เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มสุขภาพ ซึ่งเป็นปัญหาความสัมพันธ์อันหนึ่งที่เกิด



ความสำเร็จในการทำบัญชีครัวเรือน และเกิดการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ในอีกด้านหนึ่ง ใช้กลุ่มฐานวัฒนธรรมเดิมของชุมชน โดยยังมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ทำให้เกิดการเห็นความทุกข์ความสุขร่วมกัน สามารถฟื้นความสัมพันธ์และพัฒนาต่อยอดในเชิงเป้าหมายการพัฒนาในระดับตำบลร่วมกันได้เป็นอย่างดี

เงื่อนไขด้านบุคคล การทำบัญชีครัวเรือน ต้องอาศัยผู้นำธรรมชาติ และผู้ที่สนใจต่อการแก้ไขปัญหายอย่างแท้จริง เน้นการเรียนรู้ระหว่างคนกับคน และการเรียนรู้ระหว่างคนกับกลุ่ม – ชุมชน – เครือข่าย การเรียนรู้ทำให้เห็นการเชื่อมโยงต่าง ๆ โดยเน้นการแก้ปัญหาคำบาลเป็นเป้าหมายหลัก และการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็นความร่วมมือของชาวบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ จนพัฒนาจากบุคคลสู่ชุมชน ตำบลเครือข่าย ในรูปของแผน “ชีวิต” → ชุมชน → ตำบล → เครือข่าย → แผนยุทธศาสตร์จังหวัด

ในการทำงานสร้างความร่วมมือหรือการบูรณาการจังหวัดเพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจนต้องเกิดการปรับวิถีการทำงานของชุมชนโดยชุมชนให้ข้อมูลและความรู้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจบริหารจัดการชีวิตตนเอง ชุมชนและเครือข่ายรวมทั้งพยายามสร้างความร่วมมือใน 3 ฐาน คือ รัฐ (หน่วยงาน) ชุมชน วิชาการ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงประสานที่นำสู่การแก้ไขปัญหาลแบบตรงจุดโดยเน้นการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนหรือท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วทางโครงการยังสร้างแนวคิดร่วมมือโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งที่นำสู่การแก้ไขปัญหของชุมชนและปัญหาคความยากจน ความเข้มแข็งโครงการความร่วมมืออยู่ต่อการสร้าง “กลไกการทำงาน” “คน” “คณะทำงาน” และเน้นการ “ตั้งโจทย์” และเป็นเป้าหมายให้ชัดเจนรวมทั้งออกแบบกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการปฏิบัติงานเชิงรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง จากนั้นนำความรู้เคลื่อนไหวเชื่อมโยงประสานระหว่างชุมชน รัฐ เพื่อหาทางออกร่วมกันและเกิดผลแก้ไขปัญหได้ในระดับหนึ่ง

5.3 กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

“ข้อมูล” คือเรื่องราวที่สะท้อนความจริง “ข้อมูลบัญชีครัวเรือน” จึงเป็นข้อมูลสะท้อนความจริงของครอบครัวสู่การสะท้อนความจริงของชุมชน (สมพงษ์ สิทธีวงศ์ และคณะ.2552 : 15 – 21)

1) แนวคิด

การทำข้อมูลชุมชนที่ผ่านมาเป็นการทำข้อมูลชุมชนโดยหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนมีบทบาทเป็นคนให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบสนองนโยบายของหน่วยงานเป็นสำคัญ จึงทำให้ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการทำข้อมูล เมื่อชุมชนเริ่มเรียนรู้การทำกระบวนการแผนแม่บทชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของ “ข้อมูล”



ที่เป็นพลังชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นกำหนดชีวิต กำหนดอนาคตตนเองจากฐานทรัพยากร วิถีชีวิตของชุมชน จากการทำข้อมูลภาพรวมทั้งตำบลในกระบวนการแผนแม่บทชุมชนถูกพัฒนาเป็นการทำข้อมูลครัวเรือนด้วยการบันทึกรายรับ รายจ่ายครัวเรือน ยกย่องข้อมูลครัวเรือนเป็นแผนจัดการตนเองตั้งแต่ระดับครอบครัวและระดับตำบล

2) กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือนรายรับ รายจ่ายของครอบครัวเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน การทำบัญชีครัวเรือนเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระดับจังหวัด และระดับตำบลผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

(1) กระบวนการระดับจังหวัด เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการติดตามสนับสนุน ดังนี้

การพัฒนาศักยภาพ 2 ระดับ คือ การพัฒนาศักยภาพแกนนำเพื่อสร้างวิทยากร เรื่อง บัญชีครัวเรือน เป็นวิทยากรชุดแรก หรือวิทยากรครู ก. มีบทบาทขยายผลบัญชีครัวเรือน และเป็นต้นแบบการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือการบริหารจัดการครอบครัว และการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้สภาฯ สามารถเป็นกลไกสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น ทั้งที่เป็น อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) และเทศบาล

วิธีการ การพัฒนาศักยภาพแกนนำ จัดเวทีฝึกอบรมครู ก. (วิทยากรบัญชีครัวเรือน) โดยสภาองค์กรชุมชนตำบล ส่งตัวแทนตำบลละ 4 คนและตัวแทนคณะทำงาน เข้าร่วมฝึกอบรมหลังจากนั้นวิทยากรครู ก. แต่ละตำบล ประสานความร่วมมือสร้างกลไกการขยายผลในพื้นที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคลและลงมือทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเองเป็นต้นแบบการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือเรียนรู้ตนเอง วางแผนบริหารจัดการชีวิต บริหารจัดการครอบครัวและวิธีการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชน ด้วยการเรียนรู้ผ่านการจัดเวทีประชุมสภาฯ ประจำเดือนแต่ละตำบล เช่น วิธีการจัดสถานที่ประชุม บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคน ประธาน สมาชิกและวาระการประชุม

ผลที่เกิดขึ้น เกิดวิทยากรครู ก. ระดับตำบลและเกิดสภาองค์กรชุมชน

ติดตามสนับสนุน เพื่อติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวในแต่ละตำบล ให้คำปรึกษากระตุ้นให้กำลังใจในการทำงาน

วิธีการ ใช้การใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นภารกิจร่วมขับเคลื่อนงานในระดับตำบลและติดตามความคืบหน้าผ่านเวทีประชุมประจำเดือน พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้รายงานความก้าวหน้าแต่ละตำบล ประมวลข้อมูลทุก ๆ 3 เดือน เพื่อประมวลสรุปให้เห็นรายรับ รายจ่ายแต่ละครัวเรือน คั้นข้อมูลให้แต่ละครัวเรือนพร้อมติดสติ๊กเกอร์ให้ข้อเสนอแนะและกำลังใจ เช่น “ตำรงตนอย่างนี้ไม่กี่ปีก็รวย” สำหรับคนที่จัดการรายรับ รายจ่ายได้อย่างสมดุล “ลดรายจ่ายลงหน่อยจะค่อยๆ



สบาย” สำหรับครอบครัวที่จดมาหลายเดือนแล้วรายจ่ายที่ไม่จำเป็นยังไม่ลด “เพิ่มรายได้ลงหน่อยจะค่อยๆ สบาย” สำหรับครอบครัวที่รายรับไม่สมดุลกับรายจ่าย “ประตูดวงยังไม่เปิดเดี่ยวจะเติลิดไปใหญ่” สำหรับครอบครัวที่ชอบเสี่ยงดวง “เงินกู้ค่อยๆ ใช้ถ้าปล่อยไว้นานจะบาน” สำหรับคนที่มีหนี้สินยอดหนี้ไม่ลดลง “ดูแลสุขภาพหน่อยนะจะค่อยๆ สบาย” สำหรับคนที่มีรายจ่ายเรื่องสุขภาพสูง ซึ่งเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะนำไปใช้วิเคราะห์ร่วมกันในแต่ละครัวเรือน ก่อนนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลระดับตำบลผ่านเวทีสภาฯ กำหนดเป็นแผนตำบล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการประมวลข้อมูลครัวเรือนให้สามารถวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย ได้ง่ายในรูปแบบกราฟ และสามารถใช้เป็นเครื่องมือวางแผนจัดการครอบครัวและแผนตำบล

ถอดความรู้คนต้นแบบ เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน เสนอบทเรียนประสบการณ์คนต้นแบบการทำบัญชีครัวเรือนแก้ปัญหาความยากจน

วิธีการ แกนนำตำบลคัดเลือกคนต้นแบบแต่ละตำบล สัมภาษณ์ถอดบทเรียนคนต้นแบบให้เห็นแนวคิด วิธีการจัดการครอบครัวด้วยข้อมูลบัญชีครัวเรือน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิต แล้วนำข้อมูลที่ได้เผยแพร่ในสื่อหนังสือพิมพ์ชุมชน “ประชาธิปไตย”

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการถอดบทเรียนต้นแบบนำเสนอบทเรียนประสบการณ์ของคนต้นแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการทำบัญชีครัวเรือนต่อสาธารณะเป็นกำลังใจให้คนที่ทำคืออยู่แล้วทำดียิ่งขึ้นและกระตุ้นให้คนที่ยังไม่เริ่มทำบัญชีครัวเรือนเกิดแรงบันดาลใจตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจนและนำแบบบทเรียนประสบการณ์ของคนต้นแบบมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นข้อเสนอ “การแก้ไขปัญหาความยากจน” จังหวัด วิธีการ สภาฯคัดเลือกคนต้นแบบที่มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง เกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิตปรับวิธีคิด ปรับพฤติกรรมสัมภาษณ์บทเรียนคนต้นแบบ สรุปข้อมูลเป็นฐานข้อมูล นำข้อมูลเผยแพร่ในเวทีสาธารณะและลงหนังสือพิมพ์ชุมชน ผลที่เกิดขึ้น เกิดการถอดบทเรียนประสบการณ์คนต้นแบบหลายประเด็น เช่น การลดรายจ่าย การแก้ปัญหานี้สิน การใช้ข้อมูลบริหารจัดการครอบครัวและชุมชน ฯลฯ

ประธานสภาฯ เพื่อประสานความร่วมมือภาคที่เป็นภาครัฐ และเอกชน หนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

วิธีการ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการทำบัญชีครัวเรือน เช่น สาธารณะสุข ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส.) สำนักงานจังหวัด ฯลฯ

ผลที่เกิดขึ้น เกิดกลไกประสานความร่วมมือที่หลากหลายทั้งภาครัฐภาคเอกชนหนุนเสริม กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

(2) กระบวนการเรียนรู้ระดับตำบล เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างแผนจัดการตนเอง และจัดการตำบล ดังนี้

สร้างกลไก เน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้สามารถเป็นกลไกขยายผลบัญชี



ครัวเรือนสู่การสร้างการมีส่วนร่วมกำหนดแผนพัฒนาตำบล

วิธีการ จัดตั้งกลุ่มพลังในชุมชนให้เป็นองค์กรชุมชน แกนนำสภาสรรหา

คณะทำงานในตำบล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดกลไกการผลักดันบัญชีครัวเรือนระดับตำบล

จัดทำข้อมูลสู่การทำแผนตำบล เพื่อจัดเก็บข้อมูลรายรับ รายจ่าย ที่เกิดขึ้นจริงภายในครอบครัวและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่นตนเองจากฐานข้อมูลบัญชีครัวเรือน

วิธีการ ค้นหาแกนนำเป็นอาสาสมัครทำบัญชีครัวเรือน จัดบันทึกรายรับ รายจ่าย อย่างต่อเนื่อง สรุปยอดรวมวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย เพื่อค้นหาสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหา รายรับ รายจ่ายที่ไม่สมดุลของแต่ละเดือน วางแผนการจัดการรายรับ รายจ่ายของครอบครัว พิจารณาลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นสร้างนิสัยการออม ค้นหาทางสร้างรายได้เสริมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวางแผนการจัดการตำบล จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงจากครอบครัวจากข้อมูลบัญชีครัวเรือน

ผลที่เกิดขึ้น เกิดข้อมูลรายรับ รายจ่ายที่มาจากการบันทึกโดยครัวเรือนในชุมชนและที่สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนชีวิตบริหารจัดการครอบครัวและแผนจัดการตำบล

ประสานแผนตำบล เพื่อประสานความร่วมมือผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์ทิศทางการพัฒนาตำบล

วิธีการ สภาฯ เป็นกลไกประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการผลักดันชุมชนเป็นข้อบัญญัติตำบลในแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น

3) กลไกการทำงาน

กลไกการขับเคลื่อนการสร้างกระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนจังหวัด เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมของหลายหน่วยงานผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นกลไกหลักเชื่อมประสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น นักวิชาการ และภาคีร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตนเองของชุมชนเป้าหมายของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) ส่งเสริมให้ลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ทำบัญชีครัวเรือน สำนักงานอำเภอ รมณงค์ให้เกิดการทำบัญชีครัวเรือนทั้งอำเภอ



ฯลฯ และคณะทำงานจังหวัดหนองบัวลำภูเสริมกระบวนการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกลไกทุกส่วนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

4) ปัญหาอุปสรรค

(1) ไม่เห็นความสำคัญ ไม่คุ้นเคย ไม่อยากทำ การจดบรรทุกบัญชีรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน ประกอบกับที่ผ่านมา มีการจัดเก็บข้อมูลหลายหน่วยงานแต่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูล จึงทำให้ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของข้อมูล และไม่คุ้นเคยกับการทำบัญชีเพราะคิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก ทางแก้ ค้นหาอาสาสมัครทำความเข้าใจบัญชีครัวเรือนและลงมือทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ให้เห็นข้อมูลรายรับ รายจ่ายไปใช้จัดการครอบครัว

(2) เจอแล้วท้อ คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนามีรายได้ปี 1-3 ครั้งทำให้การจดบันทึกทุกวันมีแต่รายจ่าย รู้สึกท้อไม่เห็นทางแก้ปัญหารายได้ไม่สมดุลกับรายรับ ทางแก้ ให้กำลังใจให้จดบันทึกอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ให้เห็นสาเหตุที่ทำให้มีแต่รายจ่าย และแนวทางที่จะจัดการกับรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวที่ไม่สมดุล

(3) แบบฟอร์ม การจดบันทึกรายรับ รายจ่ายลงหมวดให้ถูกต้อง เช่น เงินออมในกองทุนของหมู่บ้านไม่แน่ใจว่าควรลงในรายรับหรือรายจ่าย ชื่ออุปกรณ์กำลังกาย ไม่แน่ใจว่าจะลงหมวดสุขภาพ หรือพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ ทางแก้ ทำความเข้าใจแบบฟอร์มรายรับ รายจ่ายให้ชัดเจน ยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน

(4) การประสานแผนกับองค์การบริหารส่วนตำบล บางแห่งยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์ทิศทางการพัฒนาจากฐานข้อมูลรายรับ รายจ่าย ของชุมชน ทางแก้ เชิญหน่วยงานท้องถิ่นเข้าร่วมกระบวนการและให้บทบาทในการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

(5) สมาชิกชุมชนไม่เข้าใจบทบาทการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ทางแก้ ทำความเข้าใจแกนนำสภาฯให้เข้าใจบทบาทภารกิจสภาฯ ให้ชัดเจน และมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับตำบลอื่นๆ



บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนาโดยประยุกต์ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ของพันธิพิย์ รามสูต (2540 : 63-67) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ(Action Learning) ของฉลาด จันทรสมบัติ (2551 : 22) เป็นหลัก ซึ่งนำวิธีการและเครื่องมือวิจัยที่หลากหลายมาใช้ในการศึกษาทั้งการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม การประเมินผลก่อนและหลังดำเนินงาน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การวางแผนเพื่อรู้ถึงปัญหาสาเหตุ แนวทางแก้ปัญหาทางเลือก การลงมือปฏิบัติ บันทึกหลังการปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนกลับ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับปรุงพัฒนากิจกรรมของกลุ่มทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผู้รู้ประเภทต่าง ๆ ทั้งผู้ที่มีบทบาทภายในและนอกชุมชนดำเนินการวิจัยร่วมกัน

1. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านระยะเวลา การดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (กุมภาพันธ์ 2554 – มีนาคม 2555)

ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ดำเนินงานคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) พื้นที่ 6 อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3, 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอภูดั่ง จังหวัดมหาสารคาม
2. บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3, 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
3. บ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม
4. บ้านวังจาน หมู่ที่ 4, 13, 16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม
5. บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
6. บ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการดำเนินงานงวดที่ 3 เป็นการศึกษาข้อมูลชุมชนเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนสังคมและสุขภาวะ มีขอบเขตเนื้อหาดังนี้

1. รายงานการพัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดการประเมิน
2. รายงานผลการประชุมชี้แจงและลงนามข้อตกลง (MOU)



3. รายงานผลการจัดอบรมวิทยากรกระบวนการ
4. จัดทำเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน
5. รายงานการทบทวนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทุกด้าน
6. รายงานข้อมูลสุขภาวะชุมชนระดับครัวเรือน
7. รายงานผลการประชาสัมพันธ์รับรองแผนชุมชน
8. รายงานผลการจัดเวทีเจรจาภาคีบูรณาการแผนชุมชน
9. รายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนชุมชน
10. รายงานผลการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน
11. จัดทำเว็บไซต์โครงการ จำนวน 1 ระบบ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ประชาชนในพื้นที่ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน จำนวน 978 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครอบครัวอาสาสมัครต้นแบบจากพื้นที่ดำเนินงาน จำนวน 176 ครอบครัว ดังนี้

บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 , 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 40 ครอบครัว

บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 , 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 40 ครอบครัว

บ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 58 ครอบครัว

บ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13, 16 ตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 29 ครอบครัว

บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 27 ครอบครัว

บ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 40 ครอบครัว ได้มาโดยการสุ่มเจาะ



3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย ดังนี้

1. สมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน
2. แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. คู่มือการปฏิบัติงาน
4. คู่มือแผนชุมชน
5. เครื่องมือประเมินก่อนและหลังดำเนินงาน
6. คู่มือการจัดทำข้อมูลสุขภาวะชุมชน

4. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งที่ศึกษาค้นคว้า ดังนี้
 - 1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 - 2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสำนักงานสาขาประจำอำเภอในพื้นที่
 - 3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพื้นที่เป้าหมาย
 - 4) องค์การบริหารส่วนตำบลพื้นที่เป้าหมาย
2. ภาคสนาม (Field Study) เป็นการทำงานร่วมกันหลายฝ่ายทั้งผู้ศึกษาค้นคว้า ผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่นในชุมชนและตำบล ตามประเด็นคำถามและประเภทของข้อมูล เช่น

ฐานข้อมูลรวมตำบล ข้อมูลรายรับรายจ่าย ข้อมูลสุขภาวะชุมชน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชน โดยมีวิธีการ ดังนี้

 - 1) สทนากลุ่ม (Small Group Interview) ในแต่ละกลุ่มย่อยในหมู่บ้านหรือในระดับตำบล เพื่อค้นหากรอบคร่าวต้นแบบ
 - 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมวางแผนกับตัวแทนชุมชนวางแผนการดำเนินงานการบันทึกข้อมูลรายรับรายจ่าย การศึกษาข้อมูลสุขภาวะชุมชนแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนสังคมและสุขภาวะในระดับชุมชน
 - 3) จัดเวทีประชาคมเพื่อประชาพิจารณ์รับรองแผนแม่บทชุมชน และบูรณาการแผนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น



- 4) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อนดำเนินงาน โครงการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะชุมชน ตามกลุ่มเป้าหมาย
- 5) ฝึกอบรมและศึกษาดูงาน
- 6) เวทีสรุปทบทวนผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะชุมชน

5. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งปรับปรุงมาจากขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของฉลาด จันทรสมบัติ (2550: 54) โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) มากำหนดขั้นตอนการดำเนินงานศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งช่วงระยะเวลาการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม (มี.ค. – พ.ค. 54)

1. การศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาชุมชน
2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง (มี.ย. – ก.ย.54)

1. การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม
2. ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปสะท้อนผล (ต.ค.- ธ.ค. 54)

1. พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้
2. ติดตามประเมินผล

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ม.ค. – ก.พ.55)

1. สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากเครื่องมือทุกประเภท
2. จำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดระบบการทำงาน เพื่อให้เห็นพัฒนาการการดำเนินงาน และสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย และประเด็นที่ศึกษาวิจัย ข้อมูลที่วัดได้ใช้สถิติ



ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) มาประกอบการศึกษาในส่วนของเชิงปริมาณ และตรวจสอบถามที่ตรงของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในเชิงคุณภาพ

4. นำเสนอผลการวิจัยโดยการเขียนรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการดำเนินงานตามลำดับ ดังนี้ 1) บทนำ 2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) ระเบียบวิธีวิจัย 4) ผลการวิจัย และ 5) สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ



แผนกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ตาราง 3 แสดงแผนกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน	แผนงาน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	อุปกรณ์ / เครื่องมือ	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม (มี.ค. – พ.ค. 54)	1.การศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาชุมชน 2. การวิเคราะห์ข้อมูล	1.เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาของชุมชนนำไปสู่การวางแผนการพัฒนา	1. จัดเตรียมกลไกการดำเนินงานโครงการฯ 2. พัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์การประเมินก่อนและหลังดำเนินงาน 3. จัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน 4. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและลงนามในพันธะสัญญา	1. กล้องบันทึกภาพ 2. กระดาษปรู๊ฟ 3. ปากกาเมจิก 4. กระดาษขาว 5. เอกสารคู่มือการดำเนินงาน	1. เกิดกลไกการขับเคลื่อนงานในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด 2. มีเครื่องมือในการดำเนินงานตัวชี้วัดความสำเร็จและคู่มือการดำเนินงาน

ตาราง 3 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	แผนงาน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	อุปกรณ์ / เครื่องมือ	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง (ม.ย. – ก.ย.54)	1. การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 2. ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง	1. เพื่อทบทวนข้อมูลนำไปสู่การแก้ไขปัญหา 2. เพื่อส่งเสริมการนำแผนไปสู่การปฏิบัติจริง 3. เพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับองค์ความรู้กลุ่มเป้าหมาย	1. ประชุมเชิงปฏิบัติการ/ฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการ 2. จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาวะชุมชน 3. จัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสุขภาวะชุมชน 4. เปรียบเทียบการแผนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น 5. ปฏิบัติการสนับสนุนกิจกรรมตามแผนการแก้ไขปัญหาความยากจนและแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน	1. กล้องบันทึกภาพ 2. กระดาษปรู๊ฟ 3. ปากกาเมจิก 4. กระดาษขาว 5. เอกสารคู่มือประกอบกิจกรรม/ใบงาน	1. เกิดแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วมที่มีส่วนร่วมที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

ตาราง 3 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	แผนงาน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	อุปกรณ์ /เครื่องมือ	ตัวชี้วัดผลสำเร็จ
ขั้นตอนที่ 3 การสรุปสะท้อนผล (ต.ค.- ธ.ค. 54)	1. พัฒนาศักยภาพ ยกระดับองค์ความรู้ 2. ติดตามประเมินผล	1. เพื่อติดตามประเมิน ผลสำเร็จในการ ดำเนินงาน	1. ฝึกอบรม/ศึกษาดูงาน 2. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อน และหลังดำเนินงานโครงการ พัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจน พัฒนา สังคม และสุขภาวะชุมชน	1. กล้องบันทึกภาพ 2. กระดาษปรู๊ฟ 3. ปากกาเมจิก 4. กระดาษขาว 5. แบบประเมินการ ดำเนินงาน	1. ได้ข้อมูล เปรียบเทียบการ เปลี่ยนแปลงก่อน และหลังการ ดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ม.ค. – ก.พ.55)	1. สรุปบทเรียนและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้	1. เพื่อสรุปผลการ ดำเนินงานและวางแผน พัฒนาต่อเนื่อง	1.จัดเวทีสรุปบทเรียนและ นำเสนอผลการดำเนินงาน ความร่วมมือแก้ไขปัญหาความ ยากจนพัฒนาสังคมและสุข ภาวะระยะที่ 1 (ปี 2554)	1. กล้องบันทึกภาพ 2. กระดาษปรู๊ฟ 3. ปากกาเมจิก 4 กระดาษขาว 5. เอกสารสรุปผล การดำเนินงาน	1. ได้ทราบถึง ผลสำเร็จบทเรียน สำคัญ ปัญหา อุปสรรคและ แผนการ ดำเนินงาน ต่อเนื่อง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย ภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) คณะผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยตามแผนและขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและวางแผนแบบมีส่วนร่วม
- ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง
- ขั้นตอนที่ 3 การสรุปและสะท้อนผล
- ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประเด็นและการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (มี.ค. – พ.ค. 54)

ผลการดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาของชุมชน นำไปสู่การวางแผนการพัฒนา โดยมีแผนและขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญคือ การศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนา มีวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ คือ จัดเตรียมกลไกการดำเนินงานโครงการ พัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์การประเมิน จัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและลงนามในพันธะสัญญา ซึ่งนำเสนอผลการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ดังนี้

1. จัดเตรียมกลไกการดำเนินงานโครงการ การดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดเตรียมกลไกการดำเนินงานในแต่ละระดับประกอบด้วยระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล วิธีการดำเนินงานใช้วิธีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการและเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการและแสวงหาภาคีความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในจังหวัด

ผลการดำเนินงาน ได้จัดประชุมชี้แจงโครงการร่วมกับหน่วยงานภาคีภายในจังหวัด เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2554 ณ ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม โดยมีตัวแทนหน่วยงานภาคีในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านเป้าหมายเข้าร่วมจำนวน 66 คน นำไปสู่การแต่งตั้งคณะทำงานตามคำสั่งจังหวัดมหาสารคาม ที่ 918/2554 เรื่องแต่งตั้งพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) แบ่งออกเป็น 5 คณะ คือ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ คณะทำงานระดับจังหวัด คณะทำงานระดับอำเภอ และคณะทำงานระดับตำบล (รายละเอียดดังภาคผนวก ก.)

2. พัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์การประเมิน การดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเป้าหมายผลสำเร็จในการดำเนินร่วมกับพื้นที่เป้าหมาย



วิธีการและขั้นตอนดำเนินงาน ทีมวิจัยได้ดำเนินการ 2 วิธี คือ ศึกษาดูงานพื้นที่ดำเนินงาน เมื่อวันที่ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2553 วัดป่าคำ ตำบลจุมจัง อำเภอกุดฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ประชุมเพื่อรับทราบบทเรียนการดำเนินงานพื้นที่ดำรงกรณีจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2553 ณ ห้องประชุมสำนักงาน ร.ก.ส. จังหวัดมหาสารคาม แล้วนำมาสู่การยกย่องและนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นกับกลุ่มเป้าหมายพื้นที่นำร่อง ตำบลนาจำ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2554

ผลการดำเนินงาน นำไปสู่การได้ตัวชี้วัดการดำเนินงานประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รายงานการจัดทำตัวชี้วัด ส่วนที่ 2 แบบประเมิน แบบ ปยสส (1) และส่วนที่ 3 แบบประเมิน แบบ ปยสส (2) จำแนกตามกรอบการประเมิน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน 2) การพัฒนาด้านสังคม 3) การพัฒนาด้านสุขภาวะ และตัวชี้วัดย่อย จำนวน 73 ตัวชี้วัด (รายละเอียดตามภาคผนวก ข.)

3. จัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน การดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคู่มือเครื่องมือและแผนแนวทางในการดำเนินงานโครงการ

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน 1) ประชุมคณะทำงานเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการยกย่อง เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2554 2) ประชุมนำเสนอคู่มือการดำเนินงานกับคณะทำงานในทุกระดับ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2554 3) ปรับแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินและจัดพิมพ์ใช้อบรมวิทยากรกระบวนการ วันที่ 6 มิถุนายน 2554

ผลการดำเนินงาน ได้คู่มือการดำเนินงาน 7 ชุด ประกอบด้วย 1) สมุดบันทึกครัวเรือน 2) แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) คู่มือการปฏิบัติงาน 4) คู่มือจัดทำแผนชุมชน 5) โปสเตอร์ 6) แผ่นพับประชาสัมพันธ์ และ 7) คู่มือการจัดทำข้อมูลสถานะชุมชน

4. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและลงนามในพันธสัญญา การดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแต่งตั้งคณะทำงานในทุกระดับและลงนามความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างจังหวัด อำเภอ ท้องถิ่น และชุมชน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน 1) สะท้อนผลการดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลตามแบบบันทึกครัวเรือน 2) สะท้อนและรับรองคู่มือการดำเนินงาน 3) ลงนามพันธสัญญาความร่วมมือการดำเนินงาน 4) กำหนดแผนการดำเนินงานอบรมวิทยากรกระบวนการ

ผลการดำเนินงาน ดำเนินกิจกรรมเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2554 โดยมีคณะทำงานที่มาจากหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม จำนวน 120 คน คณะทำงานทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ มีคู่มือการดำเนินงานที่สมบูรณ์ และมีการสร้างข้อตกลงและพันธะสัญญาแผนการดำเนินงานร่วมกัน



ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติให้เป็นจริง (ม.ย. – ก.ย.54)

ผลการดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อมูลนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ส่งเสริมการนำไปสู่การปฏิบัติจริงและเพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับองค์ความรู้กลุ่มเป้าหมาย โดยมีแผนและขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญคือ การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง ผ่านวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ประชุมเชิงปฏิบัติการ/ฝึกอบรมวิทยากร กระบวนการ จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่าย จัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน จัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสภาวะชุมชน เสร็จจากกิจกรรมการแผนผู้แผนพัฒนาท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) และปฏิบัติการสนับสนุนกิจกรรมตามแผนการแก้ไขปัญหาความยากจนและแผนพัฒนาสภาวะชุมชน ซึ่งนำเสนอผลการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ดังนี้

1. ประชุมเชิงปฏิบัติการ/ฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและเพิ่มทักษะวิทยากรกระบวนการด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน ฝึกอบรมปฏิบัติการทำความเข้าใจคู่มือการดำเนินงานทุกประเภทและศึกษาฐานชุมชนต้นแบบ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 รุ่นๆละ 30 คน

ผลการดำเนินงาน ได้ดำเนินการ 3 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 ตำบลนาข่า วันที่ 6 – 7 มิถุนายน 2554 รุ่นที่ 2 ตำบลหนองโพธิ์ ตำบลเลิงแฝก วันที่ 14 – 15 มิถุนายน 2554 รุ่นที่ 3 ตำบลเหล้าคอกไม้ และตำบลเขว้าใหญ่ เมื่อวันที่ 25 – 26 มิถุนายน 2554 ณ ห้องประชุม 5309 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การดำเนินงานส่งผลให้คณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจและทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ ตลอดจนเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานตามคู่มือการดำเนินงาน ประกอบด้วย แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชน คู่มือการจัดทำแผนที่สภาวะชุมชน เทคนิคการนำเสนอผลงาน และมีแผนการดำเนินงานในพื้นที่ที่ชัดเจนมากขึ้น จากการประเมินหลังการจัดกิจกรรมทำให้ทีมผู้วิจัยได้ข้อสังเกตคือ กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความสนใจในรายละเอียดค่อนข้างมาก ผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมคือ ชาวบ้านเคยคิดรอการช่วยเหลือ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดว่าต้องลงมือทำได้เลยเพราะเรามีองค์ความรู้ มีวัตถุดิบอยู่แล้ว กลุ่มเป้าหมายสามารถจับประเด็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติของวิทยากรได้ และหลายคนมีการปรับแผนชีวิตของครอบครัวได้ดีขึ้น สอดคล้องกับสภาพปัญหาตนเองได้มากขึ้น บทเรียนสำคัญที่ได้คือ การเลือกคนเข้าร่วมอบรมควรเลือกเฉพาะคนที่สนใจเป็นหลักจะทำให้เขาตั้งใจอยากเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และต้องมีการปรับแผนชีวิต หรือแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต และกลับไปลงมือปฏิบัติได้เลย

2. จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสภาวะชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครอบครัวต้นแบบได้รู้จักตนเองโดยผ่านการจัดเก็บบันทึกข้อมูลรายรับรายจ่าย



วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน คัดเลือกครอบครัวต้นแบบในแต่ละชุมชน จัดพิมพ์บัญชีครัวเรือน ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจบัญชีครัวเรือน ทดลองลงมือปฏิบัติ และอบรมการบันทึกบัญชีครัวเรือนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อมูลรายรับรายจ่ายในระดับชุมชน

ผลการดำเนินงานคณะทำงานได้นำบัญชีครัวเรือนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มาศึกษาและปรับปรุงแล้วนำไปจัดพิมพ์จำนวน 1,000 เล่ม ให้คณะทำงานในแต่ละพื้นที่ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจบัญชีครัวเรือน ทดลองลงมือปฏิบัติ และส่งเสริมให้ครอบครัวต้นแบบได้แต่ละตำบลได้เริ่มจัดเก็บข้อมูลรายรับรายจ่าย โดยเริ่มจากเดือนพฤษภาคม 2545 เป็นต้นมา หลังจากนั้นคณะทำงานได้จัดทำโปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล และได้อบรมการบันทึกข้อมูลเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2545 ณ ห้อง กษ. 305 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีผู้แทนแต่ละตำบลเข้าร่วมอบรมตำบลละ 2 คน ซึ่งเป็นพนักงานส่วนตำบลของแต่ละพื้นที่ในการรับผิดชอบบันทึกข้อมูล จากการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนแต่ละพื้นที่ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม 2545 สรุปข้อมูลรายรับรายจ่ายของแต่ละพื้นที่ภาพรวมได้ ดังนี้



ตาราง 4 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนพฤษภาคม 2554

รายการ	พื้นที่ตำบล						รวม
	ตำบล เลิงแฝก	ตำบล หนอง โพธิ์	ตำบล พระธาตุ	ตำบล นาข่า	ตำบล เขว้าใหญ่	ตำบล เหล่า ดอกลำไย	
1.รายรับ	3,432,840	700,024	1,710,785	1,610,350	1,632,953	775,149	9,862,101
2.รายจ่าย							
2.1 หมวด ประกอบอาชีพ	1,818,627	1,581,524	362,811	259,000	238,192	316,026	4,576,180
2.2 หมวด ค่าอาหาร	611,787	204,085	223,116	210,065	85,086	63,624	1,397,763
2.3 หมวดค่ายา	52,145	60,418	55,259	23,450	77,433	36,907	305,612
2.4 หมวดเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ	66,409	145,673	544,015	215,402	167,639	211,095	1,350,233
2.5 หมวดที่อยู่ อาศัย	31,711	21,455	80,646	56,000	29,509	31,177	250,498
2.6 หมวด ค่าใช้จ่ายในการ ลงทุน งานสังคม พักผ่อนหย่อนใจ	13,134	21,630	38,185	25,468	7,363	5,423	250,498
2.7 หมวด ค่าใช้จ่ายเพื่อ การศึกษา	120,683	119,560	172,626	124,580	71,739	78,800	111,203
ยอดรวมรายจ่าย รอบเดือน	2,714,497	2,154,345	1,476,658	913,965	676,963	743,052	687,988
สรุปเงินคงเหลือ หรือติดลบ (รายรับ – รายจ่าย)	718,343	1,454,321	234,127	696,385	955,990	32,097	8,679,480



ตาราง 5 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนมิถุนายน 2554

รายการ	พื้นที่ตำบล						รวม
	ตำบล เลิงแฝก	ตำบล หนอง โพธิ์	ตำบล พระธาตุ	ตำบล นาข่า	ตำบล เขว้าใหญ่	ตำบล เหล่า ดอกไม้	
1.รายรับ	3,551,559	949,432	1,323,858	1,523,756	1,297,054	353,434	8,999,093
2.รายจ่าย							
2.1 หมวดประกอบ อาชีพ	1,728,855	511,633	431,353	345,680	582,919	219,168	3,819,608
2.2 หมวดค่าอาหาร	573,741	122,210	267,783	126,848	198,728	22,493	1,311,803
2.3 หมวดค่ายา	51,375	37,920	57,145	23,456	345,850	11,731	527,477
2.4 หมวดเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ	76,089	56,954	146,385	145,025	116,885	34,809	576,147
2.5 หมวดที่อยู่อาศัย	26,344	19,492	40,480	38,056	28,690	19,149	172,211
2.6 หมวดค่าใช้จ่ายใน การลงทุน งานสังคม พักผ่อนหย่อนใจ	14,730	15,693	10,589	11,243	8,030	11,903	72,188
2.7 หมวดค่าใช้จ่าย เพื่อการศึกษา	126,388	97,434	194,017	156,980	85,287	75,514	735,620
ยอดรวมรายจ่ายรอบ เดือน	3,597,522	861,336	1,147,75 2	847,288	1,366,38 9	394,767	8,215,054
สรุปเงินคงเหลือหรือ ติดลบ (รายรับ – รายจ่าย)	954,037	88,096	176,106	676,468	-69,335	-41,333	1,784,039



ตาราง 6 สรุปบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือนกรกฎาคม 2554

รายการ	พื้นที่ตำบล						รวม
	ตำบล เลิงแฝก	ตำบล หนอง โพธิ์	ตำบล พระธาตุ	ตำบล นาข่า	ตำบล เขว ใหญ่	ตำบล เหล่า ดอกไม้	
1.รายรับ	3,541,080	795,467	1,237,034	1,520,370	243,528	241,528	7,579,007
2.รายจ่าย							
2.1 หมวดประกอบ อาชีพ	1,818,627	280,976	579,123	568,122	126,240	125,240	3,498,328
2.2 หมวดค่าอาหาร	611,787	90,655	223,963	224,896	146,756	146,756	1,444,813
2.3 หมวดค่ายา	52,145	24,479	35,000	34,989	23,995	27,481	198,089
2.4 หมวดเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ	66,409	108,067	85,057	75,900	27,481	23,995	386,909
2.5 หมวดที่อยู่อาศัย	31,711	19,738	74,609	76,140	6,949	6,949	216,096
2.6 หมวดค่าใช้จ่ายใน การลงทุน งานสังคม พักผ่อนหย่อนใจ	13,135	7,510	19,195	18,485	7,316	5,640	71,281
2.7 หมวดค่าใช้จ่าย เพื่อการศึกษา	120,683	85,417	186,668	176,668	35,565	32,450	637,451
ยอดรวมรายจ่ายรอบ เดือน	2,714,497	708,382	1,203,615	1,175,200	374,302	368,511	6,544,507
สรุปเงินคงเหลือหรือ ติดลบ (รายรับ – รายจ่าย)	826,583	87,085	33,419	345,170	-130,774	-126,983	1,034,500

จากตาราง 4 - 6 สรุปข้อมูลรายรับรายจ่ายของแต่ละตำบล ซึ่งแต่ละตำบลได้นำไปเป็น
เครื่องมือในการวางแผนจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะในลำดับต่อไป



3. จัดทำข้อมูลสุขภาวะชุมชน การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนเป้าหมายได้รู้จักตนเองเกี่ยวกับศักยภาพและปัญหาด้านสุขภาวะชุมชนนำไปสู่การวางแผนพัฒนาตนเองได้

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน จัดทำคู่มือการจัดเก็บข้อมูลสุขภาวะชุมชน ประชุมชี้แจงวิธีการใช้คู่มือให้กับวิทยากรกระบวนการคณะทำงานระดับตำบล สำรวจข้อมูลสุขภาวะ ประชุมกลุ่มย่อยจัดทำแผนที่ข้อมูลสุขภาวะชุมชน

ผลการดำเนินงานคณะทำงานวิจัยได้นำคู่มือการจัดทำแผนที่สุขภาวะชุมชน จากโครงการวิจัยและพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด มาศึกษาและปรับปรุงเป็นคู่มือการจัดเก็บข้อมูลสุขภาวะชุมชน จากนั้นนำไปจัดพิมพ์แจกจ่ายให้คณะทำงานแต่ละพื้นที่นำไปใช้ในการสร้างความเข้าใจให้กับคณะทำงานระดับตำบลเพื่อนำไปใช้ในการจัดเก็บข้อมูล และส่งเสริมให้แต่ละตำบลได้จัดเวทีประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดทำแผนที่สุขภาวะชุมชน 4 มิติ ประกอบด้วย กาย จิตใจ สังคม สติปัญญา ผู้นำและกลุ่มองค์กร ซึ่งนำเสนอแผนที่สุขภาวะแต่ละตำบล ดังนี้



3.1 ข้อมูลสุขภาพะตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 7 แสดงข้อมูลสุขภาพะด้านร่างกาย ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาพะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	วัณโรค	หอบ-หืด	กระเพาะ	ลำไส้	ปวดเมื่อย	พิการ	เก๊าต์	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	7	2	0	0	0	0	0	3	3	15
14	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	10	2	0	0	0	0	0	4	0	16
รวม		423	430	853	177	17	4	0	0	0	0	0	7	3	31

ตาราง 8 แสดงข้อมูลสุขภาพะด้านจิตใจ ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาพะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญหาอ่อน	สติฟันเฟือน	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	0	0	0	0	0
4	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	0	1	0	0	1
รวม		423	430	853	177	0	1	0	0	1

ตาราง 9 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัแตกแยก	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่อกวน	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	0	0	0	0	0	0	0
14	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	0	1	0	0	0	2	3
รวม		423	430	853	177	0	1	0	0	0	2	3

ตาราง 10 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา							
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอสูตร	ดนตรีพื้นบ้าน	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	4	0	0	4	1	5	0	14
14	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	2	2	0	0	0	2	0	6
รวม		423	430	853	177	6	2	0	4	1	7	0	20

ตาราง 11 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อป.พร	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	1	2	9	2	0	14
14	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	1	2	9	2	9	23
รวม		423	430	853	177	2	4	18	4	9	37

ตาราง 12 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		กลุ่มเกษตรกรรม	กลุ่มหัตถกรรม	โรงสีข้าวชุมชน	สถาบันการเงิน	กลุ่มปฎิ	ร้านค้าชุมชน	รวม
3	บ้านบัวแก้ว	225	227	452	99	1	1	1	1	1	1	6
14	บ้านบัวแก้ว	198	203	401	78	2	1	0	4	0	0	7
รวม		423	430	853	177	3	2	1	5	1	1	13

3.2 ข้อมูลสุขภาวะตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 13 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	หัวใจ	หอบ-หืด	กระเพาะ	ลำไส้	ปวดเมื่อย	พิการ	เก๊าต์	รวม
3	หนองบึง	351	388	734	157	11	17	1	0	0	0	0	8	0	36
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	9	1	1	0	0	0	0	3	0	14
รวม		486	577	1058	240	20	18	2	0	0	0	0	11	0	50

ตาราง 14 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญหาอ่อน	สติฟันเพื่อน	รวม
3	หนองบึง	351	388	734	157	0	0	0	1	1
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	0	0	0	0	0
รวม		486	577	1058	240	0	0	0	1	1

ตาราง 15 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัวยากจน	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่อความวุ่นวาย	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
3	หนองบึง	351	388	734	157	0	0	0	0	9	2	11
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	0	3	0	0	0	3	3
รวม		486	577	1058	240	0	3	0	0	9	5	14

ตาราง 16 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา						
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอดู	ดนตรีพื้นบ้าน
3	หนองบึง	351	388	734	157	11	15	12	0	1	2	0
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	2	2	0	0	2	0	0
รวม		486	577	1058	240	13	17	12	0	3	2	0

ตาราง 17 แสดงข้อมูลสภาวะด้านผู้นำ ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อป.พร	รวม
3	หนองบึง	351	388	734	157	1	2	10	2	0	15
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	1	2	8	2	0	13
รวม		468	577	1058	240	2	4	18	4	0	28

ตาราง 18 แสดงข้อมูลสภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		กลุ่มเกษตรกรรม	กลุ่มอาชีพ	โรงเรียนชุมชน	สถาบันการเงิน	กลุ่มปฎิ	ร้านค้าชุมชน	รวม
3	หนองบึง	351	388	734	157	0	2	0	5	0	0	7
8	บึงสามัคคี	135	189	324	83	0	1	1	0	0	0	2
รวม		468	577	1058	240	0	3	1	5	0	0	9

3.3 ข้อมูลสุขภาวะตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 19 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	หัวใจ	คอพอก	โรคไต	ลำไส้	ไขมันอุดตัน ในเส้นเลือด	พิการ	เก๊าต์	รวม
4	ดงน้อย	145	163	308	73	15	10	0	3	0	0	0	11	3	42
5	ดงน้อย	60	73	133	36	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3
8	ไต้	84	114	198	49	3	3	1	0	1	0	1	11	0	20
รวม		289	350	639	158	21	13	1	3	1	0	1	22	3	65

ตาราง 20 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญญาอ่อน	สติพินเพื่อน	รวม
4	ดงน้อย	145	163	308	73	0	2	0	0	2
5	ดงน้อย	60	73	133	36	0	0	0	0	0
8	ไต้	84	114	198	49	1	0	0	1	2
รวม		289	350	639	158	1	2	0	1	4

ตาราง 21 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัแตกแยก	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่อกวน	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
4	ดงน้อย	145	163	308	73	0	5	0	0	0	0	5
5	ดงน้อย	60	73	133	36	0	0	0	0	0	0	0
8	ไต้	84	114	198	49	0	0	0	0	0	0	0
รวม		289	350	639	158	0	5	0	0	0	0	5

ตาราง 22 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา							
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอสูตร	ดนตรีพื้นบ้าน	รวม
4	ดงน้อย	145	163	308	73	11	12	0	0	2	8	0	33
5	ดงน้อย	60	73	133	36	2	1	0	0	1	0	0	4
8	ไต้	84	114	198	49	3	2	3	0	1	4	0	13
รวม		289	350	639	158	16	15	3	0	4	12	0	50

ตาราง 23 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อป.พร	รวม
4	คดน้อย	145	163	308	73	1	2	15	2	0	20
5	คดน้อย	60	73	133	36	1	2	8	2	0	13
8	โด้	84	114	198	49	1	2	13	2	0	18
รวม		289	350	639	158	3	6	36	6	0	51

ตาราง 24 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		กลุ่มเกษตรกรรม	กลุ่มอาชีพ	โรงเรียนชุมชน	สถาบันการเงิน	กลุ่มปฎิ	ร้านค้าชุมชน	รวม
4	คดน้อย	145	163	308	73	0	4	0	3	0	0	7
5	คดน้อย	60	73	133	36	0	2	0	2	0	0	4
8	โด้	84	114	198	49	0	2	0	2	0	0	4
รวม		289	350	639	158	0	8	0	7	0	0	15

3.4 ข้อมูลสุขภาวะตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 25 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	หัวใจ	คอพอก	โรคไต	ลำไส้	วัณโรค	พิการ	เก๊าต์	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	21	13	0	1	0	0	2	11	0	47
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	12	0	0	0	0	0	0	0	0	3
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3
รวม		240	653	1269	277	36	13	0	1	0	0	2	11	0	51

ตาราง 26 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญญาอ่อน	สติพินเพื่อน	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	0	0	3	3	6
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	0	4	0	0	4
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	2	2	0	1	5
รวม		619	653	1269	277	2	6	3	4	15

ตาราง 27 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัวยากจน	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่ออาชญากรรม	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	92	0	0	0	0	0	92
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	0	1	0	0	0	0	1
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	0	2	0	1	0	1	4
รวม		619	653	1269	277	92	3	0	1	0	1	97

ตาราง 28 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา							
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอสมุนไพร	ดนตรีพื้นบ้าน	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	12	0	9	0	8	8	0	37
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	3	4	16	0	0	3	0	26
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	5	0	2	0	0	0	0	7
รวม		619	653	1269	277	20	4	18	0	8	11	0	70

ตาราง 29 แสดงข้อมูลสภาวะด้านผู้นำ ตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อป.พร	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	1	2	5	2	0	10
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	1	2	6	2	0	11
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	1	2	5	2	0	10
รวม		619	653	1269	277	3	6	16	6	0	31

ตาราง 30 แสดงข้อมูลสภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		องค์กรทางสังคม	กลุ่มอาชีพ	โรงเรียนชุมชน	สถาบันการเงิน	กลุ่มปฎิ	ร้านค้าชุมชน	รวม
4	บ้านวังจาน	208	237	445	101	3	1	0	2	0	0	6
13	บ้านวังใหม่	171	162	333	78	0	4	0	2	0	0	6
16	บ้านวังเหนือ	240	254	491	98	1	2	0	3	0	0	6
รวม		619	653	1269	277	4	7	0	7	0	0	18

3.5 ข้อมูลสุขภาวะตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 31 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	หัวใจ	คอพอก	โรคไต	ลำไส้	วัณโรค	พิการ	เก๊าต์	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	8	3	3	1	2	0	0	5	1	23
รวม		76	80	156	98	8	3	3	1	2	0	0	5	1	23

ตาราง 32 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญหาอ่อน	สติพันเพื่อน	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	0	0	0	0	0
รวม		76	80	156	98	0	0	0	0	0

ตาราง 33 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัวยากจน	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่ออาชญากรรม	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	0	0	0	0	0	0	0
รวม		76	80	156	98	0	0	0	0	0	0	0

ตาราง 34 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา							
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอสมุนไพร	ช่างเหล็ก	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	5	8	17	0	8	2	4	44
รวม		76	80	156	98	5	8	17	0	8	2	4	44

ตาราง 35 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		องค์กรทางสังคม	กลุ่มอาชีพ	โรงสีข้าวชุมชน	สถาบันการเงิน	กลุ่มนุ้ย	ร้านค้าชุมชน	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	0	1	1	1	0	1	4
รวม		76	80	156	98	0	1	1	1	0	1	4

ตาราง 36 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อป.พร	รวม
17	บ้านหินปูน	76	80	156	98	1	2	9	2	0	14
รวม		76	80	156	98	1	2	9	2	0	14

3.6 ข้อมูลสุขภาวะตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ตาราง 37 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านร่างกาย									
		ชาย	หญิง	รวม		เบาหวาน	ความดัน	หัวใจ	คอพอก	โรคไต	ลำไส้	วัณโรค	พิการ	เฝ้า	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	20	0	2	0	1	0	0	2	0	25
รวม		188	238	426	93	20	0	2	0	1	0	0	2	0	25

ตาราง 38 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านจิตใจ				
		ชาย	หญิง	รวม		เครียด	วิตกกังวล	ปัญหาอ่อน	สติพื้นเพื้อน	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	0	0	0	0	0
รวม		188	238	426	93	0	0	0	0	0

ตาราง 39 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม ตำบลเหล่าคอกไม้ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสังคม						
		ชาย	หญิง	รวม		หนี้สิน	ครอบครัแตกแยก	คนชรา/ด้อยโอกาส	เด็กเยาวชนก่ออาชญากรรม	ติดยาเสพติด	บุหรี่ยาเสพติด	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	0	0	0	0	0	0	0
รวม		188	238	426	93	0	0	0	0	0	0	0

ตาราง 40 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา ตำบลเหล่าคอกไม้ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านสติปัญญา							
		ชาย	หญิง	รวม		ช่างไม้	ช่างปูน	หัตถกรรม	จักสาน	ภูมิปัญญา	หมอสูตร	ช่างขัดหิน	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	2	0	24	0	0	0	2	28
รวม		188	238	426	93	2	0	24	0	0	0	2	28

ตาราง 41 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านผู้นำ					
		ชาย	หญิง	รวม		ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยฯ	อสม.	ส.อบต.	อผ.ส	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	2	2	6	2	4	16
รวม		188	238	426	93	2	2	6	2	4	16

ตาราง 42 แสดงข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร			ครัว	ข้อมูลสุขภาวะด้านกลุ่มองค์กร						
		ชาย	หญิง	รวม		องค์กรทางสังคม	กลุ่มอาชีพ	โรงเรียน	สถาบันการเงิน	กลุ่มปุ๋ย	ร้านค้าชุมชน	รวม
6	บ้านหนองคู	188	238	426	93	0	0	0	1	0	0	1
รวม		188	238	426	93	0	0	0	1	0	0	1

4. จัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาและสุขภาวะชุมชน การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้แต่ละตำบลได้นำนามูลจากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน ข้อมูลแผนที่สุขภาวะชุมชน 4 มิติ (ผู้นำ และกลุ่มองค์กรชุมชน) มาสู่การวิเคราะห์เพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหา ดังนี้

4.1 แผนแม่บทชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านบัวแก้วจัดตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เมื่อวันที่ 20 เดือน ธันวาคม 2510 โดยแยกจากหมู่บ้านเลิงแฝก ชื่อหมู่บ้านบัวแก้วหมู่ที่ 3 กิ่งอำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเหม็ง อุประสงค์

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลุ่มสลับดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีเนื้อที่ทั้งหมด จำนวน 2,026 ไร่ อาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง

ทิศใต้ ติดกับ บ้านเลิงแฝก ตำบลเลิงแฝก

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านโสกคลอง ตำบลเลิงแฝก

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านศรีอรุณ ตำบลหนองแวง

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร จำนวนครัวเรือน 99 ครอบครัวย
ประชากรรวมทั้งสิ้น 452 คน แบ่งเป็นชาย 225 คน เพศหญิง 227 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ปลูกทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก และทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกอ้อย ส่วนอาชีพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และอาชีพจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	-	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	1	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	-	แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด	1	แห่ง
-------	---	------

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช.	1	แห่ง
- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ	100%	



4.1.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 43 แสดงสภาพปัญหามาน้ำท่วม หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- การคมนาคมไม่สะดวก	- สภาพภูมิประเทศและ ธรรมชาติ
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ราคาผลผลิตต่ำ - ภัยราคาสูง - ค่าครองชีพสูง - ปลูกพืชเชิงเดี่ยว	- นโยบายภาครัฐ - เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรอง - รัฐประกันราคาผลผลิตทางการ เกษตรต่ำ ไม่แน่นอน
3. ด้านสังคม	- การรวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง - ประชาชนบริโภคนิยม	- ขาดความร่วมมือของสมาชิก - กระแสวัฒนธรรมตะวันตก
4. ด้านสาธารณสุข	- มีระบบการบริการอย่าง ทั่วถึง มีคุณภาพ - มีระบบสวัสดิการ	- ระบบสวัสดิการไม่ทั่วถึง
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- การสืบทอดประเพณีฮีต 12 ครอง 14 เปลี่ยนไป	- ค่านิยมสมัยใหม่
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ขาดแหล่งน้ำในการทำ เกษตร - น้ำใต้ดินเค็ม	- สภาพภูมิประเทศของชุมชน



4.1.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 44 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาต้นของตำบล	- ชุมชนมีที่ดินสาธารณะประโยชน์น้อย	- หน่วยงานในระดับจังหวัดให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานน้อย	- องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีพื้นที่ทำการเกษตร - ประชาชนมีความรู้ในการทำเกษตร	- ไม่มีกลไกในการกำหนดราคาผลผลิตทางการเกษตร - ไม่มีองค์ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
3. ด้านสังคม	- ชุมชนเข้มแข็ง - ไม่มีการพนัน - ไม่มียาเสพติด - ปอดคอบายมุข - ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี	- ความขัดแย้งที่เกิดจากการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นและท้องถิ่น	- การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพคนของหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 44 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
4. ด้าน สาธารณสุข	- มีอาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน	- ประชาชนขาด การป้องกันดูแล รักษาสุขภาพที่ถูก หลักอนามัยอย่าง ต่อเนื่องและ จริงจัง	- ประกอบอาชีพ ที่เสี่ยงต่อสุขภาพ - ขาดการรณรงค์ อย่างต่อเนื่อง จริงจัง	- ชุมชนตั้งอยู่ ใกล้สถานที่ ให้บริการ สาธารณสุข
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- มีศูนย์รวมยึด เหนี่ยวจิตใจของ คนในชุมชนวัด 1 แห่ง - มีสถาบันการ เรียนรู้ของชุมชน ร้านค้าชุมชน สถาบันการเงิน ชุมชน	- ผู้ปกครองนิยม ส่งลูกหลานไป เรียนในเมืองมาก ขึ้นทำให้ค่าใช้จ่าย สูงละเลยลิ้มความ เป็นชุมชน ท้องถิ่นตนเอง	- สถานศึกษาชั้น พื้นฐานตั้งอยู่ห่าง จากชุมชน	- มีการส่งเสริม สนับสนุนระบบ การศึกษาให้กับ คนในชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐ ในทุกระดับ
6. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของ ชุมชนเหมาะกับการ ทำไร่ - มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติผลิต และใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ	- ประชาชน บางส่วนทำ การเกษตรโดยไม่ คำนึงถึงการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการใช้ สารเคมี	- ขาดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกหลัก วิชาการ	- หน่วยงาน ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนความรู้ การทำเกษตร อินทรีย์



4.1.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 45 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลสิงห์ อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เพื่อปรับปรุงทัศนียภาพของชุมชน	- โครงการจัดสร้างถนนคอนกรีต - โครงการหน้าบ้านน่ามอง
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง - รวมกลุ่มต่อราคาผลผลิต - ลดค่าครองชีพในชุมชน	- โครงการเกษตรอินทรีย์ - โครงการจัดตั้งรวมกลุ่มรวมซื้อ รวมขายในชุมชน - โครงการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ - โครงการเพาะเห็ดฟาง , เห็ดนางฟ้า , เห็ดขอนขาว - โครงการส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน - โครงการเลี้ยงหมูพันธุ์ดี
3. ด้านสังคม	- ออกกฎระเบียบของชุมชน - ส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชน	- โครงการชุมชนสีขาว - โครงการครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง - โครงการรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติดการ แข่งขันกีฬา



ตาราง 45 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
4. ด้านสาธารณสุข	- ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนและการให้สวัสดิการเยาวชน - ชุมชนปลอดภัย	- โครงการให้ทุนการศึกษากับเยาวชนต้นแบบสุขภาพดี - โครงการชุมชนปลอดภัยไร้ถังขยะ - โครงการรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก, ทำความสะอาด, กำจัดลูกน้ำยุงลาย
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- พื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม	- โครงการจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม - โครงการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมบุญบั้งไฟ, ตักบาตรเทโว, มหาชาติ, ทอดกฐิน
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เพื่อจัดหาแหล่งน้ำที่เพียงพอ	- โครงการขุดเจาะบาดาลทำน้ำประปาเพื่อบริโภค - โครงการขุดลอกหนองน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร



4.1.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 46 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบล
เลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการ จัดสร้างถนน คอนกรีต	2555	150,000	อบจ.			√
1.2 โครงการหน้า บ้านน้ำมอง	2555	50,000	อบต.เลิงแฝก		√	
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการ เกษตรอินทรีย์	2554	50,000	อบต.เลิงแฝก		√	
2.2 โครงการจัดตั้ง รวมกลุ่มรวมซื้อ รวมขายในชุมชน	2554	100,000	ร.ก.ส. สาขาอำเภอ กุดรัง		√	
2.3 โครงการปลูก ผักสวนครัวรั้วกินได้	2555	50,000 +20,000	อบต.เลิงแฝก + ม.มหาสารคาม	√		
2.4 โครงการเพาะ เห็ดฟาง , เห็ดนางฟ้า , เห็ดขอนขาว	2556	50,000	อบต.เลิงแฝก	√		
2.5 โครงการ ส่งเสริมอาชีพ หัตถกรรมพื้นบ้าน	2556	30,000	อบต.เลิงแฝก	√		
2.6 โครงการเลี้ยงหมู พันธุ์ดี	2556	150,000	กสน.	√		



ตาราง 46 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการชุมชน สีขาว	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก		√	
3.2 โครงการ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง	2556	100,000	สสส.		√	
3.3 โครงการรณรงค์ ป้องกันปัญหายาเสพติด การแข่งขันกีฬา	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก		√	
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการให้ ทุนการศึกษากับ เยาวชนต้นแบบ สุขภาพดี	2556	20,000	ชุมชน	√		
4.2 โครงการชุมชน ปลอดภัยไร่ถึงขยะ	2555	100,000	อบต.เลิงแฝก	√		
4.3 โครงการรณรงค์ ป้องกันไข้เลือดออก, ทำความสะอาด, กำจัดลูกน้ำยุงลาย	2555	100,000	รพ.สต.เลิงแฝก		√	
5. ด้านการศึกษา						
ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการจัดตั้ง กลุ่มฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก	√		



ตาราง 46 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
5.2 โครงการสืบ สานประเพณี วัฒนธรรมบุญบั้งไฟ , ตักบาตรเทโว, มหาชาติ, ทอดกฐิน	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก		√	
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการขุดเจาะ บาดาลทำน้ำประปา เพื่อบริโภค	2555	100,000	อบต.เลิงแฝก			√
6.2 โครงการขุด ลอกหนองน้ำ สาธารณะเพื่อ การเกษตร	2556	500,000	อบจ.			√

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ โครงการปลูกผักสวนครัวรั้วกิน

4.2 แผนแม่บทชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

4.2.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านบัวแก้วจัดตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เมื่อวันที่ 13 เดือน กันยายน 2543 โดยแยกจากหมู่บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ชื่อหมู่บ้านบัวแก้วหมู่ที่ 14 กิ่งอำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายหล้า ชาวกะตะ

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ลุ่มสลับดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีเนื้อที่ทั้งหมด จำนวน 1,433 ไร่ อาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง

ทิศใต้ ติดกับบ้านเลิงแฝก ตำบลเลิงแฝก

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านเลิงแฝก ตำบลเลิงแฝก

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านศรีอรุณ ตำบลหนองแวง

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร จำนวนครัวเรือน 78 ครอบครัวยุทธศาสตร์
ประชากรรวมทั้งสิ้น 401 คน แบ่งเป็นเพศชาย 189 คน เพศหญิง 203 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม
แทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก และทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกอ้อย ส่วนอาชีพรอง
คือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และอาชีพจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	-	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	1	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	-	แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด	1	แห่ง
-------	---	------

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์สุขภาพ	1	แห่ง
- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ	100%	



4.2.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 47 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- การคมนาคมไม่สะดวก - น้ำประปาไม่เพียงพอ - ไฟฟ้าเพื่อการเกษตรไม่ทั่วถึง	- ถนน ชำรุดทรุดโทรม - สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติ
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ - ประชาชนเป็นหนี้สิน - ประชาชนว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว	- นโยบายภาครัฐเปลี่ยนแปลงบ่อย - ต้นทุนการผลิตสูง - ปลุกพืชเชิงเดี่ยว
3. ด้านสังคม	- การรวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง - ประชาชนบริโภคนิยม - เด็กเยาวชนทะเลาะวิวาท - การมีส่วนร่วมต่อส่วนรวมน้อย - เกิดการแตกแยก	- ขาดความร่วมมือของสมาชิก - กระแสวัฒนธรรมตะวันตก - กระแสสังคมนิยมแบบใหม่ - ฟังฟังภายนอกสูง - การแข่งขันในสังคม
4. ด้านสาธารณสุข	- ประชาชนเป็นโรคเรื้อรังและโรคติดต่อเพิ่มมากขึ้น	- การเป็นอยู่ตามค่านิยมสมัยใหม่
5. ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	- เด็กเรียนไม่จบภาคบังคับออกการคัน - เด็กไม่เชื่อฟังสั่งสอนของพ่อแม่ - ต้นทุนการศึกษาสูง	- กระแสและค่านิยมทางสังคมแบบใหม่ - หลงลืมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ขาดแหล่งน้ำในการทำเกษตร - น้ำใต้ดินเค็ม - ฝนแล้ง / น้ำท่วม	- สภาพภูมิประเทศของชุมชน - ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย - เทคโนโลยีทางการเกษตร



4.2.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 48 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาของตำบล	- ชุมชนมีที่ดินสาธารณะประโยชน์น้อย	- หน่วยงานในระดับจังหวัดให้การส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ทั่วถึง	- องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีพื้นที่ทำการเกษตร - ประชาชนมีความรู้ในการทำเกษตร	- ไม่มีกลไกในการกำหนดราคาสผลผลิตทางการเกษตร - ไม่มีองค์ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
3. ด้านสังคม	- ชุมชนเข้มแข็ง - ไม่มีการพนัน - ปลอดภัย - ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี	- ความขัดแย้งที่เกิดจากการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นและท้องถิ่น	- การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของคนของหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 48 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
4. ด้าน สาธารณสุข	- มีอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน	- ประชาชนขาด การป้องกันดูแล รักษาสุขภาพที่ถูก หลักอนามัยอย่าง ต่อเนื่องและจริงจัง	- ประกอบอาชีพที่ เสี่ยงต่อสุขภาพ - ขาดการรณรงค์ อย่างต่อเนื่อง จริงจัง	- ชุมชนตั้งอยู่ ใกล้สถานที่ ให้บริการ สาธารณสุข
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- มีศูนย์รวมยึด เหนี่ยวจิตใจของคน ในชุมชนวัด 1 แห่ง - มีสถาบันการ เรียนรู้ของชุมชน ร้านค้าชุมชน สถาบันการเงิน ชุมชน	- ผู้ปกครองนิยม ส่งลูกหลานไป เรียนในเมืองมาก ขึ้นทำให้ค่าใช้จ่าย สูงละเลยถึงความ เป็นชุมชนท้องถิ่น ตนเอง	- สถานศึกษาชั้น พื้นฐานตั้งอยู่ห่าง จากชุมชน	- มีการส่งเสริม สนับสนุนระบบ การศึกษาให้กับ คนในชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐ ในทุกระดับ
6. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของ ชุมชนเหมาะกับการ ทำไร่ - มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติผลิตและ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ	- ประชาชน บางส่วนทำ การเกษตรโดยไม่ คำนึงถึงการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ สารเคมี	- ขาดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกหลักวิชาการ	- หน่วยงาน ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนความรู้ การทำเกษตร อินทรีย์



4.2.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 49 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	- โครงการสร้างถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน - โครงการหน้าบ้านนำมอง - โครงการปรับปรุงถนนระหว่างบ้านบัวแก้ว – บ้านศรีอรุณ ระยะทาง 3 กิโลเมตร
2. ด้านเศรษฐกิจ	- การลดรายจ่าย (ต้นทุนการผลิต) - การเพิ่มรายได้ - การประหยัด / การออม	- โครงการผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง - โครงการจัดตั้งกองทุนพันธุ์ข้าว / มัน / อ้อย - โครงการผลิตพลังงานทดแทน (เลียงกระบือ) - โครงการปลูกพืชผักสวนครัว / เลี้ยงสัตว์ / เลี้ยงปลาบริเวณในครัวเรือน - จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร - โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน - โครงการธนาคารชุมชน
3. ด้านสังคม	- สร้างการเอื้ออารีต่อกัน	- โครงการครอบครัวอบอุ่น
4. ด้านสาธารณสุข	- จัดตั้งอาสาสมัครสร้างสุขภาพชุมชน	- โครงการการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพ - โครงการการสร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักการออกกำลังกาย



ตาราง 49 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม	- โครงการครอบครัวสีขาวเข้าวัดฟังธรรม - โครงการอาสาสมัครเยาวชนคนเก่ง
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เพื่อจัดหาแหล่งน้ำที่เพียงพอ	- โครงการขุดเจาะบาดาลทำน้ำประปาเพื่อบริโภค - โครงการขุดลอกหนองน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร - โครงการปรับปรุงถนนรอบหมู่บ้าน - โครงการหมู่บ้านปลอดถังขยะ

4.2.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 50 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการจัดสร้างถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน	2555	100,000	อบจ.,มหาสารคาม			√
1.2 โครงการหน้าบ้านน้ำมอง	2555	100,000	อบต.เลิงแฝก		√	



ตาราง 50 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1.3 โครงการ ปรับปรุงถนน ระหว่างบ้านบัวแก้ว	2556	300,000	อบจ.,มหาสารคาม			✓
1.4 บ้านศรีอรุณ ระยะทาง 3 กิโลเมตร	2556	300,000	อบจ.,มหาสารคาม			✓
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการผลิต ปุ๋ยชีวภาพ	2555	45,000	อบต.เลิงแฝก ม.มหาสารคาม		✓	
2.2 โครงการจัดตั้ง กองทุนพันธุ์ข้าว / มัน / อ้อย	2555	20,000	ร.ก.ส.		✓	
2.3 โครงการผลิต พลังงานทดแทน (เลียงกระบือ)	2555	10,000	อบต.เลิงแฝก		✓	
2.4 โครงการปลูก พืชผักสวนครัว / เลี้ยงสัตว์ / เลี้ยงปลา บริโภคในครัวเรือน	2556	30,000	อบต.เลิงแฝก		✓	
2.5 จัดตั้งวิสาหกิจ ชุมชนเพื่อแปรรูป ผลผลิตทาง การเกษตร	2556	50,000	อบต.เลิงแฝก		✓	
2.6 โครงการจัดทำ บัญชีครัวเรือน	2555	30,000	ร.ก.ส.		✓	
2.7 โครงการ ธนาคารชุมชน	2556	100,000	ร.ก.ส.		✓	



ตาราง 50 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
3. ด้านสังคม 3.1 โครงการ ครอบครัวอบอุ่น	2556	50,000	อบต.เลิงแฝก		√	
4. ด้านสาธารณสุข 4.1 โครงการการ ป้องกันและแก้ไข ปัญหาสุขภาพ	2555	20,000	รพ.สต.เลิงแฝก		√	
4.2 โครงการการ สร้างจิตสำนึกและ สร้างความตระหนัก การออกกำลังกาย	2556	10,000	รพ.สต.เลิงแฝก		√	
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม 5.1 โครงการ ครอบครัวสีขาวเข้า วัดฟังธรรม	2555	50,000	อบต.เลิงแฝก		√	
5.2 โครงการ อาสาสมัครเยาวชน คนเก่ง	2556	10,000	อบต.เลิงแฝก		√	
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 6.1 โครงการขุดเจาะ บาดาลทำน้ำประปา เพื่อบริโภค	2556	600,000	อบจ.มหาสารคาม			√



ตาราง 50 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
6.2 โครงการขุด ลอกหนองน้ำ สาธารณะเพื่อ การเกษตร	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก			√
6.3 โครงการ ปรับปรุงถนน รอบหมู่บ้าน	2556	100,000	อบต.เลิงแฝก			√
6.4 โครงการหมู่บ้าน ปลอดถังขยะ	2555	100,000	อบต.เลิงแฝก		√	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคาความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ โครงการผลิตปุ๋ยชีวภาพ



4.3 แผนแม่บทชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน หมู่บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2470 ชื่อของบ้านหนองบึงตั้งตามสภาพภูมิศาสตร์ โดยบุคคลกลุ่มแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้าน สถานที่บุคคลอพยพมาทำมาหากินครั้งแรกนั้นมีหนองน้ำขนาดใหญ่ จึงเรียกชื่อบ้านหนองบึง กลุ่มบุคคลแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกคือ นายศูนย์ นายพรม ปินะกาโพธิ์ นายก่อม หอมมาลัย นายหอม นายชื่น นายมี ปินะกาโพธิ์ นายกุลา นายคำ แคนอินทร์ นายอ่อน ปินะกาโพธิ์ ประชาชนที่อพยพมาครั้งแรกประมาณ 25 คน มีผู้ใหญ่คนแรกคือ นายพรม ปินะกาโพธิ์ ประชาชนสมัยก่อนประกอบอาชีพทำนาทำไร่ป่อ ไร่ฝ้าย

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน บ้านหนองบึงก่อตั้งตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2470 ชื่อของบ้านหนองบึงตั้งตามสภาพภูมิศาสตร์ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูง สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย

ทิศเหนือ ติดกับบ้านนางเล้ง ตำบลหนองเรือ

ทิศใต้ ติดกับบ้านโคกยาว ตำบลคงควน

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านหัวโสก ตำบลหนองโพธิ์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านหนองโพธิ์ ตำบลหนองโพธิ์

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร จำนวนครัวเรือน 157 ครอบครัวย
จำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 739 คน แยกเป็นชาย 351 คน หญิง 388 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้าน การเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก หลังจากนั้นจะอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำ ผลผลิตข้าวเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลางผลผลิตต่ำเนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควร มีปัญหาฝนแล้ง ผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 300 – 400 กิโลกรัม / ไร่ ส่วนอาชีพรองและอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย อุตสาหกรรมในครัวเรือน อาชีพจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	1	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง



(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 1 แห่ง

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช. 1 แห่ง

- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 100%

4.3.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 51 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- น้ำประปาไม่สะอาด ไฟฟ้าไม่ทั่วถึง - การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านไม่สะดวก - ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมเพียงพอ	- ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ประชาชนส่วนใหญ่ยากจน - ราคาผลผลิตตกต่ำไม่แน่นอน - ประชาชนเป็นหนี้สิน - ฝนแล้ง น้ำท่วม	- ต้นทุนการทำนาสูงขึ้นทุกปี - ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ค่าครองชีพสูงขึ้นรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย - ภัยธรรมชาติ
3. ด้านสังคม	- ปัญหาเด็กเยาวชนทะเลาะวิวาท ดิตยาเสพติด (ยาบ้า)	- การศึกษาค่ำ - การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ - ครอบครัวขาดความอบอุ่น - ขาดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่ต่อเนื่อง - กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม



ตาราง 51 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
	- การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนไม่เข้มแข็ง	- มีคนค้าทั้งในและนอกชุมชนใกล้เคียง - ความรู้ในการบริหารจัดการที่ดี
4. ด้านสาธารณสุข	- คนมีสุขภาวะร่างกาย จิตใจ สติปัญญาไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บเพิ่มมากขึ้น	- พฤติกรรมการบริโภคอาหารซื้อสำเร็จจากตลาด รสหวาน รสจัด - ไม่ตรวจสอบสุขภาพและดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง - สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะที่ดี
5. ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	- เด็กอ่านไม่ได้เขียนไม่ออก - ดันทุนในการทำบุญ ประเพณี วัฒนธรรมสูงขึ้น	- ครอบครัว ผู้ปกครองตัวผู้เรียน - คุณภาพของครูผู้สอน - ไม่มีเวทีพูดคุยและแก้ไขปัญหาระหว่างบ้าน และโรงเรียน - ความเชื่อและค่านิยมแบบผิดๆ ชอบความสะดวกสบาย
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	- ป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลาย - มลพิษในชุมชนน้ำเสียและขยะมูลฝอย - น้ำอุปโภคบริโภคไม่สะอาดและเพียงพอ	- คนทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรงโดยการตัดไม้ทำลายป่า และทางอ้อมใช้สารเคมีในการทำเกษตรโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม



4.3.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 52 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- การคมนาคมสะดวก	- สาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่ทั่วถึงพื้นที่ทำการเกษตร (ไฟฟ้า)	- ได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อย	- เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาของตำบล
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีพื้นที่ทำการเกษตรทำนาทำไร่ - การคมนาคมสะดวกตั้งอยู่ใกล้อำเภอ	- ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร - ไม่มีสถานประกอบการในพื้นที่ - ราคาผลผลิตตกต่ำ	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
3. ด้านสังคม	- ผู้นำสตรีมีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างที่ดี - มีผู้รู้ผู้อาวุโสในชุมชนคอยให้คำปรึกษา	- ความขัดแย้งที่เกิดจากการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นและท้องถิ่น - วัยรุ่นมีพฤติกรรมเรียนแบบและบริโภคสื่อที่ผิดๆ	- การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพคนของหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง - วัฒนธรรมการบริโภคนิยมแบบใหม่	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 52 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
4. ด้าน สาธารณสุข	- มีอาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน	- ประชาชนขาด การป้องกันดูแล รักษาสุขภาพที่ถูก วิธีอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง - ประชาชน บริโภคนิยมพึ่งพิง ภายนอกมากขึ้น	- ประกอบอาชีพ ที่เสี่ยงต่อสุขภาพ - เกิดโรคร้าย ส่งผลต่อสุขภาพ มากขึ้น	- ชุมชนตั้งอยู่ ใกล้สถานที่ ให้บริการ สาธารณสุข
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- ชุมชนมีสถาน ศึกษานั่นพื้นฐาน 1 แห่ง - ประชาชนส่วน ใหญ่จบการศึกษา ภาคบังคับ - มีศูนย์รวมยึด เหนี่ยวจิตใจของ คนในชุมชนวัด 1 แห่ง - มีการสืบสาน ประเพณีประจำปี ลอยกระทง	- ต้นทุนเพื่อ การศึกษาสูง - คุณภาพ การศึกษาของเด็ก ต่อการอ่านเขียน ลดลง	- การทำงาน ร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนมีน้อย	- มีการส่งเสริม สนับสนุนระบบ การศึกษาให้กับ คนในชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐ ในทุกระดับ
6. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของ ชุมชนเหมาะกับการ ทำไร่	- ประชาชน บางส่วนทำการ เกษตรโดยไม่ คำนึงถึงการ อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติโดยการ	- ขาดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกหลัก วิชาการ	- หน่วยงาน ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนความรู้ การทำเกษตร อินทรีย์



ตาราง 52 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	- มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	- ใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น - มีการบุกรุกป่าชุมชนเพื่อทำการเกษตร - สภาพห้วยหนอง คลอง บึง ดินเงิน		

4.3.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 53 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- พัฒนาแหล่งน้ำ - พัฒนาถนน - พัฒน่าน้ำประปา - พัฒนาระบบท่อระบายน้ำ - ขยายระบบไฟฟ้าภายในหมู่บ้าน	- โครงการขุดลอกหนองน้ำเพื่อการเกษตร - โครงการพัฒนาถนนเพื่อการเกษตร - โครงการขยายท่อส่งน้ำประปา - โครงการสร้างระบบท่อน้ำเสียภายในหมู่บ้าน - โครงการขยายไฟฟ้าเพื่อการเกษตร
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ลดต้นทุนการผลิต (ทำนา)	- โครงการผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง - โครงการธนาคารแรงงาน



ตาราง 53 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
	- เพิ่มปริมาณ คุณภาพ ผลผลิต (ข้าว) - ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ภายในครัวเรือน	- โครงการผลิตปลอดภัยจาก สารพิษ - โครงการรวมซื้อรวมขาย - โครงการทำเกษตร ผสมผสาน - โครงการปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก - โครงการผลิตน้ำยา เอนกประสงค์ (ยาสระผม น้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสีฟัน ผงชูรส ผงซักฟอก) - โครงการพลังงานทดแทน ใช้ในครัวเรือน (ก๊าซหุงต้ม) - โครงการส่งเสริมอาชีพ ครอบครัวต้นแบบบ้านหนอง บึง
3. ด้านสังคม	- พัฒนาเด็กและเยาวชน - ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด - พัฒนาศักยภาพกลุ่ม/องค์กรชุมชน	- โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก - โครงการค่ายครอบครัวอบอุ่น - โครงการสนับสนุน กิจกรรมกลุ่มเยาวชนในการเล่นกีฬา - โครงการอบรมความรู้เชิงผู้ติดยามาเป็นวิทยากร - โครงการอบรมความรู้ คณะกรรมการ (การบัญชีและการวางแผน)



ตาราง 53 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
		- โครงการอบรมการระดมทุน (การเขียนโครงการ) - โครงการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ
4. ด้านสาธารณสุข	- ด้านการป้องกันโรค - ด้านแก้ไขโรค	- โครงการเสริมทักษะการควบคุมโรค - โครงการเสริมทักษะการสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน - โครงการปรับภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้น่าอยู่น่ามอง - โครงการตรวจสุขภาพประจำปี
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น - ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ลูกหลาน - งานบุญปลอดเหล้า	- โครงการสานฝันบ้านและโรงเรียน - โครงการงานศพปลอดเหล้า - โครงการงานบุญปลอดเหล้า
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- พัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่	- โครงการปลูกไม้ยืนต้นทุกครัวเรือน - โครงการสร้างสวนสุขภาพชุมชน - โครงการปลูกป่าชุมชน



4.3.5 สรุปโครงการกิจกรรมของชุมชนแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 54 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมของชุมชนแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหนองบึง หมู่
ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้าง พื้นฐาน						
1.1 โครงการขุดลอก หนองน้ำเพื่อ การเกษตร	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			√
1.2 โครงการพัฒนา ถนนเพื่อการเกษตร	2555	150,000	อบต.หนองโพธิ์			√
1.3 โครงการขยาย ท่อส่งน้ำประปา	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			√
1.4 โครงการสร้าง ระบบท่อน้ำเสีย ภายในหมู่บ้าน	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			√
1.5 โครงการขยาย ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร	2555	500,000	อบต.หนองโพธิ์			√
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการผลิต ปุ๋ยชีวภาพ	2555	50,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
2.2 โครงการ ธนาคารแรงงาน	2555	30,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
2.3 โครงการผลิต ปลอดภัยจากสารพิษ	2555	50,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
2.4 โครงการรวมซื้อ	2555	100,000	ธ.ก.ส. / สหกรณ์		√	



ตาราง 54 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
2.5 โครงการทำ เกษตรผสมผสาน	2555	30,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
2.6 โครงการปลูกทุก อย่างที่ดิน กินทุก อย่างปลูก	2555	25,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
2.7 โครงการผลิต น้ำยาเอนกประสงค์ (ยาสระผม น้ำยา ล้างจาน สบู่ ยาสีพื้น ผงชูรส ผงซักฟอก)	2555	5,000	ธ.ก.ส.		√	
2.8 โครงการ พลังงานทดแทนใช้ ในครัวเรือน (ก๊าซหุง ต้ม)	2556	50,000	พลังงานจังหวัด		√	
2.9 โครงการ ส่งเสริมอาชีพ ครอบครัวต้นแบบ บ้านหนองบึง	2555	45,000	อบต.หนองโพธิ์ ม.มหาสารคาม		√	
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
3.2 โครงการค่าย ครอบครัวอบอุ่น	2555	50,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
3.3 โครงการ สนับสนุนกิจกรรม กลุ่มเยาวชนในการ	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์		√	



ตาราง 54 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
3.4 โครงการอบรม ความรู้เชิงผู้ศึกษามา เป็นวิทยากร	2556	50,000	ปปส.		√	
3.5 โครงการอบรม ความรู้ คณะกรรมการ (การ บัญชีและการ วางแผน)	2556	30,000	พัฒนาชุมชนอำเภอ		√	
3.6 โครงการอบรม การระดมทุน (การ เขียนโครงการ)	2556	20,000	พัฒนาชุมชนอำเภอ		√	
3.7 โครงการจัดตั้ง กลุ่มวิสาหกิจ	2556	20,000	พัฒนาชุมชนอำเภอ		√	
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการเสริม ทักษะการควบคุม โรค	2555	20,000	รพ.สต.หนองโพธิ์			√
4.2 โครงการเสริม ทักษะการสร้างสุข ภาวะที่ดีในชุมชน	2555	20,000	รพ.สต.หนองโพธิ์			√
4.3 โครงการปรับ ภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน ให้น่าอยู่น่ามอง	2555	50,000	กสน.อำเภอ		√	
4.4 โครงการตรวจ สุขภาพประจำปี	2555	10,000	รพ.สต.หนองโพธิ์			√



ตาราง 54 (ต่อ)

แนวทาง/กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
5. ด้านการศึกษา						
ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการสาน ฝันบ้านและโรงเรียน	2555	10,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
5.2 โครงการงานศพ ปลอดเหล้า	2555	20,000	ชุมชน	√		
5.3 โครงการงาน บุญปลอดเหล้า	2555	20,000	ชุมชน	√		
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการปลูก ไม้ยืนต้นทุก ครัวเรือน	2555	5,000	ชุมชน	√		
6.2 โครงการสร้าง สวนสุขภาพชุมชน	2556	100,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
6.3 โครงการปลูก ป่าชุมชน	2555	5,000	สนง. ป่าไม้		√	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ โครงการส่งเสริมอาชีพครอบครัวต้นแบบบ้านหนองบึง



4.4 แผนแม่บทชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

4.6.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านบึงสามัคคีจัดตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เมื่อปี พ.ศ. 2532 โดยแยกจากหมู่บ้านหนองบึง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ชื่อหมู่บ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายบัว ทุมนาหาด

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน บ้านบึงสามัคคีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูง สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย

ทิศเหนือ ติดกับบ้านนางเล้ง ตำบลหนองเรือ

ทิศใต้ ติดกับบ้านโคกยาว ตำบลดงควน

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านหัวโสก ตำบลหนองโพธิ์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านหนองโพธิ์ ตำบลหนองโพธิ์

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร จำนวนครัวเรือน 157 ครอบครัวย
จำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 739 คน แยกเป็นชาย 351 คน หญิง 388 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้าน

การเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก หลังจากนั้นจะอพยพเข้าเมืองเพื่อทำงานทำ ผลผลิตข้าวเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลางผลผลิตต่ำ เนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควร มีปัญหาฝนแล้ง ผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 300 – 400 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนอาชีพรองและอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย อุตสาหกรรมในครัวเรือนอาชีพข้างทั่วไป

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร บ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 83 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 324 คน เป็นเพศชาย 135 คน เป็นเพศหญิง 189 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้าน การเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก หลังจากนั้นจะอพยพเข้าเมืองเพื่อทำงานทำ ผลผลิตข้าวเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์ และผลผลิตต่ำ เนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควร มีปัญหาฝนแล้ง ผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 350 – 450 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนอาชีพรองคือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย อุตสาหกรรมในครัวเรือนอาชีพข้างทั่วไป



5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

(2) สาธารณสุข

- ศูนย์ สุขสมช. 1 แห่ง

- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 100%

4.4.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 55 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- น้ำประปาไม่สะอาด ไฟฟ้าไม่ทั่วถึง - การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านไม่สะดวก - ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมเพียงพอ	- ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง - ค่าครองชีพสูง	- กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม - ค่านิยมการพึ่งพิงภายนอก - สภาพดินเสื่อม - บริโภคนิยม - พึ่งพาภายนอก - วัตถุนิยม
3. ด้านสังคม	- ปัญหาเด็กเยาวชนทะเลาะวิวาท ดินยาเสพติด (ยาบ้า)	- การศึกษาดำ - การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ - ครอบครัวขาดความอบอุ่น



ตาราง 55 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
	- การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนไม่เข้มแข็ง	- ขาดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่ต่อเนื่อง - กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม - มีคนค้าทั้งในและนอกชุมชนใกล้เคียง - ความรู้ในการบริหารจัดการที่ดี
4. ด้านสาธารณสุข	- สุขภาพไม่แข็งแรง / สุขภาพไม่ดี	- การบริโภค - การประกอบอาชีพ - ขาดการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องวิธี
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- เด็กอ่านไม่ได้เขียนไม่ออก - ต้นทุนในการทำบุญประเพณีวัฒนธรรมสูงขึ้น	- ครอบครัว ผู้ปกครองตัวผู้เรียน - คุณภาพของครูผู้สอน - ไม่มีเวทีพูดคุยและแก้ไขปัญหาระหว่างบ้าน และโรงเรียน - ความเชื่อและค่านิยมแบบผิดๆ ชอบความสะดวกสบาย
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลาย - มลพิษในชุมชนน้ำเสียและขยะมูลฝอย - น้ำอุปโภคบริโภคไม่สะอาดและเพียงพอ	- คนทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรงโดยการตัดไม้ทำลายป่า และทางอ้อมใช้สารเคมีในการทำเกษตร



4.4.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 56 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- การคมนาคมสะดวก	- สาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่ทั่วถึงพื้นที่ทำการเกษตร (ไฟฟ้า)	- ได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อย	- เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาของตำบล
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีพื้นที่ทำการเกษตรทำไร่ - การคมนาคมสะดวกตั้งอยู่ใกล้อำเภอ	- ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร - ไม่มีสถานประกอบการในพื้นที่ - ราคาสินค้าตกต่ำ	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
3. ด้านสังคม	- ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างที่ดี	- ความขัดแย้งที่เกิดจากการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นและท้องถิ่น - วัยรุ่นมีพฤติกรรมเรียนแบบและบริโภคสื่อที่ผิดๆ	- การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพคนของหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่อง - วัฒนธรรมการบริโภคนิยมแบบใหม่	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 56 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
4. ด้าน สาธารณสุข	- มีอาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน	- ประชาชนมี พฤติกรรมบริโภค นิยมพึ่งพิง ภายนอกมากขึ้น	- ประกอบอาชีพ ที่เสี่ยงต่อสุขภาพ - เกิดโรคภัย ส่งผลต่อสุขภาพ มากขึ้น	- ชุมชนตั้งอยู่ ใกล้สถานที่ ให้บริการ สาธารณสุข
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- ชุมชนมี สถานศึกษาชั้น พื้นฐาน 1 แห่ง - ประชาชนส่วนใหญ่ จบการศึกษา ภาคบังคับ - มีศูนย์รวมยึด เหนี่ยวจิตใจของ คนในชุมชนวัด 1 แห่ง - มีการสืบสาน ประเพณีประจำปี ลอยกระทง	- ต้นทุนเพื่อ การศึกษาสูง - คุณภาพ การศึกษาของเด็ก ต่อการอ่านเขียน ลดลง	- การทำงาน ร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนมีน้อย	- มีการส่งเสริม สนับสนุนระบบ การศึกษาให้กับ คนในชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐ ในทุกระดับ
6. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของ ชุมชนเหมาะกับการ ทำไร่ - มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติผลิตและใช้ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	- ประชาชน บางส่วนทำ การเกษตรโดยไม่ คำนึงถึงการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการไ้ สารเคมีเพิ่มมาก ขึ้น	- ขาดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชา ติที่ถูกหลัก วิชาการ	- หน่วยงาน ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนความรู้ การทำเกษตร อินทรีย์



ตาราง 56 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
		- มีการบูรณาการชุมชนเพื่อทำการเกษตร - สภาพห้วยหนอง คลอง บึง ดินเงิน		

4.4.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 57 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- พัฒนาแหล่งน้ำ - พัฒนาถนน - พัฒนาระบบน้ำประปา - พัฒนาระบบท่อระบายน้ำ - ขยายระบบไฟฟ้าภายในหมู่บ้าน	- โครงการขุดลอกหนองน้ำเพื่อการเกษตร - โครงการพัฒนาถนนเพื่อการเกษตร - โครงการขยายท่อส่งน้ำประปา - โครงการสร้างระบบท่อน้ำเสียภายในหมู่บ้าน - โครงการขยายไฟฟ้าเพื่อการเกษตร
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ลดต้นทุนโดยการทำการเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ - ลดรายจ่ายอาหารและของใช้ในครัวเรือน	- โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง - โครงการหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านบึงสามัคคีปลูกผักสวนครัว, เลี้ยงกบ, เลี้ยงปลา



ตาราง 57 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
3. ด้านสังคม	- พัฒนาเด็กและเยาวชน - ป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด - พัฒนาศักยภาพกลุ่ม/องค์กรชุมชน	- โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก - โครงการค่ายครอบครัวอบอุ่น - โครงการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเยาวชนในการเล่นกีฬา - โครงการอบรมความรู้เชิญผู้ติดยามาเป็นวิทยากร - โครงการอบรมความรู้คณะกรรมการ (การบัญชีและการวางแผน) - โครงการอบรมการระดมทุน (การเขียนโครงการ) - โครงการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ
4. ด้านสาธารณสุข	- ถ่ายดูแลสุขภาพ	- โครงการลานบ้านสร้างสุขภาพ ออกกำลังกายหนึ่งสัปดาห์ 1 วัน - โครงการตรวจสุขภาพประจำปี
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น - ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ลูกหลาน - งานบุญปลอดเหล้า	- โครงการสานฝันบ้านและโรงเรียน - โครงการงานศพปลอดเหล้า - โครงการงานบุญปลอดเหล้า
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- พัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่	- โครงการปลูกไม้ยืนต้นทุกครัวเรือน - โครงการสร้างสวนสุขภาพชุมชน - โครงการปลูกป่าชุมชน



4.4.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 58 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบึงสามัคคี หมู่ที่ 8
ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการขุดลอกหนองน้ำเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			✓
1.2 โครงการพัฒนาถนนเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			✓
1.3 โครงการขยายท่อส่งน้ำประปา	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			✓
1.4 โครงการสร้างระบบท่อน้ำเสียภายในหมู่บ้าน	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์			✓
1.5 โครงการขยายไฟฟ้าเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบจ.มหาสารคาม			✓
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	2555	30,000	อบต.หนองโพธิ์		✓	
2.2 โครงการหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านบึงสามัคคี ปลูกผักสวนครัว, เลี้ยงกบ, เลี้ยงปลา	2555	45,000	อบต.หนองโพธิ์ ม.มหาสารคาม		✓	



ตาราง 58 (ต่อ)

แนวทาง/กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	2556	100,000	อบต.หนองโพธิ์			√
3.2 โครงการค่าย ครอบครัวอบอุ่น	2556	10,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
3.3 โครงการสนับสนุน กิจกรรมกลุ่มเยาวชน ในการเล่นกีฬา	2556	10,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
3.4 โครงการอบรม ความรู้เชิญผู้ติดตามมา เป็นวิทยากร	2556	10,000	สภ.นาเชือก		√	
3.5 โครงการอบรม ความรู้คณะกรรมการ (การบัญชีและการ วางแผน)	2556	10,000	สหกรณ์จังหวัด		√	
3.6 โครงการอบรม การระดมทุน (การ เขียนโครงการ)	2556	100,000	สหกรณ์จังหวัด		√	
3.7 โครงการจัดตั้ง กลุ่มวิสาหกิจ	2556	30,000	อบต.หนองโพธิ์		√	
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการลาน บ้านสร้างสุขภาพออก กำลังกายหนึ่งสัปดาห์ 1 วัน	2555	10,000	รพ.สต.หนองโพธิ์			√



ตาราง 58 (ต่อ)

แนวทาง/กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
4.2 โครงการตรวจ สุขภาพประจำปี	2555	10,000	รพ.สต.หนองโพธิ์			✓
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม						
5.1 โครงการสานฝัน บ้านและโรงเรียน	2555	10,000	อบต.หนองโพธิ์		✓	
5.2 โครงการงานศพ ปลอดเหล้า	2555	10,000	อบต.หนองโพธิ์		✓	
5.3 โครงการงานบุญ ปลอดเหล้า	2555	10,000	อบต.หนองโพธิ์		✓	
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการปลูกไม้ ยืนต้นทุกครัวเรือน	2555	10,000	ชุมชน		✓	
6.2 โครงการสร้าง สวนสุขภาพชุมชน	2555	100,000	อบต.หนองโพธิ์		✓	
6.3 โครงการปลูกป่า ชุมชน	2555	10,000	เกษตรจังหวัด		✓	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ โครงการหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านบึงสามัคคี



4.5 แผนแม่บทชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

4.5.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านดงน้อยหมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เดิมทีได้อยู่กับตำบลการแก่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม หลังจากนั้นได้แยกออกจากบ้านโกทา โดยการตั้งเป็นหมู่บ้าน บ้านดงน้อย โดยการนำของพ่อใหญ่หลอด สอนจันดา ซึ่งต่อมาพ่อใหญ่หาแสง บุตรสืบทะราช โดยได้อพยพมาจากบ้านป้อม (ปากทางนาดูน ในปัจจุบัน) ให้การจัดตั้งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน บ้านดงน้อยหมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม และต่อมาปี พ.ศ. 2537 ชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น จึงได้แยกการปกครองออกเป็นบ้านดงน้อย หมู่ที่ 5 และต่อมาปี พ.ศ. 2539 จึงได้แยกการปกครองออกเป็นบ้านไต้ หมู่ที่ 8 และมีการขยายของชุมชนและประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนมาถึงปัจจุบัน

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน บ้านดงน้อยหมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอนาดูน ห่างจากอำเภอ 2 กม. มีที่ตั้งติดถนนสายหลัก 2 สาย คือถนนนิเวศแลนด์ว้าปีปทุม – พยัคฆภูมิพิสัย โดยห่างจากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย 21 กม. และถนนปากทางนาดูน-นาดูน ตรงข้ามบ้านดงสวรรค์ โดยมีอาณาเขตนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านกู่ ตำบลพระธาตุ

ทิศใต้ ติดกับบ้านโกทา ตำบลพระธาตุ

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลกู่สันรัดน์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านโสกม่วง ตำบลนาดูน

3) จำนวนครัวเรือนและประชากรบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 158 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 639 คน ชาย 289 คน หญิง 350 คน ดังตาราง



ตาราง 59 แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงบ้านดงน้อย

ครัวเรือน / เพศ	หมู่บ้าน			รวม
	บ้านดงน้อย หมู่ที่ 4	บ้านดงน้อย หมู่ที่ 3	บ้านโด้น หมู่ที่ 8	
ครัวเรือน	73	63	79	158
เพศชาย	198	159	146	503
เพศหญิง	227	141	139	507

ที่มา : ข้อมูล กชช 2 ค ปี 2554

4) สภาพเศรษฐกิจ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำเกษตร คือการทำนา ซึ่งทำได้ปีละ 1 ครั้ง ลักษณะของดินเป็นดินทรายปนเค็ม ในหน้าแล้งมีอากาศร้อนจัดพื้นที่จะแห้งมาก และเกลือผุดขึ้นมาบนพื้นดิน ทำให้ไม่สามารถทำอะไรได้ ในการเกษตรจะอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ระบบชลประทานมีลำห้วยวังกระสูง ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับบ้านหนองจิก หมู่ที่ 7 ตำบลพระธาตุ ชาวบ้านได้รับประโยชน์ในแง่การเลี้ยงสัตว์ เพราะเป็นแหล่งน้ำสำหรับการสัตว์ในหน้าแล้ง ถึงแม้ว่าอย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาปริมาณน้ำยังไม่พอเนื่องจากลำห้วยวังกระสูงตื้นเขิน

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 3 แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 1 แห่ง

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช. 3 แห่ง
- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 100%



4.5.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 60 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ปัญหาขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - การคมนาคมของประชาชนในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรตำบล - ปัญหาการขาดแสงสว่างที่เพียงพอตามถนนสาธารณะในหมู่บ้าน	- ลำห้วย/คลองส่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมีจำนวนน้อยและเกิดการตื้นเขิน ไม่มีไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - ถนนสู่ภาคการเกษตรมีหลุมมีบ่อ ขรุขระมาก ทำให้การคมนาคมไม่สะดวก - ขาดงบประมาณในการจัดซื้อโคมไฟ ตามถนนสายต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ประชาชนในหมู่บ้านมีความยากจนและเกิดการหนี้สิน - ปัญหาขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - ค่าครองชีพของประชาชนสูง	- รายจ่ายของประชาชนในหมู่บ้านมากกว่ารายได้ - ประชาชนในหมู่บ้านขาดอาชีพ/รายได้ - ขาดกิจกรรมส่งเสริมการออมและขาดระดมทุนในระดับหมู่บ้าน - ลำห้วย/คลองส่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมีจำนวนน้อยและเกิดการตื้นเขิน ไม่มีไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - ประชาชนใช้จ่ายฟุ่มเฟือย - ขาดแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพที่ประสบผลสำเร็จ



ตาราง 60 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
	- ปัญหาขาดอาชีพเสริม - ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ	- ประชาชนในหมู่บ้านขาดความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ - ขาดแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพที่ประสบผลสำเร็จ - ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง
3. ด้านสังคม	- ปัญหาการทะเลาะวิวาทในกลุ่มเยาวชน	- ความขัดแย้ง - อยากแสดง อยากดัง - เด็กและเยาวชนขาดแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต - ขาดสื่อต่างๆที่ดี - ขาดการยับยั้งชั่งใจ
4. ด้านสาธารณสุข	ปัญหาสุขภาพของประชาชนในหมู่บ้านเสื่อมลง	- ประชาชนในหมู่บ้านขาดการเอาใจใส่เรื่องสุขภาพของตนเอง - ขาดการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงสถานการณ์โรค - ขาดการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเรื่องสุขภาพอย่างจริงจัง - ประชาชนในหมู่บ้านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการควบคุมป้องกันโรค



ตาราง 60 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ปัญหาเด็กและเยาวชนและประชาชนในหมู่บ้านไม่ค่อยเข้าวัดปฏิบัติธรรม - ปัญหาประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ที่เริ่มหาย	- เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในหมู่บ้านไม่เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา - ขาดการสืบทอดจากรุ่นผู้ใหญ่สู่รุ่นลูกหลาน - ขาดการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องนี้ - เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนหมู่บ้านไม่เห็นความสำคัญในการสืบทอดเรื่องนี้ - ขาดการสืบทอดจากรุ่นผู้ใหญ่สู่รุ่นลูกหลาน - ขาดการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องนี้ - สังคมเริ่มเห็นแก่ตัว มากขึ้นผลประโยชน์ต้องมาก่อน
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลาย - ดินเสื่อมสภาพความสมบูรณ์	- คนทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรง โดยการตัดไม้ทำลายป่า และทางอ้อมใช้สารเคมีในการทำเกษตร



4.5.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 61 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานไฟฟ้า น้ำประปา	- สาธารณูปโภคพื้นฐานยังไม่ทั่วถึงพื้นที่ทำการเกษตร (ไฟฟ้า)	- การสนับสนุนงบประมาณของภาครัฐไม่พอเพียงและต่อเนื่อง	- เป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนาของตำบล
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีพื้นที่ทำการเกษตรทำนา - การคมนาคมสะดวกตั้งอยู่ใกล้อำเภอและสถานที่ท่องเที่ยวพระบรมธาตุนาาดูน	- ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง - ไม่มีสถานประกอบการในพื้นที่และอาชีพเสริมนอกฤดู - ราคาผลผลิตตกต่ำ - ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้สิน	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง - สภาพอากาศแห้งแล้ง	- ชุมชนเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) - หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
3. ด้านสังคม	- ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างที่ดี - มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและบุคคลต้นแบบ - มีความเอื้ออาทร	- วัยรุ่นมีพฤติกรรมเรียนแบบและบริโภคสื่อที่ผิดๆ การแต่งตัว การแสดงออก	- กระแสวัฒนธรรมการบริโภคนิยมแบบใหม่	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 61 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	- มีความสมัคร สมานสามัคคีใน ชุมชน			
4. ด้าน สาธารณสุข	- มีอาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน - มีการดำเนิน กิจกรรมสร้าง เสริมสุขภาพของ คนในชุมชน	- ประชาชนมี พฤติกรรมบริโภค นิยมฟุ้งฟิง ภายนอกมากขึ้น	- ประกอบอาชีพ ที่เสี่ยงต่อสุขภาพ - เกิดโรคภัย ส่งผลต่อสุขภาพ เพิ่มมากขึ้น	- ชุมชนตั้งอยู่ ใกล้สถานที่ ให้บริการ สาธารณสุข - มีสวัสดิการด้าน สาธารณสุข
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- ชุมชนมี สถานศึกษาชั้น พื้นฐาน 1 แห่ง - ประชาชนส่วน ใหญ่จบการศึกษา ภาคบังคับ - มีศูนย์รวมยึด เหนี่ยวจิตใจของ คนในชุมชนวัด 1 แห่ง - มีการสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น	- ดันทุนเพื่อ การศึกษาสูง - คุณภาพ การศึกษาของเด็ก ต่อการอ่านเขียน ลดลง	- ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน เริ่มปิดเบือนมาก ขึ้น	- มีการส่งเสริม สนับสนุนระบบ การศึกษาให้กับ คนในชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐ ในทุกระดับ - เป็นที่ตั้งศาสน สถานที่สำคัญ ของจังหวัดพระ บรมธาตุนาคน และภู่อันตรัตน์



ตาราง 61 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
6. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของชุมชนเหมาะกับการทำนาปี - มีการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การไถ่กลบตอฝางแทนการเผาไฟ	- ประชาชนบางส่วนยังนิยมใช้สารเคมี - สภาพห้วยหนอง คลอง บึงตื้นเขิน	- การรณรงค์ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยังขาดความต่อเนื่องและจริงจัง	- หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนความรู้การทำเกษตรอินทรีย์

4.5.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 62 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 , 5 , 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างถนนสายต่างๆที่สู่ภาคการเกษตร - ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการขุดลอกหนอง คลองส่งน้ำในหมู่บ้านเพื่อใช้ในการเก็บกักน้ำไว้ใช้ให้เพียงพอตลอดทั้งปี	- โครงการทำร่องระบายน้ำภายในหมู่บ้าน - โครงการถนน คสล.ดงน้อย ม.5 - โครงการถนนยกทรงปูนดินลงตุกรังอัดแน่น - โครงการซ่อมแซมถนน คสล. - โครงการขุดบ่อเพื่อการเกษตร



ตาราง 62 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
	- ส่งเสริมให้เกษตรกร มีแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นาของตนเอง - จัดทำโครงการเพื่อการขยายเขตไฟฟ้าสู่ไร่นา - สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อคอมไฟ ตามถนนต่างๆในหมู่บ้าน/ชุมชน	- โครงการขยายเขตการไฟฟ้าเพื่อการเกษตร
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ลดรายจ่ายให้ประชาชนในหมู่บ้าน - จัดหาอาชีพเสริมในช่วงหลังจากการเก็บเกี่ยว - สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการเพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพ/รายได้ แก่ประชาชนในหมู่บ้าน - หาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมวิชาชีพมาอบรมอาชีพแก่กลุ่มอาชีพต่างๆในหมู่บ้าน - สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านให้มีความรู้เรื่องการออม - จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านในการรักการออม ประหยัด	- โครงการออมกระปุกไม้ไผ่ - โครงการเศรษฐกิจพอเพียง - โครงการทอดผ้าไหม - โครงการกองทุนสร้างอาชีพ - โครงการสวนครัวในครัวบ้าน - โครงการพัฒนาธุรกิจการเกษตร - โครงการอบรมทางเลือกอาชีพ - โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนคนเกษตร - โครงการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน - โครงการเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า - โครงการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน



ตาราง 62 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
	- ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน - สนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการในเรื่องของการประกอบอาชีพแก่ประชาชนในหมู่บ้าน	
3. ด้านสังคม	- จัดทำกฎ ระเบียบ / ข้อบังคับของหมู่บ้าน/ตำบล - สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานแก้ตำรวจอาสาในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทในกลุ่มเยาวชนวัยรุ่น - เข้าใจพฤติกรรมเด็ก และสร้างหรือเปิดพื้นที่สร้างสร้างสรรค์ให้เด็กและเยาวชนมาร่วมทำกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน	- โครงการอบรมเพื่อศักยภาพผู้นำชุมชน - โครงการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ - โครงการเยาวชนวันใสห่างไกลยาเสพติด - โครงการจัดตั้งชุดปฏิบัติการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน
4. ด้านสาธารณสุข	- สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในหมู่บ้านรู้จักที่จะสร้างให้แก่ตนเองมากกว่าการซ่อมสุขภาพ	- โครงการอบรมสร้างสุขภาพ - โครงการชุมชนปลอดลูกน้ำ ยุงลาย - โครงการจัดตั้งชมรมแอโรบิกเพื่อสุขภาพ



ตาราง 62 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
	- อสม.และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงการระบาดของโรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน - สนับสนุนงบประมาณในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาจากโรคต่างๆในชุมชน - อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้านให้มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันควบคุมโรค - อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้านให้มีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันควบคุมโรค - สนับสนุนเครื่องมือสื่อต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานควบคุมโรค แก่ อสม.ในหมู่บ้าน/ชุมชนให้สามารถทำงานได้เต็มศักยภาพ	- โครงการอบรม กสค. และ อสม. - โครงการพ่นหมอกควัน ป้องกันโรคไข้เลือดออก
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องการเข้าวัดปฏิบัติธรรมแก่เยาวชนและประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน - ชุมชนจะต้องวางแผนการดำเนินงานในเรื่องกิจกรรมทางศาสนาให้มากขึ้น	- โครงการรำลึกบรรพชน (ทำบุญร่วมญาติ) - โครงการสืบสานงานประเพณีของอีสาน - โครงการปูสอนหลาน - โครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันเสาร์และอาทิตย์



ตาราง 62 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
	- ดึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน เข้ามาทำงานกับหมู่บ้าน/ชุมชน มากขึ้น - ผลักดันให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ได้มีบทบาทในการกำหนดบทบาทการทำกิจกรรม ในวัดมากขึ้น	- โครงการจัดสร้างศูนย์ข้อมูลสารสนเทศชุมชน - โครงการเยาวชนรักการอ่าน
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- พัฒนาและคืนความสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- โครงการประกวดคุ้มสะอาด/หมู่บ้านสะอาด - โครงการอาสาสมัครพิทักษ์ป่า - โครงการบวชป่า - โครงการปักแนวป่าชุมชน - โครงการก่อสร้างเตาเผาขยะ

4.5.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหของชุมชน

ตาราง 63 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4, 5, 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการทำร่องระบายน้ำภายในหมู่บ้าน	2555	150,000	อบจ.มหาสารคาม			√



ตาราง 63 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1.2 โครงการถนน คสล.คณน้อย ม.5	2555	100,000	อบต.พระธาตุ			√
1.3 โครงการถนนยก ร่องพูนดิน ลงตุกรัง อัดแน่น	2555	200,000	อบจ.มหาสารคาม			√
1.4 โครงการ ซ่อมแซมถนน คสล.	2555	100,000	อบจ.มหาสารคาม			√
1.5 โครงการขุดบ่อ เพื่อการเกษตร	2555	800,000	อบจ.มหาสารคาม			√
1.6 โครงการขยาย เขตการไฟฟ้าเพื่อ การเกษตร	2555	100,000	อบจ.มหาสารคาม			√
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการออม กระปุกไม้ไผ่	2555	10,000	อบต.พระธาตุ	√		
2.2 โครงการ เศรษฐกิจพอเพียง	2555	100,000	ร.ก.ส.	√		
2.3 โครงการทอดผ้า ไหม	2555	20,000	พัฒนาชุมชน	√		
2.4 โครงการ กองทุนสร้างอาชีพ	2555	100,000	อบต.พระธาตุ	√		
2.5 โครงการสวน ครัวในครัวบ้าน	2555	100,000	ร.ก.ส.	√		
2.6 โครงการพัฒนา ธุรกิจการเกษตร	2555	100,000	สหกรณ์	√		
2.7 โครงการอบรม	2555	30,000	อบต.พระธาตุ	√		



ตาราง 63 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
2.8 โครงการอบรม เชิงปฏิบัติการ เยาวชนคนเกษตร	2555	50,000	อบต.พระธาตุ	√		
2.9 โครงการลด รายจ่ายเพิ่มรายได้ใน ครัวเรือน	2555	30,000	อบต.พระธาตุ ม.มหาสารคาม	√		
2.10 โครงการ เพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า	2555	20,000	อบต.พระธาตุ ม.มหาสารคาม	√		
2.11 โครงการ เศรษฐกิจพอเพียงใน ชุมชน	2555	20,000	อบต.พระธาตุ ม.มหาสารคาม	√		
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการอบรม เพื่อศักยภาพผู้นำ ชุมชน	2555	50,000	อบต.พระธาตุ		√	
3.2 โครงการดูแล ผู้สูงอายุ ผู้พิการ	2555	100,000	อบต.พระธาตุ		√	
3.3 โครงการ เยาวชนวันใส ห่างไกลยาเสพติด	2555	50,000	อบต.พระธาตุ		√	
3.4 โครงการจัดตั้ง ชุดปฏิบัติการรักษา ความปลอดภัยใน หมู่บ้าน	2555	30,000	อบต.พระธาตุ		√	



ตาราง 63 (ต่อ)

แนวทาง/กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการอบรม สร้างสุขภาพ	2555	10,000	รพ.สต.พระธาตุ		√	
4.2 โครงการชุมชน ปลอดลูกน้ำยุงลาย	2555	50,000	อบต.พระธาตุ		√	
4.3 โครงการจัดตั้ง ชมรมเอโรบิกเพื่อ สุขภาพ	2555	10,000	รพ.สต.พระธาตุ		√	
4.4 โครงการอบรม กสค. และ อสม.	2555	50,000	รพ.สต.พระธาตุ		√	
4.5 โครงการพัน หมอกควั่นป้องกัน โรคไข้เลือดออก	2555	40,000	รพ.สต.พระธาตุ		√	
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการรำลึก บรรพชน (ทำบุญ ร่วมญาติ)	2555	30,000	อบต.พระธาตุ	√		
5.2 โครงการสืบ สานงานประเพณี ของอีสาน	2555	20,000	อบต.พระธาตุ	√		
5.3 โครงการป้อน หลาน	2555	60,000	อบต.พระธาตุ	√		
5.4 โครงการเข้าวัด ปฏิบัติธรรมวันเสาร์ และอาทิตย์	2555	90,000	อบต.พระธาตุ	√		



ตาราง 63 (ต่อ)

แนวทาง/กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
5.5 โครงการ จัดสร้างศูนย์ข้อมูล สารสนเทศชุมชน	2555	100,000	อบต.พระธาตุ	√		
5.6 โครงการ เยาวชนรักการอ่าน	2555	30,000	อบต.พระธาตุ	√		
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการ ประกวดกลุ่มสะอาด/ หมู่บ้านสะอาด	2555	100,000	อบต.พระธาตุ		√	
6.2 โครงการ อาสาสมัครพิทักษ์ป่า	2555	5,000	อบต.พระธาตุ		√	
6.3 โครงการบวชป่า	2555	10,000	อบต.พระธาตุ		√	
6.4 โครงการปัก แนวป่าชุมชน	2555	10,000	อบต.พระธาตุ		√	
6.5 โครงการ ก่อสร้างเตาเผาขยะ	2555	20,000	อบต.พระธาตุ		√	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 3 กิจกรรม คือ โครงการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน โครงการเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า และโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน



4.6 แผนแม่บทชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาข่า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม

4.6.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน ชุมชนวังจานประกอบด้วย บ้านวังจาน วังใหม่ และวังเหนือ แต่เดิมทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ บ้านวังจาน ในอดีตนั้น บรรพบุรุษที่อพยพเข้ามากลุ่มแรกมี 2 ครอบครัวคือ ครอบครัวนายเพ็ง และครอบครัวนายมวย ได้อพยพมาจากอำเภอสรีภูมิ (ปัจจุบันคือเขตพื้นที่อำเภอสวรรณภูมิ) จังหวัดร้อยเอ็ด ได้อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 5 โดยเดินทางด้วยเท้าเหตุที่อพยพเข้ามาเพราะถิ่นเดิมมีคนอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น จึงต้องการหาที่ทำกินในแหล่งใหม่ และมีผู้นำกลุ่มขึ้น ซึ่งเรียกว่า “ตากวน” หรือ กวนบ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ปกครอง

บ้านวังจาน ชื่อหมู่บ้านมาจากในหมู่บ้านมีหนองน้ำแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน หนองมีความลึกมาก ซึ่งคนโบราณเรียกหนองที่ลึกว่า “วัง” หนองดังกล่าวมีต้นจานขึ้นรอบๆ หนอง จึงทำให้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านวังจาน” ต่อมาชุมชนได้ขยายขึ้นเรื่อยๆ ตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2537 จึงได้แยกเขตการปกครองออกเป็นบ้านวังใหม่ หมู่ที่ 13 และบ้านวังเหนือ หมู่ที่ 16 ในปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลุ่มสลับดอนน้ำท่วมไม่ถึง เพราะสามารถระบายน้ำลงสู่ลำห้วยและลำน้ำเสียวได้ง่าย รวมทั้งสามารถรับปริมาณน้ำได้เป็นจำนวนมาก พื้นที่ชุมชนวังจานมีทั้งหมด 2,720 ไร่ ลักษณะดิน เป็นดินร่วมปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์ กลุ่มชุดดินเป็นดินชุดร้อยเอ็ด ซึ่งเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอนาข่า จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอกาฬสินธุ์ ระยะทางจังหวัดถึงชุมชนวังจานประมาณ 56 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบึงมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านคงยาง หมู่ 3 ตำบลนาข่า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัด

มหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านโนนสำราญ หมู่ที่ 8 ตำบลห้วย

อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านโคกสูง หมู่ที่ 5 ตำบลนาข่า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม (ข้อมูลทั่วไปองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า : 2554)

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร ชุมชนวังจานทั้ง 3 หมู่ คือ บ้านวังจาน หมู่ที่ 4 บ้านวังใหม่หมู่ที่ 13 และบ้านวังเหนือหมู่ที่ 16 ตำบลนาข่า อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัด



มหาสารคาม จากการศึกษาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2554 พบว่าประชากรทั้งหมด 1,272 คน เป็นชาย 619 คน เป็นหญิง 653 คน ดังตาราง

ตาราง 64 แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงทั้ง 3 หมู่บ้านของชุมชนวังจาน

ครัวเรือน / เพศ	หมู่บ้าน			รวม
	บ้านวังจาน หมู่ที่ 4	บ้านวังใหม่ หมู่ที่ 13	บ้านวังเหนือ หมู่ที่ 16	
ครัวเรือน	101	78	98	277
เพศชาย	208	171	240	503
เพศหญิง	237	162	254	507

ที่มา : ข้อมูล กชช 2 ค ปี 2554

4) สภาพเศรษฐกิจ ชุมชนวังจานประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาเป็นหลัก หลังจากนั้นจะอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำ ผลผลิตข้าวเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์ และผลผลิตต่ำเนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควร มีปัญหาฝนแล้ง ผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 300 – 400 กิโลกรัม /ไร่ ส่วนอาชีพรองและอาชีพเสริมคือ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขายอุตสาหกรรมในครัวเรือน อาชีพจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	3	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด	1	แห่ง
-------	---	------

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช.	3	แห่ง
- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ	100%	



4.6.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 65 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ปัญหาเรื่องระบายน้ำในชุมชนชำรุด - ถนนเพื่อการเกษตรชำรุด - ระบบไฟฟ้าในพื้นที่การเกษตร - ถนนภายในชุมชนคับแคบ	- ขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอจากหน่วยงานภาครัฐ
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ปัญหาการเป็นหนี้สิน - ปัญหาการว่างงานของคนในชุมชน	- ราคาผลผลิตตกต่ำ - ต้นทุนการผลิตสูง
3. ด้านสังคม	- ความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่นและท้องถิ่น - ปัญหาเยาวชน	- การแข่งขันเพื่อแย่งชิงอำนาจ - การแข่งขันเพื่อการดำรงอยู่ส่งผลให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น - ทะเลาะวิวาท / ยาเสพติด
4. ด้านสาธารณสุข	- ปัญหาสุขภาพของประชาชน	- การบริโภคนิยม - ขาดการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไม่ได้รับการสืบทอด	- ค่านิยมแบบใหม่ - คนไม่ให้ความสำคัญและความสำคัญ
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ - ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม	- การใช้เทคโนโลยีการเกษตร - ไม่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟู



4.6.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 66 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4, 13, 16 ตำบลนาข่า อำเภวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน	- ระบบน้ำประปาหมู่บ้านคุณภาพต่ำ - ถนนภายในหมู่บ้านคับแคบ	- ขาดการสนับสนุนการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอและเหมาะสม	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาของตำบล
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีการรวมกลุ่มเพื่อลดรายจ่ายสร้างรายได้ เช่น โรงสีชุมชน ร้านค้าชุมชน ทอผ้าพื้นเมือง - มีพื้นที่ทำการเกษตร - มีกองทุนหมุนเวียนในชุมชน	- เป็นหนี้สิน - พึ่งพิงภายนอกบริโภคนิยมชอบความสะดวกสบาย - ขาดองค์ความรู้ในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร	- ภัยธรรมชาติฝนแล้งและน้ำท่วม - การทำเกษตรกรรมพึ่งธรรมชาติ	- เป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง
3. ด้านสังคม	- ประชาชนให้ความสนใจในการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง - ผู้นำมีความรู้ความสามารถซื่อสัตย์ยุติธรรม	- มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้ง - มีการเล่นการพนัน - มีการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน	- กระแสค่านิยมสมัยใหม่บริโภคนิยมและความเจริญทางวัตถุ	- เป็นชุมชนเป้าหมายในการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐทั้งในและนอกพื้นที่



ตาราง 66 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	- มีการปกครองตามหลักประชาธิปไตย - ชุมชนมีความสุขสงบสุขพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน - ระบบเครือข่ายดีเข้มแข็ง - มีกลุ่มองค์กรชุมชนหลากหลาย	- ขาดจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง		
4. ด้านสาธารณสุข	- มีการส่งเสริมกิจกรรมที่นำไปสู่การสร้างสุขภาวะของชุมชน - มีการส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกาย มีลานกีฬาชุมชน	- ชุมชนยังไม่สามารถนำแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างจริงจังทั่วถึง	- ปัญหาสุขภาวะยังส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน โดยเฉพาะสุขภาวะด้านร่างกาย โรคภัยต่างๆ	- ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบการให้บริการสาธารณสุขของภาครัฐมากขึ้น
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ประชาชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น - มีสถาบันศึกษาระดับพื้นฐานในชุมชน	- ไม่มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีให้กับคนรุ่นหลังอย่างจริงจัง	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมไม่มีการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาและวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม



ตาราง 66 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	- มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ - มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้มแข็ง			
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- มีแหล่งน้ำสาธารณะในชุมชน - มีแผนและแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	- ขาดแหล่งน้ำในการทำเกษตรที่พอเพียง - สิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรม	- ประสบภัยทางธรรมชาติ - ความไม่สมดุลของธรรมชาติ	- มีแผนชุมชนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4.6.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 67 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13 ,16 ตำบลนาจำ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ปรับภูมิทัศน์หมู่บ้านให้น่าอยู่น่ามอง	- โครงการขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - โครงการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการอุปโภคบริโภค



ตาราง 67 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
2. ด้านเศรษฐกิจ	- แหล่งผลิตและจำหน่าย สินค้าเกษตรปลอดสารพิษ	- โครงการการทอผ้าไหม - โครงการปลูกข้าวปลอด สารพิษ - โครงการปุ๋ยชีวภาพ - โครงการโรงสีข้าวชุมชน - โครงการร้านค้าชุมชน - โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวตำบล - โครงการผลิตพลังงาน ทดแทน - โครงการไร่นาสวนผสม - โครงการจัดทำบันทึกบัญชี ครัวเรือนต่อเนื่อง - โครงการจัดตั้งกลุ่มออม ทรัพย์ สถาบันการเงินชุมชน
3. ด้านสังคม	- การสร้างชุมชนเข้มแข็ง	- โครงการสร้างและพัฒนา เครือข่ายองค์กรชุมชน - โครงการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ - โครงการค่ายเยาวชน ค่าย ครอบครัวสัมพันธ์ - โครงการพัฒนาครอบครัว อบอุ่น - โครงการจัดทำแผนชุมชน และแผนสุขภาวะชุมชน - โครงการกองทุนสวัสดิการ ร้านค้า สถานเด็ก แผนเยาวชน



ตาราง 67 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
4. ด้านสาธารณสุข	- ชุมชนแห่งการเรียนรู้ อยู่ดี มีสุข	- โครงการอบรมความรู้แก่ผู้ป่วยโรคต่างๆ เช่น เบาหวาน ความดัน - โครงการออกกำลังกายในชุมชน
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และศูนย์กลางวัฒนธรรม	- โครงการประเพณีบุญข้าวก่ำ - โครงการหลักสูตรท้องถิ่น การทอผ้าลายเอกลักษณ์ - โครงการวางแผนชีวิตด้วยบัญชีครัวเรือน - โครงการศึกษาดูงานนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ - โครงการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์สู่คนรุ่นหลัง - โครงการจัดงานประเพณีปลอดเหล้า (บุญกฐิน / งานศพ)
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สร้างชุมชนปลอดภัย	- โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ - โครงการชุมชนคนรักป่า - โครงการนักรักษ์น้อย



4.6.5 สรุปโครงการกิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 68 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านวังจาน หมู่ที่ 4 , 13, 16 ตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตร	2555	50,000	อบต.นาข่า			√
1.2 โครงการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการอุปโภคบริโภค	2555	900,000	อบต.นาข่า			√
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการการทอผ้าไหม	2555	10,000	อบต.นาข่า		√	
2.2 โครงการปลูกข้าวปลอดสารพิษ	2555	20,000	อบต.นาข่า		√	
2.3 โครงการป้อนชีวภาพ	2555	50,000	อบต.นาข่า		√	
2.4 โครงการโรงสีข้าวชุมชน	2555	10,000	อบต.นาข่า		√	
2.5 โครงการร้านค้าชุมชน	2555	130,000	อบต.นาข่า		√	
2.6 โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบล	2555	100,000	อบต.นาข่า ม.มหาสารคาม		√	
2.7 โครงการผลิตพลังงานทดแทน	2555	70,000	อบต.นาข่า		√	



ตาราง 68 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
2.8 โครงการไรรณา สวนผสม	2555	100,000	อบต.นาข้า	√		
2.9 โครงการจัดทำ บันทึกบัญชี ครัวเรือนต่อเนื่อง	2555	10,000	ร.ก.ส.	√		
2.10 โครงการจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์ สถาบันการเงิน ชุมชน	2555	50,000	สหกรณ์จังหวัด		√	
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการสร้าง และพัฒนาเครือข่าย องค์กรชุมชน	2555	50,000	พอช.		√	
3.2 โครงการพัฒนา ศักยภาพผู้นำ เปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่	2555	50,000	อบต.นาข้า		√	
3.3 โครงการค่าย เยาวชน ค่าย ครอบครัวสัมพันธ์	2555	30,000	อบต.นาข้า		√	
3.4 โครงการพัฒนา ครอบครัวอบอุ่น	2555	10,000	อบต.นาข้า		√	
3.5 โครงการจัดทำ แผนชุมชน และ แผนสุขภาวะชุมชน	2555	20,000	อบต.นาข้า		√	
3.6 โครงการกองทุน สวัสดิการ	2555	70,000	พอช.		√	



ตาราง 68 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการอบรม ความรู้แก่ผู้ป่วยโรค ต่างๆ เช่น เบาหวาน ความดัน	2555	10,000	รพ.สต.นาข่า			√
4.2 โครงการออก กำลังภายในชุมชน	2555	10,000	รพ.สต.นาข่า			√
5. ด้านการศึกษา						
ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการ ประเพณีบุญข้าวหัก	2555	10,000	อบต.นาข่า	√		
5.2 โครงการ หลักสูตรท้องถิ่นการ ทอผ้าลายเอกลักษณ์	2555	10,000	ชุมชน	√		
5.3 โครงการ วางแผนชีวิตด้วย บัญชีครัวเรือน	2555	10,000	อบต.นาข่า	√		
5.4 โครงการศึกษาดู งานนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงสู่ การปฏิบัติ	2555	50,000	อบต.นาข่า	√		
5.5 โครงการเรียนรู้ และถ่ายทอด ประสบการณ์สู่คน	2555	30,000	อบต.นาข่า	√		



ตาราง 68 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
5.6 โครงการจัดงาน ประเพณีปลอดเหล้า (บุญกฐิน / งานศพ)	2555	10,000	ชุมชน	✓		
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	2555	30,000	อบต.นาข่า		✓	
6.2 โครงการชุมชน คนรักป่า	2555	10,000	อบต.นาข่า		✓	
6.3 โครงการนัก อนุรักษ์น้อย	2555	10,000	อบต.นาข่า		✓	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ โครงการผลิตพันธุ์ข้าวระดับตำบล



4.7 แผนแม่บทชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดงไหม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม

4.7.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านหนองคู ตั้งอยู่ที่ตำบลเหล่าดงไหม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านเก่าแก่กว่า 109 ปีตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ปี 2445 โดยพ่อใหญ่กุล ชัยรักษา พร้อมราษฎร จำนวน 8 ครอบครัวภูมิลำเนาเดิมเป็นคนบ้านกระบาก ตำบลเชียงยืน อำเภอกันทรวิชัย (อำเภอน้ำขุ่นในปัจจุบัน) จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งที่นำมาตั้งหมู่บ้านจากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในสมัยนั้นบอกว่า สภาพภูมิประเทศเหมาะสมกับการตั้งหมู่บ้าน เพราะมีหนองน้ำธรรมชาติขนาดปานกลาง มีพืชผัก ปลูก ปลา พอที่จะเลี้ยงครอบครัวใหม่ที่มาตั้งหมู่บ้านได้ พ่อใหญ่กุล จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองคู” ตั้งแต่นั้นมา

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง โดยทั่วไปมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว อาณาเขตติดต่อ ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ของตำบลเหล่าดงไหม อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอน้ำขุ่น 7 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับ ห้วยประนอม บ้านกระบาก ตำบลเหล่าดงไหม

ทิศใต้ ติดกับ ลำห้วยโสกปอง หมู่ 1 บ้านผา ตำบลคอนเงิน

อำเภอน้ำขุ่น

ทิศตะวันออก ติดกับ ลำห้วยประนอม ตำบลโนนสูง อำเภอน้ำขุ่น

ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่ 8 บ้านเหล่าดงไหม ตำบลเหล่าดงไหม

เนื้อที่หมู่บ้านทั้งหมด 1017 ไร่ แยกเป็นเนื้อที่หมู่บ้าน 83 ไร่ เนื้อที่สวน ไร่ นา อื่น ๆ 934 ไร่

3) จำนวนครัวเรือนและประชากร จำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ตามทะเบียนราษฎร) 93 ครัวเรือน จำนวน ครัวเรือนทั้งหมด (ตาม จปฐ. คือที่อยู่จริงในหมู่บ้าน) 88 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด (ตามทะเบียนราษฎร) 426 คน ประชากรทั้งหมด (ตาม จปฐ. คือที่อยู่จริงในครัวเรือน) 426 คน แยกเป็น ชาย 188 คน หญิง 238 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้าน การเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีเป็นหลัก หลังจากนั้นจะอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำ ผลผลิตต่ำเนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควร มีปัญหาฝนแล้ง ส่วนอาชีพรองและอาชีพเสริมคือ เย็บถุงกระสอบ เลี้ยงสัตว์ อาชีพรอง รับจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	1	แห่ง



(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด 1 แห่ง

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช. 1 แห่ง

- อัตราการใช้ส้วมราดน้ำ 100%

4.7.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 69 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอ
ชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านไม่สะดวก - ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมเพียงพอ	- ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ประชาชนส่วนใหญ่ยากจน - ราคาผลผลิตตกต่ำไม่แน่นอน - ประชาชนเป็นหนี้สินนอกระบบ	- ดัชนีทุนการทำนาสูงขึ้นทุกปี - ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ค่าครองชีพสูงขึ้นรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย
3. ด้านสังคม	- ปัญหาเด็กเยาวชนทะเลาะวิวาทและติดยาเสพติด - การแข่งขันทางการเมืองในระดับท้องถิ่น	- การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ - ครอบครัวยากจนความอบอุ่น - ขาดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่ต่อเนื่อง - กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม - คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง



ตาราง 69 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
4. ด้านสาธารณสุข	- คนมีสุขภาวะร่างกายจิตใจ สติปัญญาไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บเพิ่มมากขึ้น	- พฤติกรรมการบริโภคอาหารซื้อสำเร็จจากตลาด - ไม่ตรวจสอบสุขภาพและดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง - สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะที่ดี
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- เด็กอ่านไม่ได้เขียนไม่ออก - ต้นทุนในการทำบุญ ประเพณีวัฒนธรรมสูงขึ้น	- ครอบครัว ผู้ปกครองตัวผู้เรียน - คุณภาพของครูผู้สอน - ไม่มีเวทีพูดคุยและแก้ไขปัญหาระหว่างบ้าน และโรงเรียน - ความเชื่อและค่านิยมแบบผิดๆ ชอบความสะดวกสบาย
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลาย - มลพิษในชุมชนน้ำเสียและขยะมูลฝอย - น้ำอุปโภคบริโภคไม่สะอาดและเพียงพอ	- ภัยธรรมชาติและลักษณะเฉพาะด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่



4.7.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 70 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าคอกไม้ อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- มีโครงสร้างพื้นฐานถนนลาดยางไฟฟ้า และน้ำประปา	- ตั้งห่างไกลนอกเขตชลประทาน	- ได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อย	- เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กพัฒนาได้ง่ายทั่วถึง
2. ด้านเศรษฐกิจ	- มีระบบเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพา - มีอาชีพหลักในการทำเกษตร - มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	การรวมกลุ่มยังมีน้อย ต้นทุนในการผลิตสูง ประสบภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม) ขาดแนวคิดในทางธุรกิจ	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่จริงจังต่อเนื่อง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการพัฒนาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
3. ด้านสังคม	- มีผู้นำที่ดี มีความเสียสละ - มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร - มีระบบเครือข่ายประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีความสามัคคี	- ประชาชนบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร - การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง กิจกรรมไม่ค่อยต่อเนื่อง	- วัฒนธรรมการบริโภคนิยมแบบใหม่ครอบงำคนในชุมชน	- เป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ร่วมมือกับหลายหน่วยงานในการวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน



ตาราง 70 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	- มีคณะกรรมการชุมชนเข้มแข็งในการบริหารหมู่บ้าน - มีการกระจายอำนาจ และสมาชิกมีส่วนร่วมในการปกครอง			
4. ด้านสาธารณสุข	- มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน - มีการเฝ้าระวังและควบคุมโรค - มีแกนนำด้านสุขภาพ	ประชาชนยังบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ด้านสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมยังไม่สะอาดเพียงพอ ประชาชนยังบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ด้านสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมยังไม่สะอาดเพียงพอ	- ประกอบอาชีพที่เสี่ยงต่อสุขภาพ - มีโรคติดต่อและเรื้อรังใหม่มากขึ้น	- ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบบริการและมีสวัสดิการเกิดแก่เจ็บตาย
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ชุมชนมีสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 แห่ง	- สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ - หลักสูตรวิชาด้านอาชีพยังมีน้อย	- ค่านิยมแบบใหม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	- หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับมีการส่งเสริมสนับสนุนระบบ



ตาราง 70 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
	-มีการจัดทำ หลักสูตร การ เลี้ยงปลาและกบ ในครัวเรือน -ได้รับการ ส่งเสริมด้าน อาชีพจากส่วน งานต่าง ๆ		ของชุมชน	การศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ให้กับคนใน ชุมชน
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- มีการรวมกลุ่ม เพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟู สภาพแวดล้อมทำ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	- สภาพดินไม่ เหมาะสมกับการ เพาะปลูก	- ขาดการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกหลัก วิชาการ	- นโยบาย หน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริม สนับสนุนการทำ เกษตรอินทรีย์ ชีวภาพมากขึ้น

4.7.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 71 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบลเหล่าดอกไม้อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ปรับปรุงและพัฒนาระบบ โครงสร้างพื้นฐานเพื่อ การเกษตร	- โครงการขุดลอกหนองน้ำ เพื่อการเกษตร - โครงการพัฒนาถนนเพื่อ การเกษตร - โครงการขยายไฟฟ้าเพื่อ การเกษตร



ตาราง 71 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
2. ด้านเศรษฐกิจ	- สร้างและพัฒนา กระบวนการเรียนรู้วิถี พอเพียง	- โครงการเกษตรผสมผสาน - โครงการทุนปุ๋ยชีวภาพเพื่อ ลดการใช้ปุ๋ยเคมี - โครงการจัดทำบัญชี ครัวเรือน - โครงการอบรมการ ทำอาหารหมูเอง - โครงการรวมกลุ่มเลี้ยงหมู และผลิตอาหารหมู - โครงการกลุ่มตัดเย็บ กระสอบ - โครงการจัดตั้งกลุ่มโรงสี ชุมชน - โครงการพัฒนากลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต - โครงการออมวันละ 1 บาท ในหมู่บ้านสมาชิกสภาชุมชน - โครงการอบรมส่งเสริมการ เรียนรู้หลักสูตรอาชีพระยะ สั้น
3. ด้านสังคม	- สร้างสังคมปลอดภัย ปลอดภัย	- สร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง - โครงการหมู่บ้านสีขาว - โครงการสร้างและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลง โครงการอุ่นไอรัก



ตาราง 71 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
4. ด้านสาธารณสุข	- สร้างและพัฒนาสุขภาวะชุมชนให้อยู่ดีมีสุข	- โครงการเสริมทักษะการป้องกันโรค - โครงการเสริมทักษะการสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน - โครงการปรับภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้น่าอยู่น่ามอง - โครงการรณรงค์ลดละเลิกอบายมุข - โครงการส่งเสริมการออกกำลังกายและกีฬาพื้นบ้าน - โครงการส่งเสริมความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ฟื้นฟูวัฒนธรรม	- โครงการสืบสานประเพณีบุญ 12 เดือน - โครงการเข้าวัดเพื่อพัฒนาจิต
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- ส่งเสริมการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	- โครงการนักสืบสายน้ำ - โครงการสร้างสวนสุขภาพชุมชน - โครงการปลูกป่าชุมชน - โครงการไถ่กลบต่อขังข้าว



4.7.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหของชุมชน

ตาราง 72 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหของชุมชนบ้านหนองคู หมู่ที่ 6 ตำบล
เหล่าดอกไม้ อำเภอนันทบุรี จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการขุดลอกหนองน้ำเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้			√
1.2 โครงการพัฒนาถนนเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้			√
1.3 โครงการขยายไฟฟ้าเพื่อการเกษตร	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้			√
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการเกษตรผสมผสาน	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้ ม. มหาสารคาม		√	
2.2 โครงการกองทุนปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมี	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้	√		
2.3 โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน	2555	10,000	ร.ก.ส.	√		
2.4 โครงการอบรมการทำอาหารหมูเอง	2555	5,000	ร.ก.ส.		√	
2.5 โครงการรวมกลุ่มเลี้ยงหมูและผลิตอาหารหมู	2555	10,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
2.6 โครงการกลุ่มตัดเย็บกระสอบ	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	



ตาราง 72 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
2.7 โครงการจัดตั้ง กลุ่มโรงสีชุมชน	2555	150,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
2.8 โครงการพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต	2555	10,000	สนง.เกษตรอำเภอ		√	
2.9 โครงการออมวัน ละ 1 บาท ใน หมู่บ้านสมาชิกสภา ชุมชน	2555	50,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
2.10 โครงการอบรม ส่งเสริมการเรียนรู้ หลักสูตรอาชีพระยะ สั้น	2556	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
3. ด้านสังคม						
3.1 สร้างศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง	2555	100,000	อบต.เหล่าดอกไม้			√
3.2 โครงการ หมู่บ้านสีขาว	2555	20,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
3.3 โครงการสร้างและ พัฒนาผู้นำในการ เปลี่ยนแปลง	2555	30,000	อบต.เหล่าดอกไม้		√	
3.4 โครงการอุ่นไอรัก	2555	10,000	พัฒนาสังคมฯ		√	
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการเสริม ทักษะการป้องกัน โรค	2555	10,000	รพ.สต.เหล่า ดอกไม้			√



ตาราง 72 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
4.2 โครงการเสริม ทักษะการสร้างสุข ภาวะที่ดีในชุมชน	2555	10,000	รพ.สต.เหล่า ดอกไม้			✓
4.3 โครงการปรับภูมิ ทัศน์ในหมู่บ้านให้ น่าอยู่น่ามอง	2555	20,000	สนง.พัฒนาชุมชน		✓	
4.4 โครงการรณรงค์ ลดละเลิก อบายมุข	2555	5,000	อบต.เหล่าดอกไม้		✓	
4.5 โครงการ ส่งเสริมการออก กำลังกายและกีฬา พื้นบ้าน	2555	10,000	อบต.เหล่าดอกไม้		✓	
4.6 โครงการส่งเสริม ความรู้ด้านอาหาร และโภชนาการ	2555	10,000	รพ.สต.เหล่า ดอกไม้		✓	
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการสืบ สานประเพณีบุญ 12 เดือน	2555	10,000	อบต.เหล่าดอกไม้	✓		
5.2 โครงการเข้าวัด เพื่อพัฒนาจิต	2555	10,000	อบต.เหล่าดอกไม้		✓	



ตาราง 72 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการนักสืบ สายน้ำ	2555	10,000	อบต.เหล่าดอกไม้		✓	
6.2 โครงการสร้าง สวนสุขภาพชุมชน	2555	100,000	อบจ.มหาสารคาม		✓	
6.3 โครงการปลูก ป่าชุมชน	2555	5,000	อบต.เหล่าดอกไม้		✓	
6.4 โครงการไถ่ กลบต่อซังข้าว	2555	20,000	สนง.เกษตรอำเภอ		✓	

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 1 กิจกรรม คือ การทำเกษตรผสมผสาน



4.8 แผนแม่บทชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

4.8.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน บ้านหินปูนมีบรรพบุรุษ 2 ตระกูล คือ ตระกูลผิวพรรณและตระกูลคงไชย ได้อพยพมาจากอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร และอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เดินทางโดยใช้เกวียนเป็นพาหนะใช้เวลา 4 วัน 4 คืน จนมาถึงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำชี ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหมู่บ้านขึ้นโดยให้ชื่อว่า “บ้านชีเหล็ก” ผู้นำตำบลท่าขอนยาง ผู้นำหมู่บ้านคือ นายหลวง คำแหง

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2540 จึงได้ขอแยกหมู่บ้านออกจากบ้านชีเหล็ก หมู่ที่ 10 ตำบลเขาใหญ่ โดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหินปูน” เพราะฝั่งแม่น้ำชีมีหินปูน ซึ่งคนเฒ่าคนแก่มักจะนำเอาหินปูนบริเวณนี้มาเผาเป็นปูนเพื่อนำไปกินหมาก และนำไปทำสิ่ววัด โบสถ์ ศาลาการเปรียญ จึงทำให้บริเวณแห่งนี้เป็นช่อง เรียกว่า “ขุมปูน” ต่อมาชาวบ้านเรียกติดปากเป็น หินปูน เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหินปูน” ตั้งแต่นั้นมา โดยมีผู้นำในการแยกหมู่บ้าน คือ นางละออง คำเหลา นายประเสริฐ ผิวพรรณ นางเจียน เป้านาค นางคำชิด ศรีทรัพย์ และกลุ่มสตรีหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นางละออง คำเหลา และได้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ของอำเภอกันทรวิชัย ห่างจากตัวอำเภอรยะทาง 30 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 366 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 30 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านบุงเบา ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านชีเหล็ก ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดกับ แม่น้ำชี

ทิศตะวันตก ติดกับ แม่น้ำชี

บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มติดลำน้ำชี ทิศตะวันตก เลี่ยงต่อการถูกน้ำท่วม การจัดการตั้งบ้านเรือนมีความหนาแน่นตามฝั่งลำน้ำชี มีถนนผ่านหมู่บ้าน 1 เส้นทาง มีถนนรอบหมู่บ้าน 1 เส้นทาง ความแน่นของบ้านเรือนจะอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ชาวบ้านสนใจสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ยกพื้นสูง แต่ปัจจุบันหลายครอบครัวนิยมสร้างบ้านด้วยคอนกรีต หรือแบบสองชั้นเช่นเดียวกับแบบในเมืองลักษณะของบ้านเรือนเป็นสิ่งบ่งบอกชี้ถึงฐานะครอบครัวในอีกทางหนึ่ง



3) จำนวนครัวเรือนและประชากร ปัจจุบันบ้านหินปูน มีราษฎรอาศัยในหมู่บ้าน จำนวน 29 ครัวเรือน มีประชากร จำนวน 156 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 76 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 80 คน

4) สภาพเศรษฐกิจ บ้านหินปูนประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมแทบทุกครัวเรือน โดยการทำนาปีละ 2 ครั้ง ผลผลิตต่ำเนื่องจากสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ดีเท่าที่ควรมีปัญหา น้ำท่วม ส่วนอาชีพรองและอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย ปลูกรubberสวนครัว และอาชีพรับจ้างทั่วไป

5) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด - แห่ง

(3) สาธารณสุข

- ศูนย์ สสมช. 1 แห่ง
- อัตราการใช้ส้วมราคน้ำ 100%

4.8.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ตาราง 73 แสดงสภาพปัญหาของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- คลื่นถูกแม่น้ำชีเซาะพังทลาย - การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านไม่สะดวก	- ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - น้ำกัดเซาะในฤดูฝน
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ราคาผลผลิตตกต่ำ - ค่าครองชีพสูง	- ต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง



ตาราง 73 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ
	- ประชาชนมีความยากจนและเป็นหนี้สินทั้งในและนอกระบบ - ผลผลิตเสียหาย	- กระแสการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม - ค่านิยมการพึ่งพิงภายนอก-สภาพดินเสื่อม - วัตถุนิยมและบริโภคนิยม - ภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม)
3. ด้านสังคม	- ประชาชนอยู่ในภาวะท้อแท้ วาตะระแวงและซึมเศร้า	- ภัยน้ำท่วมทุกปี
4. ด้านสาธารณสุข	- สุขภาพไม่แข็งแรง / สุขภาพไม่ดี	- การบริโภคแบบพึ่งพิงภายนอก - การประกอบอาชีพ - ขาดการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องวิธี - น้ำท่วม
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	- ดัชนีทุนในการทำบุญ ประเพณีวัฒนธรรมสูงขึ้น	- ความเชื่อและค่านิยมแบบผิดๆ ชอบความสะดวกสบาย
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- น้ำท่วม	- ภัยธรรมชาติประกอบกับสภาพภูมิประเทศของชุมชนตั้งอยู่ริมแม่น้ำชี

4.8.3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

ตาราง 74 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ตั้งอยู่ริมแม่น้ำชี มีน้ำเพื่อการเกษตรตลอดปี	- น้ำท่วมในช่วงฤดูฝน	- ได้รับสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาไม่เพียงพอกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม	- เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม



ตาราง 74 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
2. ด้านเศรษฐกิจ	- ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง - มีอาชีพเสริมทำตลอดปี คือ การเลี้ยงปลาในกระชัง - คนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ ร่วมกันในการประกอบอาชีพ	- น้ำท่วมในฤดูฝนทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย	- ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง - ปัญหาน้ำท่วมไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ	- เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการพัฒนาเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
3. ด้านสังคม	- ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างที่ดี - ประชาชนมีความสมัครสามัคคี - เป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้	- ผู้นำชุมชนทำหน้าที่หลายอย่าง	- เป็นชุมชนขนาดเล็ก ประชาชนน้อย อาจส่งผลกระทบต่อ การถ่ายทอดระหว่างคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง	- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาและวิจัยของหน่วยงานต่างๆ
4. ด้านสาธารณสุข	- มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน - มีระบบสวัสดิการเกิดแก่เจ็บ ตาย - มีการปลูกพืชสมุนไพรและสวนสมุนไพรและสวนสมุนไพร	- ประชาชนมีพฤติกรรมบริโภคนิยมพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น	- เกิดโรคภัยส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่มากับภัยน้ำท่วม	- ชุมชนตั้งอยู่ใกล้สถานที่ให้บริการสาธารณสุขและสามารถเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ



ตาราง 74 (ต่อ)

ประเด็น	จุดเด่น	จุดด้อย	อุปสรรค	โอกาส
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน - ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ - มีการสืบสานประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่	- ชุมชนไม่มีศาสนสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต้องอาศัยชุมชนใกล้เคียง	- วัดตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน	- มีการส่งเสริมสนับสนุนระบบการศึกษาให้กับคนในชุมชนของหน่วยงานภาครัฐในทุกระดับทั้งในและนอกระบบ
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สภาพดินของชุมชนเหมาะกับการทำการเกษตร - มีการอนุรักษ์ดินใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ - มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรตลอดปี	- น้ำท่วมทำให้ทรัพยากรเสียหาย	- สภาพภูมิประเทศของชุมชนน้ำท่วมถึง	- มีความหลากหลายทางชีวภาพ

4.8.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 75 แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	- ปรับปรุงพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับภัยน้ำท่วมได้	- โครงการก่อสร้างเขื่อนและผนังกำแพงริมตลิ่งแม่น้ำชี - โครงการขยายคลองส่งน้ำ



ตาราง 75 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
		- โครงการขยายเขตไฟฟ้าแรงต่ำการเกษตร - โครงการซ่อมบำรุงถนนเพื่อการเกษตร - โครงการก่อสร้างร่องระบายน้ำภายในหมู่บ้านลงสู่แม่น้ำชี
2. ด้านเศรษฐกิจ	- เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และสร้างงานในชุมชน	- โครงการรวมซื้อรวมขาย - โครงการฝึกอบรมทำขนม - โครงการ ฝึกอบรมทำน้ำยาเอนกประสงค์ - โครงการส่งเสริมการออมทรัพย์ - โครงการฝึกอบรมการแปรรูปกลุ่มทอผ้า - โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน - โครงการส่งเสริมกลุ่มเพาะเพื่อลดรายจ่าย - โครงการส่งเสริมการเลี้ยงกบ - โครงการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน - โครงการสร้างบึงน้ำมัน - โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่ไข่ - โครงการส่งเสริมการจัดตั้งโรงสีชุมชน - โครงการส่งเสริมการผลิตอาหารปลาจากหอยเชอรี่



ตาราง 75 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
3. ด้านสังคม	- สร้างสังคมปลอดภัยและ น่าอยู่	- โครงการส่งเสริมการ ท่องเที่ยว - โครงการเบี้ยสงเคราะห์ คนชรา ผู้ป่วย เอดส์ คนพิการ และกองทุนฌาปนกิจ - โครงการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข - โครงการกีฬาพื้นบ้านวันขึ้น ปีใหม่ - โครงการรณรงค์เมาไม่ขับ
4. ด้านสาธารณสุข	- สร้างเสริมสุขภาพที่ดีขึ้น ปลอดโรค	- โครงการส่งเสริมการปลูกผัก สวนครัวไว้รับประทาน - โครงการส่งเสริมการปลูกพืช สมุนไพร (มะรุม) - โครงการส่งเสริมทำปุ๋ย ชีวภาพแทนการใช้สารเคมี - โครงการนวดสมุนไพรเพื่อ สุขภาพ
5. ด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	- กองทุนสวัสดิการ ทุนการศึกษานูตรหลาน - สืบสานประเพณีฮีตสิบสอง ครองสิบสี่	- โครงการทุนการศึกษาเรียนดี บุตรหลานในชุมชน - โครงการขยายศูนย์เรียนรู้ ชุมชน - โครงการสืบสานประเพณี บุญ 12 เดือน - โครงการเข้าวัดพัฒนาจิตใจ



ตาราง 75 (ต่อ)

ประเด็น	แนวทางการแก้ไขและพัฒนา	แผนกิจกรรม/โครงการ
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- พัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่	- โครงการส่งเสริมการผลิตไบโอดีเซล - โครงการปลูกพืชและไม้ยืนต้นคลุมหน้าดินป้องกันการกัดเซาะขอบตลิ่ง - โครงการคืนความสมบูรณ์ให้ธรรมชาติ - โครงการงดจับปลาในฤดูวางไข่

4.8.5 สรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน

ตาราง 76 แสดงสรุปโครงการกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน						
1.1 โครงการก่อสร้างเขื่อนและผนังกำแพงริมตลิ่งแม่น้ำชี	2555	100,000	อบต.เขว้าใหญ่			✓
1.2 โครงการขยายคลองส่งน้ำ	2555	100,000	อบต.เขว้าใหญ่			✓
1.3 โครงการขยายเขตไฟฟ้าแรงต่ำ	2555	100,000	อบต.เขว้าใหญ่			✓



|ตร

ตาราง 76 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
1.4 โครงการซ่อม บำรุงถนนเพื่อ การเกษตร	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์			√
1.5 โครงการ ก่อสร้างร่องระบาย น้ำภายในหมู่บ้านลง สู่แม่น้ำชี	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์			√
2. ด้านเศรษฐกิจ						
2.1 โครงการรวมซื้อ รวมขาย	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
2.2 โครงการ ฝึกอบรมทำขนม	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		
2.3 โครงการ ฝึกอบรมทำน้ำยา เอนกประสงค์	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
2.4 โครงการ ส่งเสริมการออม ทรัพย์	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
2.5 โครงการ ฝึกอบรมการแปรรูป กลุ่มทอผ้า	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
2.6 โครงการ ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ พื้นบ้าน	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		
2.7 โครงการ ส่งเสริมกลุ่มเพาะ เห็ด	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	



ตาราง 76 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
2.8 โครงการ ส่งเสริมการเลี้ยงกบ	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	✓		
2.9 โครงการ ส่งเสริมการจัดทำ บัญชีครัวเรือน	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่			
2.10 โครงการสร้าง บ่อน้ำมัน	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	✓		
2.11 โครงการ ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ ไข่	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	✓		
2.12 โครงการ ส่งเสริมการจัดตั้ง โรงสีชุมชน	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		✓	
2.13 โครงการ ส่งเสริมการผลิต อาหารปลาจากหอย เชอรี่	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		✓	
3. ด้านสังคม						
3.1 โครงการ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยว	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		✓	
3.2 โครงการเบี้ย สงเคราะห์คนชรา ผู้ป่วย เอชไอวี คน พิการและกองทุน ฌาปนกิจ	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	✓		



ตาราง 76 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
3.3 โครงการ รณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		
3.4 โครงการกีฬา พื้นบ้านวันขึ้นปีใหม่	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		
3.5 โครงการรณรงค์ เมาไม่ขับ	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
4. ด้านสาธารณสุข						
4.1 โครงการ ส่งเสริมการปลูกผัก สวนครัวไว้ รับประทาน	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		
4.2 โครงการ ส่งเสริมการปลูกพืช สมุนไพร (มะรุม)	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
4.3 โครงการ ส่งเสริมทำนุ ชีวภาพแทนการใช้ สารเคมี	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
4.4 โครงการนวด สมุนไพรเพื่อสุขภาพ	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์		√	
5. ด้านการศึกษา						
ศาสนาและ วัฒนธรรม						
5.1 โครงการ ทุนการศึกษาเรียนดี บุตรหลานในชุมชน	2555	100,000	อบต.เขวาสินรินทร์	√		



ตาราง 76 (ต่อ)

แนวทาง/ กิจกรรม โครงการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	โครงการประเภท		
				ทำเอง	ทำร่วม	ทำให้
5.2 โครงการขยาย ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		√	
5.3 โครงการสืบ สานประเพณีบุญ 12 เดือน	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	√		
5.4 โครงการเข้าวัด พัฒนาจิตใจ	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		√	
6. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6.1 โครงการ ส่งเสริมการผลิต ไบโอดีเซล	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	√		
6.2 โครงการปลูกพืช และไม้ยืนต้นคลุม หน้าดินป้องกันการ กัดเซาะขอบตลิ่ง	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		√	
6.3 โครงการคืน ความสมบูรณ์ให้ ธรรมชาติ	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่		√	
6.4 โครงการงดจับ ปลาในฤดูวางไข่	2555	100,000	อบต.เขวาสีใหญ่	√		

จากมติเวทีประชาคมหมู่บ้านในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนระยะแรกชุมชนมีความสนใจที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการนำร่อง 2 กิจกรรม คือ โครงการผลิตอาหารปลาจากหอยเชอรี่ และการเพาะเห็ดเพื่อลดรายจ่าย



ซึ่งในการดำเนินงานในระยะแรกแต่ละพื้นที่มีกิจกรรมนำร่องการดำเนินงานภาพได้แผนแม่บทชุมชน ดังนี้

ตาราง 77 แสดงแผนการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวนำร่อง

ตำบล	แผนงาน / โครงการ	กลุ่มเป้าหมาย (ครอบครัว)	ผลลัพธ์
ตำบลเลิงแฝก	โครงการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้	20	ลดรายจ่ายด้านอาหาร
	โครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	20	ลดรายจ่ายต้นทุนการผลิต
ตำบลหนองโพธิ์	โครงการส่งเสริมอาชีพครอบครัวต้นแบบบ้านหนองบึง	20	ลดรายจ่ายด้านอาหาร
	โครงการหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านบึงสามัคคี	20	ลดรายจ่ายด้านอาหาร
ตำบลพระธาตุ	โครงการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน	30	ลดต้นทุนการผลิต
	โครงการเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้า	10	ลดรายจ่ายด้านอาหาร
	โครงการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน	10	ลดปัญหาด้านสุขภาพและลดต้นทุนการผลิต
ตำบลนาข่า	โครงการผลิตพันธุ์ข้าวในระดับตำบล	29	ลดรายจ่ายต้นทุนการผลิต



ตาราง 77 (ต่อ)

ตำบล	แผนงาน / โครงการ	กลุ่มเป้าหมาย (ครอบครัว)	ผลลัพธ์
ตำบลเขาใหญ่	โครงการผลิตพันธุ์ ข้าวในระดับตำบล	27	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
	โครงการเพาะเห็ดเพื่อ ลดรายจ่าย	27	ลดรายจ่ายต้นทุน การผลิต
ตำบลเหล่าดอกไม้	โครงการเศรษฐกิจ พอเพียงตำบลเหล่า ดอกไม้	40	ลดรายจ่ายด้าน อาหารและต้นทุน การผลิต

จากตารางที่ 77 แสดงให้เห็นถึงแผนการแก้ไขปัญหาคาความยากจนนำร่องของแต่ละตำบล ซึ่งกิจกรรมการดำเนินงานก็จะแตกต่างกันออกไปสอดคล้องกับบริบทและสภาพปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน และข้อมูลสุขภาวะชุมชนของแต่ละพื้นที่

5. เจริญภาติบูรณาการแผนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) วัดดูประสงคเพื่อเชื่อมประสานความร่วมมือในการขับเคลื่อนแผนการแก้ไขปัญหาคาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานพื้นที่ เพื่อให้มีการขับเคลื่อนแผนงานไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมีการบูรณาการแผนงาน บุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรอื่นๆ คณะทำงานจึงได้จัดเวทีเจริญภาติบูรณาการแผนการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและแผนสุขภาวะชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) ในรูปแบบทั้งที่เป็นทางการโดยตรงและรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยอ้อมจำนวน 3 ครั้งดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2554 ณ ห้องประชุม 5407 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อทำความเข้าใจและกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกัน โดยใช้วิธีการประชุมเพื่อหารือแนวทางการบรรจุแผนงานโครงการเข้าร่วมแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน มีคณะทำงานระดับจังหวัดและผู้บริหารท้องถิ่นเข้าร่วมประชุม จำนวน 25 คน ที่ประชุมรับทราบแนวทางการดำเนินงานร่วมกันทุกตำบลและได้หารือในการวางแผนดำเนินงานกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ตำบล จากการสอบถามผู้บริหารแต่ละตำบลเป้าหมายพบว่าทุกตำบลได้นำแผนงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ



ไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2555 – 2557) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอกันทรวิชัย เนื่องจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลเขวาสินรินทร์ได้จัดทำแผนพัฒนาเสร็จก่อนหน้านี้แล้ว ประกอบกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณจำกัด ส่วนตำบลอื่นได้ตั้งเป็นบัญชีรายจ่ายในปีงบประมาณ 2555 ทุกตำบล

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 ณ โรงแรมดักสิตามหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานการสร้างและพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขร่วมกับเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ จังหวัดและข้ามจังหวัด มีวิธีการและขั้นตอนดำเนินงาน คือ นำเสนอผลและแผนการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ มหกรรมนำเสนอผลงานทางวิชาการ การแสดงนิทรรศการ และเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ผลการดำเนินงานมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม (นายยิ่งยศ ธนะจันทร์) ให้เกียรติเป็นประธานกล่าวเปิดงาน และบรรยายพิเศษเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้จริงมีคณะทำงานระดับจังหวัด ระดับชุมชน ตำบล และผู้แทนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เข้าร่วมประชุมจำนวน 120 คน ผลการดำเนินเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงรูปแบบการนำแผนที่สุขภาวะไปใช้ในการวางแผนพัฒนาและผลักดันสู่นโยบายของท้องถิ่นในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด และเกิดชุดความรู้ในลักษณะรวมบทความวิจัยชุมชนเผยแพร่ให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมวิชาการมหกรรมชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข ในส่วนการแก้ไขปัญหาความยากจนทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทราบถึงแนวทางและนโยบายของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เกี่ยวกับการใช้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้หนี้แก้จน เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคม และสุขภาวะ 3 จังหวัด คือ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5 จังหวัดขอนแก่น เข้าร่วมด้วยเพื่อให้ความรู้เรื่องแนวทางการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในลักษณะวิสาหกิจชุมชน

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2554 ณ ห้องประชุม 5309 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุป ติดตามผลการดำเนินงานและวางแผนขับเคลื่อนไปสู่นโยบายระดับจังหวัด วิธีการและขั้นตอนดำเนินงานนำเสนอผลแผนการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่และแลกเปลี่ยนเทคนิควิธีการในการผลักดันแผนแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะสู่ท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน มีคณะทำงานระดับจังหวัดผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ จังหวัดและส่วนกลาง ผู้บริหารท้องถิ่น เข้าร่วมประชุมจำนวน 21 คน ผลการดำเนินได้รับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการทั้งในระดับภาพรวมและระดับพื้นที่



มีการกำหนดบทบาทหน้าที่คณะทำงานร่วมกัน โดยกำหนดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่าง คณะทำงาน โครงการระดับจังหวัดร่วมกับคณะทำงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สำนักงานสาขาพื้นที่ดำเนินงานอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และมีข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การพัฒนา เช่น กระบวนการขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูลรายรับรายจ่าย การกำหนดแผนปฏิบัติงาน ร่วมกันและมีการบูรณาการแผนร่วมกันระหว่างการทำงาน โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไข ปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม และการดำเนินงานของธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสำนักงานสาขาแต่ละอำเภอ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปใน ทิศทางเดียวกันและหนุนเสริมกระบวนการดำเนินงานของโครงการ

นอกจากนี้คณะทำงาน โครงการได้แสวงหาแนวทางการผลักดันแผนการดำเนินงานเข้าสู่ นโยบายระดับจังหวัดโดยร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัด มหาสารคาม และสำนักพัฒนาการชุมชนจังหวัดมหาสารคาม ได้มีการประชุมปรึกษาหารือ ในการนำ โครงการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาชุมชนและสุขภาวะชุมชนจังหวัด มหาสารคามเข้าเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์จัดปัญหาความยากจนจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2554 ณ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้มี คำสั่งจังหวัดมหาสารคาม ที่ 2229 / 2554 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาค ความยากจน จังหวัดมหาสารคาม โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมหาสารคาม และหน่วยวิจัยความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม เป็นฝ่ายกองเลขานุการ โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามเป็นประธาน ซึ่งจะ เป็นเวทีประชาคมพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดมหาสารคาม ที่มี โครงสร้างการบริหารจัดการและแนวทางการบูรณาการทั้งในส่วนของงบประมาณ และทรัพยากร อื่นๆ ในระดับจังหวัด ซึ่งจากผลการดำเนินงานในระยะแรกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่ เป้าหมายได้สนับสนุนงบประมาณตามแผนแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ดังนี้



ตาราง 78 แสดงผลการบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสภาวะ

ตำบล	ยุทธศาสตร์	ชื่อโครงการ	ปีงบประมาณ	งบประมาณ (บาท)	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ตำบลเลิงแฝก	สวัสดิการสังคม	ค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินโครงการ พัฒนาความ ร่วมมือและ แก้ไขปัญหา ความยากจน พัฒนาสังคมฯ	2555	50,000	อบต. โดยร่วมกับภาคี เครือข่าย มมส.และ ร.ก.ส.
ตำบลหนอง โพธิ์	ด้านเศรษฐกิจ	แก้ไขปัญหา ความยากจน พัฒนาสังคมและ สภาวะชุมชน	2555	50,000	อบต.ร่วมกับหน่วยงาน อื่น มมส.และร.ก.ส.
ตำบลพระ ธาตุ	ด้านเศรษฐกิจ	แก้ไขปัญหา ความยากจน พัฒนาสังคมและ สภาวะชุมชน	2555	50,000	อบต.ร่วมกับหน่วยงาน อื่น มมส.และร.ก.ส.
ตำบลนาข่า	ด้านเศรษฐกิจ	แก้ไขปัญหา ความยากจน พัฒนาสังคมและ สภาวะชุมชน	2555	100,000	อบต.ร่วมกับหน่วยงาน อื่น มมส.และร.ก.ส.
ตำบลเหล่า คอกไม้	ด้านเศรษฐกิจ	แก้ไขปัญหา ความยากจน พัฒนาสังคมและ สภาวะชุมชน	2555	100,000	อบต.ร่วมกับหน่วยงาน อื่น มมส.และร.ก.ส.
ตำบลเขวา ใหญ่	ด้านเศรษฐกิจ	ยังไม่ได้บรรจุ	-	-	-



6. ผลการปฏิบัติการตามแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน เพื่อการบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด/เกณฑ์ ประเมิน การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้มีการนำแผนแก้ไขปัญหาคความยาก พัฒนาสังคมและสุขภาวะไปสู่การปฏิบัติ

วิธีและขั้นตอนการดำเนินงาน กระตุ้นส่งเสริมให้พื้นที่เป้าหมายจัดทำแผนแก้ไขปัญหาคความยาก พัฒนาสังคมและสุขภาวะให้แต่ละชุมชนประชาคมแผนนำร่องชุมชนละ 1 กิจกรรม คณะทำงาน กลั่นกรองพิจารณาแผนงานโครงการ ทำข้อตกลงความร่วมมือการดำเนินงานระหว่างคณะทำงาน ระดับจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสำนักงานสาขาประจำพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนเป้าหมาย สนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานคณะทำงานได้กระตุ้นส่งเสริมให้พื้นที่เป้าหมายจัดทำแผนแก้ไขปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะนำร่องชุมชนละ 1 กิจกรรม ดังแสดงในตาราง 80

ตาราง 79 แผนแก้ไขปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะนำร่องชุมชนละ 1 กิจกรรม

พื้นที่	แผนงาน / โครงการ	กลุ่มเป้าหมาย (ครอบครัว)	ผลลัพธ์
บ้านบัวแก้วหมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก	ปลูกผักสวนครัวรั้ว กินได้	20	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
บ้านบัวแก้วหมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก	โครงการผลิตปุ๋ย อินทรีย์ชีวภาพ	20	ลดรายจ่ายต้นทุน การผลิต
บ้านหนองบึงหมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์	โครงการส่งเสริม อาชีพครอบครัว ต้นแบบบ้านหนองบึง	20	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
บ้านบึงสามัคคีหมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์	โครงการหมู่บ้าน ต้นแบบเศรษฐกิจ พอเพียงบ้านบึง สามัคคี	20	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
บ้านดงน้อยหมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ	โครงการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ใน ครัวเรือน	30	ลดต้นทุนการผลิต



ตาราง 79 (ต่อ)

พื้นที่	แผนงาน / โครงการ	กลุ่มเป้าหมาย (ครอบครัว)	ผลลัพธ์
บ้านดงน้อยหมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุ	โครงการเพาะเลี้ยง เห็ดนางฟ้า	10	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
บ้านโด้นหมู่ที่ 8 ตำบลพระธาตุ	โครงการเศรษฐกิจ พอเพียงในชุมชน	10	ลดต้นทุนการผลิต
บ้านวังจาน หมู่ที่ 4 ,13,16 ตำบลนาข่า	โครงการผลิตพันธุ์ ข้าวในระดับตำบล	29	ลดรายจ่ายต้นทุน การผลิต
บ้านหินปูน หมู่ที่ 17 ตำบลเขว้าใหญ่	โครงการเพาะเห็ดเพื่อ ลดรายจ่าย	27	ลดรายจ่ายด้าน อาหาร
	โครงการผลิตอาหาร ปลา	27	ลดรายจ่ายต้นทุน การผลิต
ตำบลเหล่าดอกไม้	โครงการเศรษฐกิจ พอเพียงตำบลเหล่า ดอกไม้	40	ลดรายจ่ายด้าน อาหารและต้นทุน การผลิต

การจัดประชุมเพื่อทำเวทีประชาคมในการถกแถลงพิจารณาแผนงานโครงการนำร่องของแต่ละชุมชน คณะทำงานได้อนุมัติตามที่ชุมชนชุมชนเสนอแผนทุกโครงการจำนวนงบประมาณสนับสนุนชุมชนละ 20,000 บาท รวมงบประมาณทั้งสิ้น 240,000 บาท และในส่วนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบจำนวน งบประมาณ 450,000 บาท จึงได้จัดให้มีเวทีประชาคมทำข้อตกลงความร่วมมือการดำเนินงานระหว่างคณะทำงานระดับจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสำนักงานสาขาประจำพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนเป้าหมาย เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2555 ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านดงน้อย หมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม โดยมีผู้แทนจากภาคที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมตำบลละ 3 คน ปรากฏว่าทำให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีพันธะสัญญาข้อตกลงการดำเนินงานร่วมกัน นอกจากนี้จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานแผนงานโครงการนำร่อง พบว่า แต่ละพื้นที่ชุมชนเป้าหมายตำบลต่างๆ มีการขับเคลื่อนแผนงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ ดังนี้



ตำบลเลิงแฝก อำเภอกุฉินารายณ์ พบว่าแต่ละครอบครัวมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่าย
ฟุ่มเฟือยของตนเองได้ เช่น มีแปลงผัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” มีการจัดทำแปลง
เกษตรปลูกพันธุ์อ้อย จำนวน 7 ครอบครั้ว จัดกิจกรรมธนาคารแรงงานระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม
มีกิจกรรมการสัจจะออมทรัพย์ในชุมชน ครอบครัวต้นแบบเข้ามาเป็นสมาชิกทุกครอบครัว และ
กิจกรรมรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน

ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก พบว่าแต่ละครอบครัวมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่าย
ฟุ่มเฟือยของตนเองได้ เช่น มีแปลงผัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” จัดทำแปลงเกษตร
เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 4 ครอบครั้ว มีกิจกรรมการเรียนรู้นอกชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง
มีกิจกรรมการสัจจะออมทรัพย์ในชุมชน ครอบครัวต้นแบบเป็นสมาชิกทุกครอบครัว กิจกรรมฟื้นฟู
ป่าในวัด เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน

ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู พบว่าแต่ละครอบครัวมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่าย
ฟุ่มเฟือยของตนเองได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 62 ครอบครั้ว มีกิจกรรมสำคัญดังนี้
จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้าน จำนวน 3 แห่ง เกิดเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ขยาย
สู่ตำบลข้างเคียงมีจำนวน 9 กลุ่ม กิจกรรมฟื้นฟูการณรงศ์์โลกบดอบซาง เพื่อลดต้นทุนการผลิต และ
สร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนในตำบล เกิดกิจกรรมรวมซื้อรวมขายในชุมชน เกิด
กิจกรรมอบรมความรู้เรื่องโรคติดต่อโรคไม่ติดต่อโดยการประสานร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริม
สุขภาพตำบล และโรงพยาบาลอำเภอนาคู กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขรวมกลุ่มกันตรวจคัดกรอง
เบาหวานตามแผนที่สุขภาพะทุก 3 เดือน

ตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ พบว่าแต่ละครอบครัวมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายเพิ่ม
รายได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 12 ครอบครั้ว เกิดศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้าน จำนวน 1
แห่ง มีเครือข่ายปลูกยางพารา เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ขยายสู่ตำบลข้างเคียงมีจำนวน 10 ครอบครั้ว
เกิดเกษตรกรแนวใหม่ คือ 2 ไร่ไม่ยากไม่จน (นายหนา สุดพันธ์) มีกิจกรรมฟื้นฟูการลงแขกเกี่ยว
ข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิต และสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน

ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย พบว่า แต่ละครอบครัวมีแผนปฏิบัติการ การลดรายจ่าย
เพิ่มรายได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์
บัญชีครัวเรือนนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การลดต้นทุนเลี้ยงปลา
ในกระชัง ด้วยการทำอาหารปลาจากหอยเชอรี่ การรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนการจัดตั้ง
กองทุนพันธุ์ข้าวเพื่อแก้ปัญหาหนี้ท่วม การเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้จากศักยภาพของชุมชน เช่น
การเพาะเห็ดเพื่อลดรายจ่าย

ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม พบว่าแต่ละครอบครัวมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่าย
เพิ่มรายได้ เกิดแปลงศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 25 แห่ง มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์บัญชี



ครัวเรือนนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน เกิดความตระหนักต่อตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจน จากผลการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนร่วมกัน พบว่า สัดส่วนของรายจ่ายหลักคือการลงทุนในการประกอบอาชีพ และรายจ่ายประจำวันเช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร ค่าอาหาร ชาวบ้านเห็นว่าควรจะทำให้ความสำคัญกับการลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่นลดต้นทุนในการทำนา เลี้ยงหมู เย็บถุง (ชาวบ้านนำกระสอบ มาตัด และเย็บเป็นกระเป๋าสะพายสำหรับใส่สิ่งของ) ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร และการซื้อหาอาหารนั้นนั้นคงลดได้ยาก ชาวบ้านจึงเห็นว่า การลดค่าใช้จ่าย ควรจะใช้แนวทางเกษตรปลอดสารเคมี การเกษตรแบบผสมผสาน และนี่เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน และเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปสะท้อนผล (ต.ค.- ธ.ค. 54)

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามประเมินผลสำเร็จในการดำเนินงาน แผนงาน มีแผนงานหลักที่สำคัญคือ พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ ติดตามประเมินผล โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จ 2 กิจกรรม ได้แก่ การฝึกอบรมและศึกษาดูงาน การศึกษาประเมินผลก่อนและหลังดำเนินงาน โครงการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะชุมชน

1. ผลการฝึกอบรม/ศึกษาดูงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสุขภาวะชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนเป้าหมายได้พัฒนาศักยภาพตนเองอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน ภายใต้กิจกรรมการฝึกอบรมและศึกษาดูงานในแต่ละพื้นที่ได้ดำเนินการทุกพื้นที่โดยแต่ละชุมชนจะเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทและกิจกรรมตามแผนแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ดังนี้

ตำบลเลิงแฝก อำเภอภูกระดึง ฝึกอบรมและศึกษาดูงานเรื่องการแก้หนี้แก้จนบนวิถีพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อแสง มโนลย์ ตำบลคงคั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 15 มิถุนายน 2554 ผลการดำเนินงาน มีผู้เข้าร่วม จำนวน 15 ครอบครัว และผู้บริหารและพนักงานส่วนตำบล จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. 1 คน จากการประเมินด้วยการสอบถาม ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจถึงการบันทึกบัญชีครัวเรือน รู้วิธีการวางแผนชีวิตตนเอง และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น นำไปสู่การเกิดแผนร่วมกันวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ปลูกพืชผักสวนครัว 20 ครอบครัว ทำเกษตรปลอดสารพิษโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก ฝึกอบรมและศึกษาดูงานเรื่องการแก้หนี้แก้จนบนวิถีพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อแสง มโนลย์ ตำบลคงคั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 15 มิถุนายน 2554 ผลการดำเนินงาน มีผู้เข้าร่วม จำนวน 23 ครอบครัว และ



ผู้บริหาร และพนักงานส่วนตำบล จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ ช.ก.ส. 1 คน จากการประเมินด้วยการสอบถามผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจถึงการบันทึกบัญชีครัวเรือน รู้วิธีการวางแผนชีวิตตนเอง และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น นำไปสู่การเกิดแผนชุมชนร่วมกัน วางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง เกิดการรวมกลุ่มการเพาะเห็ด การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงปลา นอกจากนี้ตำบลหนองโพธิ์ยังได้ไปศึกษาดูงานการผลิตอาหารปลา และขยายพันธุ์ปลา ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพออันที่ ประทุมภา ตำบลตลาดไทร อำเภอยะรัง จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างวันที่ 21 - 22 มกราคม 2555 ผลจากการดำเนินงานมีครอบครัวต้นแบบเข้าร่วมกิจกรรม 12 คน การประเมินโดยการสอบถามผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น เกิดแรงจูงใจและแนวคิดในการทำการทำการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน ฝึกอบรมและศึกษาดูงานเรื่องการแก้ไขหนี้แก้จนบนวิถีพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอแสวง มโนลย์ ตำบลดงคลังน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่างวันที่ 22-23 กันยายน 2554 ครอบครัวต้นแบบ จำนวน 39 ครอบครัว และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน จากการประเมินพบว่าผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจถึงการบันทึกบัญชีครัวเรือน รู้วิธีการวางแผนชีวิตตนเอง และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มากขึ้น นำไปสู่การร่วมกันวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง แผนแม่บทชุมชนรวมชี้อรวมชาย 30 ครอบครัว ปลูกผักสวนครัว 40 ครอบครัว เกษตรผสมผสาน 10 ครอบครัว

ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม ฝึกอบรมและศึกษาดูงานเรื่องการแก้ไขหนี้แก้จนบนวิถีพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอแสวง มโนลย์ ตำบลดงคลังน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 7 มิถุนายน 2554 ครอบครัวต้นแบบ จำนวน 32 ครอบครัว และผู้บริหาร อบท. จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ ช.ก.ส. 1 คน จากผลการประเมินพบว่าผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจถึงการบันทึกบัญชีครัวเรือน รู้วิธีการวางแผนชีวิตตนเอง การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรในท้องถิ่น และการทำเกษตรตามหลักทฤษฎีใหม่มากขึ้น มีการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง รวมกลุ่มขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชน ภายใต้กิจกรรมผลิตพันธุ์ข้าว 3 ครอบครัว ปลูกพืชสมุนไพร และการทำเกษตรผสมผสาน

ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย ฝึกอบรมการทำอาหารปลา และศึกษาดูงาน ณ สมาพันธ์ผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกราม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ และศูนย์การเรียนรู้บ้านดอนมัน ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 8 กันยายน 2554 การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากตรงตามความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการจะพัฒนาความสามารถในการผลิตอาหารปลาเองโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งสามารถช่วยลดรายจ่ายและแก้ไขปัญหาหอยเชอรี่ในนาข้าวได้พร้อมๆ กัน การเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นว่าการไปศึกษาดูงานครั้งนี้ที่เป็นผล



แห่งความสำเร็จคือชาวบ้าน สนใจที่จะฝึกอบรมการผลิตอาหารปลาโดยเร็ว อยากทดลองทำทันทีทันใด และพร้อมที่จะใช้งบประมาณจากชุมชนในการริเริ่มดำเนินการ (หากไม่สูงมากนัก)

ซึ่งคณะทำงานก็ได้ประสานงาน อาจารย์ดร.บัณฑิต ยวงสร้อย จากภาควิชาประมง มหาวิทยาลัยขอนแก่น มาทำการฝึกอบรมการผลิตอาหารปลาเบื้องต้นในระดับฟาร์มเกษตรกร เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2554 จากการติดตามผลหลังจากดำเนินกิจกรรม พบว่า ชุมชนเป้าหมายเกิดความตระหนักที่จะแสวงหาช่องทางในการพึ่งตนเองและลดรายจ่าย แต่ผลการดำเนินกิจกรรมยังไม่บรรลุตามเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากชุมชนประสบปัญหาอุทกภัยน้ำท่วมเป็นเวลา 1 เดือน

ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม ฝึกอบรมการทำอาหารหมู และศึกษาดูงานการทำเกษตรผสมผสาน ณ ตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ และตำบลตลาดม่วง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 14 กันยายน 2554 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 40 คน การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ นับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากตรงตามความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการจะพัฒนารูปแบบการผลิตและทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งจะสามารถช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครอบครัวพร้อม ๆ กัน ปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าการไปศึกษาดูงานครั้งนี้ประสบความสำเร็จคือชาวบ้าน สนใจที่จะฝึกอบรมการทำอาหารหมู การทำน้ำยาเอนกประสงค์ใช้เองในครอบครัว และพร้อมที่จะใช้งบประมาณจากชุมชนในการริเริ่มดำเนินการ ซึ่งทางชุมชนได้ปรึกษากับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาอำเภอเชียงยืน จึงได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อจัดการอบรมหลักสูตรดังกล่าว เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2554 ณ วัดบ้านหนองคู ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการอบรมส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาการอบรม และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับที่ดีมาก แต่จากการติดตามประเมินผลในภายหลังชุมชนได้หันมาทำเกษตรผสมผสานเป็นหลักเนื่องหาราคาคั่ว

2. การศึกษาประเมินผลก่อนและหลังดำเนินงานเป็นการศึกษาตามตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเมินก่อนและหลังการดำเนินงานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานเครื่องมือประเมินคือแบบประเมิน ของโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคาความยากจน พัฒนาสังคมและสขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) ชุดแบบ ปยสส (2) ใช้ประเมินสภาพหลังการพัฒนา โดยใช้แบบการประเมินฉบับเดียวกับแบบประเมินก่อนการดำเนินโครงการ ได้พัฒนาขึ้นใช้ในการประเมินโครงการนี้ มีตัวชี้วัดย่อย จำนวน 73 ตัวชี้วัด ผู้ถูกประเมินประกอบด้วย หัวหน้าครัวเรือน หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ หมู่บ้านละ 15 - 18 ครัวเรือน ตามคำสั่งจังหวัดมหาสารคาม ที่ 918/2554 ในพื้นที่ดำเนินงาน 6 อำเภอ 12 หมู่บ้าน ก่อนการดำเนินงาน ได้ประเมินผลแล้ว จำนวน 202 ราย ส่วนหลังการดำเนินโครงการ ประเมินผลจากกลุ่มกลุ่มเป้าหมายเดิม จำนวน 175 ราย ซึ่งเป็นครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ และได้รับการคัดเลือก



ระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ระยะเวลาประเมินประเมินก่อนการ
ดำเนินการพัฒนา เดือน มีนาคม 2554 ประเมินหลังการดำเนินการพัฒนา เดือน กุมภาพันธ์ 2555

ระดับประเมินการพัฒนา

- 0 = ไม่ได้ทำ
1 = ทำได้น้อยมาก
2 = ทำได้น้อย
3 = ทำได้ปานกลาง
4 = ทำได้ดีมาก
5 = ทำได้ดีเยี่ยม

เกณฑ์การประเมิน

ค่าเฉลี่ย 0	หมายถึง	ไม่ได้ทำ	ได้ ○
ค่าเฉลี่ย 1 - 1.50	หมายถึง	ระดับทำได้น้อยมาก	ได้ ★
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายถึง	ระดับทำได้น้อย	ได้ ★★
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึง	ระดับทำได้ปานกลาง	ได้ ★★★
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึง	ระดับทำได้ดีมาก	ได้ ★★★★
ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึง	ระดับทำได้ดีเยี่ยม	ได้ ★★★★★

มาตรการที่ 1 การพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน

ภาพรวมจากการประเมินตามตัวชี้วัดการพัฒนาในมาตรการที่ 1 ประกอบด้วยมิติการพัฒนา
เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน ด้านการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ของคนในครัวเรือน
และด้านการขยายโอกาสเพื่อเพิ่มรายได้และเพิ่มผลผลิตของคนในครัวเรือน สรุปผลการประเมิน
เปรียบเทียบระดับการพัฒนาระหว่างการดำเนินงาน ก่อน-หลัง ปรากฏผล ดังตาราง 81



ตาราง 80 แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนาเพื่อการ
แก้ปัญหาคความยากจนของครัวเรือน

อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	มิติ 1		มิติ 2		มิติ 3		ภาพรวม	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน ★	หลัง ☆
กุฉี (31/29)	2.69	3.70	2.80	3.69	2.59	3.73	2.69 ★★ ★	3.71 ☆☆☆☆
นาเชือก (39/30)	2.36	3.59	2.67	3.64	2.74	3.86	2.59 ★★ ★	3.70 ☆☆☆☆
ชื่นชม (15/12)	2.06	3.08	2.82	3.21	2.90	3.50	2.59 ★★ ★	3.26 ☆☆☆
กันทรวิชัย (21/22)	3.40	3.74	3.29	4.04	3.53	4.10	3.41 ★★ ★	3.96 ☆☆☆ ☆
วาปีปทุม (45/40)	3.17	3.27	3.04	3.50	3.22	3.59	3.14 ★★ ★	3.45 ☆☆☆
นาโดน (51/42)	2.47	3.08	2.21	3.00	2.48	3.38	2.39 ★★	3.15 ☆☆☆
เฉลี่ยทั้งหมด (202/175)	2.71	3.40	2.73	3.49	2.85	3.67	2.76 ★★ ★	3.52 ☆☆☆☆

การวิเคราะห์ระดับผลการพัฒนาจากตาราง ก่อนการดำเนินงานการพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาคความยากจนของครัวเรือนมิติที่ 1-3 ก่อนดำเนินโครงการพื้นที่ดำเนินการทุกอำเภอในภาพรวมส่วนใหญ่ได้ 3 ดาว ระดับปานกลาง ยกเว้นอำเภอนาดูน เมื่อมีการดำเนินโครงการ ผลปรากฏว่า พื้นที่ดำเนินการเมื่อพิจารณาในภาพรวมได้ 4 ดาว มีระดับดีมาก คือ อำเภอกุฉี นาเชือก และกันทรวิชัย ส่วนอำเภอที่ได้ 3 ดาว ระดับปานกลาง ประกอบด้วย อำเภอชื่นชม วาปีปทุม และอำเภอนาดูน และ มีค่าเฉลี่ยระดับของการพัฒนา สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนา ก่อนการดำเนินงานทุกอำเภอ

มาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม

สรุปภาพรวม ผลการประเมินเปรียบเทียบ ตามกรอบการประเมินมาตรการที่ 2 คือ การพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็นมิติ 3 มิติ ได้แก่ มิติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของคนในครัวเรือน มิติศาสนาวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในครัวเรือน และมิติการเรียนรู้ของคนในครัวเรือน ผลการประเมินปรากฏดังนี้เปรียบเทียบระหว่างระดับการพัฒนาในการดำเนินงาน ก่อน-หลัง ปรากฏผล ดังตาราง 82



ตาราง 81 แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม

อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	มิติ 1		มิติ 2		มิติ 3		ภาพรวม	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน ★	หลัง ☆
กุฉีกรัง (31/29)	2.91	3.58	3.49	3.96	2.64	3.44	3.01 ★ ★ ★	3.66 ☆ ☆ ☆ ☆
นาเชือก (39/30)	2.88	3.56	3.85	4.37	2.52	3.51	3.08 ★ ★ ★	3.81 ☆ ☆ ☆ ☆
ชื่นชม (15/12)	2.12	3.67	3.31	3.87	1.80	3.21	2.41 ★ ★ ★	3.58 ☆ ☆ ☆ ☆
กันทรวิชัย (21/22)	3.26	4.02	3.97	4.27	2.75	3.71	3.33 ★ ★ ★	4.00 ☆ ☆ ☆ ☆
วาปีปทุม (45/40)	3.34	3.41	3.98	3.70	3.08	3.38	3.47 ★ ★ ★	3.50 ☆ ☆ ☆
นาโดน (51/42)	2.64	3.34	3.53	4.10	2.48	3.11	2.88 ★ ★ ★	3.52 ☆ ☆ ☆ ☆
เฉลี่ยทั้งหมด (202/175)	2.91	3.54	3.71	4.03	2.62	3.38	3.08 ★ ★ ★	3.65 ☆ ☆ ☆ ☆

ผลการประเมิน จากตารางก่อนการดำเนินงาน มิติที่ 1-3 พื้นที่ดำเนินการทุกอำเภอในภาพรวมได้ 3 ดาว เมื่อมีการประเมินหลังการดำเนินการ พื้นที่ดำเนินการในภาพรวมได้ 4 ดาว มีเพียงพื้นที่อำเภอวาปีปทุมยังคงได้ 3 ดาว แต่มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมของมาตรการการพัฒนา เพิ่มขึ้นจากเดิมก่อนมีการพัฒนา

มาตรการที่ 3 การพัฒนาด้านสุขภาวะของคนในครัวเรือน

สรุปภาพรวม ผลการศึกษาเปรียบเทียบ ก่อน-หลัง โดยการประเมินโดยตามกรอบการศึกษา ในมาตรการที่ 3 คือ ด้านสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลของคนในครัวเรือน ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน ผลการประเมินปรากฏ ดังตาราง 83

ตาราง 82 แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานด้านการพัฒนาสุขภาวะของคนในครอบครัว

อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	มิติ 1		มิติ 2		ภาพรวม	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน ★	หลัง ☆
กุฉีกรัง (31/29)	2.96	3.78	3.14	3.81	3.05 ★ ★ ★	3.80 ☆ ☆ ☆ ☆
นาเชือก (39/30)	3.04	3.87	3.41	4.02	3.23 ★ ★ ★	3.95 ☆ ☆ ☆ ☆



ตาราง 82 (ต่อ)

อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	มิติ 1		มิติ 2		ภาพรวม	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน ★	หลัง ☆
ชื่นชม (15/12)	2.44	3.39	2.86	3.67	2.65 ★ ★ ★	3.53 ☆ ☆ ☆ ☆
กันทรวิชัย (21/22)	3.52	3.85	3.65	4.24	3.59 ★ ★ ★	4.05 ☆ ☆ ☆ ☆
วาปีปทุม (45/40)	3.26	3.62	3.56	3.64	3.41 ★ ★ ★	3.63 ☆ ☆ ☆ ☆
นาइन (51/42)	2.98	3.62	3.14	3.67	3.06 ★ ★ ★	3.65 ☆ ☆ ☆ ☆
เฉลี่ยทั้งหมด (202/175)	3.06	3.70	3.32	3.81	3.19 ★ ★ ★	3.76 ☆ ☆ ☆ ☆

ผลการประเมินจากตาราง ก่อนการดำเนินงาน มิติที่ 1-2 พื้นที่ดำเนินการทุกอำเภอในภาพรวม ได้ 3 ดาว ระดับปานกลาง เมื่อมีการประเมินหลังการดำเนินการ พื้นที่ดำเนินการในภาพรวมทุกอำเภอได้ 4 ดาว ระดับดีมาก และมีความเฉลี่ยทุกมิติในภาพรวมของมาตรการการพัฒนา หลังการพัฒนาเพิ่มขึ้นจากเดิม ก่อนการดำเนินงานพัฒนาด้านสุขภาวะของคนในครัวเรือน

ภาพรวมผลการดำเนินงานโครงการ ก่อน-หลัง ทั้ง 3 กรอบมาตรการในพื้นที่ดำเนินงาน

ผลการประเมินภาพรวม โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ก่อน-หลัง การดำเนิน โครงการ) ตามกรอบมาตรการ 1 การพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของครัวเรือน กรอบมาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม และกรอบมาตรการที่ 3 การพัฒนาด้านสุขภาวะของคนในครัวเรือน สามารถสรุปผลทุกตัวชี้วัด ดังตาราง 84

ตาราง 83 แสดงเปรียบเทียบการประเมิน ก่อนและหลังการดำเนินงานภาพรวม

อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	ค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาทุกตัวชี้วัด		ระดับการพัฒนา	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
กุฉี (31/29)	2.96	3.72	ปานกลาง	ดีมาก
นาเชือก (39/30)	3.04	3.82	ปานกลาง	ดีมาก
ชื่นชม (15/12)	2.44	3.46	น้อย	ดีมาก
กันทรวิชัย (21/22)	3.52	4.00	ดีมาก	ดีมาก



ตาราง 83 (ต่อ)

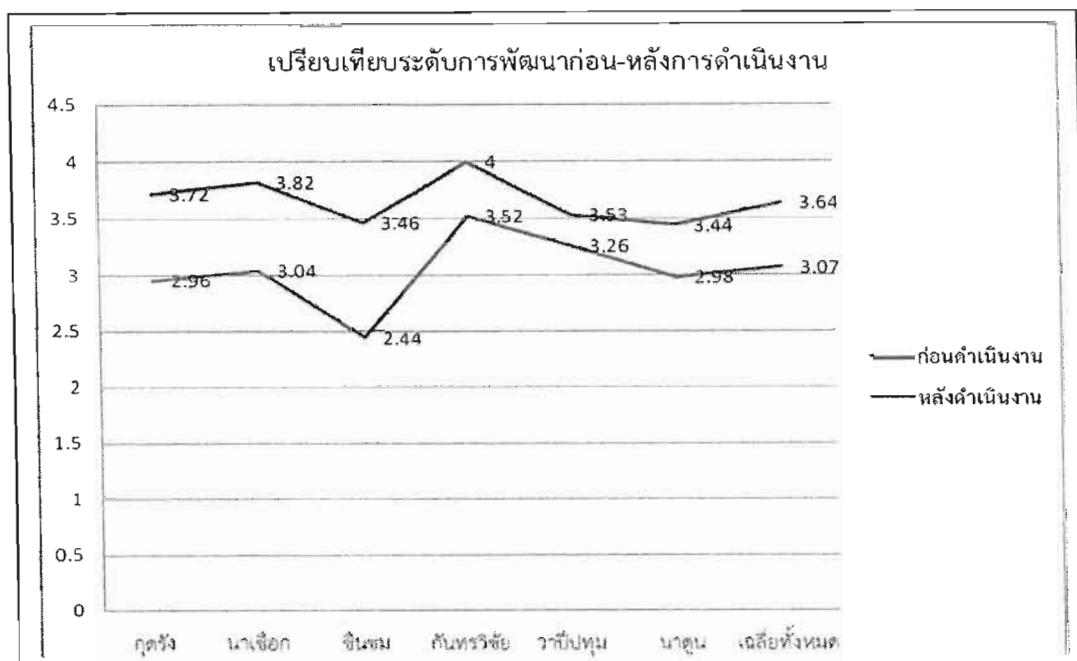
อำเภอพื้นที่ดำเนินการ (จำนวน ก่อน,หลัง)	ค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาทุก ตัวชี้วัด		ระดับการพัฒนา	
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
วาปีปทุม (45/40)	3.26	3.53	ปานกลาง	ดีมาก
นาइन (51/42)	2.98	3.44	ปานกลาง	ดีมาก
เฉลี่ยทั้งหมด(202/175)	3.07	3.64	ปานกลาง	ดีมาก

ผลการศึกษาเปรียบเทียบ ก่อน-หลัง ตามกรอบมาตรฐานทั้ง 3 มาตรฐาน ปรากฏว่า ก่อนดำเนินโครงการ ผู้ร่วมโครงการในพื้นที่อำเภอกันทรวิชัยมีค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาดีมาก สูงกว่าทุกอำเภอ (ระดับมาก 3.52) รองลงมาคือ อำเภอวาปีปทุม (ระดับปานกลาง 3.26) อำเภอนาเชือก (ระดับปานกลาง 3.04) อำเภอนาइन (ระดับปานกลาง 2.98) และอำเภอชื่นชม (ระดับน้อย 2.44) ตามลำดับ สำหรับภาพรวมทั้งหมดทุกพื้นที่ดำเนินการเมื่อประเมินตามตัวชี้วัดแล้ว พบว่า ทั้ง 6 อำเภอ มีระดับการพัฒนาในระดับปานกลาง (3.07)

ภายหลังจากการดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 แล้ว ปรากฏว่า ทุกพื้นที่ มีระดับการพัฒนาในระดับดีมาก คือ อำเภอกันทรวิชัยมีระดับการพัฒนาสูงสุด 4.00 รองลงมาคือ อำเภอนาเชือก 3.82 อำเภอกุฉินารายณ์ 3.72 อำเภอวาปีปทุม 3.53 อำเภอชื่นชม 3.46 และอำเภอนาइन 3.44 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งหมดทุกพื้นที่ดำเนินการ หลังการดำเนินโครงการ มีระดับการพัฒนา 3.64 ซึ่งหมายถึง ระดับดีมาก

จากตารางสรุปผลภาพรวมระดับค่าเฉลี่ยการพัฒนาทำได้ทำได้ ตามตัวชี้วัดด้านความยากจน สังคมและสุขภาวะสามารถเสนอผลการศึกษาโดยแสดงเป็นแผนภาพ 10





แผนภาพ 10 แสดงภาพรวมระดับค่าเฉลี่ยการพัฒนาทำได้ทำได้ ตามตัวชี้วัดด้านความยากจน สังคม และสุขภาพ

สรุปการประเมินตัวชี้วัดที่แสดงความแตกต่างของผลการพัฒนาหลังการดำเนินงานโครงการ ทุกตัวชี้วัดเปลี่ยนแปลงในลักษณะเพิ่มขึ้นทุกพื้นที่อาจมีเหตุผลหลายประการที่มีส่วนผลักดันให้เกิด การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ม.ค. – ก.พ.55)

การดำเนินงานในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและวางแผนพัฒนาต่อเนื่อง มีแผนงานหลักคือ สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีวิธีการดำเนินงานผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ จัดเวทีสรุปบทเรียนและนำเสนอผลการดำเนินงานความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคม และสุขภาพระยะที่ 1 (ปี 2554) สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1. เวทีสรุปบทเรียนและนำเสนอผลการดำเนินงานความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาพระยะที่ 1 (ปี 2554) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานเน้นการนำเสนอผลการ ดำเนินงานถึงผลสำเร็จ บทเรียนสำคัญ ปัญหาอุปสรรค และแผนการดำเนินงานต่อเนื่อง ประกอบ กับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะโดยนักวิชาการ

ผลการดำเนินงานได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2554 โดยมีผู้แทน หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง คณะทำงานในทุกระดับเข้าร่วมจำนวน 95 คน มีรองผู้ว่าราชการจังหวัด



มหาสารคาม นายสุทธินันท์ บุญมี เป็นประธานเปิดการประชุม และกรรมการบริหารธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คือ นายอำนาจ ปะติเส ร่วมรับฟังและให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมเป็นวิทยากรให้ข้อเสนอแนะ สรุปผลกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้

1.1 จุดเด่นของการดำเนินงานโครงการ

- 1) ชุมชนมีเกิดประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น
- 2) เกิดเครือข่ายภาคีความร่วมมือในการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว

ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ

3) มีแกนนำต้นแบบในการใช้วิถีชีวิตแบบพอเพียง และการพัฒนาอาชีพแบบพอเพียงอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ และสามารถที่จะพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนได้

4) สมาชิกครอบครัวต้นแบบทุกครัวเรือนได้รับการพัฒนาทักษะและยกระดับองค์ความรู้ด้วยการอบรม ศึกษาดูงาน

5) ทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร และสามารถจัดการทรัพยากรได้ มีการวิเคราะห์ตนเองนำไปสู่การวางแผนพัฒนาตนเองผ่านแผนแม่บทชุมชน แผนสุขภาวะชุมชน เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาชุมชนตนเองร่วมกัน

6) เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนที่หลากหลายทั้งในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

1.2 จุดอ่อนของการดำเนินงานโครงการ

1) ทักษะคิดต่อการบันทึกบัญชีครัวเรือนยังไม่ดีขึ้น ความต่อเนื่องและการนำข้อมูลรายรับ-รายจ่าย มาศึกษาและวิเคราะห์ และนำสู่การวางแผนชีวิตเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างไม่ต่อเนื่อง

2) การสนับสนุนการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ขาดความต่อเนื่องและไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับช่วงระยะเวลาหรือความต้องการของชุมชน

3) ขาดการบูรณาการทุนชุมชน (ทุนเงิน ทุนคน ทุนกิจกรรม) เพื่อการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมมีการทำงานในลักษณะต่างคนต่างทำ

4) ระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงการเตรียมตัว เรียนรู้ประสบการณ์ตนเองและการวางแผนชีวิต การวางแผนแม่บทชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการพัฒนาหรือปฏิบัติการ

1.3 บทเรียน/องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานโครงการ

1) การสร้างกลไกพัฒนาแบบภาคีระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล โดยเน้นระดับหัวหน้าส่วนสำนักงานเป็นกลไกสำคัญ ทำให้ขาดการประสานงานร่วมมืออย่างต่อเนื่อง เนื่องจากภารกิจแต่



ละองค์กรมาก และขาดการบูรณาการแผนของชุมชน ผู้การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ขององค์กรของตนเอง เพื่อการสนับสนุนพัฒนาให้สอดคล้อง เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน

2) ระบบฐานข้อมูลชุมชน (บัญชีครัวเรือน) หากไม่นำข้อมูลมาสู่การวิเคราะห์ มาสู่ การวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไข แก่จน หรือเป็นประโยชน์ต่อการ วางแผนพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น

3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สังคม และสุขภาพ บนวิถีพอเพียง (รู้ตนเอง เข้าใจตนเองและสามารถกำหนดตนเอง) เป็นแนวทางในการ ดำเนินงานเพื่อจัดความยากจน และเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

4) กระบวนการวางแผนพัฒนาขององค์กรภาคีท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หากสามารถเรียนรู้ที่จะนำข้อมูลบัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผน สุขภาวะชุมชน และแผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่ชุมชนศึกษา รวบรวมสู่การกำหนดเชิง นโยบายได้ (ข้อมูลจากล่างขึ้นบน) จะทำให้แผนพัฒนาต่าง ๆ ตรงกับความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนมากขึ้น และการสนับสนุนพัฒนาต่าง ๆ ก็จะสอดคล้องกับบริบท ชุมชนและทันต่อสถานการณ์มากขึ้น

1.4 แผนงานโครงการพัฒนาต่อเนื่อง

1) ส่งเสริมและจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของ ครอบครัวต้นแบบ และขยายสู่ครอบครัวอื่น ๆ ในชุมชนให้ครอบคลุม

2) ส่งเสริมและสนับสนุนครอบครัวต้นแบบนำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่การปฏิบัติ เป็นรูปธรรม

3) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

4) พัฒนาศักยภาพแกนนำครอบครัวต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

5) พัฒนาเครือข่ายกลุ่มองค์กรชุมชนสถาบันการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง

6) เวทีขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชนสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

7) พัฒนาแผนพัฒนาสังคมและสุขภาพชุมชนสู่การปฏิบัติ

2. เว็บไซต์โครงการ การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน โครงการและเชื่อมโยงจัดเก็บฐานข้อมูลสารสนเทศ

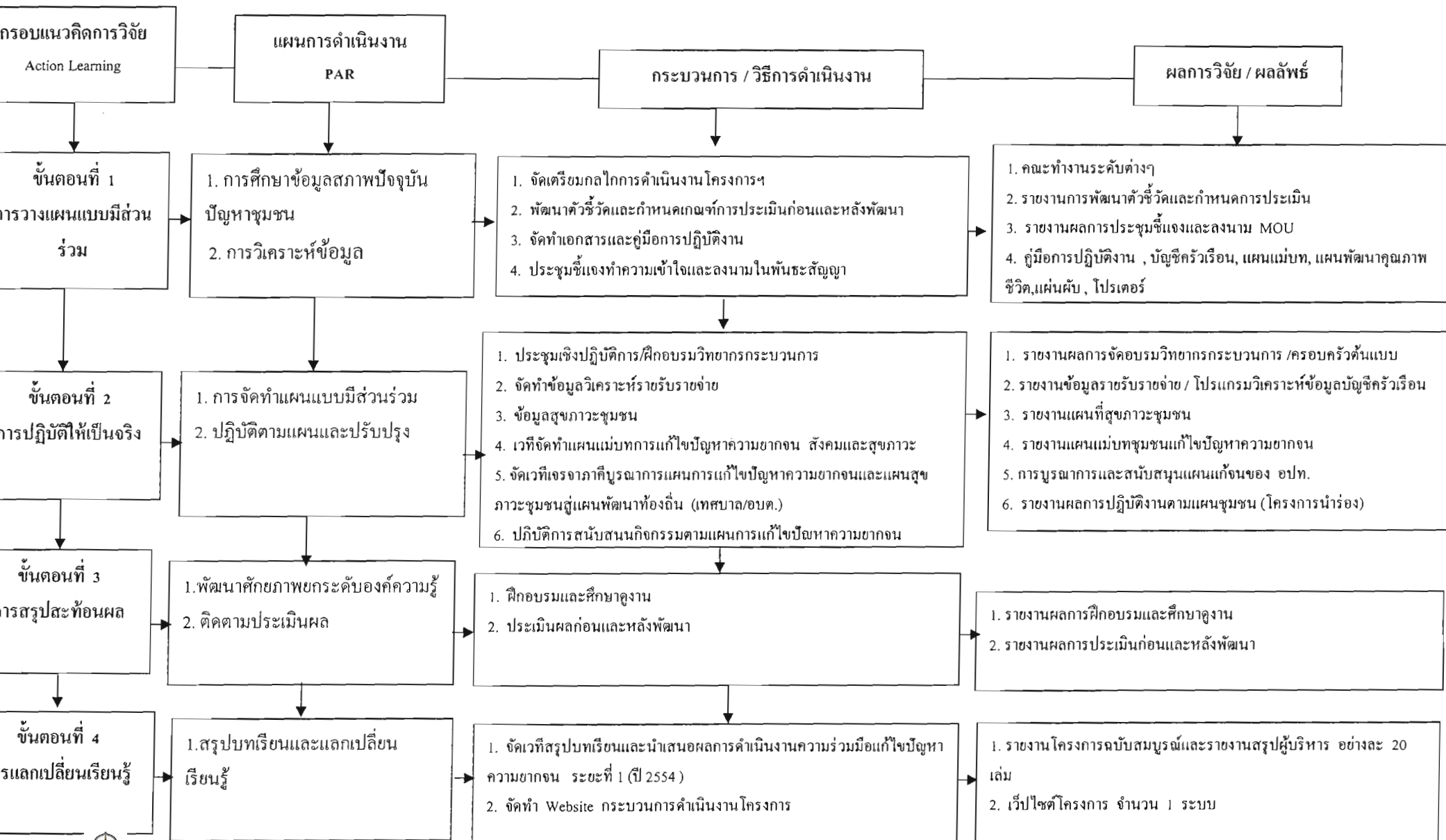
ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน คณะทำงานได้มีการดำเนินการจัดทำเว็บไซต์ โครงการจำนวน 1 ระบบ ซึ่งรายละเอียดของเว็บไซต์ประกอบด้วยเนื้อหากิจกรรมการดำเนินงาน ภาพกิจกรรม ชื่อ website <http://health.drchalard.com>



จากภาพรวมผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนา
สังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) สรุปผลการดำเนินงานเป็นภาพรวมผล
การดำเนินงานตามกรอบการวิจัย ดังนี้



แผนภาพ 11 แสดงผลการดำเนินงาน 1 ปี (มีนาคม 2554 - กุมภาพันธ์ 2555)



บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

รายงานการวิจัยโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคามระยะที่ 1 (ปี 2554) มีความมุ่งหมายในการวิจัยคือ 1) เพื่อสร้างกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ 3) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะ และ 4) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนภาคีในการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชน

ความสำคัญของการวิจัย 1) ได้รูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกร 2) เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกรข้ามชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและเครือข่ายระดับภาค 3) เกิดเกษตรกรแนวใหม่ที่ยึดการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการความรู้ไปสู่การบริหารจัดการตนเอง ครวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกิดมีความพอเพียง มีความรู้ คุณภาพ มีความรักเอื้ออาทรต่อวัน เป็นสังคมสมานฉันท์ และอยู่ดีมีสุข และ 4) เกิดศูนย์การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนานความสามารถในการจัดการระบบการผลิตของเกษตรกรที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด พื้นที่ดำเนินการในพื้นที่ 6 อำเภอ 6 ตำบล 12 หมู่บ้าน ของจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายคือครัวเรือนต้นแบบ จำนวน 202 ครัวเรือน โดยใช้กระบวนการดำเนินงานการวิจัยและพัฒนาโดยใช้ระเบียบวิธีการแบบวิจัยและพัฒนาโดยประยุกต์ใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติ(Action Learning) และวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นหลัก คือ 1) การสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหา 2) การวิเคราะห์ข้อมูล 3) การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 4) ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุง 5) ติดตามประเมินผล 6) พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ และ 7) สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันประกอบด้วย การจัดเตรียมกลไกการดำเนินงาน โครงการ การพัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์การประเมิน การจัดทำเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและลงนามในพันธะสัญญา การประชุมเชิงปฏิบัติการ



การฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการ การจัดเวทีพบปะสนทนาการจัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่าย และข้อมูลสุขภาวะชุมชน การจัดเวทีประชาคมจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนา สุขภาวะชุมชน การจัดประชาพิจารณ์ตรวจสอบรับรองแผนการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนา สุขภาวะชุมชน การจัดเวทีเจรจาภาคีบูรณาการแผนการแก้ไขปัญหาความยากจน และแผนสุขภาวะ ชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น การปฏิบัติการสนับสนุนกิจกรรมตามแผนการแก้ไขปัญหาความยากจน และแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน การฝึกอบรมศึกษาดูงาน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสุ ษภาวะชุมชน การติดตามประเมินผลและถอดบทเรียน การจัดเวทีสรุปบทเรียนและนำเสนอผลการ ดำเนินงานความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ จังหวัดมหาสารคาม และการจัดทำ Website โครงการ ผลการดำเนินงานปรากฏผลดังนี้

1. การสร้างกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสม กับท้องถิ่น

ผลกาดำเนินงานเกิดกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและ สุขภาวะ โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการตามคำสั่งจังหวัดมหาสารคามที่ 918/2554 โดยเกิด กลไกการดำเนินงาน 3 ระดับ ดังนี้

1) ระดับชุมชนมีคณะทำงานที่มาจากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) ชุมชนละไม่น้อยกว่า 15 คน มีกรอบครวัต้นแบบอาสาสมัครเป็นเป้าหมายในการพัฒนา จำนวน 176 ครอบครัว โดยแต่ละครอบครัวมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการใช้บัญชีครัวเรือน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ข้อมูลสุขภาวะชุมชน เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งใน ระดับครอบครัว และระดับชุมชน

2) หน่วยงานภาคีในระดับพื้นที่ตำบล อำเภอ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานทั้งในส่วนของการบูรณาการแผนงาน สนับสนุนบุคลากร สนับสนุนงบประมาณ โรงเรียนสนับสนุนบุคลากรเป็นวิทยากร และเป็นที่ปรึกษาในการจัดบันทึก บัญชีครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานที่จัดกิจกรรมในบางโอกาส โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล (รพ.สต.) สนับสนุนบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรม และบูรณาการแผนด้านสุขภาวะชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานสาขาในพื้นที่ ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของบุคลากรให้ ความรู้วิชาการ งบประมาณ และบูรณาการแผนงานไปสู่การปฏิบัติ

3) หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด ส่งเสริมสนับสนุนแผนงาน บุคลากร งบประมาณและ ขับเคลื่อนการดำเนินงานระดับนโยบาย เช่น สำนักงานจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด

ไำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สนับสนุนให้บุคลากรเป็นคณะทำงานระดับ



จังหวัด สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด สนับสนุนการจัดพิมพ์บัญชีครัวเรือน สำนักงาน พาณิชยจังหวัด สนับสนุนงบประมาณจัดซื้อเครื่องบดหอยเชอร์รี่สำหรับผลิตอาหารปลาในแผนแก้ไข ปัญหาความยากจนตำบลเขวใหญ่ สถาบันระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทำหน้าที่ หน่วยประสานงาน และกองเลขานุการคณะทำงานโครงการ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรจังหวัดมหาสารคาม บูรณาการแผนไปสู่การปฏิบัติ เอื้ออำนวยสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกระบวนการดำเนินงาน โครงการ

นอกจากนี้เพื่อให้การดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนไปตามแผนที่วางไว้และกลไกภาคีมีความ เข้าใจกระบวนการ เป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันจึงได้จัดทำข้อตกลงบันทึกพันธะสัญญาการ ดำเนินร่วมกับภาคีทุกระดับ ผลการดำเนินงานภายใต้การสร้างกลไกภาคีความร่วมมือแก้ไขปัญห ความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะตลาดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ทำให้คณะทำงานได้บทเรียน นำไปสู่การเกิดกลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานในลักษณะภาคีความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น หากได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเหล่านี้ได้มีกิจกรรมการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังอย่างน้อย 3 ปี คณะทำงานมีความมั่นใจเป็นอย่างยิ่งว่า กลไกภาคีดังกล่าวจะนำไปสู่การทำงานเพื่อแก้ไขปัญห ความยากจนพัฒนาสังคม และสุขภาวะได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้

2. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ

มีระบบฐานข้อมูลการปฏิบัติจริงโดยชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำอยู่ทุกพื้นที่ดำเนินงาน ซึ่งมีการ จัดเก็บข้อมูลอยู่ในหลายรูปแบบ ได้แก่ เอกสาร Hard Copy ไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรม สำเร็จรูปบันทึกบัญชีครัวเรือน และพัฒนาเป็นเว็บไซต์โครงการ <http://health.drchalard.com> โดยมี รายละเอียด ประกอบด้วย ข้อมูลรายรับรายจ่าย แผนที่สุขภาวะชุมชน ผลการประเมินก่อนพัฒนา แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อกำหนดนโยบายและแผนงานแบบมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญห ความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ในรูปของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผน แม่บทชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญห ความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ แผนการแก้ไขปัญห ความยากจนนำร่อง บัญชีครอบครัวต้นแบบและรายการหนี้สิน ผลการประเมินหลังพัฒนา

ซึ่งระบบฐานข้อมูลดังกล่าวได้เชื่อมโยงให้อยู่ในระบบฐานข้อมูลสารสนเทศของหน่วยงาน กลไกภาคีการดำเนินงานในทุกระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด แผนการแก้ไขปัญห ความยากจนทุกพื้นที่ ได้ผลักดันให้ไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนา 3 ปี ของ อปท. และ ผลการดำเนินงานในปีที่ 1 แผนแก้ไขปัญห ความยากจนพัฒนาสังคม และสุขภาวะได้ถูกบรรจุไว้ใน ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายปี 2555 รวมจำนวนงบประมาณ 450,000 บาท ประกอบด้วย ตำบล เลิงแฝก จำนวน 50,000 บาท ตำบลหนองโพธิ์ จำนวน 50,000 บาท ตำบลพระธาตุ จำนวน

50,000 บาท ตำบลนาข่า 100,000 บาท และตำบลเหล่าคอกไม้ 100,000 บาท



3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และ สุขภาวะ

มีกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติของภาคีความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนา สังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานและผลการปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาในประเด็นบัญชีครัวเรือน ข้อมูลสุขภาวะชุมชน
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับครัวเรือนผ่าน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต และระดับชุมชนผ่านแผนแม่บทชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ
- 3) การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม ผ่านการดำเนินการเวทีประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ นำไปสู่การรับรู้เป้าหมายในการ ดำเนินงานร่วมกันแสวงหาความร่วมมือดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกเกิดกิจกรรมแก้ไขปัญหา ความยากจนนำร่อง มีอาสาสมัครครอบครัวต้นแบบ
- 4) ปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงขณะทำงานได้กระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้แต่ละพื้นที่ได้ ดำเนินงานตามแผนของแต่ละพื้นที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสรุปผลการดำเนิน ได้ดังนี้

ตำบลเลิงแฝก ครอบครัวต้นแบบมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายฟุ่มเฟือยของตนเองได้ เช่น มีแปลงผัก ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เกิดแปลงเกษตรปลูกพันธุ์อ้อย จำนวน 7 ครอบครัว เกิดกิจกรรมธนาคารแรงงานระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม มีกิจกรรมการสัจจะออมทรัพย์ ในชุมชน ครอบครัวต้นแบบเป็นสมาชิกทุกครอบครัว และกิจกรรมรวมกลุ่มผลิตชีวภาพลดต้นทุน การผลิตของคนในชุมชน

ตำบลหนองโพธิ์ พบว่าแต่ละครอบครัวต้นแบบมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย ของตนเองได้ เช่น มีแปลงผัก ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เกิดแปลงเกษตรเศรษฐกิจ พอเพียง จำนวน 4 ครอบครัว เกิดกิจกรรมการเรียนรู้นอกชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง มี กิจกรรมการสัจจะออมทรัพย์ในชุมชน ครอบครัวต้นแบบเป็นสมาชิกทุกครอบครัว กิจกรรมฟื้นฟูป่า ในวัด เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน

ตำบลพระธาตุ พบว่าแต่ละครอบครัวต้นแบบมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย ของตนเองได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 62 ครอบครัว เกิดศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้าน จำนวน 3 แห่ง เกิดเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ขยายสู่ตำบลข้างเคียงมีจำนวน 9 กลุ่ม กิจกรรมฟื้นฟูการณรงศ์ไถกลบตอซังข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิต และสร้างความสามัคคี ปรองดองของคนในชุมชนในตำบล เกิดกิจกรรมรวมซื้อรวมขายในชุมชน เกิดกิจกรรมอบรมความรู้ รื่องโรคติดต่อโรคไม่ติดต่อโดยการประสานร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ



โรงพยาบาลอำเภอนาคูกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขรวมกลุ่มกันตรวจคัดกรองเบาหวานตามแผนที่สุขภาพะทุก 3 เดือน

ตำบลนาข้าว ครอบคลุมตำบลแบบมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 12 ครอบคลุม เกิดศูนย์เรียนรู้ระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง มีเครือข่ายปลูกยางพาราเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ ขยายสู่ตำบลข้างเคียงมีจำนวน 10 ครอบคลุม เกิดเกษตรกรแนวใหม่ 2 ไร่ไม่ยากไม่จน (นายหนา สุดพันธ์) มีกิจกรรมฟื้นฟูการลงแขกเกี่ยวข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิต และสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน

ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย พบว่าครอบคลุมตำบลแบบมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เกิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การลดต้นทุนเลี้ยงปลาในกระชัง ด้วยการผลิตอาหารปลาจากหอยเชอรี่ การรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนการจัดตั้งกองทุนพันธุ์ข้าวเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากปัญหาน้ำท่วม การเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้จากศักยภาพของชุมชน เช่น การเพาะเห็ดเพื่อลดรายจ่าย

ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนันทบุรี พบว่าแต่ละครอบคลุมมีแผนและปฏิบัติการ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เกิดแปลงศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 25 แห่ง มีการรวมกลุ่มวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน เกิดความตระหนักต่อตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจน จากผลการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนร่วมกันพบว่า สัดส่วนของรายจ่ายหลักคือการลงทุนในการประกอบอาชีพ และรายจ่ายประจำวันเช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตร ค่าอาหาร ชาวบ้านเห็นว่าควรจะทำให้ความสำคัญกับการลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เช่นลดต้นทุนในการทำนา เลี้ยงสุกร การเย็บถุง (ชาวบ้านนำกระสอบ มาตัด และเย็บเป็นกระเป๋าสะพายสำหรับใส่สิ่งของ) ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร ส่วนรายจ่ายด้านอาหารนั้นลดได้ยาก ชาวบ้านมีทัศนะว่า การลดค่าใช้จ่าย ควรจะใช้แนวทางเกษตรปลอดสารเคมี การเกษตรแบบผสมผสาน จึงเป็นแรงจูงใจให้มีการเดินทางไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน และเศรษฐกิจพอเพียง

5) ติดตามประเมินผล คณะทำงานได้จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมประชุมติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานทั้งในภาพรวม และระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ บทเรียน และแสวงหาทางออกการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลตามตัวชี้วัดก่อน และหลังการพัฒนา ทำให้คณะทำงาน และกลุ่มเป้าหมายได้ทราบสถานการณ์และความเคลื่อนไหวการดำเนินงานนำไปสู่การวางแผนพัฒนาถ่ายทอดขยายผล

6) พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้กลุ่มเป้าหมาย คือ อบรมวิทยากรกระบวนการ

ฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ตามประเด็นที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน คือ ตำบล



เลิงแฟก คำหนองโพธิ์ ตำบลพระธาตุ และตำบลนาข้าว ฝึกอบรมและศึกษาดูงานเรื่องการแก้หนี้แก่
 จนบนิวิทย์พองเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อแสง มโนลัย ตำบลคงคลังน้อย อำเภอ
 เกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนตำบลเวาใหญ่ ฝึกอบรมการทำอาหารปลา และศึกษาดูงาน ณ
 สมาพันธ์ผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกราม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ และศูนย์การเรียนรู้บ้านดอนมัน ตำบล
 ขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สำหรับตำบลเหล่าคอกไม้ อำเภอชื่นชม ฝึกอบรม
 การทำอาหารหมู และศึกษาดูงานการทำเกษตรผสมผสาน ณ ตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ และ
 ตำบลตลาดม่วง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการอบรมและศึกษาดูงานในแต่ละพื้นที่
 ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาการอบรม และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับที่ดี
 มาก มีทักษะและเกิดความตระหนักในการบันทึกบัญชีครัวเรือนแสวงหาช่องทางลดรายจ่าย
 เพิ่มรายได้ในครัวเรือน และมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน

7) สรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยน เวทีสรุปบทเรียนและนำเสนอผลการดำเนินงานความ
 ร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะที่ 1 (ปี 2554) ขั้นตอนและวิธีการ
 ดำเนินงานเน้นการนำเสนอผลการดำเนินงานถึงผลสำเร็จ บทเรียนสำคัญ ปัญหาอุปสรรค และ
 แผนการดำเนินงานต่อเนื่อง ประกอบกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้ข้อคิดเห็นและ
 ข้อเสนอแนะโดยนักวิชาการ ผลการดำเนินงานทำให้ได้ทราบผลการดำเนินงานถึงผลสำเร็จ บทเรียน
 สำคัญ ปัญหาอุปสรรค และแผนการดำเนินงานต่อเนื่อง

4. ภาทิส่งเสริมสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชน

เกิดภาทิส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุข
 ภาวะตามความต้องการของชุมชน โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จากกระบวนการ
 เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานและผลการปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

1) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การดำเนินงานที่ผ่านมาคณะทำงานได้เน้นกระบวนการมี
 ส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยเริ่มจาก
 การศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกลไกหลักให้เกิดการมีส่วน
 ร่วมของภาคีเครือข่าย โดยใช้เครื่องมือหลายชนิดประกอบด้วยบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อแก้ไข
 ปัญหาในระดับครัวเรือน เพื่อวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ในส่วนของการแก้ไขปัญหาในระดับ
 ชุมชนก็จะใช้แผนที่สุขภาวะชุมชน และแผนแม่บทชุมชน จากผลการใช้วิธีการดังกล่าวนำไปสู่การ
 เกิดการทำงานแบบบูรณาการระหว่างภาคีเครือข่ายทั้งในส่วนของงบประมาณ ทรัพยากร นำไปสู่การ
 ขับเคลื่อนงานของแผนการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนเป้าหมายได้

2) การปฏิบัติให้เป็นจริง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลให้ภาทิส่งเสริม



แผนการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะได้ ใช้วิธีการปฏิบัติตามแผนและ

ปรับปรุงเป็นเครื่องมือและกลไกนำไปสู่การปฏิบัติงานให้เป็นจริง โดยการกระตุ้นและส่งเสริมให้คณะทำงานในระดับต่างๆ ชุมชนเป้าหมายได้มีการวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น ตำบลเขาใหญ่ ดำเนินงานตามแผนแก้ไขปัญหาคความยากจนด้วยการเพาะเห็ดเพื่อรายจ่าย โดยไม่รบกวนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและโครงการ เพราะจากการวิเคราะห์ข้อมูลรายรับรายจ่าย พบว่า ปริมาณของเห็ดที่ชาวบ้านต้องซื้อมารับริโภคทุกวัน และจากการศึกษาดูงานทำให้ชาวบ้านได้รู้จักวิธีการเพาะเห็ดจากวัตถุดิบที่หาได้ในชุมชน ตำบลหนองโพธิ์ ร่วมกันระดมทุนจากชาวบ้านเพื่อขับเคลื่อนแผนการแก้ไขปัญหาคความยากจนในประเด็นเดียวกัน จากกรณีใน 2 ตำบล จะเห็นได้ว่าหลังจากที่มีการปฏิบัติงานตามแผนไประยะหนึ่ง ชุมชนก็จะมีการปรับปรุงแผนเพื่อให้สามารถปฏิบัติให้เป็นจริงได้

3) การสรุปสะท้อนผล เป็นองค์ประกอบขั้นตอนที่ 3 ของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการพัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ การฝึกอบรมและศึกษาดูงาน และติดตามประเมินผล ที่นำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการดำเนินแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยเฉพาะการกระตุ้นและส่งเสริมให้ครอบครัวต้นแบบ เกิดความตระหนักในการจัดทำบัญชีครัวเรือนตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญการทำการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มผลิตพันธุ์ข้าวในพื้นที่ตำบลนาข่า การรวมกลุ่มเพื่อทำเกษตรผสมผสาน ในพื้นที่ตำบลเหล่าดอกไม้ พื้นที่ฟูและการรณรงค์ไถกลบตอซังข้าวเพื่อลดต้นทุนการผลิต และสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนในตำบล กิจกรรมรวมซื้อรวมขายในชุมชน ในพื้นที่ตำบลพระธาตุ นำไปสู่การเชื่อมโยงประสานงบประมาณ ความร่วมมือทรัพยากร เกิดภาคีส่งเสริมสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนตามความต้องการของชุมชนระหว่างหน่วยงานทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมสรุปทบทวนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และข้ามอำเภอ อย่างต่อเนื่องถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบบูรณาได้ เนื่องจากชุมชนจะได้มีโอกาสสรุปทบทวนตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งหน่วยงานราชการ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ส่งผลให้เกิดการแข่งขันและพัฒนาตนเอง นำไปสู่การปรับปรุงแผนงานให้เอื้อต่อกระบวนการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ตลอดจนผู้บริหารระดับสูงได้รับทราบผลสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข และแผนพัฒนาต่อเนื่อง นำไปใช้ในกระบวนการตัดสินใจและหนุนเสริมให้เข้าสู่ระดับนโยบายของชุมชนและท้องถิ่นต่อไปได้

ผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 พบว่า องค์กรภาคีสามารถเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนแผนการ



แก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะของชุมชนเป้าหมายได้ โดยเฉพาะองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมและเชื่อมโยงกระบวนการดำเนินงานตามภารกิจงานขององค์กรได้

อภิปรายผล

ผลการศึกษา โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคามระยะที่ 1 (ปี 2554) มีความสอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับความยากจน การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และสุขภาวะ มีผู้ศึกษาและนักวิชาการได้มีข้อเขียนหรือนำเสนอไว้หลายท่าน หลายองค์กร มีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังนี้

1. ประเด็น ความหมายของความยากจน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยากจน วิธีการแก้ปัญหาคความยากจน กล่าวคือ การดำเนินงานโครงการนี้ ได้ยึดกรอบการดำเนินงาน โดยการสร้างกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับท้องถิ่นการดำเนินงาน จึงเกิดกลไกภาคีความร่วมมือพัฒนาแก้ปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการตามคำสั่งจังหวัดมหาสารคามที่ 198 / 2554 เกิดกลไกการดำเนินงาน คือ

1.1. ระดับชุมชนมีคณะทำงานที่มาจากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น อาสาสมัคร สาธารณสุข (อ.ส.ม.) ชุมชน การมีครอบครัวต้นแบบอาสาสมัครเป็นเป้าหมายในการพัฒนา การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการใช้บัญชีครัวเรือน การแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต การค้นหาข้อมูลสุขภาวะชุมชน เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาคความยากจน ทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน

1.2 หน่วยงานภาคีในระดับพื้นที่ตำบล อำเภอ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน ทั้งในส่วนของการบูรณาการแผนงาน สนับสนุนบุคลากรสนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการบุคลากรให้ความรู้วิชาการ งบประมาณ และบูรณาการแผนงานไปสู่การปฏิบัติ

1.3 หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด ส่งเสริมสนับสนุนแผนงาน บุคลากร งบประมาณ และขับเคลื่อนการดำเนินงานระดับนโยบาย เช่น สำนักงานจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สถาบันระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดมหาสารคาม ภาคีดังกล่าว ได้นำไปสู่การทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนได้



ผลการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2549 : 114-117) ที่มีแนวคิดว่า ความยากจนอาจมาจากปัจเจกบุคคล จะส่งผลไปสู่ระดับครอบครัว ชุมชน การค้นหาข้อมูลเรื่องนี้ จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลให้คนในชุมชนต้องรู้จักข้อมูลตนเอง รู้จักรอบครัวตนเอง รู้จักชุมชนตนเอง รู้จักสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตนเอง รู้จักสังคมประเทศ รู้จักสังคมโลก รู้จักความหมายและเส้นแบ่งของความยากจน และรู้จักสาเหตุของความยากจน การมีความรู้ดังกล่าว จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนได้ตรงจุด และสร้างเกณฑ์วัดผลการพัฒนาแก้ปัญหาต่อไป

ผลการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดและของการศึกษาของจาตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร และกิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช (2550 : 253 – 254) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องจุดเน้นของการแก้ปัญหาความยากจนคือ โดยการเพิ่มรายได้จากตัวชี้วัดมหภาค เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัวการลงทุนขนาดใหญ่ด้านกายภาพและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลจากฐานชุมชนสู่การกำหนดเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับต่าง ๆ การมีระบบฐานข้อมูลการปฏิบัติจริงโดยชุมชนมีส่วนร่วม จัดทำในพื้นที่ดำเนินงาน มีการพัฒนาโปรแกรมสำเร็จรูปบันทึกบัญชีครัวเรือน และพัฒนาเป็นเว็บไซต์โครงการ การมีรายละเอียดข้อมูลรายรับรายจ่ายแผนที่สุขภาวะชุมชน มีการประเมินก่อนพัฒนา เพื่อสนับสนุนให้มีการนำข้อมูลดังกล่าวไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การกำหนดนโยบายและแผนงานแบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะในรูปของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนแม่บทชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ แผนการแก้ไขปัญหาความยากจนนำร่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนรายการหนี้สิน และการประเมินหลังพัฒนาเป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวได้เชื่อมโยงให้อยู่ในระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ ของหน่วยงานกลไกการดำเนินงานในทุกระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด แผนการแก้ไขปัญหาความยากจนทุกพื้นที่ ได้ผลักดันให้ไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนา 3 ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีแผนแก้ไขปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ได้ถูกบรรจุไว้ในข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายปี 2555 ในพื้นที่เป้าหมาย 6 อำเภอรวมจำนวนงบประมาณ 450,000 บาท สอดคล้องกับแนวคิดของสมชัยจิตสุชน ที่ถือว่าความยากจน เป็นสถานการณ์ชั่วคราว (Transient Poor) อาจนำไปสู่ความจนเรื้อรัง (Chronic Poor) และสถานการณ์จนสุดๆกล่าวคือ ความยากจนแก้ไขได้ โดยให้มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงให้ถูกวิธี คือ การแก้ไขวงจรของความยากจน การมีระบบฐานข้อมูลการปฏิบัติจริง การมีข้อมูลรายรับรายจ่ายเพื่อจัดทำแผนที่สุขภาวะชุมชน การมีการประเมินก่อน-หลังการพัฒนา การวิเคราะห์สังเคราะห์ และการจัดทำแผนการแก้ปัญหาโดยประชาชนมีส่วนร่วม

3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ จัดการองค์ความรู้ของชุมชนสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสังคม และสุขภาวะมีกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติของภาคีความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี



ส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานและผลการปฏิบัติที่สำคัญ คือ การสำรวจข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาในประเด็นบัญชีครัวเรือน ข้อมูลสุขภาวะชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมการปฏิบัติตามแผนการติดตามประเมินผลการพัฒนาศักยภาพกระดับองค์ความรู้กลุ่มเป้าหมาย และการสรุปบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีสรุปบทเรียนและนำเสนอผลการดำเนินงานความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะที่ 1 (ปี 2554) เพื่อนำผลการดำเนินงานทำให้ได้ทราบผลการดำเนินงานเกี่ยวกับผลสำเร็จของโครงการ บทเรียนสำคัญ ปัญหาอุปสรรค และแผนการดำเนินงานต่อเนื่อง เป็นต้น

ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของฉลาด จันทรมบัติ (2547 : 21) เรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน คือมีกระบวนการจัดแผนแม่บทชุมชน เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ศักยภาพและกำหนดแนวทางพัฒนาตนเอง การหาเครื่องมือในการกำหนดยุทธศาสตร์แบบประชานิยม และมีกระบวนการอื่นๆ ต่อไป

ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดของอริสรา ชูชาติ และคณะ (2538 : 5 - 6) ในประเด็นกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้ในแนวคิดของการพัฒนา คือ การได้รับประสบการณ์ การระบุประสบการณ์ การวิเคราะห์ประสบการณ์ การวางแผนและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ แนวคิดหลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นข้อเขียนของธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ และข้อเขียนของ ประพนธ์ ปิยรัตน์ (2543 : 149-163) เกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ส่วนระดับของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ระดับการตัดสินใจ ระดับการร่วมมือ และระดับการใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ แนวคิดกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้ในแนวคิดของการพัฒนาซึ่งเป็นข้อเขียนของอริสรา ชูชาติ และคณะ (2538 : 6) ประกอบด้วยการปฏิบัติการปฏิบัติจะทำให้เกิดประสบการณ์ที่ชัดเจนและการทดสอบ ค้นหา ทดลองและการปฏิบัตินำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่จากประสบการณ์ใหม่ระบุประสบการณ์ขั้นตอนการระบุ อธิบาย ประสบการณ์แลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ขั้นตอนการเริ่มต้น การทำความเข้าใจประสบการณ์ แนวคิดคิดวิเคราะห์อย่าง และการวางแผนระบุสิ่งที่ต้องการกระทำต่อไปจะมีบทบาทอย่างไรในสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ พัฒนากลยุทธ์



ผลการศึกษาดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคามระยะที่ 1 (ปี 2554) ได้ยึดหลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มุ่งสร้างความเข้มแข็งระดับรากหญ้า หากมีปัญหาระหว่างดำเนินงานจะดำเนินการแก้ไขทันที เป็นการนำปัญหาของชุมชนมาเป็นโจทย์หลักในการดำเนินงาน

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วมของธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 148) ในประเด็นบันไดของการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ประกอบด้วย ขั้นถูกจัดกระทำ ขั้นชี้แจง ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร ขั้นปรึกษาหารือ ขั้นแสดงความคิดเห็น ขั้นเป็นหุ้นส่วน ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นควบคุมโดยประชาชน โครงการนี้ได้มีการดำเนินงาน 8 ขั้นตอน ขณะเดียวกันได้มีกระบวนการการเฝ้าระวังปัญหาที่จะเกิดขึ้น และได้เพิ่มความเอาใจใส่ ประสานงานทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการดำเนินงานด้วย

4. ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ

ความสำเร็จของการดำเนินงาน กรอบประเด็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงาน โครงการ มีการศึกษาและกำหนดกรอบประเด็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน การสร้างพันธสัญญา ข้อตกลงการยอมรับกรอบประเด็นตัวชี้วัดผลการดำเนินงานร่วมกับ เพื่อใช้ในการประเมินผล การดำเนินการก่อน-หลังการดำเนินงาน เป็นเครื่องชี้วัดผลสำเร็จของงาน

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ (2545 : 30-39) ได้มีการศึกษาหลายโครงการและได้พัฒนาตัวชี้วัด หลายมิติ เช่น กลุ่มอาชีพเช่น ด้านการผลิตและคุณภาพการผลิต ด้านการบริหารจัดการกลุ่มด้านการตลาดด้านเศรษฐกิจด้านสังคม สิ่งแวดล้อมด้านการผลิตคุณภาพการผลิตด้านการบริหารจัดการกลุ่มเป็นต้น โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคามระยะที่ 1 (ปี 2554) นี้ได้กำหนดตัวชี้วัดของการพัฒนาหรือผลการดำเนินงาน แบ่งออกเป็นด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะ และมีการแบ่งออกเป็นมิติในแต่ละด้านอีก รวมมีตัวชี้วัดทั้งสิ้นจำนวน 73 ตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดทั้งหมดได้มาจากข้อตกลงร่วมและความเห็นชอบจากผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบตามแนวคิดของการดำเนินงานแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจริง

5. ภาวีส่งเสริมสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชนผลการดำเนินงานทำให้เกิดภาวีส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะตามความต้องการของชุมชน โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จากกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติโดยมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานและผลการปฏิบัติที่สำคัญ มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมมีการปฏิบัติให้เป็นจริงมีการสรุปสะท้อนผล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับ ข้อเขียนของศูนย์สารสนเทศและบริการการศึกษานอก



ข้อเขียนของ รัตนะ บัวสนธิ์ (2541 : 40) และข้อเขียนของสำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดกระบี่ ที่เน้นการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตามแนวคิดหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการการใช้ประโยชน์จากภาคีส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในพื้นที่ดำเนินงานยังมีภาคีความร่วมมืออื่น ๆ อีก หลายแห่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานของโครงการนี้ต้องมีการใช้ศักยภาพในท้องถิ่นและประสานงานในทุกระดับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทเรียนประสบการณ์ในการดำเนินโครงการแก้ปัญหาคความยากจนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในช่วงระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาซึ่งพอสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

1) ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของแต่ละชุมชนและนำไปสู่การทบทวนทุกปีในเวทีประชาคมตำบลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และจะได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้แผนของชุมชนนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง และมีกระบวนการ กลไกในการติดตามประเมินผล เพื่อนำบทเรียนขยายสู่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2) ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อคณะทำงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดควรนำโครงการเข้าสู่แผนฯ เพื่อให้เป็นโครงการนำร่องของจังหวัดในการแก้หนี้แค้นของประชาชน และส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องทั้งในพื้นที่นำร่องและพื้นที่ขยายให้ครอบคลุมจังหวัดในลักษณะของประชาคมหรือแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดมหาสารคามให้ประสบความสำเร็จ

3) ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรควรนำบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่ไปพิจารณา และวางแผนส่งเสริมและสนับสนุน อาทิใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ยืมหนึ่ง เพื่อการพัฒนาครอบครัวตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวแต่ละครอบครัว และควรพิจารณาการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในชุมชนที่สอดคล้องกับแผนชุมชนของแต่ละชุมชน



2. ข้อเสนอต่อการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

1) การทำงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกัน ในลักษณะภาคีความร่วมมือและทุกภาคส่วนจะต้องสามารถทำงานแบบบูรณาการกันได้อย่างต่อเนื่อง

2) องค์กร หน่วยงานพัฒนาทุกภาคส่วน การคิดค้นเครื่องมือต่างๆ ในการนำไปสู่กระบวนการแกนของชาวบ้านจะต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน จึงจะทำให้กลุ่มเป้าหมายนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้

3) การบันทึกรายรับรายจ่ายต่อเนื่องและนำบัญชีรายรับรายจ่ายมาวิเคราะห์ทุกเดือน และนำผลการวิเคราะห์สู่การวางแผนชีวิตของตนเอง จะทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพิจารณาหารูปแบบในการพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการจัดทำแผนชุมชนตั้งแต่กระบวนการจัดตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน การศึกษาข้อมูลพื้นที่การนำเข้าข้อมูลเข้าสู่ระบบการจัดทำระบบข้อมูล ฐานข้อมูลชุมชน นำข้อมูลมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อร่วมกันวางแผนชุมชน แผนการพัฒนา แผนกิจกรรม และแผนโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

5) การวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ควรใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเพราะเป็นการวิจัยและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน สามารถปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ไปสู่ความสำเร็จได้ ในระหว่างการดำเนินงานเป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนส่วนในกระบวนการพัฒนาดังแต่ การคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ ตามแผน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ด้วย

6) การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน ด้วยการแปลงเกษตรแบบผสมผสาน หรือ 2 ไร่ไม่ยากไม่จน สามารถทำให้ชาวบ้านลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ได้จริง ในที่สุดชาวบ้านมีเงินออมและนำเงินออมไปใช้หนี้สินได้

7) การคัดเลือกครอบครัวต้นแบบ จากครอบครัวผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีมาก และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบที่ดีในชุมชน ถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้สู่ครอบครัวอื่น ๆ ในชุมชนได้

3. ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการระยะที่สอง

ในช่วงระยะที่ 1 (ปี 2554) เป็นช่วงของการเตรียมชุมชน เช่น เตรียมข้อมูลบัญชีครัวเรือน ฝึกชุมชนจัดทำบัญชีครัวเรือน ฝึกการนำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสู่การวิเคราะห์และวางแผนเพื่อการแก้ปัญหา ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล การมีเวทีชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกครอบครัวต้นแบบเข้าร่วมโครงการ และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด



เรื่องการแก้ปัญหาคาใจความยากจนทั้งในและนอกพื้นที่ ให้สำหรับครอบครัวต้นแบบที่เข้าร่วมโครงการ ฝึกทักษะการเขียนโครงการแก้ไขปัญหาคาใจความยากจน ฝึกทักษะการพูด การนำเสนอประสบการณ์ ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการดำเนิน โครงการระยะที่สอง ซึ่งถือว่าเป็นระยะที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นระยะ ที่จะดำเนินการปฏิบัติการสู่การส่งเสริมและพัฒนาตามภารกิจขององค์กร โครงการระยะที่สองก็จะ กระตุ้นสำนึกสร้างสำนึกให้ชุมชนปฏิบัติตามแผนชีวิต แผนชุมชนหมู่บ้าน แผนชุมชนตำบล โดย ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนา และเชื่อมร้อยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อก่อให้เกิดการ พัฒนาต่อเนื่องต่อไป



บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กวี ไชยศิริ. แผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พ.ศ. 2540 และสรุปผลการดำเนินงานพัฒนาโรงพยาบาล
ปี 2539 . ยโสธร : โรงพยาบาลจังหวัดยโสธร, 2539.
- คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ทฤษฎีสังคม. ม.ป.ท.: ม.ป.ท. (เอกสารอัด
สำเนา), 2534.
- จาตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และกิติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. สวัสดิการพื้นฐาน : รากฐาน
ความเป็นธรรมทางรายได้ของกลุ่มคนด้อยโอกาส. กรุงเทพฯ: สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ, 2550.
- ฉลาด จันทรมบัติและคณะ. แนวคิด ทฤษฎี คู่มือปฏิบัติ การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
ท้องถิ่น. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.
- ฉลาด จันทรมบัติ. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง กรณีศึกษา
ตำบลประชาพัฒนา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: ศูนย์เครือข่าย
การเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- . การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. มหาสารคาม : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- . การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชน. มหาสารคาม : โรงพิมพ์
มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2551.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ. การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคน
ด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- . ยุทธศาสตร์การกระจายรายได้ สวัสดิการพื้นฐานรากฐานความเป็นธรรมทางรายได้.
กรุงเทพฯ: สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550.
- ชนพรรณ ธานี. การศึกษาชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. เพ็ญพรีนติ้ง, 2540.
- ธีรพงษ์ แก้วหาญ. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น :
โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. ความยากจน .เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักการพัฒนา.
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.



- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ประจวบ แหลมหลัก. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้
แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ คศ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พศิน แดงจวง. จิตวิทยาประยุกต์ในการศึกษานอกระบบ. เชียงใหม่ ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- พันธ์ทิพย์ ราสูต. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ สถาบันการพัฒนาสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- รัตนะ บัวสนธ์. วิธีการวิจัยเชิงทดลองทางพฤติกรรมศาสตร์กับการควบคุมเพื่อความเที่ยงตรงภายใน.
พิษณุโลก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2541.
- วิมุต วานิชเจริญธรรม. ธนาคารโลกกับการแก้ไขปัญหาความยากจน. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัย
ชิคาโก – หอการค้าไทย, 2550.
- . “กินอยู่อย่างประหยัด : เศรษฐศาสตร์ของความยากจน” ประชาชาติธุรกิจ, 20 กันยายน
2550.
- วันทิพย์ สิ้นสูงสุด. การใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อสร้างองค์กรใฝ่เรียนรู้. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ข้างศึกษา, 2549.
- สมชัย จิตสุชน. การพัฒนากับความยากจน. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องยุทธศาสตร์การจัด
ปัญหาความยากจน. จัดโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย วันที่ 24-25 พฤศจิกายน
2544 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้จอมเทียน ชลบุรี, 2544.
- สมชัย จิตสุชนและคณะ. การวัดและวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาความยากจนระยะที่ 2.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2547.
- สมพงษ์ สุทธิวงศ์ และคณะ. รายงานความก้าวหน้าระยะ 1 ปี. โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา
ความยากจนการพัฒนาสังคมและการอยู่มีสุข จังหวัดอุทัยธานี, 2552
- สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. การเรียนรู้และการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนเพื่อชุมชนเป็นสุข.
ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.
- . การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- สุรางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542



สุลักษณ์ ศิวรักษ์. วิพากษ์ธนาคารโลกกับการแก้ไขปัญหาคความยากจน. เอกสารประกอบการสัมมนา
โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย 9 เมษายน
2545 ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน จ.สุรินทร์, 2545.

สำนักงานสนับสนุนการวิจัย. โครงการความร่วมมือเพื่อจัดการปัญหาคความยากจนพัฒนาสังคมและ
สุขภาวะระยะที่ 2. จังหวัดสกล, 2553.

หน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนและการจัดการความรู้. คู่มือการพัฒนางานตามตัวชี้วัด
ความสำเร็จของโครงการพัฒนาความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาคความยากจน พัฒนาสังคม และ
สุขภาวะชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

องค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า. แผนพัฒนาสามปี อบต.นาข่า (พ.ศ. 2555 – 2557). องค์การบริหาร
ส่วนตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม, 2555.

องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ. แผนพัฒนาสามปี อบต.พระธาตุ (พ.ศ. 2555 – 2557). องค์การ
บริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม, 2555.

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์. แผนพัฒนาสามปี อบต.หนองโพธิ์ (พ.ศ. 2555 – 2557).

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพธิ์. อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม, 2555.

องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้. ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ
พ.ศ.2555 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม,
2555.

องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงแฝก. ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2555
องค์การบริหารส่วนตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม, 2555.

อริสรา ชูชาติ และคณะ. เทคนิคการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม. นครปฐม : สถาบัน
พัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานอาเซียน, 2538.

อิวอร์การ์ด, ที. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ: หลักการและการปฏิบัติจริง, แปลโดย สถาบันพัฒนา
ข้าราชการพลเรือน. นครปฐม : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, 2545.

Burnett, Carol Lynn. "Principals' and Teachers' Perceptions of a Quality Lesson Plan in
Deregulated Public Schools in South Carolina (Lesson Plans)," Dissertation Abstracts
International. 53(4) : 1032-A ; October, 1992.

Chalard Chantarasombat. Development of a Management Action Learning Process
Facilitating Student Centered Learning Education Management for Local
Development Course 0501803. The Social Sciences, Medwell Journals, 2009, 4(5) pg.
424-427.



- . **The Learning Process for Construction and Development of the Network of Community Organization for Self-Reliance in Thailand.** The Social Sciences, Medwell Journals, 2009, 4(6), pg. 540-548.
- . **. . Development of a Management Action Learning Process Facilitating Student Centered Learning Education Management for Local Development Course 0501803.** The Social Sciences, Medwell Journals, 2009, 4(5) pg. 424-427.
- Gordon, S.E. We Do: Therefore, We Learn. **Training & Development** 47. 10(1993) : 47-52.
- Lanhan, E.D., and Moldonado, L. Accelerated Decision Making via Action Learning at the Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). **Performance Improvement Quarterly.** 11(1998) : 74-85.
- Marquard M.J. **Action Learning in Action: Transforming Problem and People for Word Class Organization Learning.** Palo alto : Dares-Black Publishing, 1999.
- McGill, I. and Beaty, L. **Action Learning.** 2nd ed. London: Kokan Page, 1995.
- Mumford, A. Individual and Organization Learning : **Balance in the Pursuit of Change.** **Studies in Continuing Education.** 13(1991) :115-125.



ภาคผนวก ก
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ





คำสั่งจังหวัดมหาสารคาม

ที่ 918 / 2554

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน
พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554)

ตามที่จังหวัดมหาสารคามได้ดำเนินงานโครงการวิจัยภายใต้ “โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554)” เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวบรรลุตามแผนที่วางไว้ มีกลไกการขับเคลื่อนงานโครงการฯ อันจะนำไปสู่การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการที่เป็นจริง จึงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554) ระดับจังหวัด มีรายชื่อดังต่อไปนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

1. นายอานวย ปะดิเส
2. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต
3. นายมงคล พรงาม (ผอ.สนง.ช.ก.ส.จังหวัดมหาสารคาม)

ให้มีบทบาทหน้าที่ ให้คำปรึกษา กำกับทิศทางการดำเนินงาน เป้าหมายของโครงการ

คณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
2. คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม
4. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม
5. นายอำเภอวาปีปทุม
6. นายอำเภอกันทรวิชัย
7. นายอำเภอนาइन
8. นายอำเภอกุฉินารายณ์
9. นายอำเภอชื่นชม
10. นายอำเภอนาเชือก
11. นายพนพพร ดันวงศ์กาศ



ให้มีหน้าที่ บริหารจัดการแผนงานเพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงเป็นไปตามทิศทาง เป้าหมายของโครงการ และ
บังเกิดผลดีต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม

คณะกรรมการทำงานโครงการระดับจังหวัด

- | | |
|--|--------------------------|
| 1. รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคาม | กรรมการ |
| 3. นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม | กรรมการ |
| 4. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดมหาสารคาม | กรรมการ |
| 5. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม | กรรมการ |
| 6. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอโนนสูง | กรรมการ |
| 7. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอนาโพธิ์ | กรรมการ |
| 8. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอนาเชือก | กรรมการ |
| 9. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอนาคู | กรรมการ |
| 10. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอกุฉินารายณ์ | กรรมการ |
| 11. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอกันทรวิชัย | กรรมการ |
| 12. ประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม | กรรมการ |
| 13. นายฉลาด จันทรมบัติ | กรรมการ/เลขานุการ |
| 14. นายพิสิษฐ์ บุญไชย | กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ |
| 15. นายธาดา กิจชัย | กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ |
| 16. นายทวนตะวัน สิงห์แก้ว | ผู้ช่วยเลขานุการ |
| 17. นางสาววิรัตน์ อัมมะโห | ผู้ช่วยเลขานุการ |

ให้มีหน้าที่ บริหารจัดการแผนงาน เงิน คน เพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงเป็นไปตามทิศทาง เป้าหมายของ
โครงการ และบังเกิดผลดีต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม

คณะกรรมการทำงานโครงการระดับอำเภอ

อำเภอกุฉินารายณ์

- | | |
|---------------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอกุฉินารายณ์ | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอกุฉินารายณ์ | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอกุฉินารายณ์ | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอกุฉินารายณ์ | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ศ.อำเภอกุฉินารายณ์ | กรรมการและเลขานุการ |



ภาคผนวก



อำเภอนาเชือก

- | | |
|-----------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอนาเชือก | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอนาเชือก | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอนาเชือก | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอนาเชือก | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ส.อำเภอนาเชือก | กรรมการและเลขานุการ |

อำเภอนาดูน

- | | |
|---------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอนาดูน | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอนาดูน | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอนาดูน | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอนาดูน | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ส.อำเภอนาดูน | กรรมการและเลขานุการ |

อำเภอวาปีปทุม

- | | |
|------------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอวาปีปทุม | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอวาปีปทุม | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอวาปีปทุม | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอวาปีปทุม | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ส.อำเภอวาปีปทุม | กรรมการและเลขานุการ |

อำเภอกันทรวิชัย

- | | |
|--------------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอกันทรวิชัย | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอกันทรวิชัย | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอกันทรวิชัย | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอกันทรวิชัย | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ส.อำเภอกันทรวิชัย | กรรมการและเลขานุการ |

อำเภอเชียงยืน

- | | |
|------------------------------|---------------------|
| 1. ท้องถิ่นอำเภอเชียงยืน | ประธานกรรมการ |
| 2. พัฒนาการอำเภอเชียงยืน | กรรมการ |
| 3. เกษตรอำเภอเชียงยืน | กรรมการ |
| 4. สาธารณสุขอำเภอเชียงยืน | กรรมการ |
| 5. ผู้แทนร.ก.ส.อำเภอเชียงยืน | กรรมการและเลขานุการ |



ให้มีหน้าที่ ส่งเสริมสนับสนุนแผนงานและติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงเป็นไปตามทิศทาง เป้าหมายของโครงการ และบังเกิดผลดีต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม

คณะกรรมการทำงานระดับตำบล ตำบลนาข่า

1. นายก อบต.นาข่า	ประธานกรรมการ
2. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลนาข่า	รองประธานกรรมการ
3. กำนันตำบลนาข่า	กรรมการ
4. ปลัด อบต. นาข่า	กรรมการ
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 ตำบลนาข่า	กรรมการ
6. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 16 ตำบลนาข่า	กรรมการ
7. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลนาข่า	กรรมการ
8. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 ตำบลนาข่า	กรรมการ
9. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 16 ตำบลนาข่า	กรรมการ
10. ส.อบต.หมู่ที่ 4 ตำบลนาข่าทุกคน	กรรมการ
11. ส.อบต.หมู่ที่ 13 ตำบลนาข่าทุกคน	กรรมการ
12. ส.อบต.หมู่ที่ 16 ตำบลนาข่าทุกคน	กรรมการ
13. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน	กรรมการ
14. นายประจักษ์ อาษาธง	กรรมการ/เลขานุการ
15. นักพัฒนาชุมชน อบต.นาข่า	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
16. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน อบต.นาข่า	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการทำงานระดับตำบล ตำบลพระธาตุ

1. นายก อบต.พระธาตุ	ประธานกรรมการ
2. กำนันตำบลพระธาตุ	รองประธานกรรมการ
3. ปลัด อบต. พระธาตุ	กรรมการ
4. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
6. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
7. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
8. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
9. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลพระธาตุ	กรรมการ
10. ส.อบต.หมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุทุกคน	กรรมการ
11. ส.อบต.หมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุทุกคน	กรรมการ



12. ส.อบต.หมู่ที่ 8 ตำบลพระธาตุทุกคน	กรรมการ
13. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน	กรรมการ
14. นายปรจักษ์ อาษาขง	กรรมการ/เลขานุการ
15. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน อบต.พระธาตุ	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
16. นักพัฒนาชุมชน อบต.พระธาตุ	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการทำงานระดับตำบล ตำบลหนองโพธิ์

1. นายก อบต. หนองโพธิ์	ประธานกรรมการ
2. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์	รองประธานกรรมการ
3. กำนันตำบลหนองโพธิ์	กรรมการ
4. ปลัด อบต.หนองโพธิ์	กรรมการ
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์	กรรมการ
6. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์	กรรมการ
7. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์	กรรมการ
8. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์	กรรมการ
9. ส.อบต.หมู่ที่ 3 ตำบลหนองโพธิ์ทุกคน	กรรมการ
10. ส.อบต.หมู่ที่ 8 ตำบลหนองโพธิ์ทุกคน	กรรมการ
11. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน	กรรมการ
12. นายสุรเชต น้อยฤทธิ์	กรรมการ/เลขานุการ
13. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน อบต.หนองโพธิ์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
14. นักพัฒนาชุมชน อบต.หนองโพธิ์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการทำงานระดับตำบล ตำบลเลิงแฝก

1. นายก อบต.เลิงแฝก	ประธานกรรมการ
2. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก	รองประธานกรรมการ
3. กำนันตำบลเลิงแฝก	กรรมการ
3. ปลัด อบต. เลิงแฝก	กรรมการ
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก	กรรมการ
6. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝก	กรรมการ
7. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝก	กรรมการ
8. ส.อบต.หมู่ที่ 3 ตำบลเลิงแฝกทุกคน	กรรมการ
9. ส.อบต.หมู่ที่ 14 ตำบลเลิงแฝกทุกคน	กรรมการ
10. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน	กรรมการ
11. นายสุรเชต น้อยฤทธิ์	กรรมการ/เลขานุการ



12. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน อบต.เลิงแฝก

กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

13. นักพัฒนาชุมชน อบต.เลิงแฝก

กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการคณะกรรมการทำงานระดับตำบล บ้านหินปูน ตำบลเขาใหญ่

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาใหญ่

ประธานกรรมการ

2. นางละออง คำเหลา

รองประธานกรรมการ

3. นายสมัย แชนสันเทียะ

กรรมการ

4. นายสุจิน ก้านศรีรัตน์

กรรมการ

5. นายคำพอง ศรีสอน

กรรมการ

6. นายชัยณรงค์ คงไชย

กรรมการ

7. นางสาววาล ขานเกตุ

กรรมการ

8. นายถาวร ผิวพรรณ

กรรมการ

9. นางคำชิด ศรีทรัพย์

กรรมการ

10. นางพรนรินทร์ ผิวพรรณ

กรรมการ

11. นางหนูเดือน เป้านาค

กรรมการ

12. นางมะลิวัน โพธิ์ชี

กรรมการ

13. นางอมร คำแสง

กรรมการ

14. นายสุภาพ นามขวา

กรรมการ

15. นายศรีศิลป์ ผิวพรรณ

กรรมการ

16. นายสมจิตร ผ่องขำ

กรรมการ

17. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน

กรรมการ

18. นายศักดิ์เจริญ ภูฏานนท์

กรรมการ/เลขานุการ

19. จำเอก สรายุทธ์ วันชาติ (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน อบต.)

กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการทำงานระดับตำบล บ้านหนองคู ตำบลเหล่าดอกไม้

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้

ประธานกรรมการ

2. นายอุทัย ส่งสุข

รองประธานกรรมการ

3. นางสาวธัญญาลักษณ์ ภูแฮมโชติ

กรรมการ

4. นางสาวประภัสสร มาตรโสภ

กรรมการ

5. นายอนิรุตร ภูบุญศรี

กรรมการ

6. นายสงกรานต์ พิมดา

กรรมการ

7. นายชัยยงค์ นนทะบุรณ์

กรรมการ

8. นางสาวมาศ ศรีประเสริฐ

กรรมการ

9. นายออก พละมาตร

กรรมการ



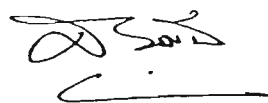
10. นายคำตัน เทวะเส	กรรมการ
11. นายประจวบ คอนเกษ	กรรมการ
12. นายเฉลียว สัพโส	กรรมการ
13. นายสวาท มานะศรี	กรรมการ
14. นายส่วย แสงจันทร์	กรรมการ
15. นายถวิล กองเพชร	กรรมการ
16. นางสาวกาญจนา ทนันท	กรรมการ
17. นายปรีนทร ภูวนารถ	กรรมการ
18. นายสวัสดิ์ ฐาโณษฐ์	กรรมการ
19. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประมุขหมู่บ้านทุกคน	กรรมการ
20. นายศักดิ์เจริญ ภวภูตานนท์	กรรมการ/เลขานุการ
21. นางสาวธัญญาลักษณ์ ภูแฮมโชติ	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
22. นางสาวประภัสสร มาตรโส	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
23. นายอนิรุตร ภูบุญศรี	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการทำงานระดับตำบลทุกตำบล ให้มีบทบาท ปฏิบัติงานตามแผนกิจกรรมผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแผนงานโครงการ สรุปบทเรียน สะท้อนผลกลับ จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน ให้ข้อมูลติดตามประเมินผล ปรับปรุงพัฒนางานตามที่ได้รับมอบหมายในพื้นที่ อบต.ที่ดำเนินการ

ทั้งนี้ตั้งแต่ 27 พฤษภาคม 2554 เป็นต้นไป

สั่ง ณ. วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2554

(ลงชื่อ)



(นายสุทนต์ บัญมี)

รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทน
ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม





คำสั่งจังหวัดมหาสารคาม

ที่ ๒๒๒๙/๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจน จังหวัดมหาสารคาม

ตามที่ จังหวัดมหาสารคามได้ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดมหาสารคาม (ศจพ.มค.) ตามคำสั่งที่ ๑๔๙๖/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อดำเนินงานตามนโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจน ของจังหวัดมหาสารคาม นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหาคาความยากจน เป็นไปด้วยความเหมาะสมและคล่องตัว จึง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจน จังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

- | | |
|---|----------------------|
| ๑. รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามที่ได้รับมอบหมาย | หัวหน้าคณะกรรมการ |
| ๒. ปลัดจังหวัดมหาสารคาม | รองหัวหน้าคณะกรรมการ |
| ๓. หัวหน้าสำนักงานจังหวัดมหาสารคาม | รองหัวหน้าคณะกรรมการ |
| ๔. นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๕. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๖. เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๗. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๘. เกษตรจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๙. โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๑๐. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๑๑. ปศุสัตว์จังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๑๒. ประมงจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๑๓. ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๑๔. ผู้อำนวยการสำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดมหาสารคาม | คณะกรรมการ |
| ๑๕. รศ.ดร.ฉลาด จันทรมบัติ | คณะกรรมการ |
| ๑๖. ผศ.ดร.พิสิฐ บุญไชย | คณะกรรมการ |
| ๑๗. ดร.สุวัฒน์ จุลสุวรรณ | คณะกรรมการ |
| ๑๘. ดร.สุรเชต น้อยฤทธิ์ | คณะกรรมการ |
| ๑๙. อาจารย์ประจักษ์ อาษาธง | คณะกรรมการ |
| ๒๐. อาจารย์ศักดิ์เจริญ ภาณุตานนท์ | คณะกรรมการ |
| ๒๑. นางสาววิรัตน์ อัมพะไพ | คณะกรรมการ |
| ๒๒. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |
| ๒๓. นายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคามหรือผู้แทน | คณะกรรมการ |

/๒๔ ประธานหอการค้า.....



๒๔. ประธานหอการค้าจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน	คณะทำงาน
๒๕. ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดมหาสารคามหรือผู้แทน	คณะทำงาน
๒๖. ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงาน
๒๗. ประธานชมรมนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงาน
๒๘. ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มหาสารคาม	คณะทำงาน
๒๙. พัฒนาการจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงานและเลขานุการ
๓๐. หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๑. หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๒. หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๓. หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔. นายอุดม คันธิ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. นายทานตะวัน สิงห์แก้ว	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

โดยให้ผู้ได้รับแต่งตั้งมีหน้าที่ ดังนี้

๑. จัดทำทะเบียนข้อมูลครัวเรือนยากจน จังหวัดมหาสารคาม ตามนโยบายจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒. จัดทำแผนงานการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ตามนโยบายจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

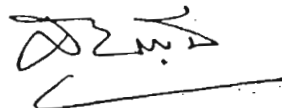
๓. ขับเคลื่อนการดำเนินงาน ตามนโยบายจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔. รายงานผลการปฏิบัติงานจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ ศจพ.พ.ทราบทุกระยะ

๕. สนับสนุนและดำเนินการอื่นตามที่ศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด (ศจพ.จ.) มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔



(นายสุทธีรัตน์ บุญมี)

รองผู้ว่าราชการจังหวัด รักษาการแทน

ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม



ภาคผนวก ข
เครื่องมือการประเมินตัวชี้วัดผลสำเร็จ



มาตรการ/ มาตรการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มติที่ 1. ด้านการ กระจายของ ในครัวเรือน (อ)	1.2 การทำบัญชี ครัวเรือน - การมีครัวเรือน มีการ จัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายอย่างเป็น ระบบ สามารถบ่ง บอกรายรับ-รายจ่ายได้ อย่างชัดเจน	1. มีการได้รับทราบนโยบายจากทางราชการหรือ หน่วยงานอื่น ๆ เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน..... 2. มีการประชุมหรือปรึกษาหารือเรื่องการทำบัญชี ครัวเรือน..... 3. มีการจัดทำแผน กำหนดกิจกรรมการดำเนินงาน เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน..... 4. มีการลงมือทำจริงเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน 5. มีการวิเคราะห์ ประเมินผลเรื่องการทำบัญชี ครัวเรือน..... 6. มีการนำผลการปฏิบัติเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน ไปใช้ในการลดรายจ่าย.....							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.3 การลดรายจ่ายใน การผลิต ลดต้นทุนใน ครัวเรือน	1. ครัวเรือนมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนการ ผลิตในครัวเรือน..... 2. มีการปลูกข้าวปลอดสารพิษ							



มาตรการ/ มาตรการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มิติที่ 2. ด้านการ เพิ่มรายได้ของ คนในครัวเรือน	2.1 เศรษฐกิจพอเพียง - ครัวเรือนสามารถใช้ แนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อการเพิ่ม รายได้ จริง	1.ครัวเรือนมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย..... 2.ครัวเรือนมีเงินออม 3.ครัวเรือนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างน้อย 1 กลุ่ม... 4.ครัวเรือนมีกิจกรรมเพิ่มรายได้อย่างน้อย 1 กิจกรรมในหมู่บ้าน..... 5.ครัวเรือนใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในชุมชน 6. ครัวเรือนมีความรู้ ความสามารถในการเพาะ ขยายพันธุ์พืช เช่น การติดตาม ต่อกิ่ง เป็นต้น							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	2.2 เงินทุนในการ ประกอบอาชีพ - มีการดำเนินงานใน เรื่องการระดมทุน หรือ จัดหาทุนเพื่อการเพิ่ม รายได้ในครัวเรือน	1. ครัวเรือนได้มีการระดมทุนร่วมกับผู้อื่น..... 2. ครัวเรือนได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์กร ภายนอกอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี 3. ครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการระดมทุน / กองทุนประกอบอาชีพ 4. ครัวเรือนมีความสามารถในการชำระหนี้ กิจกรรมการระดมทุน กองทุนประกอบอาชีพ							



มาตรการ/ ตัวชี้วัดการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
ตัวชี้วัดที่ 3. ด้านการ ขยายโอกาสเพื่อ เพิ่มรายได้และ เพิ่มผลผลิตของ ครัวเรือน ในครัวเรือน	3.1 การส่งเสริมให้ ครัวเรือนมีอาชีพ เจริญเติบโตและยั่งยืน - มีการส่งเสริมให้กลุ่ม อาชีพในชุมชนเติบโต และยั่งยืน	1.ครัวเรือนมีการจัดกิจกรรมอาชีพต่อเนื่อง..... 2.ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ และเข้าร่วม กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง..... 3.ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพสามารถ นำ ประสบการณ์มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตได้..... 4.ครัวเรือนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มผลผลิต.....							(ให้เขียนรายงานที่ ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้งบประมาณเท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไรเด่น ๆ บ้าง)
	3.2 การได้รับการ ส่งเสริมอาชีพ - ครัวเรือน ได้รับการ ส่งเสริมอาชีพที่ ตรง กับความต้องการของ ครัวครัว	1.ครอบครัวได้รับการฝึกอบรมอาชีพ 2.คนในครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มส่งเสริมอาชีพ อย่างน้อย 1 กลุ่ม..... 3.ครัวเรือนสามารถปลูกผักสวนครัวอย่างน้อย 1 ชนิด..... 4.สมาชิกในครัวเรือนในวัยแรงงานมีงานทำและมี รายได้..... 5.สมาชิกในครัวเรือนมีอาชีพเสริม.....							(ให้เขียนรายงานที่ ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้งบประมาณเท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไรเด่น ๆ บ้าง)



มาตรการ/ มิติการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม มิติที่ 1. ด้านการ พัฒนาทรัพยากร มนุษย์ ของคนใน ครัวเรือน	1.1 การพัฒนาผู้นำ - มีการพัฒนาคุณภาพ ผู้นำในชุมชน	1. สมาชิกในครัวเรือนได้รับการพัฒนา ความรู้ ความสามารถ การเป็นผู้นำด้านการอาชีพ 2. สมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของ ชุมชนอย่างน้อย 1 กิจกรรม 3. สมาชิกในครัวเรือน สามารถสร้างกิจกรรมที่โดดเด่น ได้อย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี 4. สมาชิกในครัวเรือน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ ในการทำอาชีพได้							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
มิติที่ 2. ด้าน ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ของคน ในครัวเรือน	1.1 ศาสนาเป็นที่ยึด เหนี่ยวจิตใจ - มีกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	1. สมาชิกในครัวเรือนรักษาศีล 5 2. สมาชิกในครัวเรือนทำบุญตักบาตรอย่าง สม่ำเสมอ..... 3. สมาชิกในครัวเรือนร่วมพิธีกรรมทางศาสนาใน วันสำคัญทางศาสนา..... 4. สมาชิกในครัวเรือนสนใจในและปฏิบัติตามคำ สอนทางศาสนา.....							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)



มาตรการ/ มิติการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม ของครัวเรือน มิติที่ 2. ด้าน ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี (ต่อ)	1.2. วัฒนธรรม ประเพณี - มีการอนุรักษ์ สืบ ทอดประเพณีท้องถิ่น	1. สมาชิกในครัวเรือนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์และ สืบทอดวัฒนธรรม 2. สมาชิกในครัวเรือนร่วมประเพณีสงกรานต์ /การ อนุรักษ์วัฒนธรรม..... 3. ครัวเรือนมีส่วนร่วมการอนุรักษ์สืบทอด ฮีต 12 ครอง 14							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.3 วิถีชีวิตอ่อนน้อม เคารพผู้อาวุโส เรียบ ง่าย พึ่งตนเอง - ประชาชนมีการ ปฏิบัติตนอ่อนน้อม เคารพผู้อาวุโส เรียบ ง่าย พึ่งตนเอง	1. สมาชิกในครัวเรือนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อาวุโส..... 2. สมาชิกในครัวเรือนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายพึ่งพา ตนเอง/พึ่งพาซึ่งกันและกัน..... 3. สมาชิกในครัวเรือนใช้หลักคนพึ่งธรรมชาติ/ ธรรมชาติพึ่งคน..... 4. ครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัวไว้กิน เอง.....							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)



มาตรการ/ มิติการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม มิติที่ 3. ด้านการ เรียนรู้ของคนใน ครัวเรือน	1.1 การเรียนรู้ของ ชุมชน - มีกิจกรรมการเรียนรู้ ของชุมชน	1. สมาชิกในครัวเรือนมีการเรียนรู้การวางแผน ร่วมกัน/จัดทำแผน ชีวิตร่วมกัน..... 2. ครัวเรือนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และนอกชุมชน..... 3. สมาชิกในครัวเรือนมีแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนและมี การเผยแพร่แก่ผู้อื่น							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น - มีกิจกรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่น	1. ครัวเรือนมีการสืบทอดภูมิปัญญาด้านอาชีพ หรือหัตถกรรมพื้นบ้าน 2. ครัวเรือนมีการสืบทอดและการอนุรักษ์ ภูมิ ปัญญาพื้นบ้านในสาขาต่าง ๆ 3. สมาชิกในครัวเรือนมีความสามารถ ด้าน ศิลปะการแสดง เช่น เป็นหมอลำ/หมอแคนและมี การถ่ายทอดความรู้.....							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)

มาตรการ/ มิติการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย มาก (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มาตรการที่ 3 การพัฒนาด้าน คุณภาพของคน ในครัวเรือน มิติที่ 1. ด้าน สภาพอนามัย ส่วนบุคคล ของ คนในครัวเรือน	1.1 เป็นชุมชนที่มีการ จัดกิจกรรมออกกำลังกาย - ชุมชนมีกิจกรรมการ ออกกำลังกาย	1. สมาชิกในครัวเรือนมีเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรม ออกกำลังกายร่วมกันสม่ำเสมอ..... 2. สมาชิกในครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการออก กำลังกายอย่างสม่ำเสมอ..... 3. สมาชิกในครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขัน กีฬาของชุมชนอย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อปี							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้งบ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.2 ครอบครัวปลอดภัย - ครัวเรือนเข้าร่วม กิจกรรมปลอดภัย ดี	1. สมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย ป้องกันยาเสพติด 2. สมาชิกในครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม/ ปฏิบัติธรรมป้องกันยาเสพติด 3. ครัวเรือนเป็นครอบครัวอบอุ่น ให้ความรักความ อบอุ่นแก่สมาชิกป้องกันยาเสพติด							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้งบ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.3 ครอบครัวลด ละ เลิกอบายมุข - ครัวเรือนเข้าร่วม กิจกรรม ลด ละ เลิก อบายมุข	1. สมาชิกในครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม/ ปฏิบัติธรรมกิจกรรม ลด ละ เลิก อบายมุข 2. ครัวเรือนเป็นครอบครัวอบอุ่น ให้ความรักความ อบอุ่นแก่สมาชิก เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข 3. ครอบครัวได้นำหลักคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติ เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข							(ให้เขียนรายงาน ว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้งบ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง



มาตรการ/ มิติการพัฒนา	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	ระดับความเข้มข้นของการปฏิบัติ						ร่องรอยการดำเนินงาน/ ผลการดำเนินงาน
			ไม่ได้ ทำ (0)	ทำได้ น้อย มาก (1)	ทำได้ น้อย (2)	ทำได้ ปาน กลาง (3)	ทำได้ ดี มาก (4)	ทำได้ ดี เยี่ยม (5)	
มาตรการที่ 3 การพัฒนาด้าน สุขภาพของคน ครัวเรือน มิติที่ 2. ด้าน อนามัย สิ่งแวดล้อมใน ครัวเรือน	1.1 การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน - มีกิจกรรมการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน	1. ครัวเรือนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ใน ชุมชนอย่างคุ้มค่าประหยัด 2. ครัวเรือนมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ 3. ครัวเรือนมีการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน 4. ครัวเรือนการดูแลรักษาแหล่งน้ำ 5. ครัวเรือนมีการปลูกต้นไม้ ป่าไม้ รักษาสีสิ่งแวดล้อม							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)
	1.2 “บ้านน่าอยู่ หน้า บ้านน่ามอง ” - มีกิจกรรมบ้านน่าอยู่ หน้าบ้านน่ามอง สด ภาวะโลกร้อน	1. ครัวเรือนมีการปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะ ถนนในหมู่บ้าน/ชุมชน บริเวณบ้าน 2. ครัวเรือนมีการดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ที่ปลูกอย่าง ต่อเนื่อง 3. ครัวเรือนมีอุปกรณ์กำจัดขยะมูลฝอย เช่น ถัง ขยะ ที่เผาขยะ 4. ครัวเรือนมีการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของครัวเรือนทั้งหมด 5. ครัวเรือนมีส่วนร่วมถูกสุขลักษณะครบทุกครัวเรือน ..							(ให้เขียนรายงานว่า ครัวเรือนท่านได้ทำปีใด ใช้บ เท่าไร ได้ผลเป็นอย่างไร ได้ผลกี่เปอร์เซ็นต์ มีอะไร เด่น ๆ บ้าง)



ภาคผนวก ก
รายชื่อครอบครัวต้นแบบ



รายชื่อครอบครัวต้นแบบ
บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 3 ต.เลิงแฝก อ.เกษตรวิสัย จ.มหาสารคาม

1. นายบุญเสริม สิงห์กิ่ง
2. นายอุทัย ภูเฮืองแก้ว
3. นายบุญมี หมั่นสา
4. นายสังคม อุประสงค์
5. นายบุญโฮม แพงแสง
6. นายประนวล พันมาตร
7. นายบุญร่วม เทพคำ
8. นายเลิงผม ภูเฮืองแก้ว
9. นายสี เทียงดี
10. นายบุญสี ไชยรัตน์
11. นายบรรจง แสงพล
12. นายสมพงษ์ เกาคำภา
13. นายสนิท เทียงคำ
14. นายบุญถม จินารัตน์
15. นายวีระพงษ์ สิมารัตน์
16. นางบุญพร เทียมเมฆ
17. นางสมนึก ปานชาลี
18. นางสาวพิน ทแยง
19. นายทองเพ็ช หมั่นสา
20. นายบุญเรือง ไสยเสริม



รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านบัวแก้ว หมู่ที่ 14 ตำบลเล็กแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

1. นายธีระ ดงเสือ
2. นายสุบรร สมพาน
3. นายพันทอง เพ็งกล้า
4. นายนิยม ธรรมลา
5. นายสมควร แพงแสง
6. นายชาติ คำเอก
7. นายอำนาจ ศรีสุภักดิ์
8. นายอุเทน ศรีหวัง
9. นายสมัย แสนราษฎร์
10. นายอุดม นรการ
11. นางลำดวน ศรีคราม
12. นางนวลออ พร้อมพรั่ง
13. นางจินดา บุตโบล
14. นางโสพิศ ภูเอื้องแก้ว
15. นางขวัญใจ สงแจ้ง
16. นางพิสมัย ไชยมาลา
17. นางหนูกลิ่น พะยะกะ
18. นายหล้า ชาวกะตะ
19. นายสำรอง นาเจริญ
20. นางมลิวรรณ ศรีหวัง

รายชื่อครอบครัวต้นแบบบ้านหนองบึง หมู่ที่ 3

ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

1. นายบุญปิ่น แสนหว่า
2. นายเหลา อ่อนจันทร์
3. นางจำปี ปินะกาโพธิ์
4. นางวฤทธิ์ ปิตดาทะเน
5. นางบุญยัง ดงแสนแก้ว
6. นางบุญดี แพงลุนหล้า



7. นางหง่า ดงแสนแก้ว
8. นายนุช ภูคำศักดิ์
9. นายไวพจน์ หอมมาลัย
10. นายสา ปะวะซัง
11. นางจัน หอมมาลัย
12. นายโฮม ปัดดาเทลัง
13. นางทองด้าง ดีไร่
14. นางบุญเชื้อ ปะนะสา
15. นางทองมา พรหมากุล
16. นางทอง เวฬุวันใน
17. นายสุข ผลในเมือง
18. นางถาวร บุญทองโท
19. นางสังคม ศรีสุวรรณ
20. นางมะลิวัลย์ ปินะทาโน

**รายชื่อครอบครัวต้นบ้านหนองบึง แบบหมู่ที่ 8
ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม**

1. นายสมัย หอมมาลัย
2. นายสุข เวียงไธสงค์
3. นายนวย สิงห์สุภา
4. นางบุญมา ทับแมลา
5. นางทอง จันเมือง
6. นางจूरีย์ ปินาคะเส
7. นางนารี เวียงไธสงค์
8. นางก้อม แสนศรี
9. นายศักดิ์ รักษาพล
10. นายธนะชา เวียงสิมา
11. นายมุก วรลักษณ
12. นางคำปน อนุศิริ
13. นายประดิษฐ์ ไผ่นอก



14. นางอ้อย พลลาภ
15. นางบัวไหล ปัดตานาคุณ
16. นายกิตติยศ ปัดตาเทศา
17. นายหมอง กอบเนตร
18. นายระดม เวียงไธสงค์
19. นางบุญยัง ทองอาสน์
20. นายสายเพชร ชัดดาเคนะ

รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านดงน้อยหมู่ที่ 4 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

1. นายสุคใจ มะณีโกวา
2. นายปรีดา ยอดบุญมา
3. นายวิชัย เฟื่องจินดา
4. นายสุรพงษ์ เฟื่องจินดา
5. นายสุวรรณ สีเถื่อน
6. นายอำนาจ ศรีภูวงส์
7. นายเสถียร หล้าสุดตา
8. นายหนู สอนจินดา
9. นายสำรอง ประจิตร
10. นายนิล เฟื่องสุวรรณ
11. นายณัฐพล กลบริตัน
12. นางสาวถวิล เฟื่องจินดา
13. นางทองอินทร์ เฟื่องจินดา
14. นางสาวฤทธิ์ คาราช
15. นางโสภา พันนาเหนือ
16. นางฉวีวรรณ วรรณเดช
17. นางสาวบัวแก้ว บุคสิทธิ์ราช
18. นางทองจันทร์ ประกอบกิจ
19. นางสมบูรณ์ สีดาชมพู่
20. นางทองเสาร์ นามประภา
21. นางทองสุก อัดไชย



22. นายจุมมาส ทองหล่อ
23. นายจันทร์ สอนจินดา
24. นางอริษา พรหมอินทะ
26. นางลำไพร แก้วมawang
25. นางสมหวัง สมบัวคว
27. นางคำพัด ภูยัค
28. นางใบ ฤทธิราช
29. นางสาวยุภา ประกอบกิจ
30. นายเกตุ ปิตาสาโต

รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านดงน้อย หมู่ที่ 5 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

1. นายรังสันต์ ลาสมบัติ
2. นายสมศรี หน่อสีหา
3. นางเตรีนมจิตร ประกอบไม้
4. นางพรรณี โคตาโม
5. นางเดือนฉาย เสียงดั่ง
6. นางสาว ปะนามะเต
7. นายสนั่น ลาสมบัติ
8. นางชวนใจ พิลำพันธ์
9. นางทองอินทร์ หล้าสุคตา
10. นายบุญลือ มะหิงษาเดช

รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านไต้ หมู่ที่ 8 ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

1. นางอ่อนดา เพชรศรีสุข
2. นางสมจิตร จันเต
3. นายไพบูลย์ ยางนอก
4. นายนิพนธ์ คาราช
5. นายบุญโสม ประทุมทอง
6. นายรังสรรค์ กันหาชัย



7. นายทองสุข หน่อสีหา
8. นายสุวรรณ สีเถื่อน
9. นายบุญจันทร์ พิลาพันธ์
10. นายเสถียร หล้าสุคตา

รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านวังจานหมู่ที่ 4 ตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

- 1.นายหม่าน โนแก้ว
- 2.นายสุนทร หัดที
- 3.นางยม หัดที
- 4.นายอุทัย ภูวงส์
5. นายสายตา หัดที
6. นางเคน วังทัน
7. นางแถว วังหนองเสียว
8. นางอำนวย วังสอง
- 9.นายดำ ไกรสีห์
10. นายลำพา หันแจ็ด
12. นายเพ็ง แป้นไทย
11. นายสง่า วันดี

รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านวังใหม่ หมู่ที่ 13 ตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

- 1.นายสนั่น สุดพันธ์
- 2.นายสมดี สีหาบุคโต
- 3.นายสราวุธ ประมาธา
4. นายปรีชา หันแจ็ด
5. นายทองใบ ประกอบสำเนียง
6. นายแก้ว โลกาสา
7. นายเจ็ก บุญทองโท
8. นายทองศูนย์ พระวิชา
9. นายสมาน มีด้วง



รายชื่อครอบครัวต้นแบบ

บ้านวังเหนือ หมู่ที่ 16 ตำบลนาข่า อำเภอบ้านดง จังหวัดมหาสารคาม

1. นายบุญหนา สุกพันธ์
2. นางวงเดือน อัมระระกา
3. นายอัมพร ไกรสิทธิ์
4. นายวิทยา วังหนองเสียว
5. นายไทรยเทพ ศิวะพงษ์บัณฑิต
6. นางทองมี วันดี
8. นายสมบัติ แสนแก้ว
7. นายคมสันต์ ปัดดาละ

รายชื่อครอบครัวต้นแบบบ้านหินปูน หมู่ 17

ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1. นายศรีศิลป์ ผิวพรรณ
2. นายบุญทอง ขานเกตุ
3. นายสุภาพ นามขวา
4. นางหนูเพียร มณีวงศ์
5. นางลำควน ศรีสอน
6. นางอมร คำแสง
7. นางมะลิวัน โพธิ์จี
8. นางสาววย คงไชย
9. นางจันทร์เพ็ญ แชนสันเทียะ
10. นางสมบัติ นามขวา
11. นางเกษรินทร์ ผิวมาคง
12. นางละออง คำเหล่า
13. นายอำพอง ศรีสว
14. นายคำซิด ศรีทรัพย์
15. นางมะลิวัลย์ โพธิ์จี
16. นายสมจิต ผองขา



17. นายชัยณรงค์ คงไชย
18. นายวิเชียร เพ้าพุด
19. นายสำราญ ศรีทรัพย์
20. นายสุบัญญัติ เกษตรมิตร
21. นายบุญเที่ยง ก้านศรีรัตน์
22. นางหนูเคื่อน เป้านาค
23. นางทิพวรรณ มณีวงศ์
24. นางสุภัตรา สมนึก
25. นายสมัย แชนสันเทียะ
26. นางสุจิน ก้านศรีบัติ
27. นายชัยณรงค์ คงไชย

**รายชื่อครอบครัวต้นแบบ บ้านหนองตู หมู่ 6
ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอนันทม จังหวัฒมหาสารคาม**

1. นายอุทัย ส่งสุข
2. นายวิเชียร ศรีนวล
3. นายสุรัตน์ อินสาคราม
4. นายสมพงษ์ ศรีประเสริฐ
5. นางสาวประกาย อันทะปัญญา
6. นางอนงค์ หงส์ทอง
7. นางบุญส่ง ภูคำวงศ์
8. นางทองบ่อ ทองสงคราม
9. นางสมควร วงละคร
10. นางหนูลักษณ์ แจ้งฤทธิ์
11. นางลีซอ เหล่าศรีชัย
12. นางสาวนิตยา โตดาดง
13. นายสวัสดิ์ แสงคำ
14. นายประยูร ลั่วละคร
15. นายสำรวย ทองเย็น
16. นายจันที วงศ์แสนสุข



17. นางสาว โก้สูงเนิน
18. นายดำรง วงละคร
19. นางเจียงทองหลั่น พันเดช
20. นางทองเตา แสงจันทร์
21. นายพันธ์ ไชยศรี
22. นางบุญหลาย สิงห์ขรเขต
23. นายบุญล้วน นนท์บุรณ์
24. นายเวทิน วิชัยวงศ์
25. นายสุทธีวีร์ บัวขาว
26. นายทองอาน หนั้หนา
27. นางหอมเดือน เพียรคำ
28. นางสาวรักษา พันลา
29. นายชัยยงค์ นนทะบุรณ์
30. นายปรีนทร ภูนกทา
31. นายวิเชียร ศรีนวล
32. นายอดิเรก ภูโอบ
33. นางสาวธัญลักษณ์ ภูเข้มโชติ
34. นายสวาท มานะศรี
35. นางสาวนิตยา โสตาตง
36. นายทวี ภูอบอุ้น
37. นายสมพงษ์ ศรีประเสริฐ
38. นายอนิรุต ภูบุญ
39. นายสิรินทร ชินนาคราม
40. นายอดิ พละนาค



ภาคผนวก ง
ภาพประกอบกิจกรรม

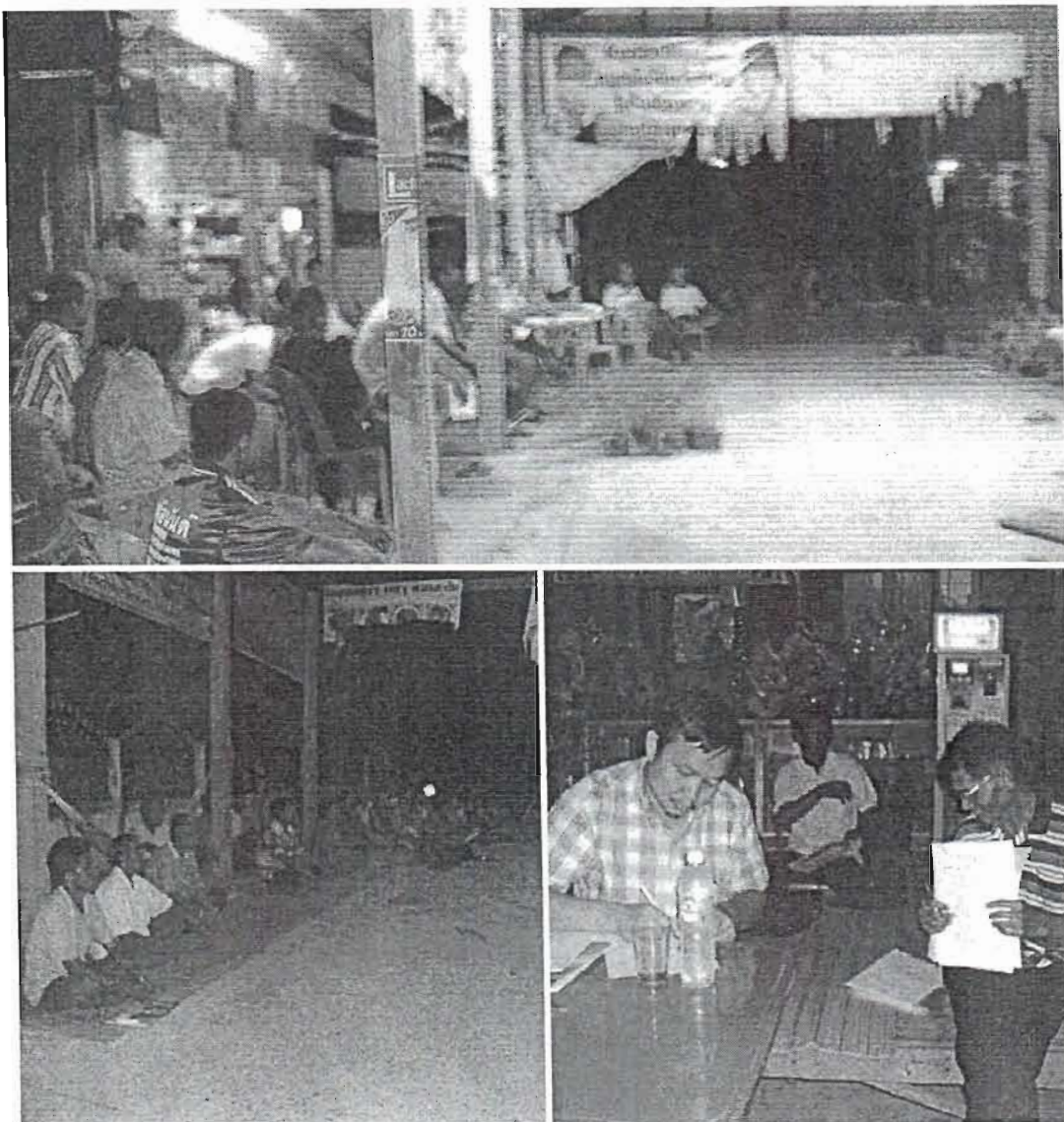


1. ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเลิงแฝก อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม



ภาพประกอบ จัดประชุมชี้แจง โครงการร่วมกับ อบต. ที่ศาลาวัดบ้านบัวแก้ว





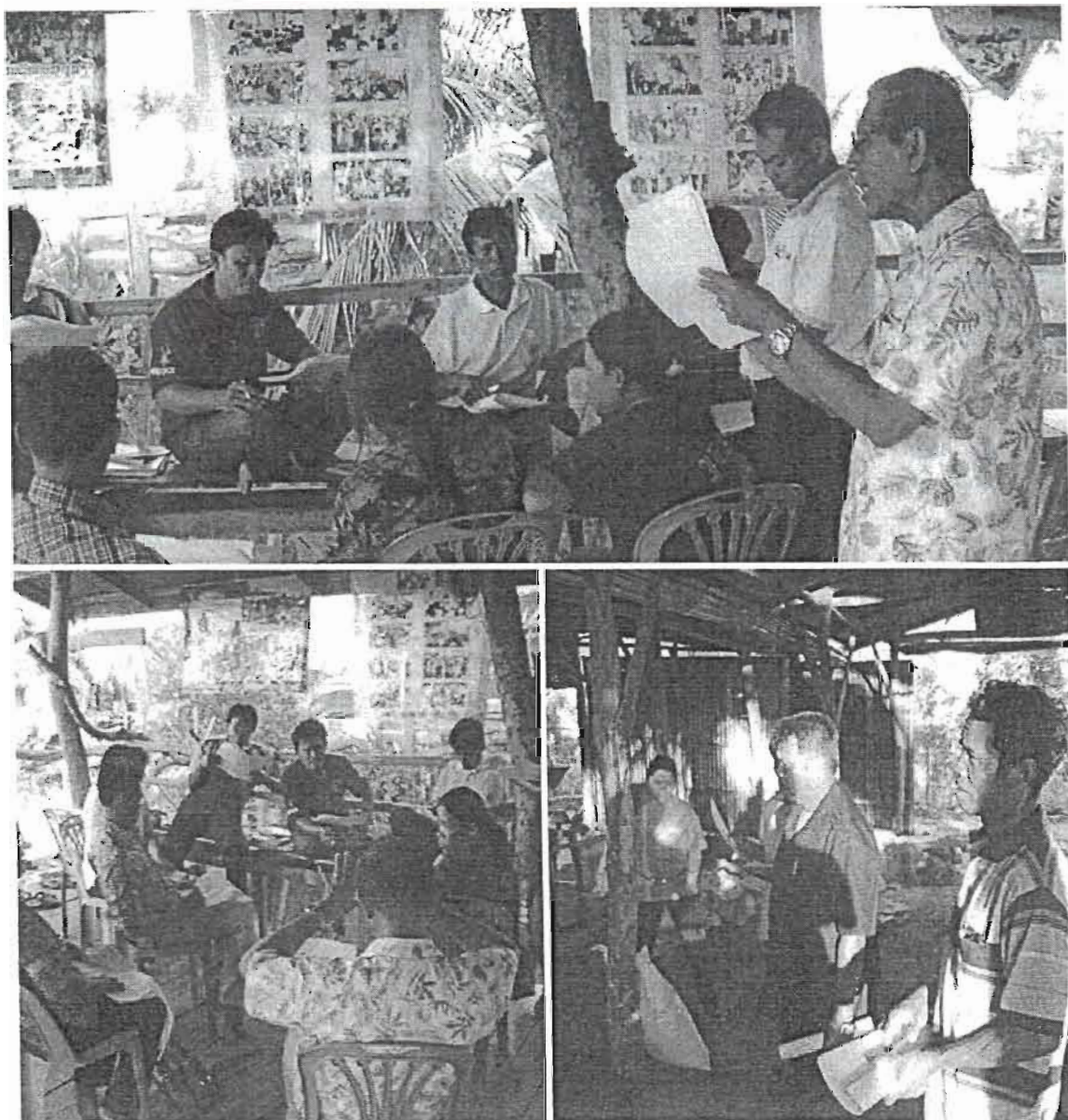
ภาพประกอบ จัดประชุมชาวบ้านทบทวนบัญชีครัวเรือน





ภาพประกอบ การฝึกอบรมและศึกษาดูงานศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านพ่อแสวง มะโนทัย จังหวัดร้อยเอ็ด





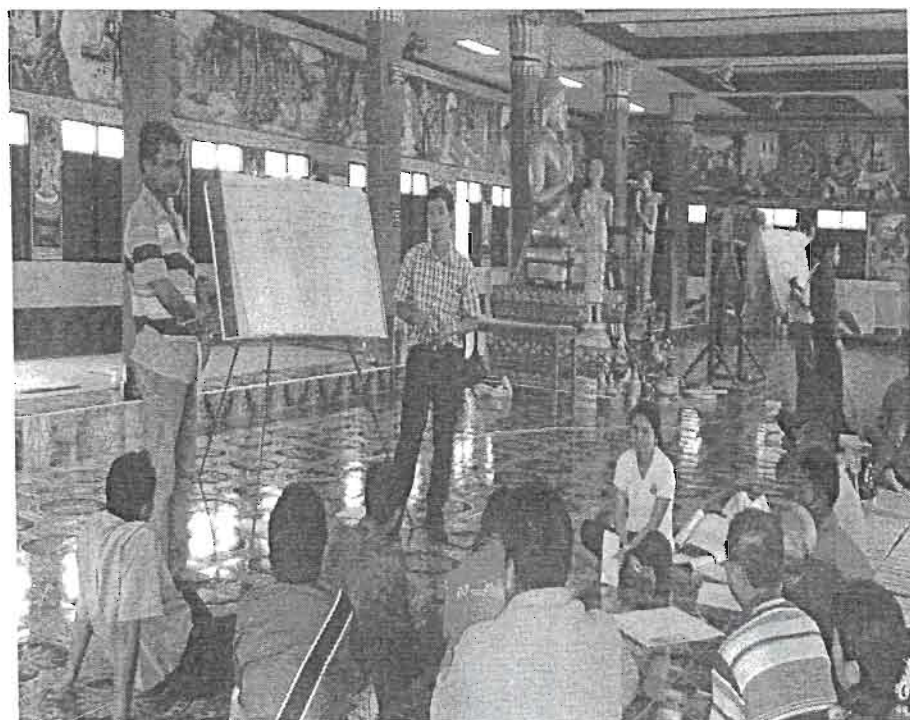
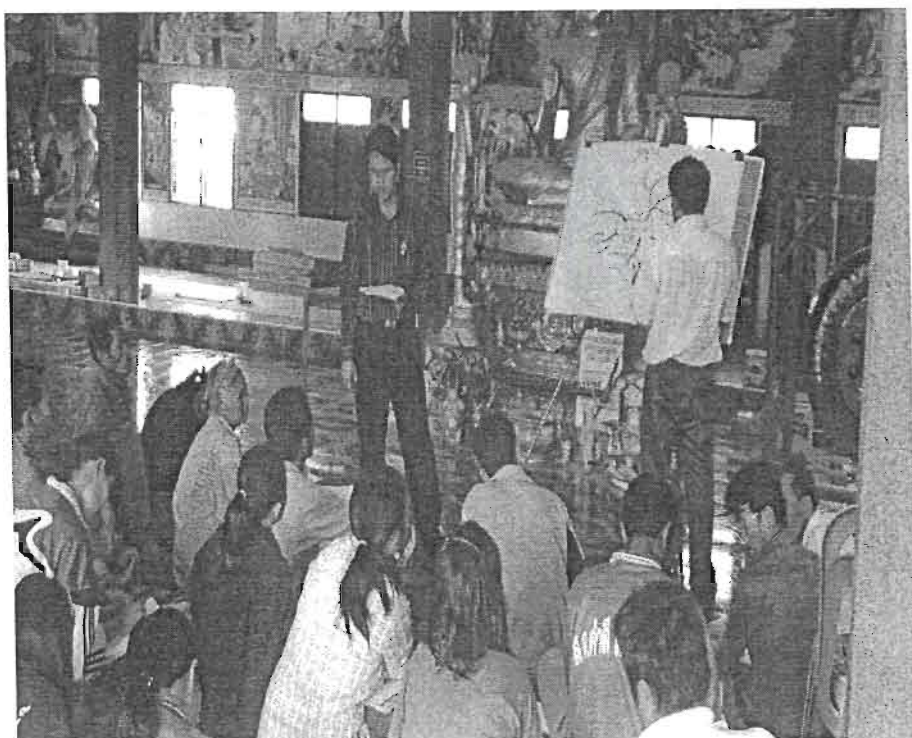
ภาพประกอบการประชุมชี้แจงการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือน





ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาพะชุมชน





ภาพประกอบ เวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาดความยากจนและพัฒนาคุณภาพชุมชน



2. ประมวลภาพกิจกรรมตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม



ภาพประกอบ จัดประชุมชี้แจงโครงการร่วมกับ อบต.





ภาพประกอบการประชุมชี้แจงการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนและฝึกอบรมและศึกษาดูงาน





ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาวะชุมชน และเวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสุขภาวะชุมชน

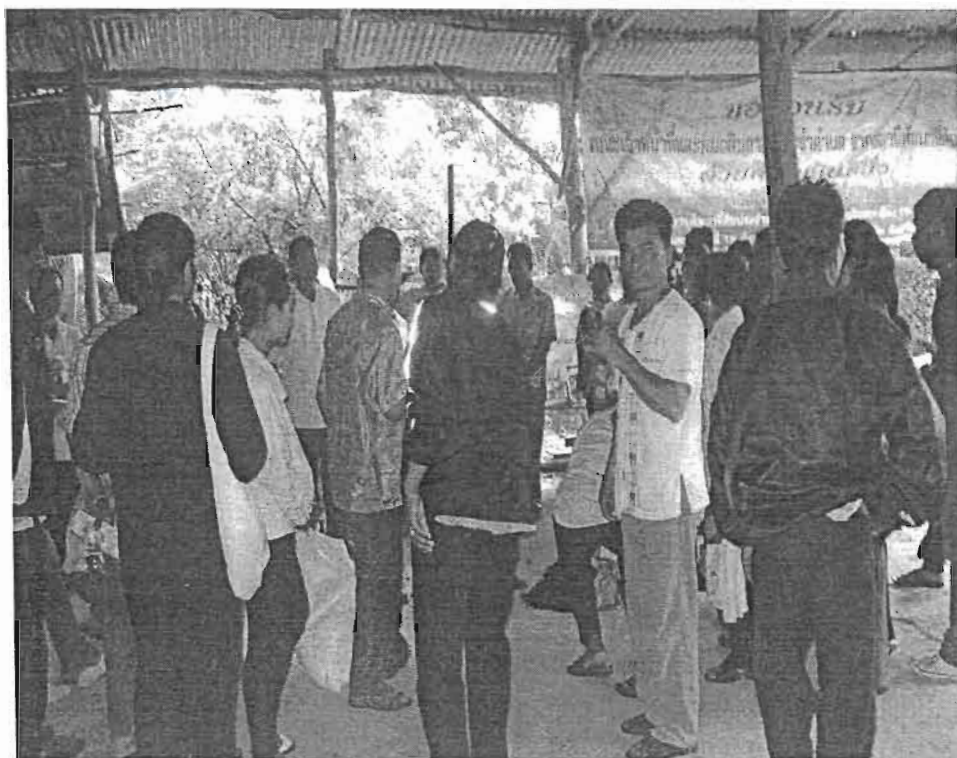


3. ประมวลภาพกิจกรรมตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม



ภาพประกอบการทบทวนบัญชีครัวเรือน



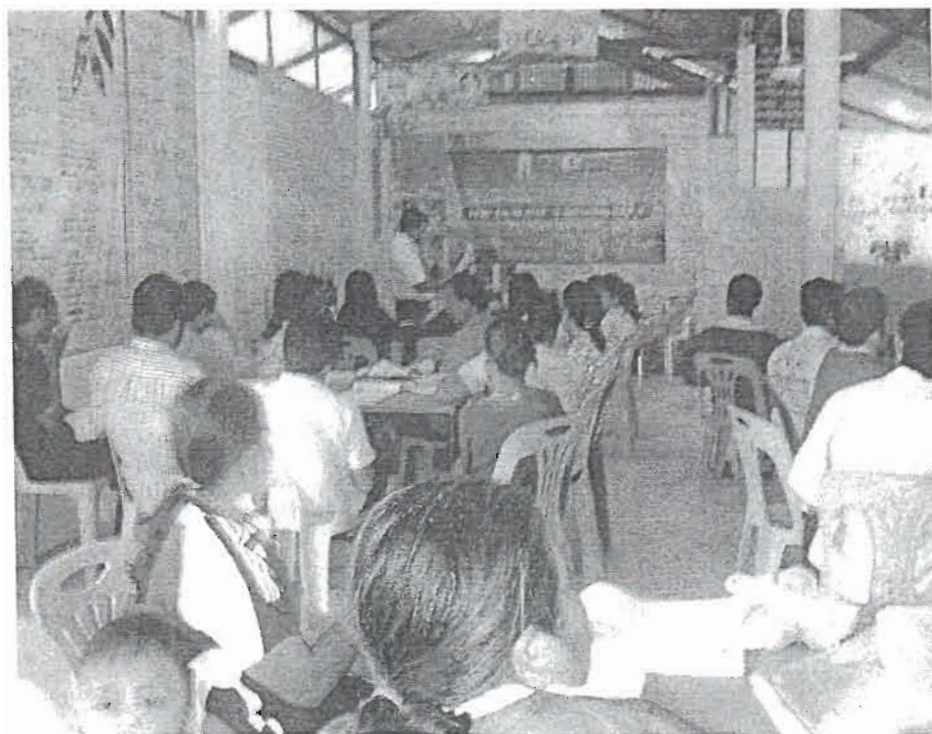


ภาพประกอบการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน



ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาวะชุมชน

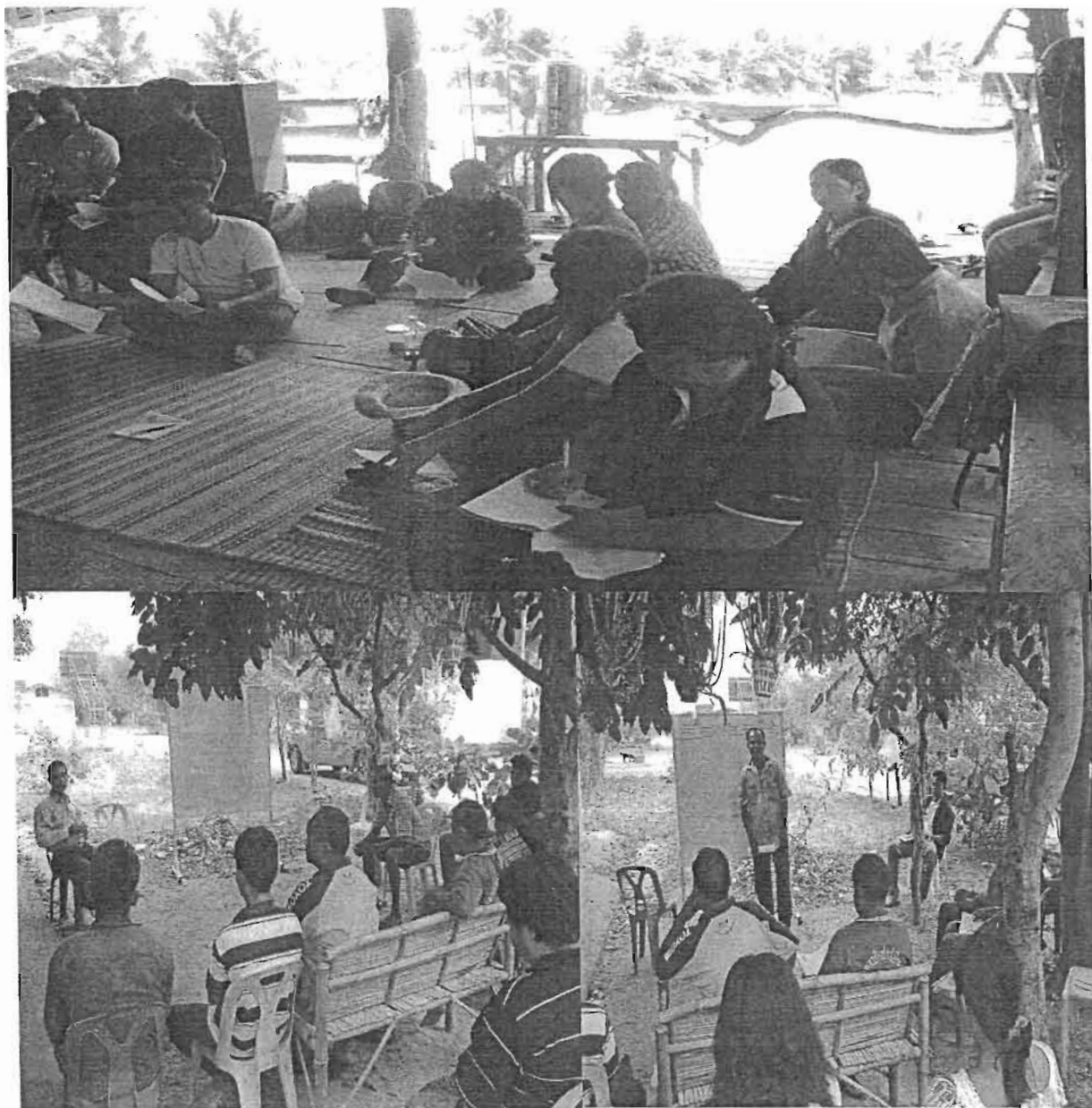




ภาพประกอบเวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชุมชน

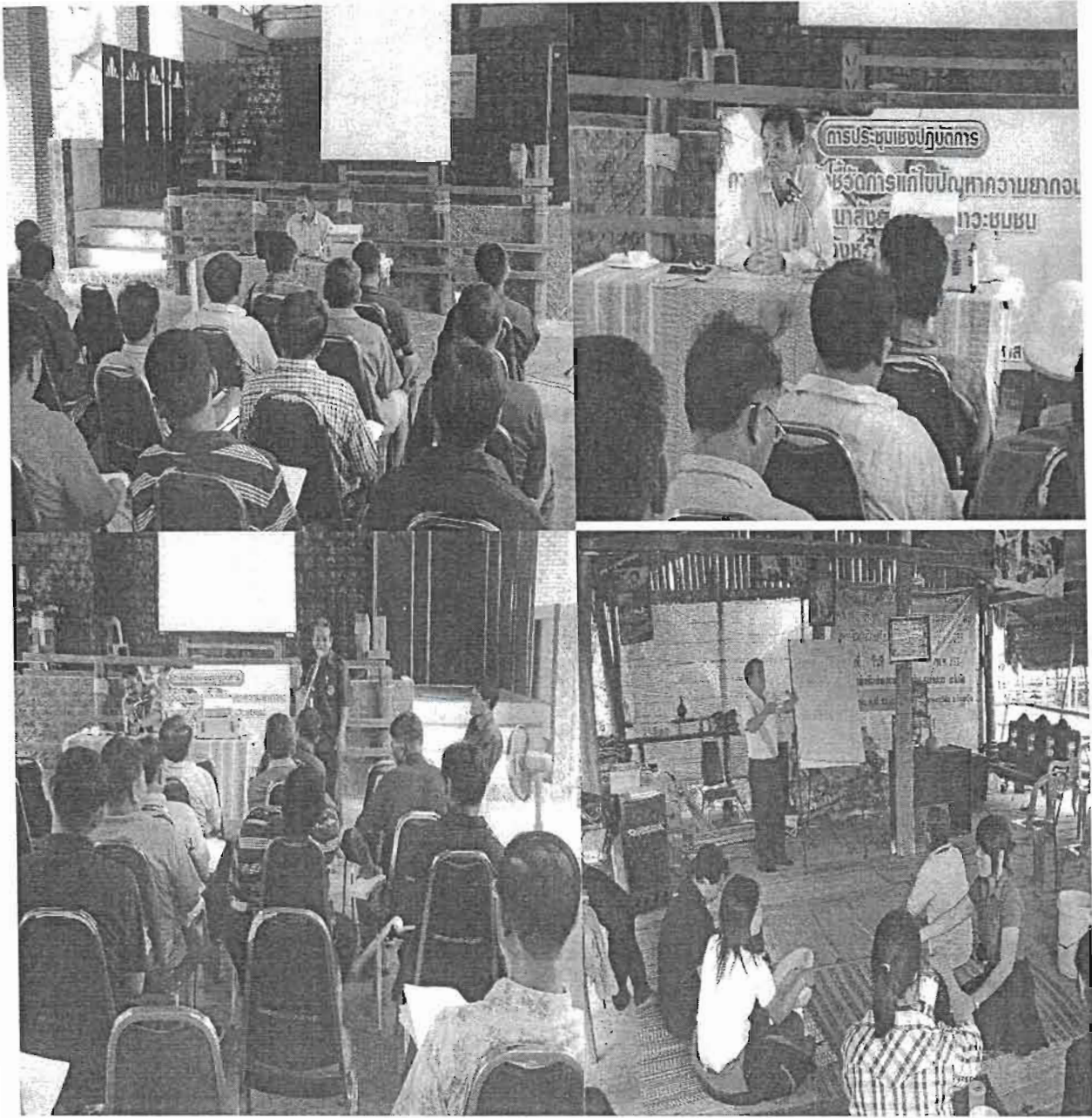


4 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลนาข้าว อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม



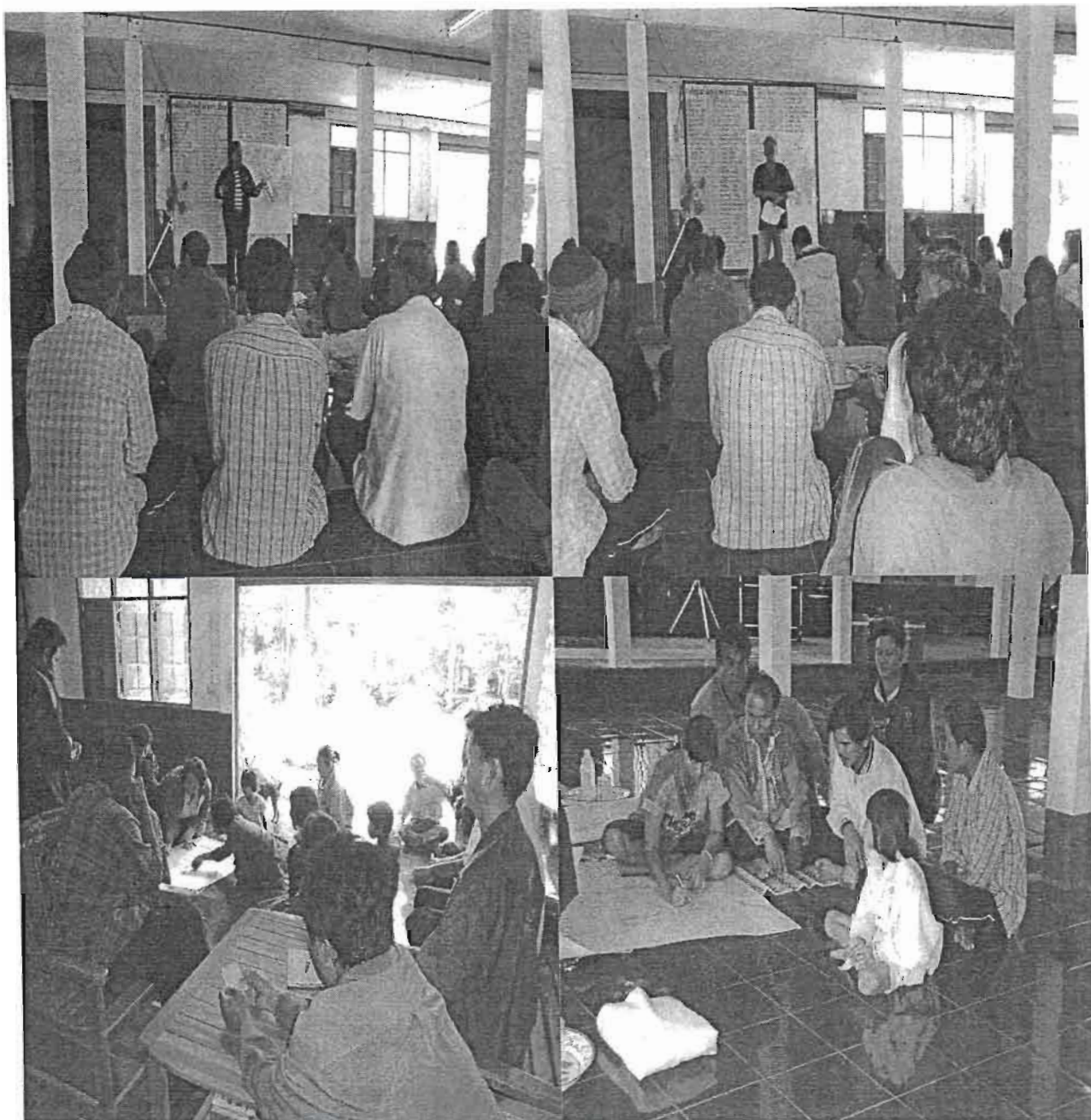
ภาพประกอบการประชุมเตรียมความพร้อมในพื้นที่





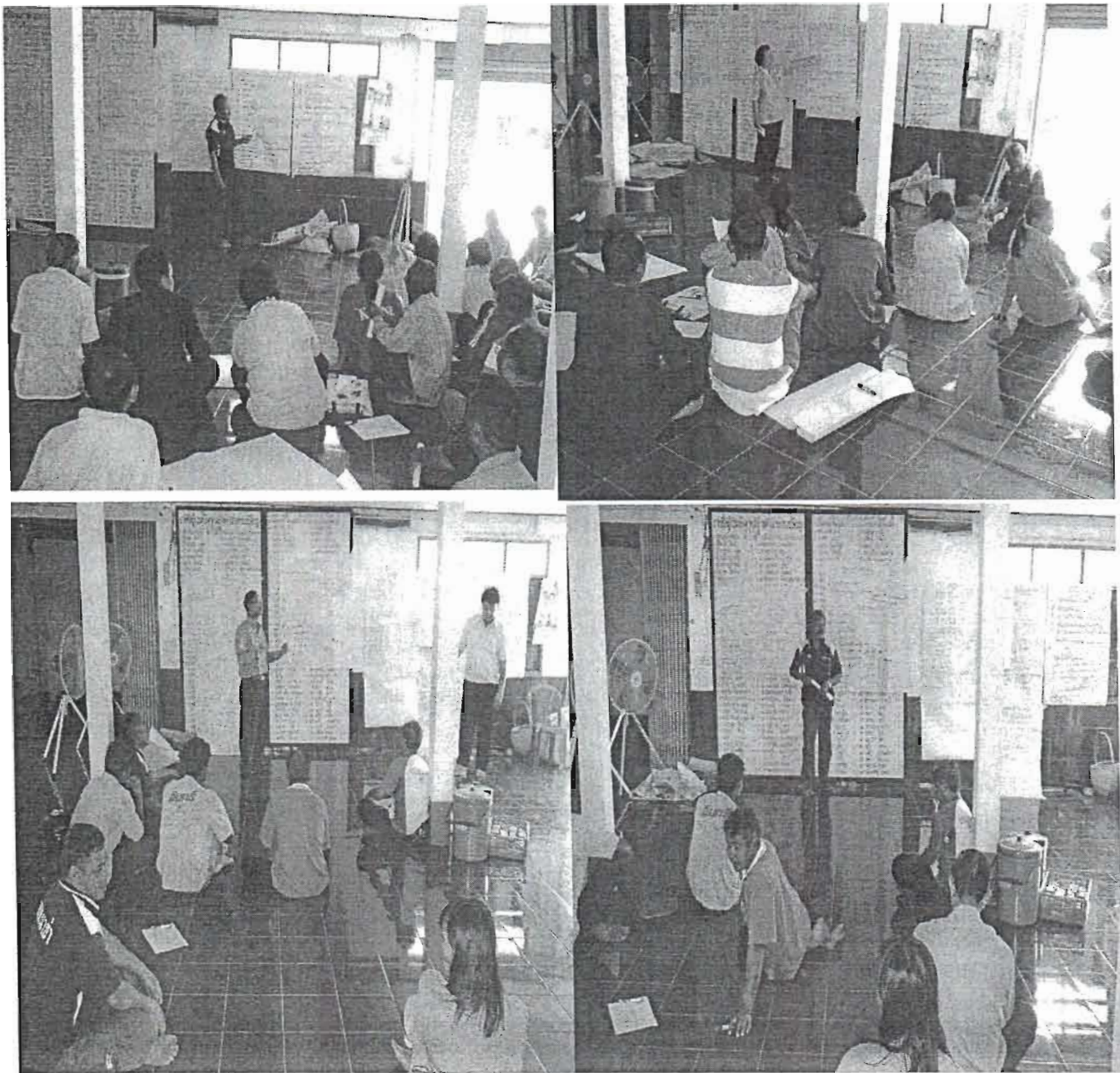
ภาพการประกอบการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน





ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสถานะชุมชน





ภาพประกอบเวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสุขภาวะชุมชน





ภาพประกอบการทดลองนำร่องการดำเนินงานตามแผนแม่บทชุมชน



5 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม



ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาวะชุมชน



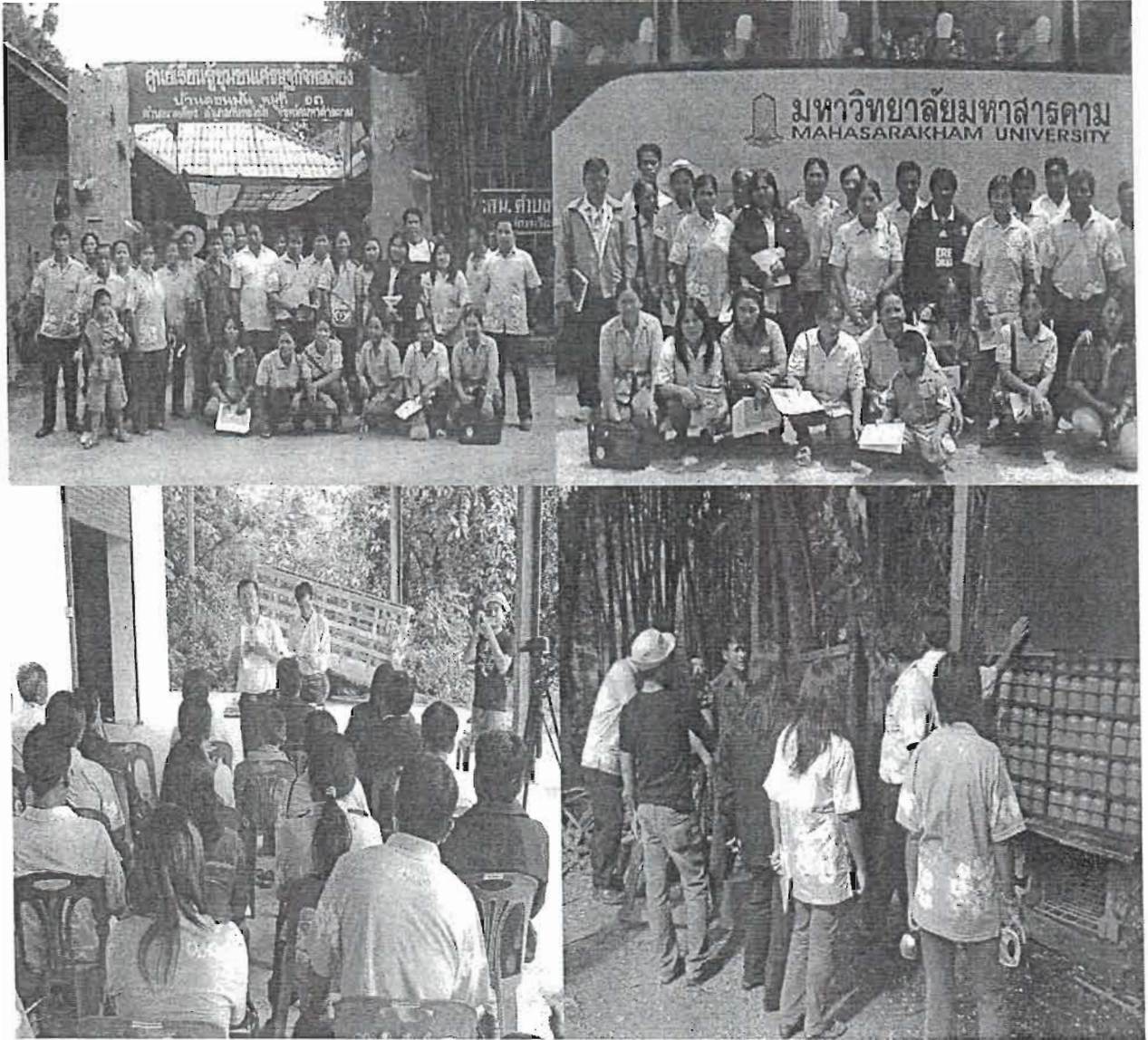


ภาพประกอบเวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาสู่ภาวะชุมชน



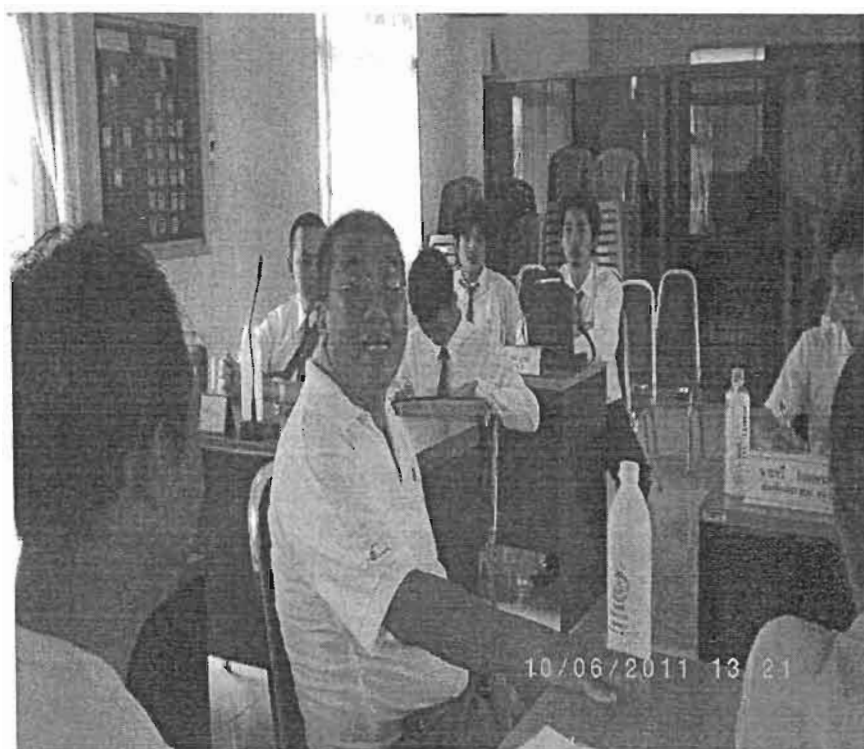
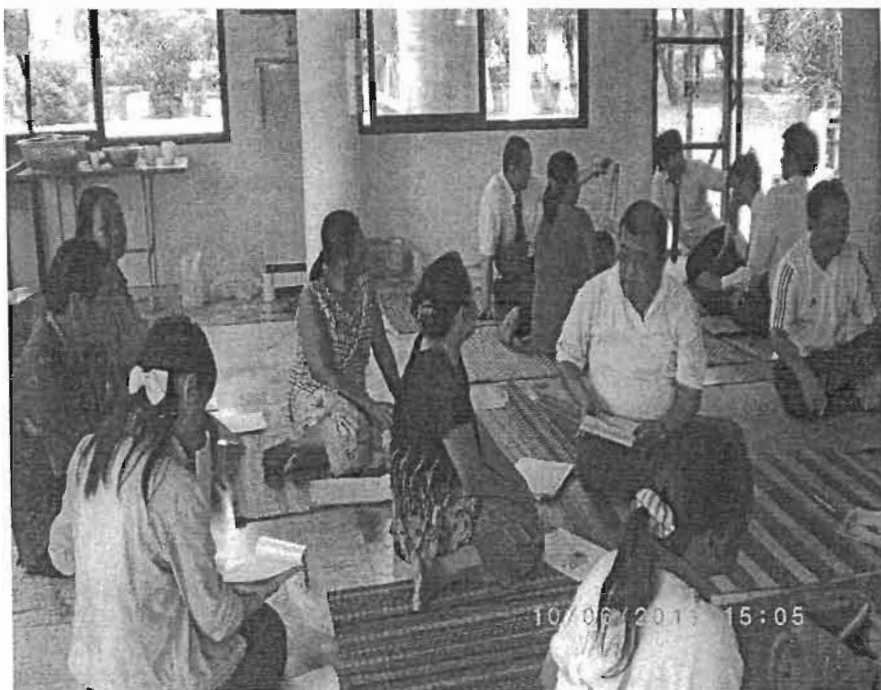
ภาพประกอบการทดลองนำร่องการดำเนินงานตามแผนแม่บทชุมชน

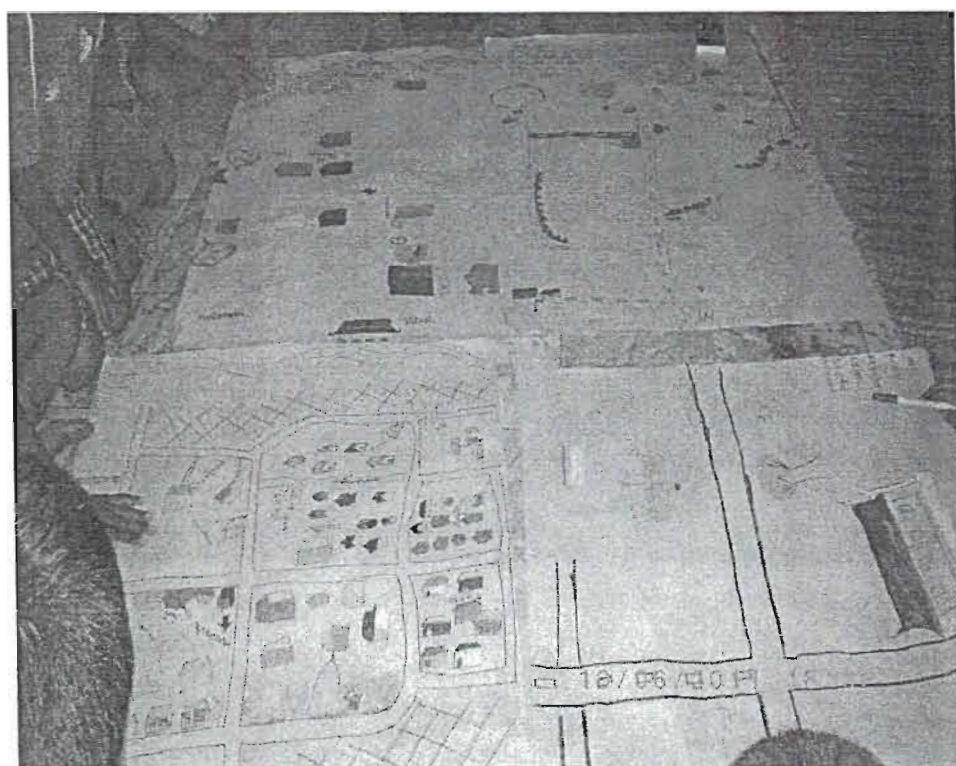
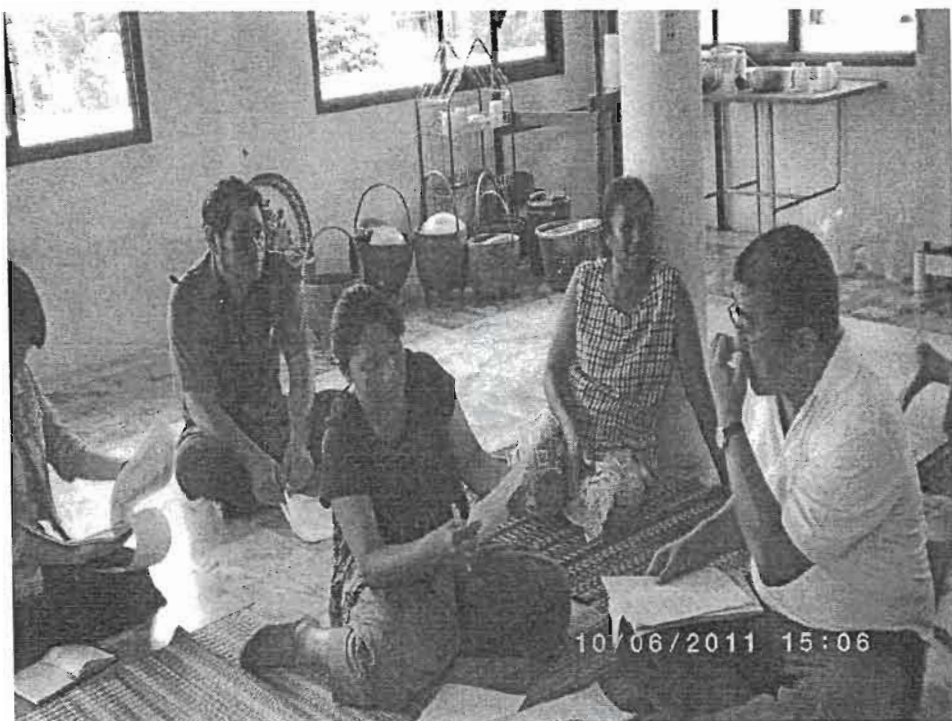




ภาพการประกอบการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน

6 ประมวลภาพกิจกรรมตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม





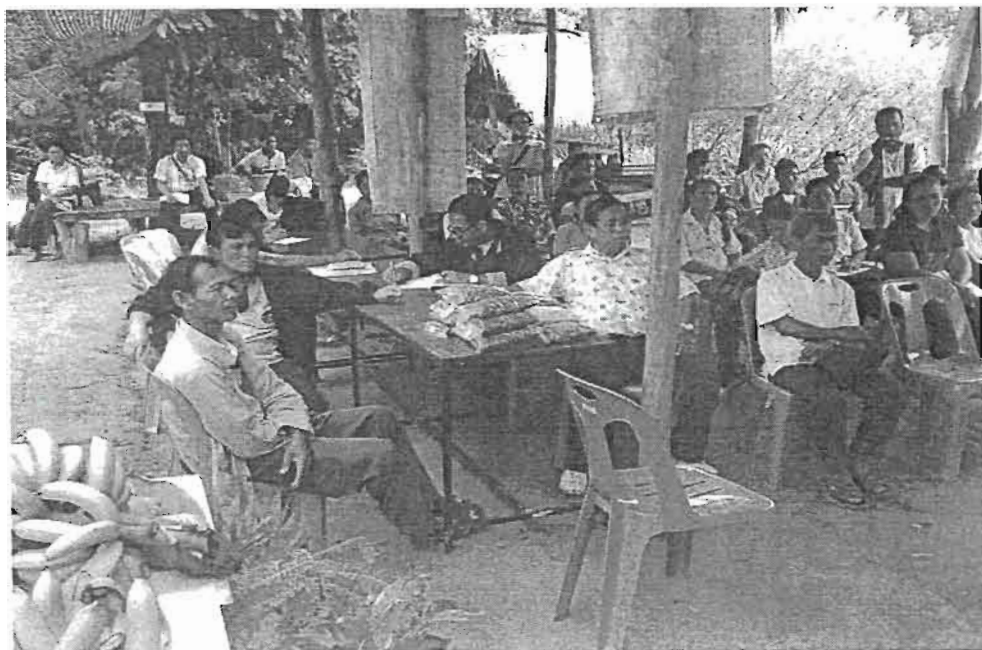
ภาพประกอบชุมชนเป้าหมายทบทวน จัดทำข้อมูลวิเคราะห์รายรับรายจ่ายและข้อมูลสุขภาพะชุมชน





ภาพประกอบเวทีจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาคความยากจนและพัฒนาสู่ภาวะชุมชน





ภาพการประกอบการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน



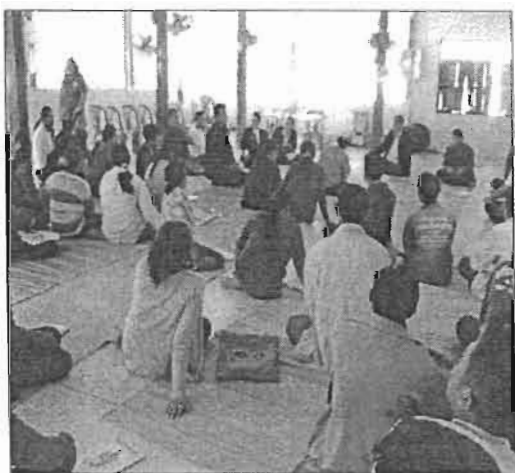
7. ประมวลภาพการดำเนินงานขั้นตอนที่ 3 และ 4



ติดตามหนุนเสริมกิจกรรมนาร่อง
ตำบลพระธาตุ



ติดตามหนุนเสริมกิจกรรมนาร่อง
ตำบลเขวาสินรินทร์



ติดตามหนุนเสริมกิจกรรมนาร่อง
ตำบลหนองโพธิ์



ติดตามหนุนเสริมกิจกรรมนาร่อง
ตำบลเหล่าดอกไม้



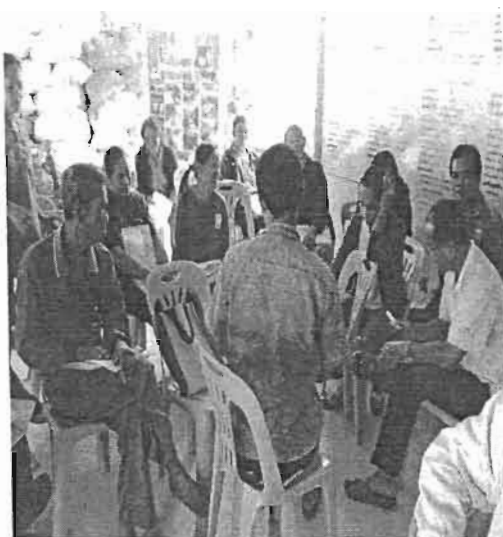


เวทีบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาคความยากจน
ตำบลพระธาตุ

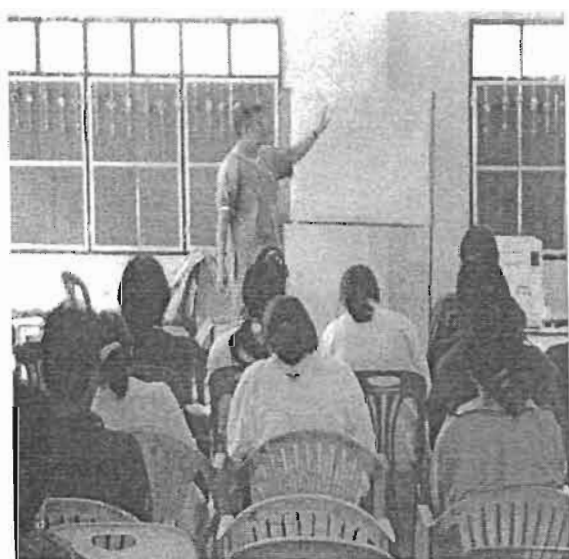


เวทีบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาคความยากจน
ตำบลเลิงแฝก





เวทีบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาคาความยากจน
ตำบลนาข่า



เวทีบูรณาการแผนแก้ไขปัญหาคาความยากจน
ตำบลเหล่าดอกไม้





ติดตามผลการดำเนินงานโดยผู้บริหารจาก ช.ก.ส. (นายอำนาจ ปะติเส)





เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานตำบลนาข้าว



เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานตำบลพระธาตุ



เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานตำบลเลิงแฝก

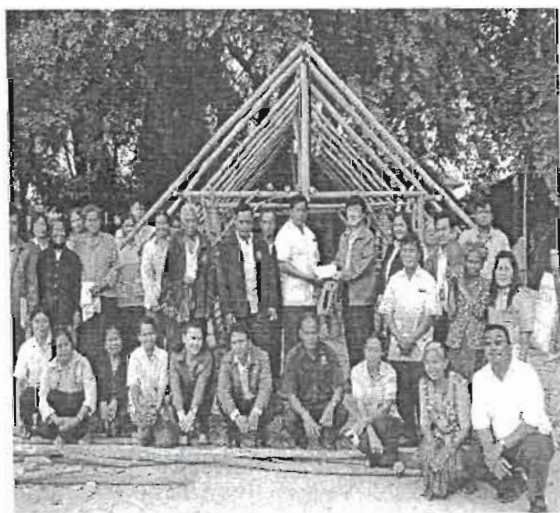


เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานตำบลหนองโพธิ์



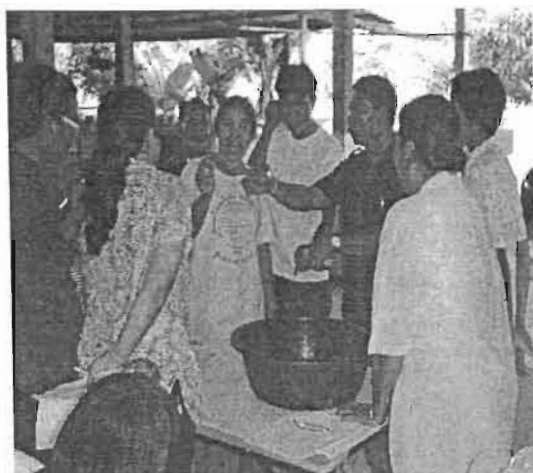


เวทีถอดบทเรียนตำบลเขาใหญ่

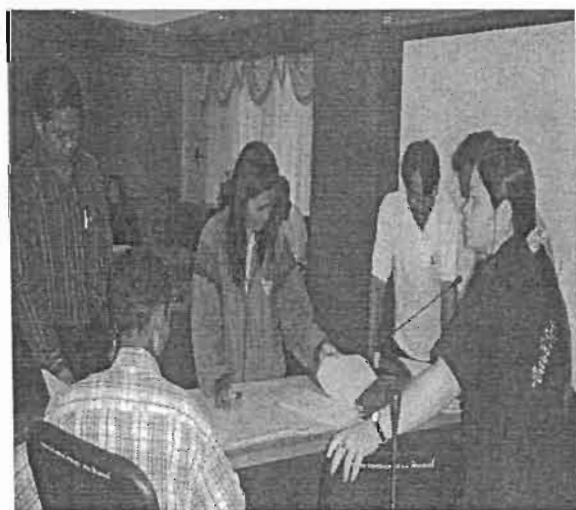


ติดตามกิจกรรมนำร่องตำบลเขาใหญ่





กิจกรรมฝึกอบรมและศึกษาดูงานครั้งที่ 2
ตำบลหนองโพธิ์



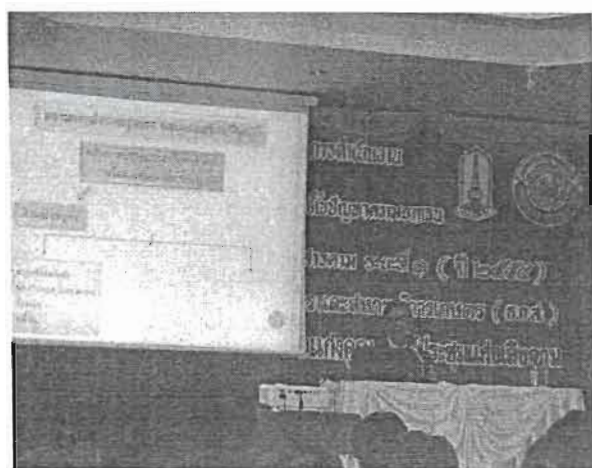
อบรมวิทยากรกระบวนการและเทคนิคการ
นำเสนอผลงาน



ประมวลภาพกิจกรรมการสรุปบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหา
ความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 (ปี 2554)



รองผู้ว่าราชการมหาสารคาม (นายสุทธินันท์ บุญมี) เป็นประธานเปิดงาน



คณะทำงานระดับจังหวัดนำเสนอภาพรวมผลการดำเนินงาน

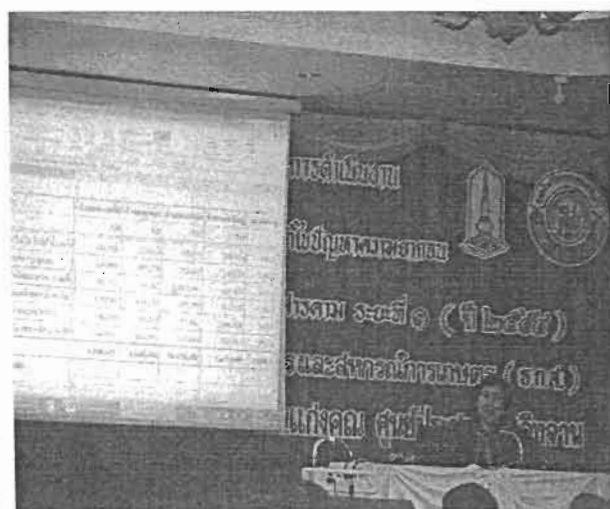




คณะทำงานระดับตำบลนำเสนอผลการดำเนินงาน



ผู้บริหาร ช.ก.ส. (นายอำนาจ ปะติเส)
ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการ
ดำเนินงาน

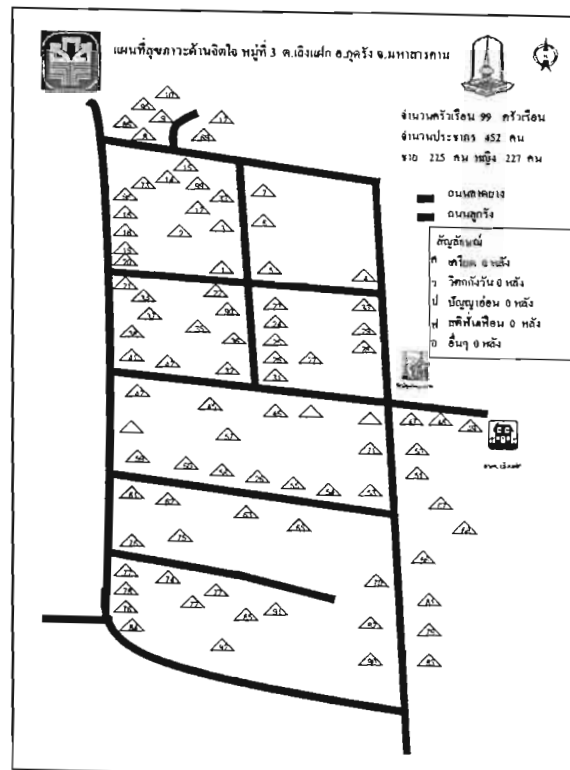
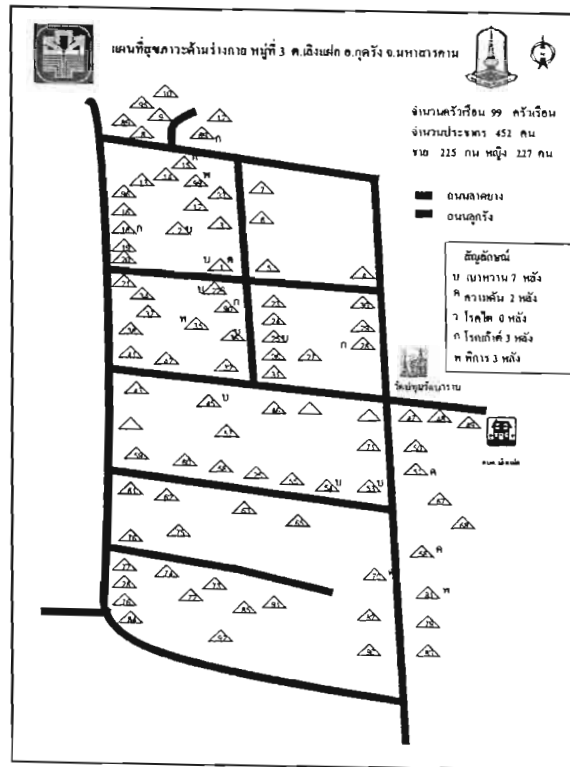


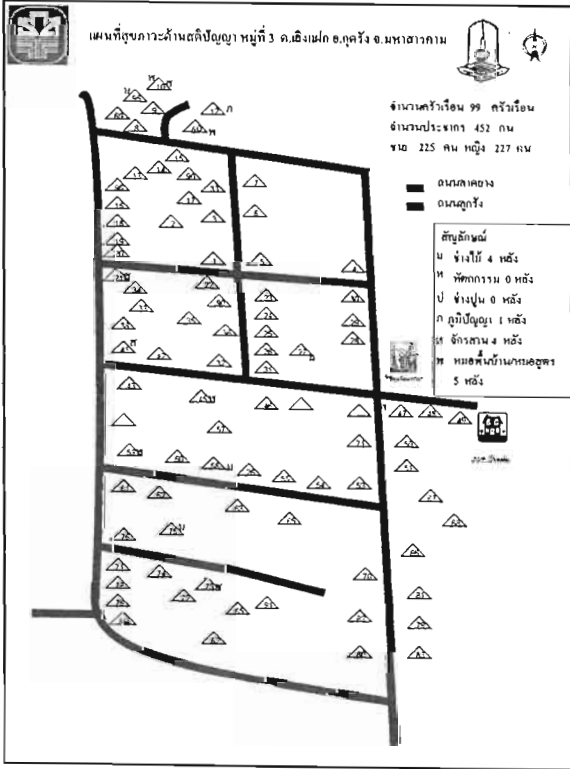
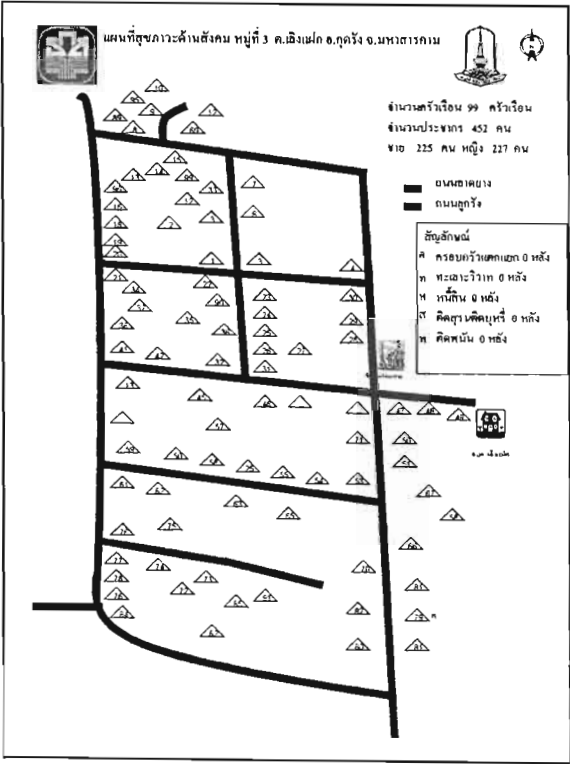
ผู้บริหาร สกว. (ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย)
ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการ
ดำเนินงาน

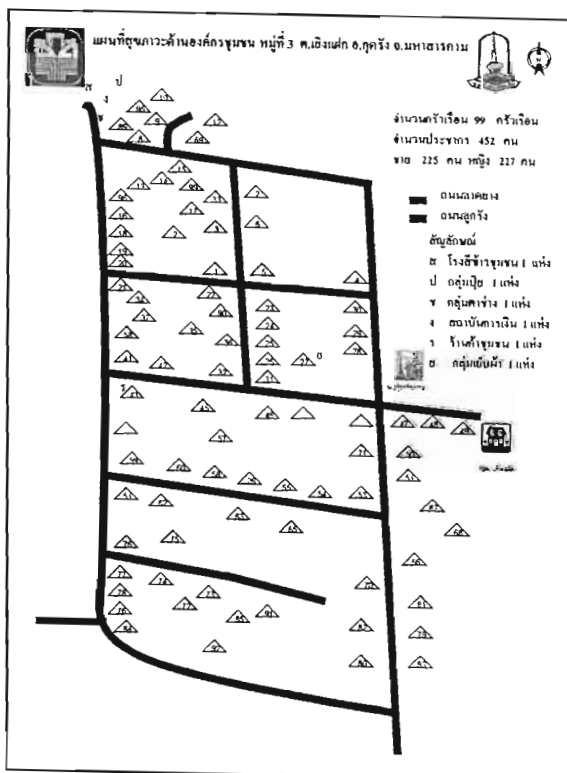
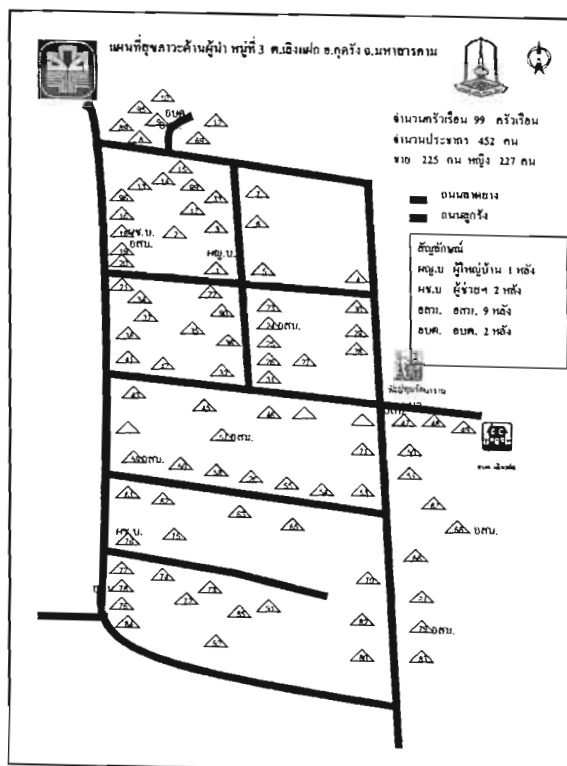


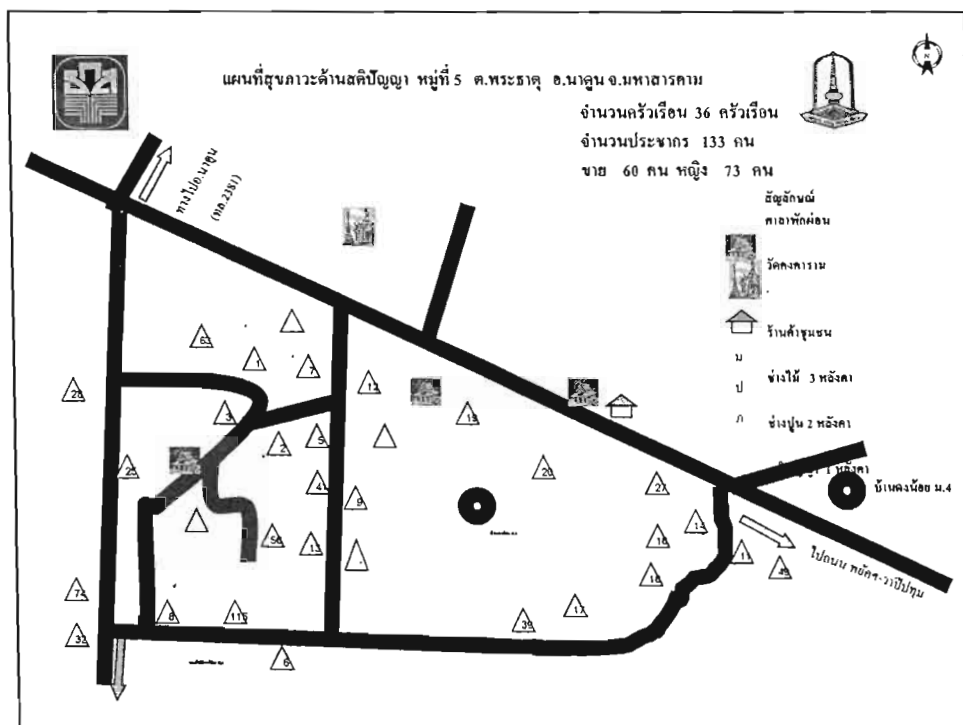
ภาคผนวก จ
แผนที่สุขภาพชุมชน

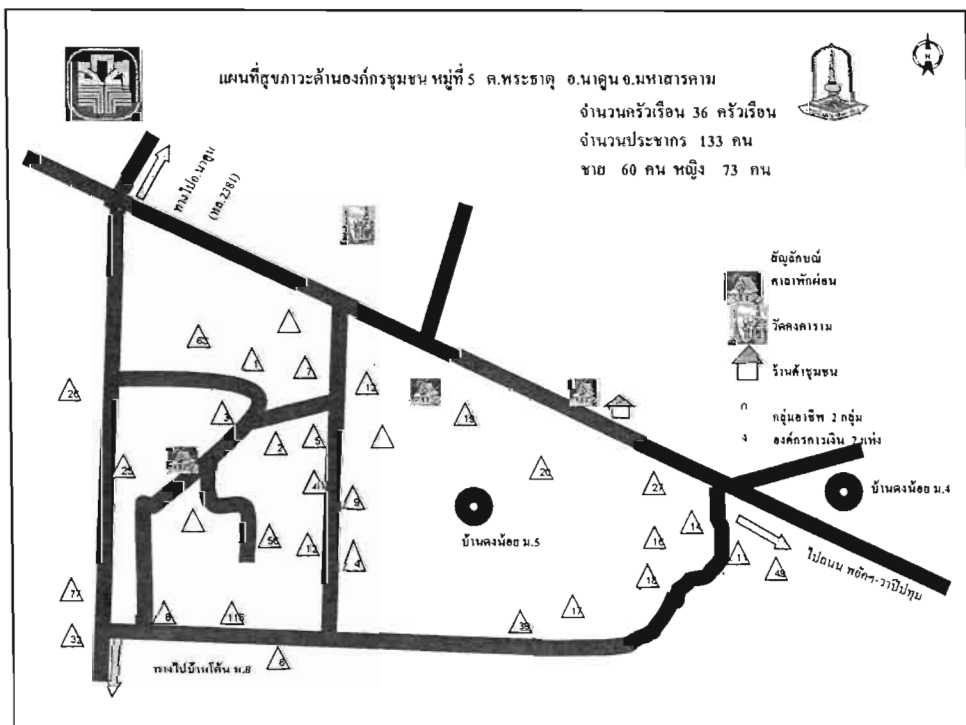
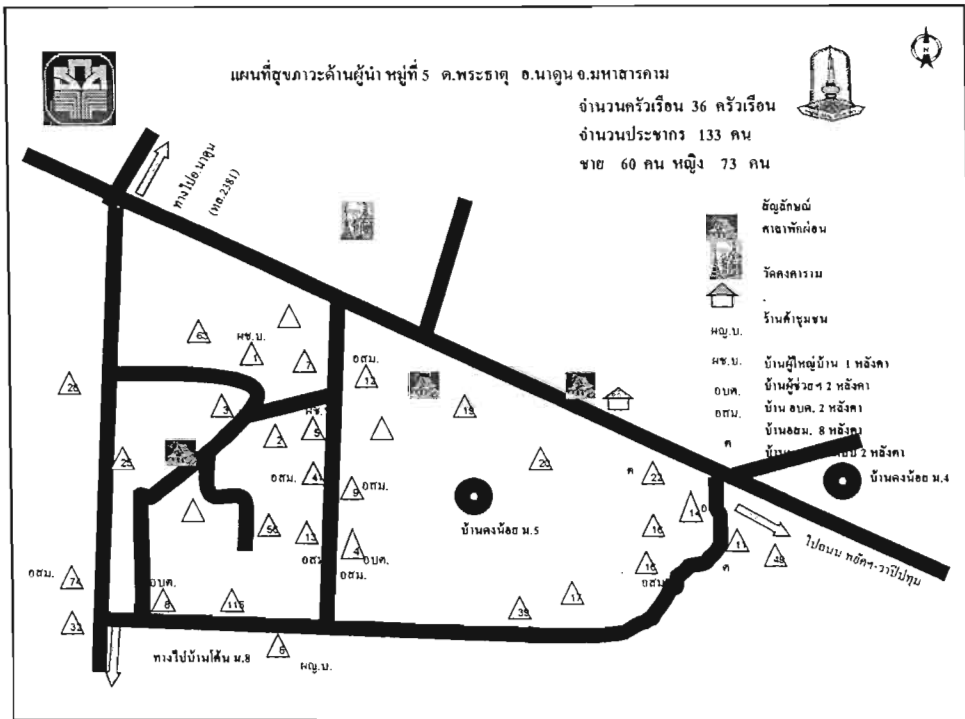


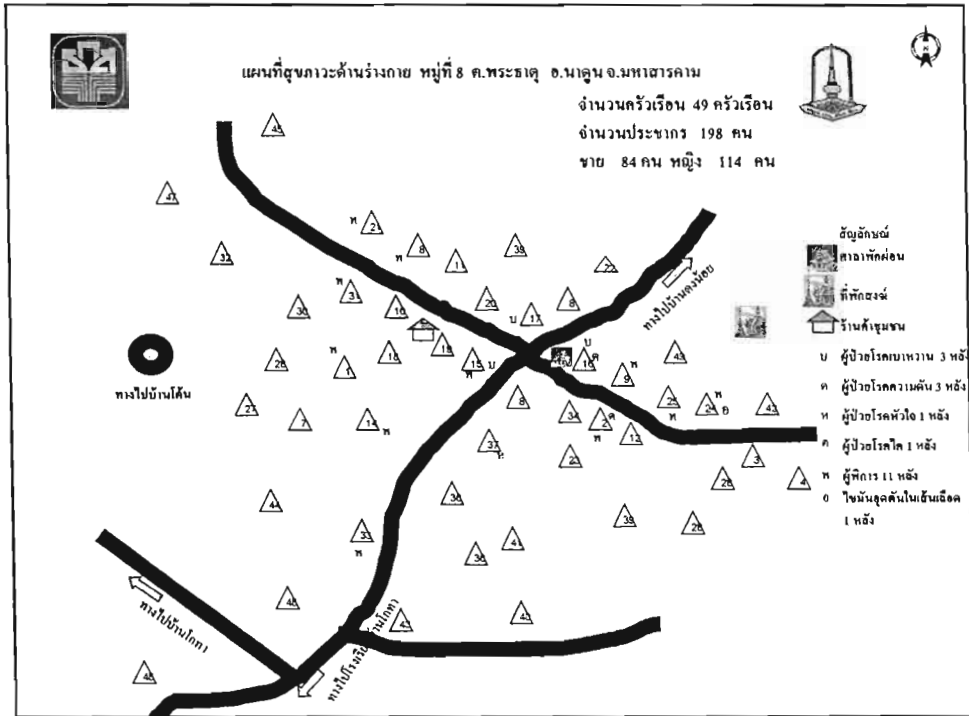


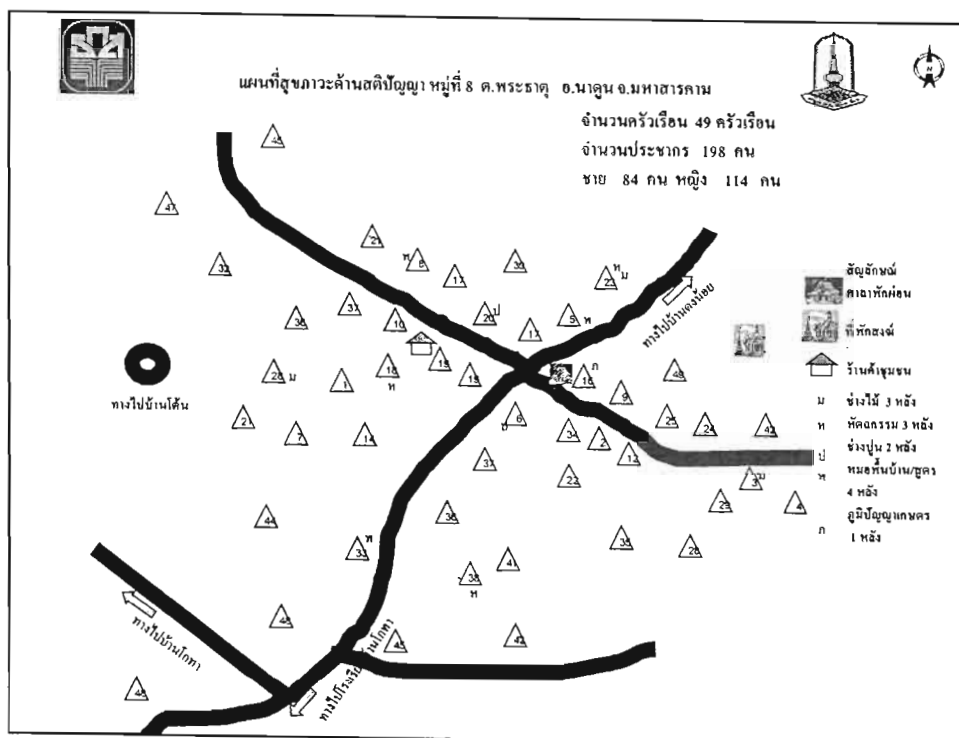




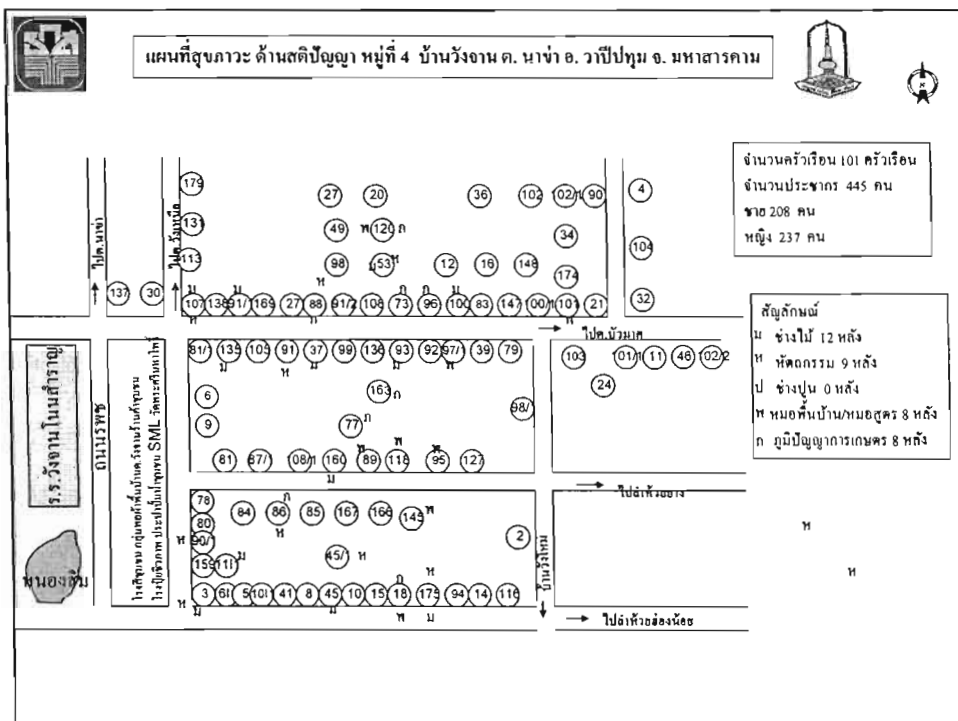
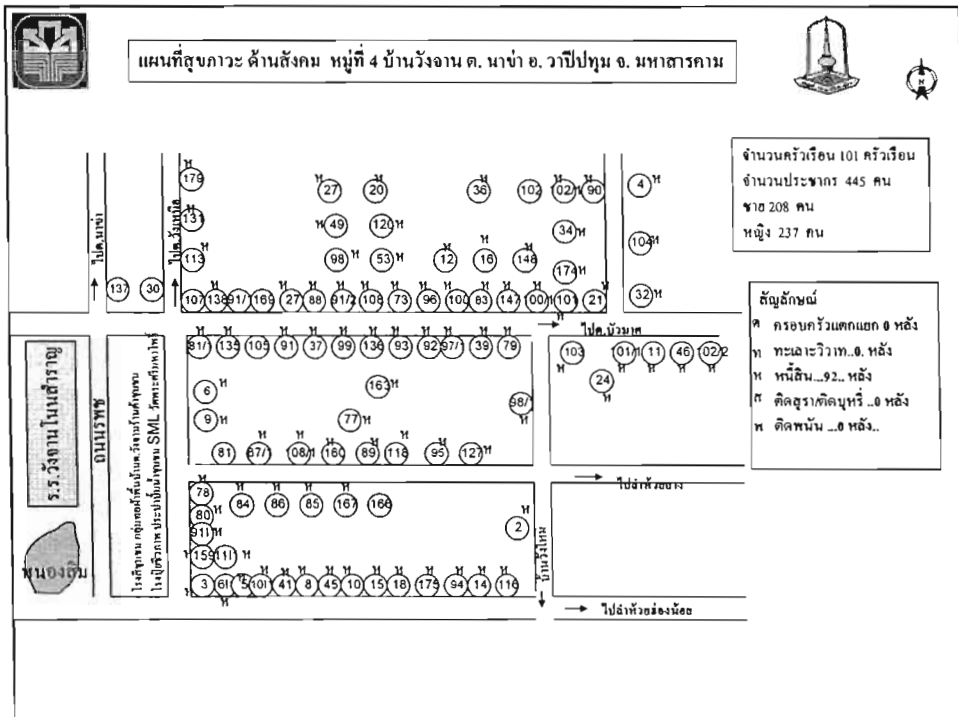


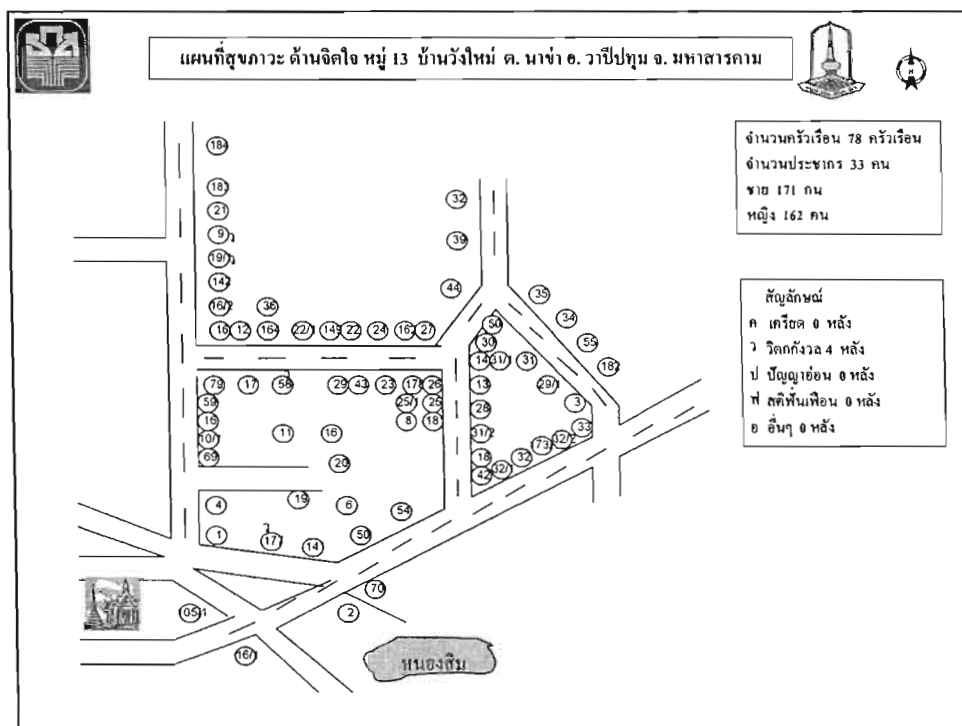
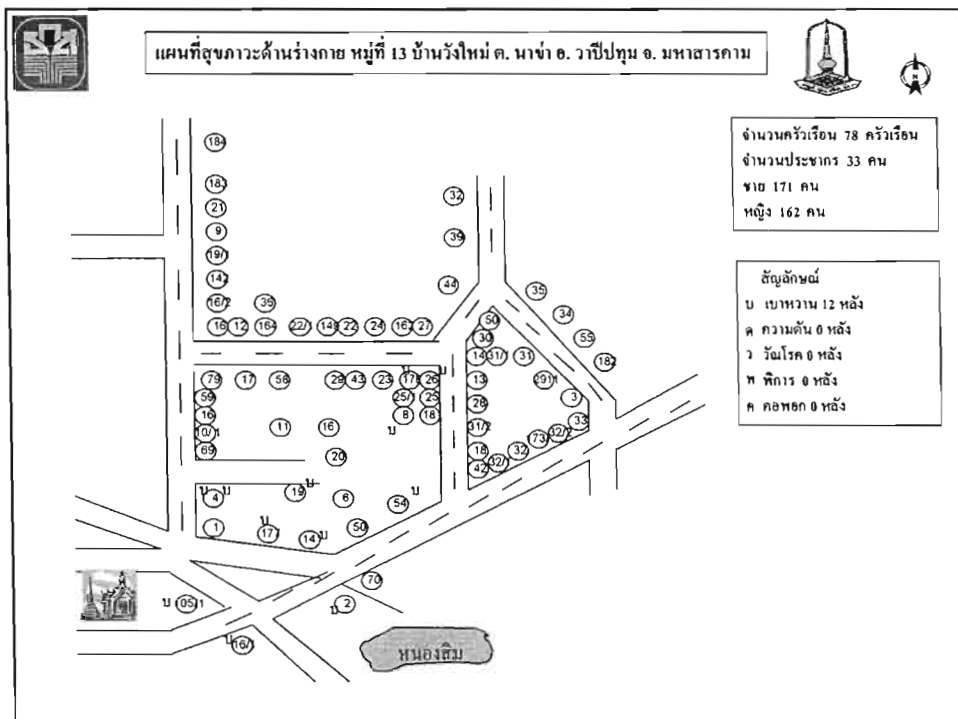


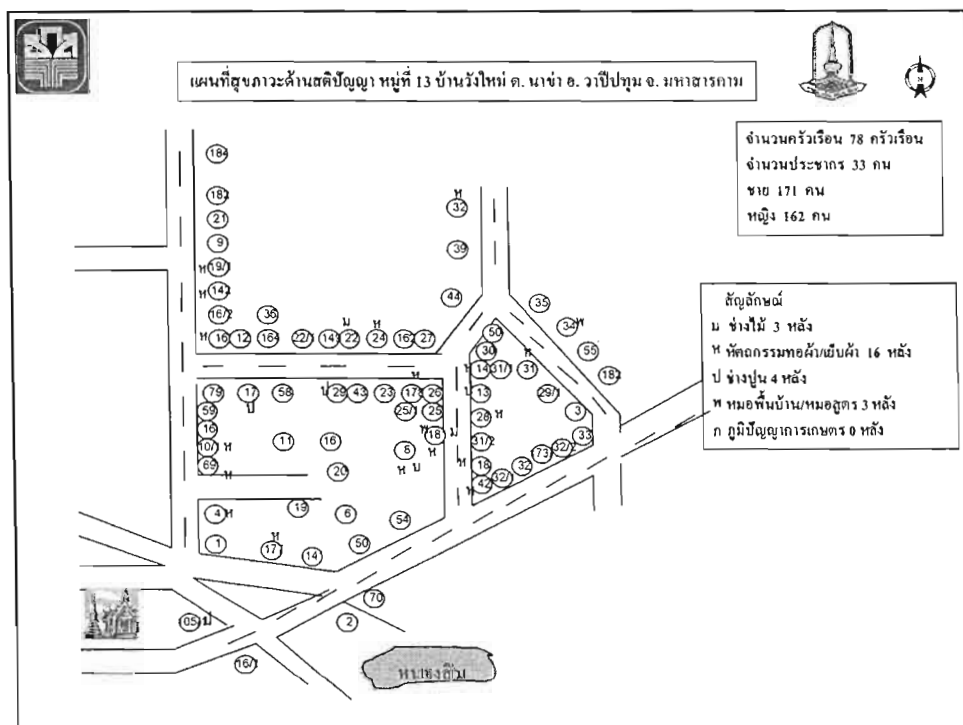
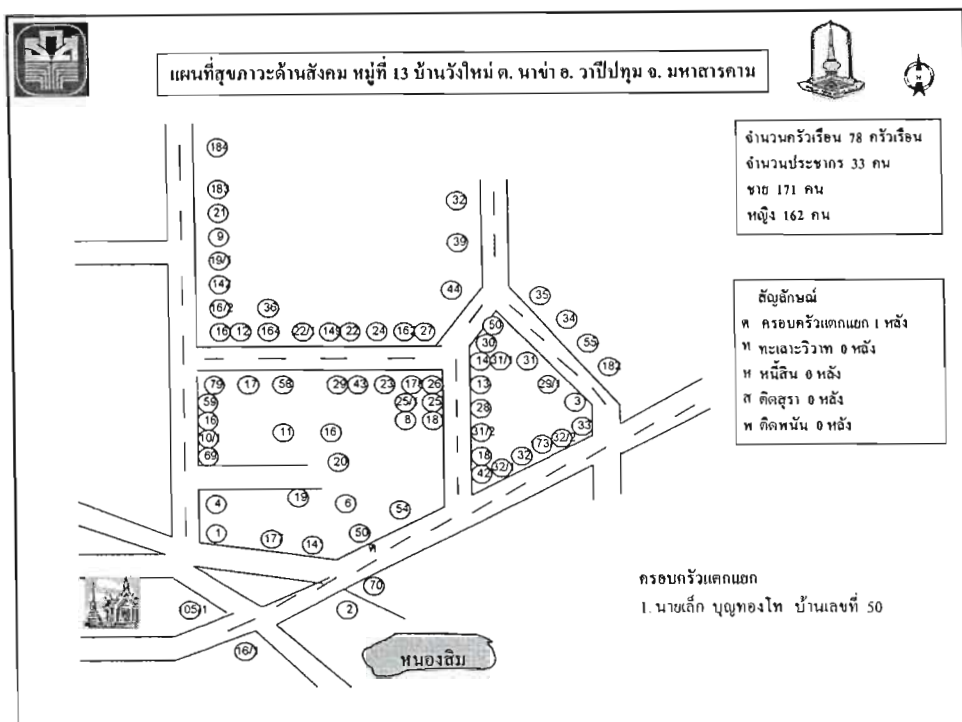


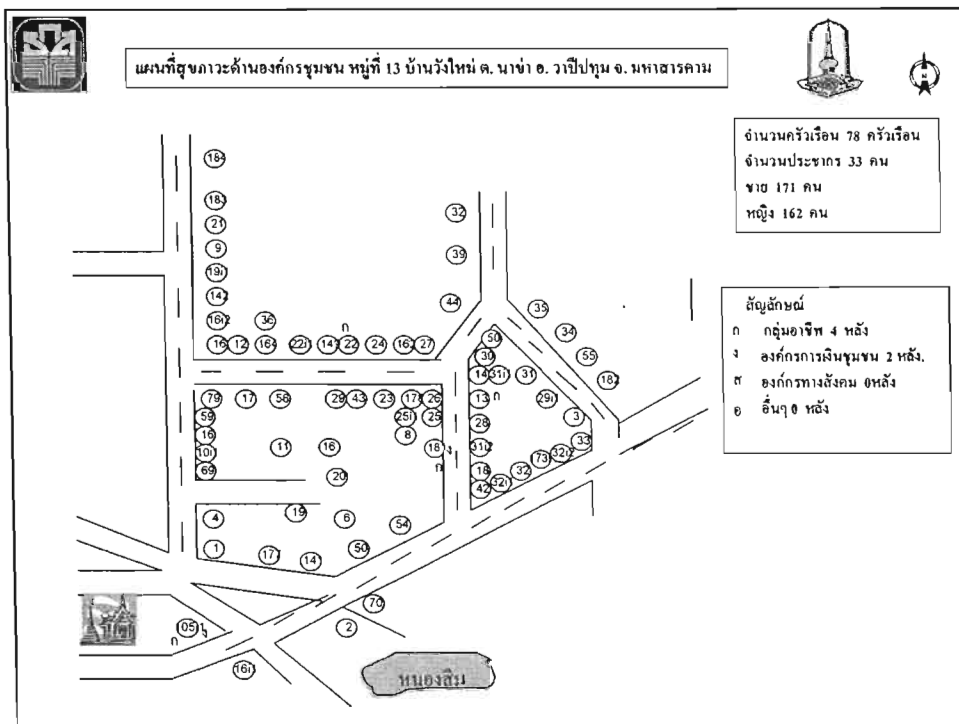
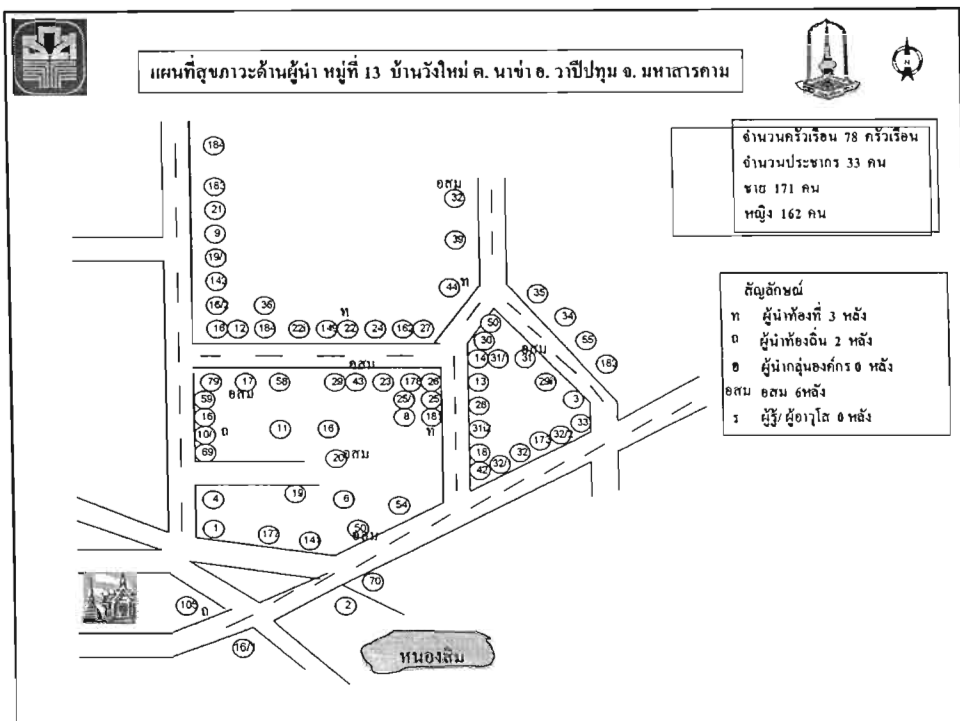


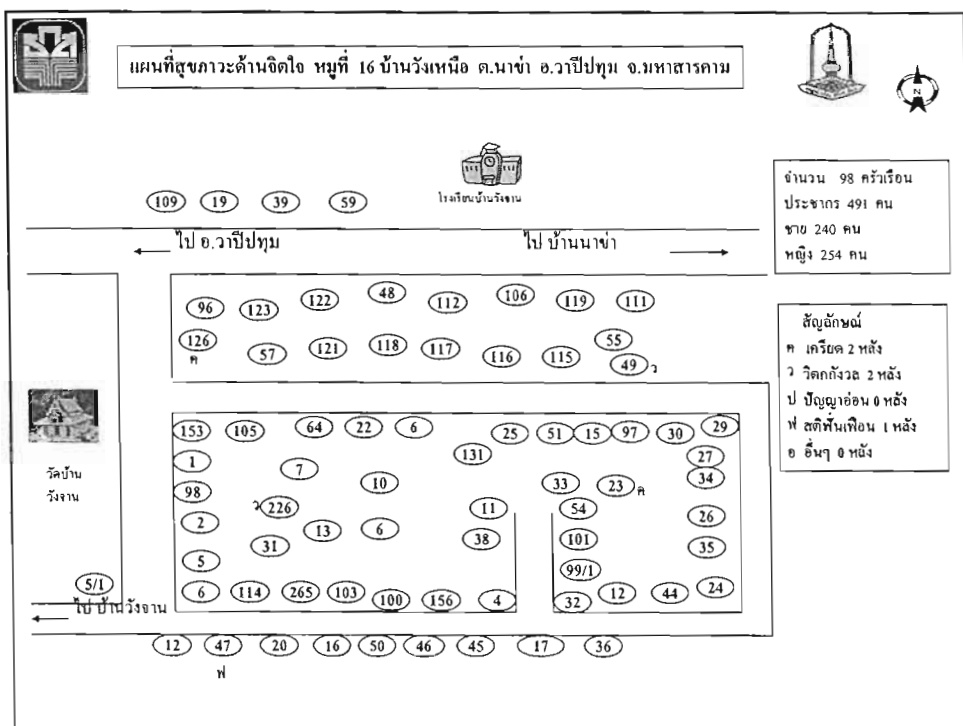
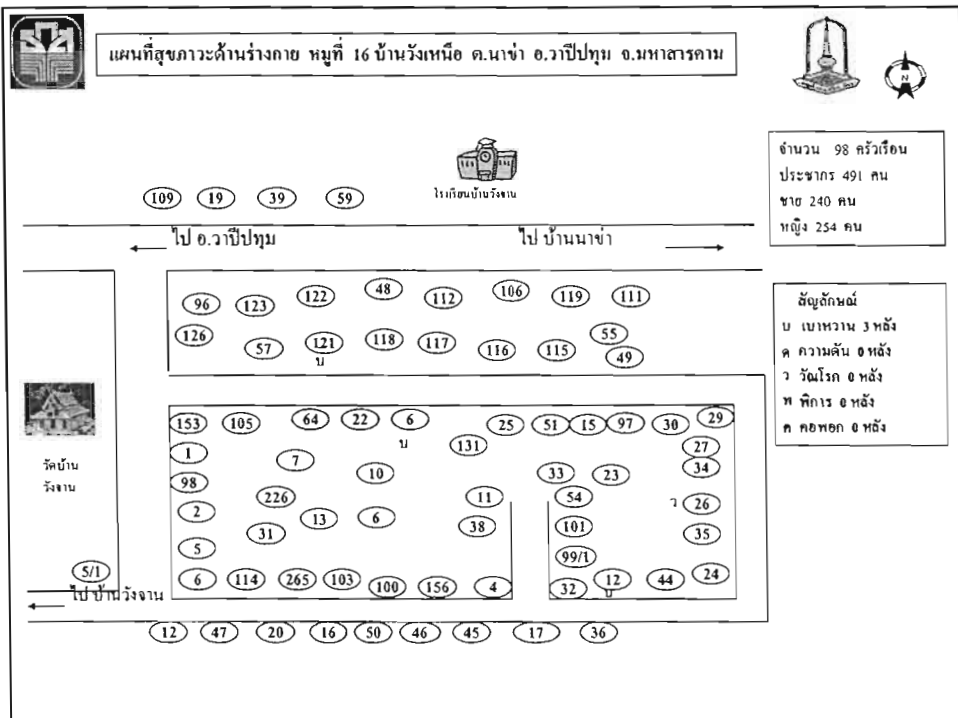


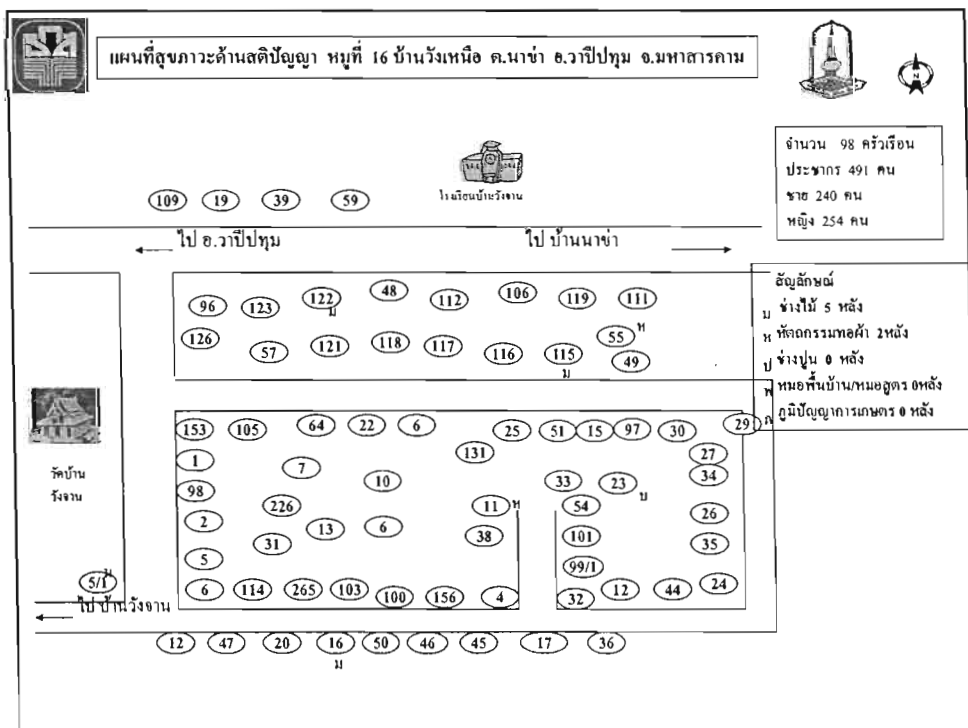
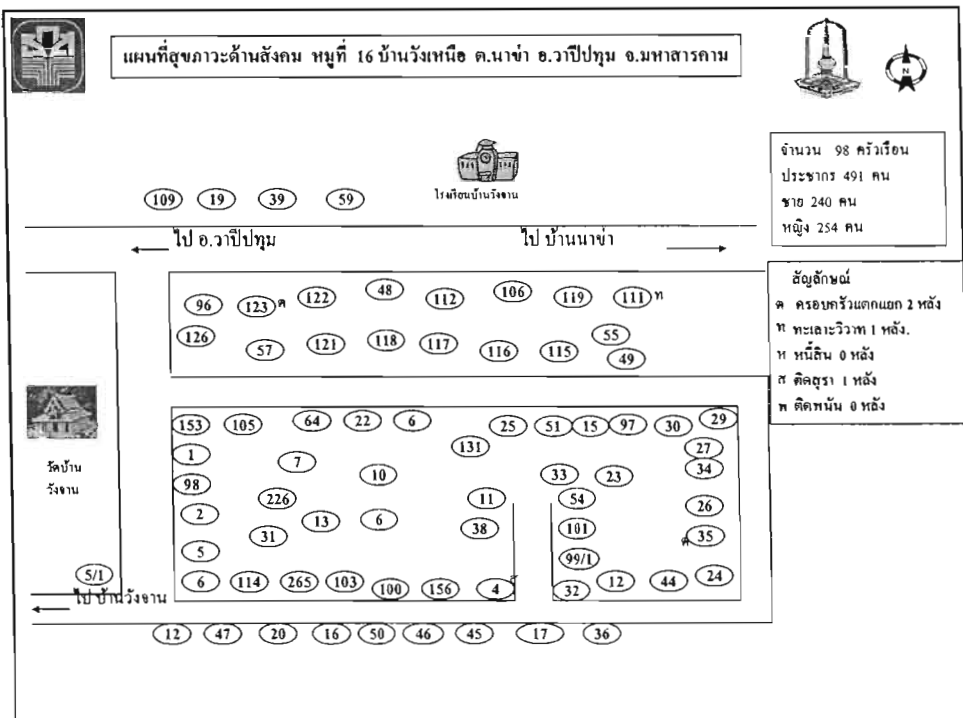


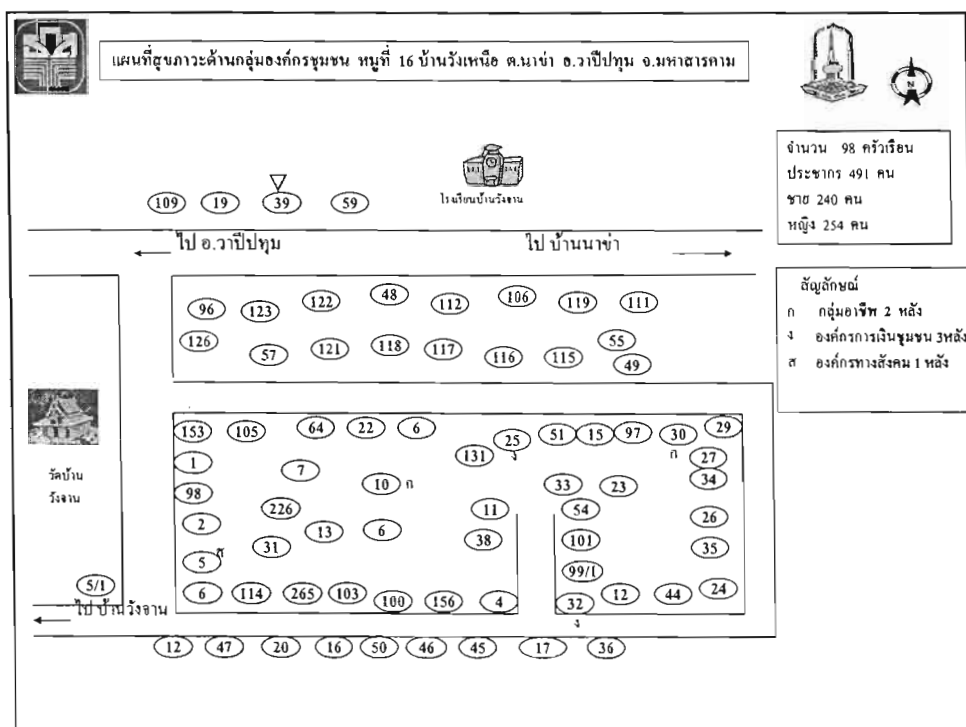
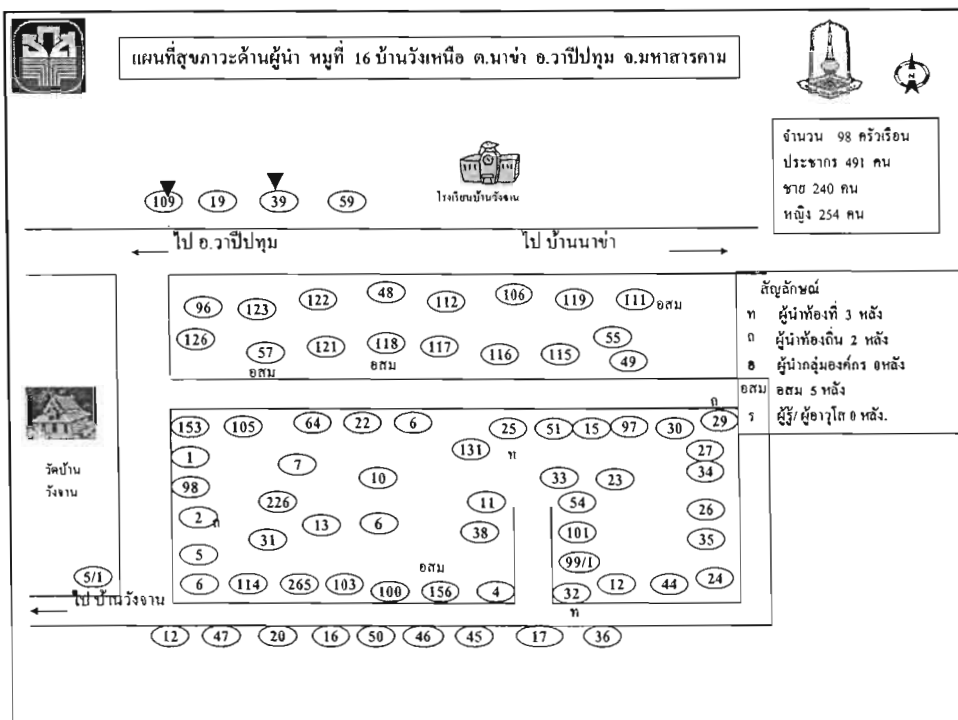


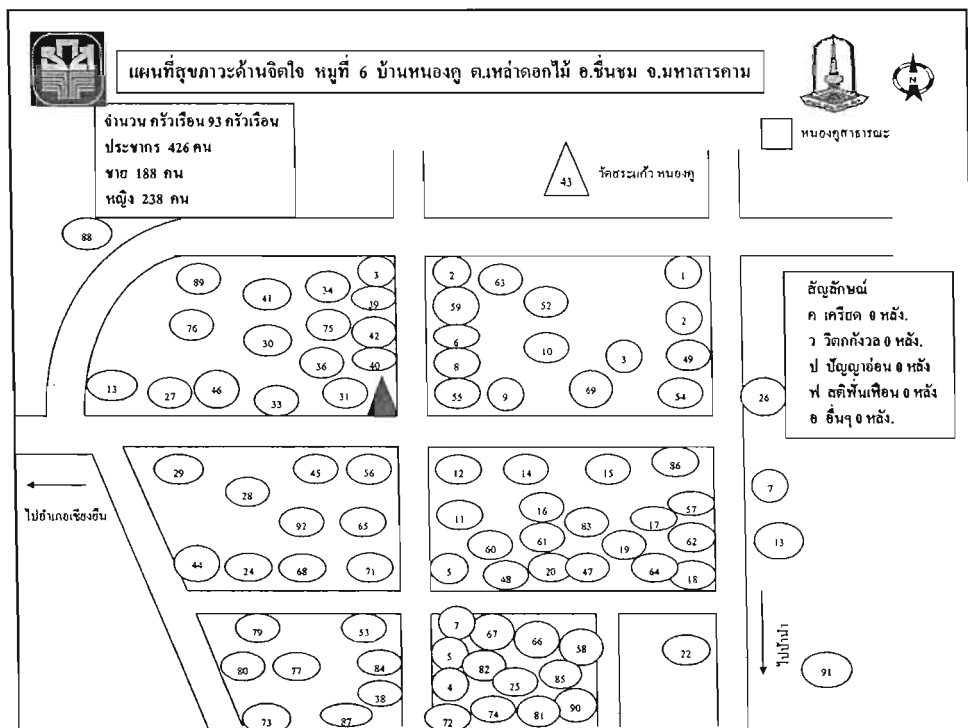
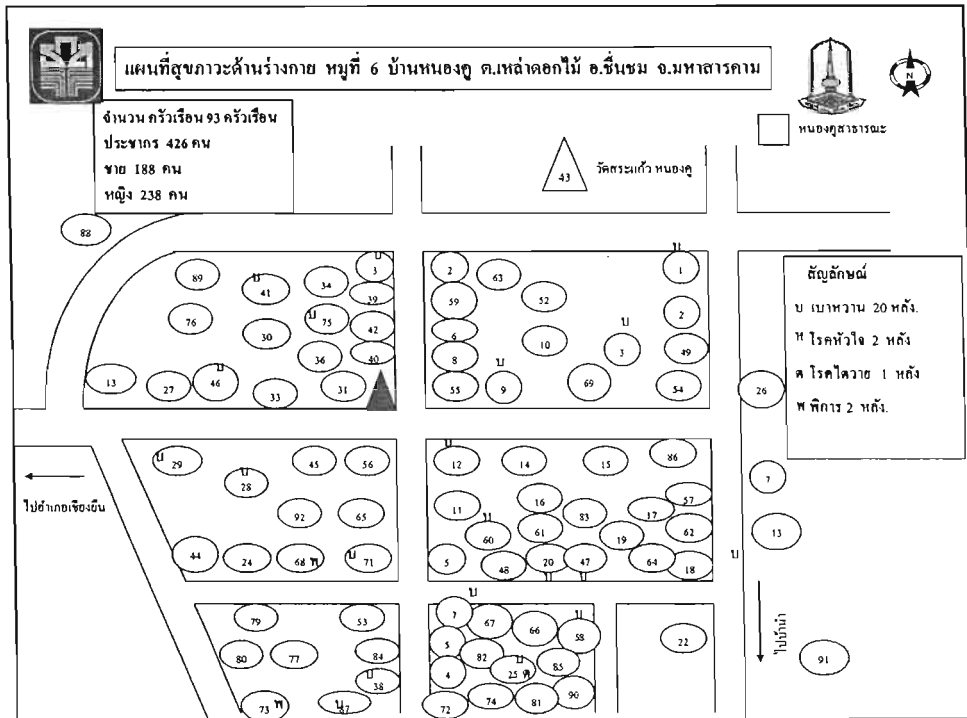


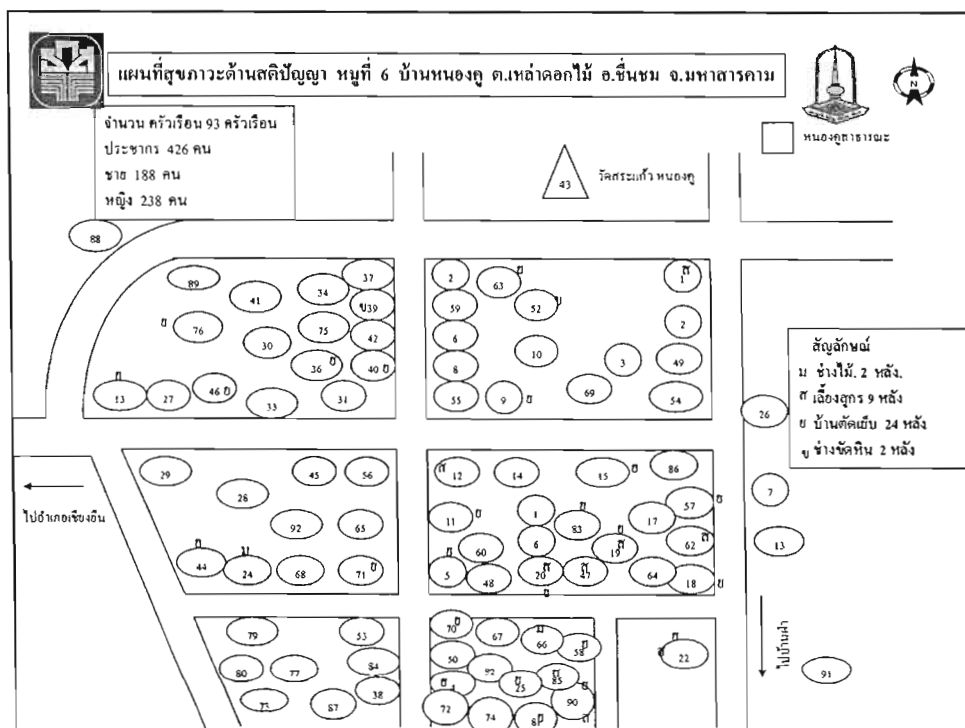
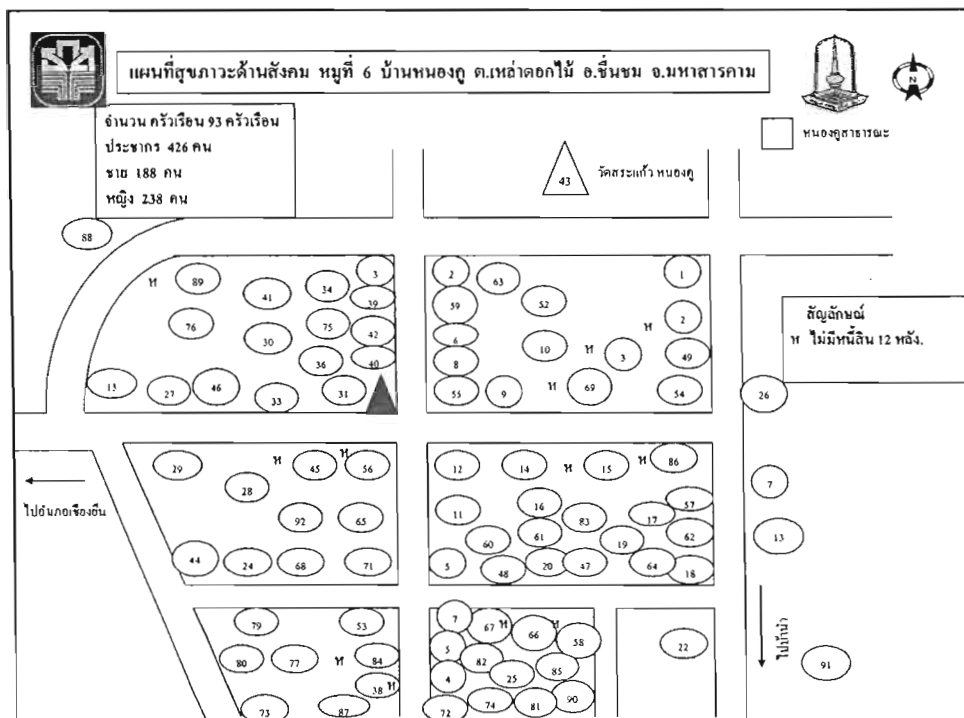


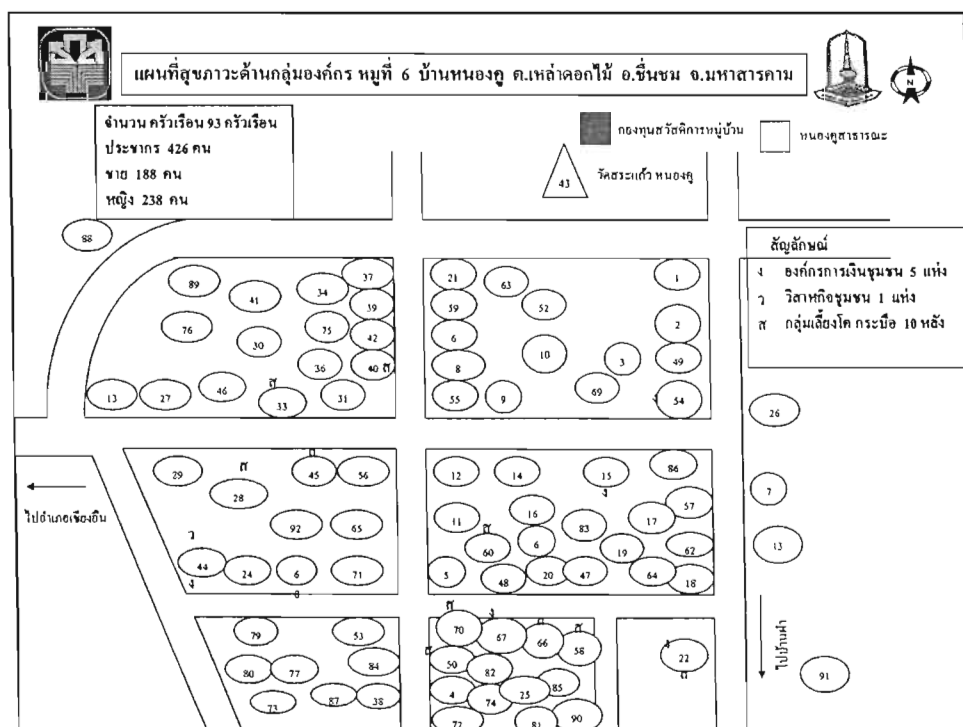
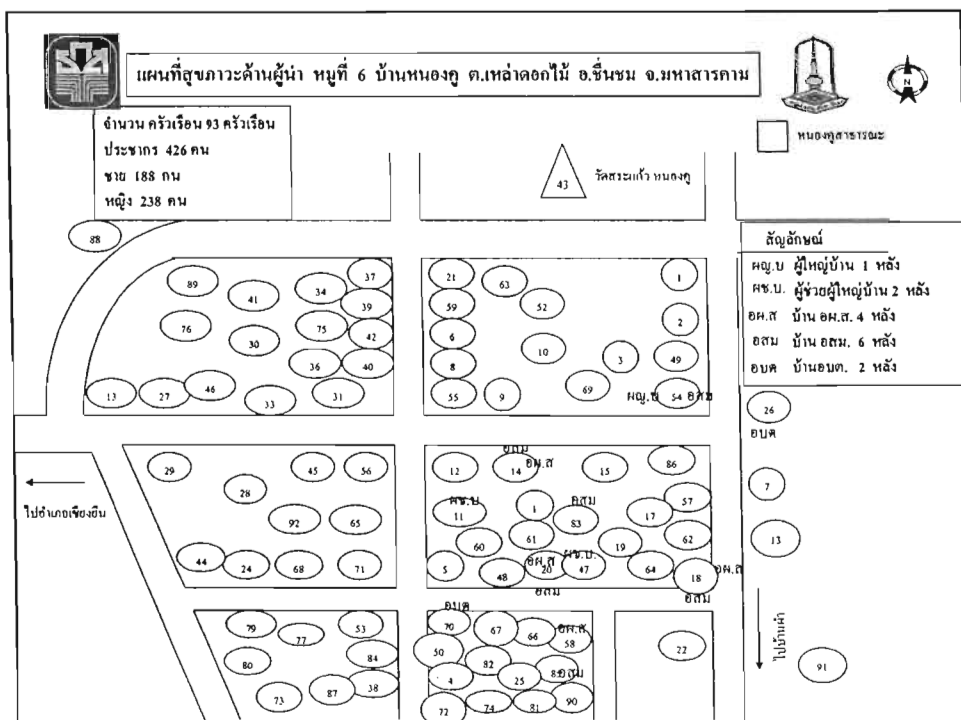


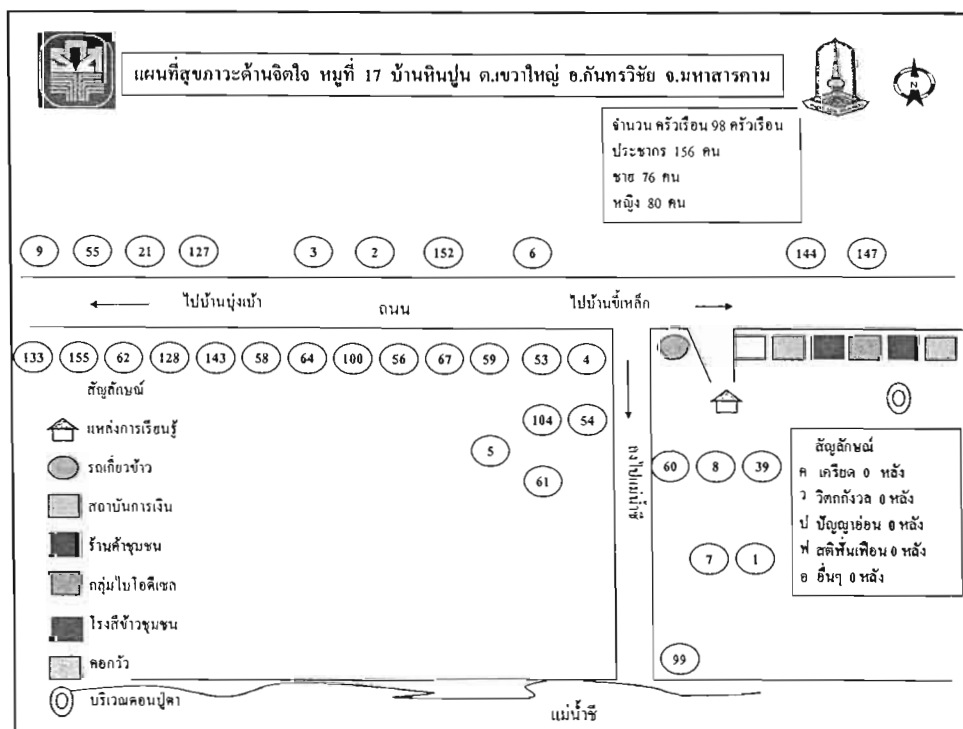
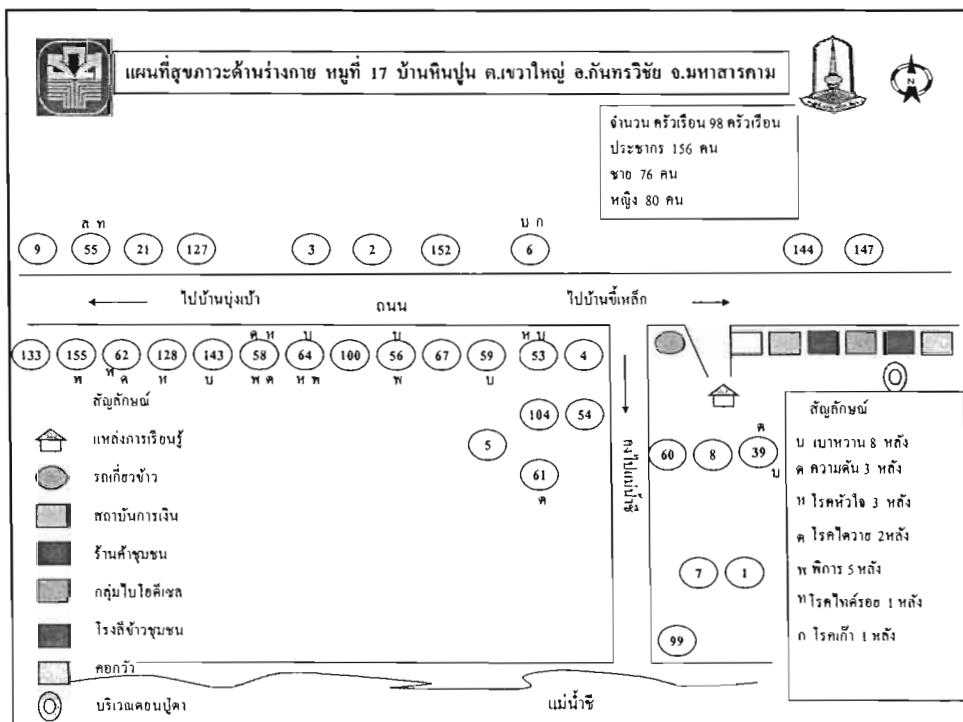


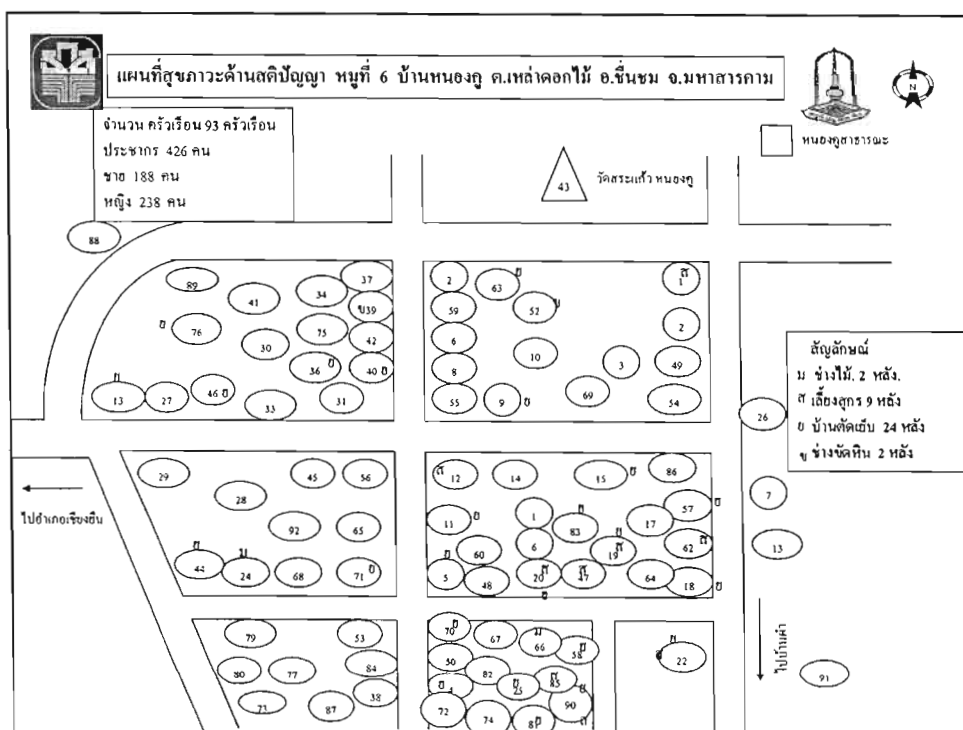
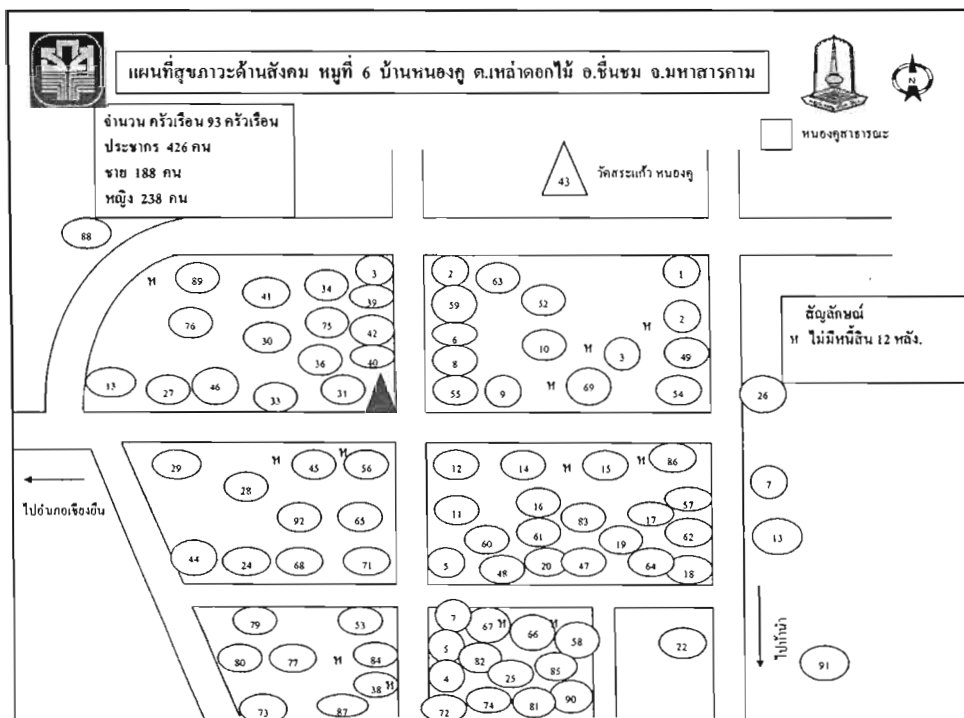


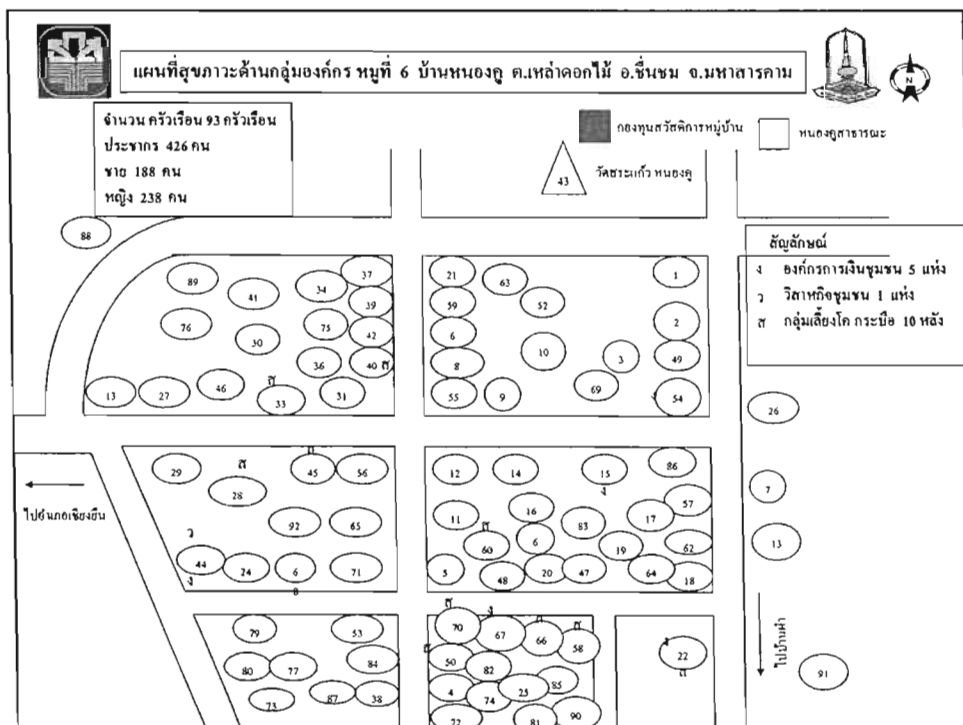
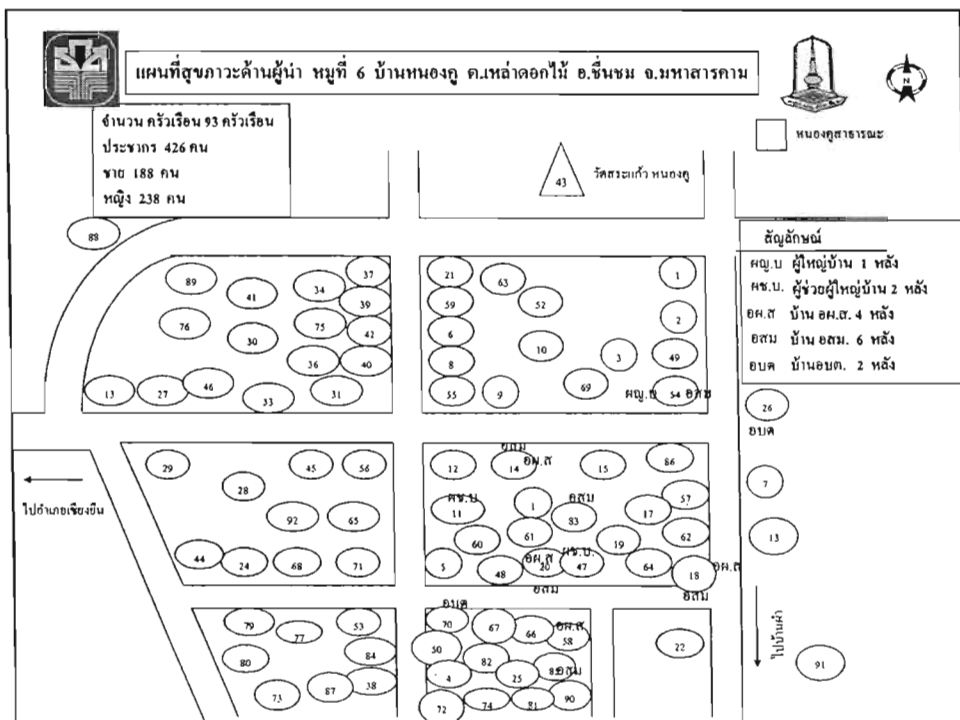


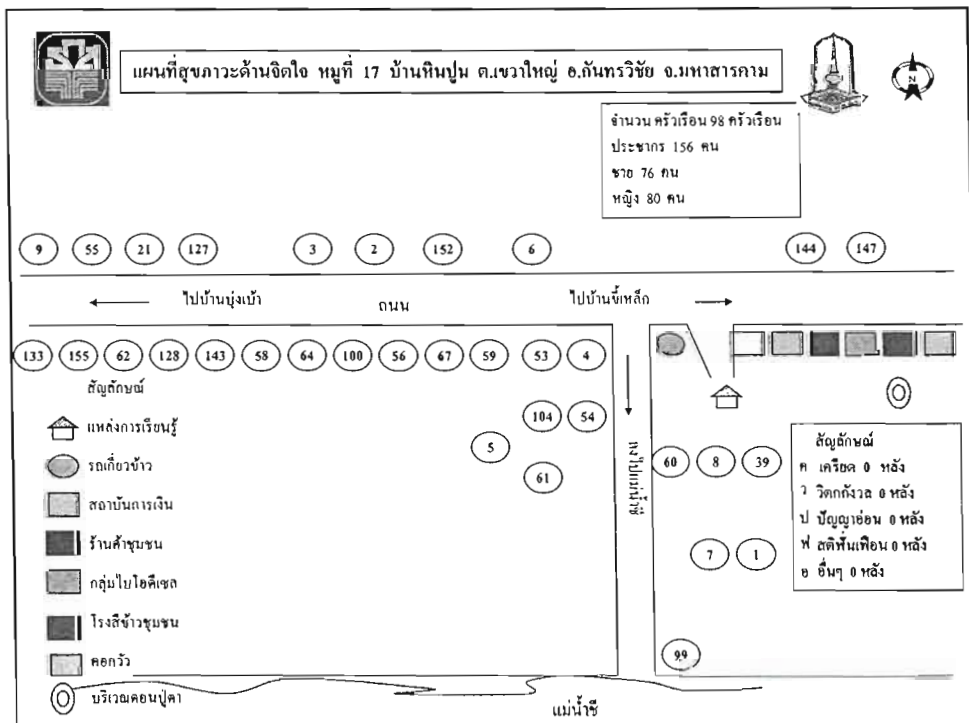
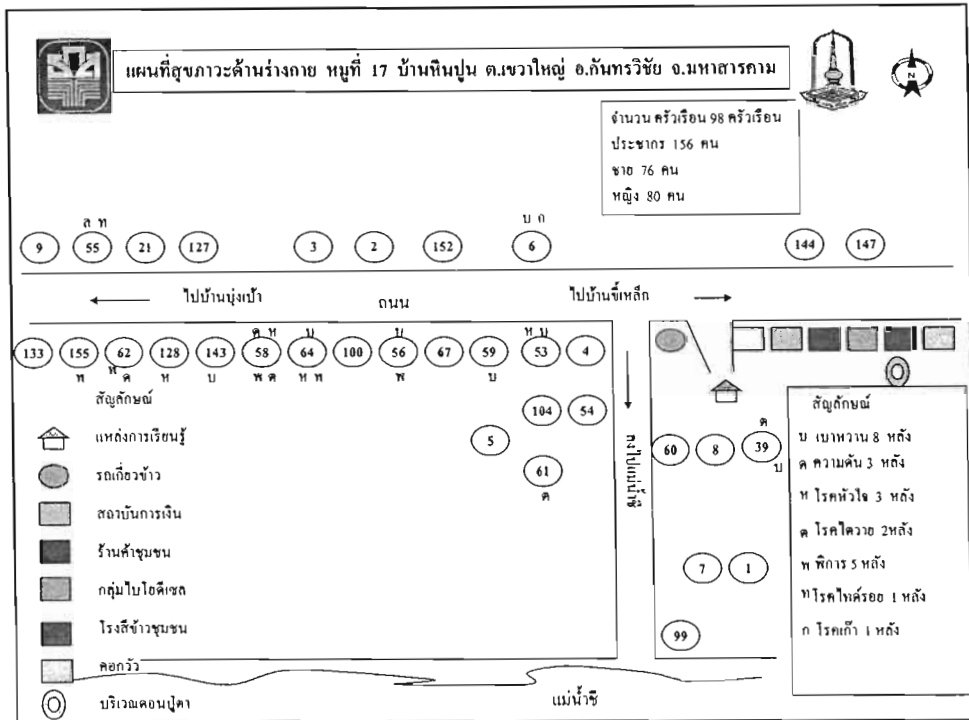


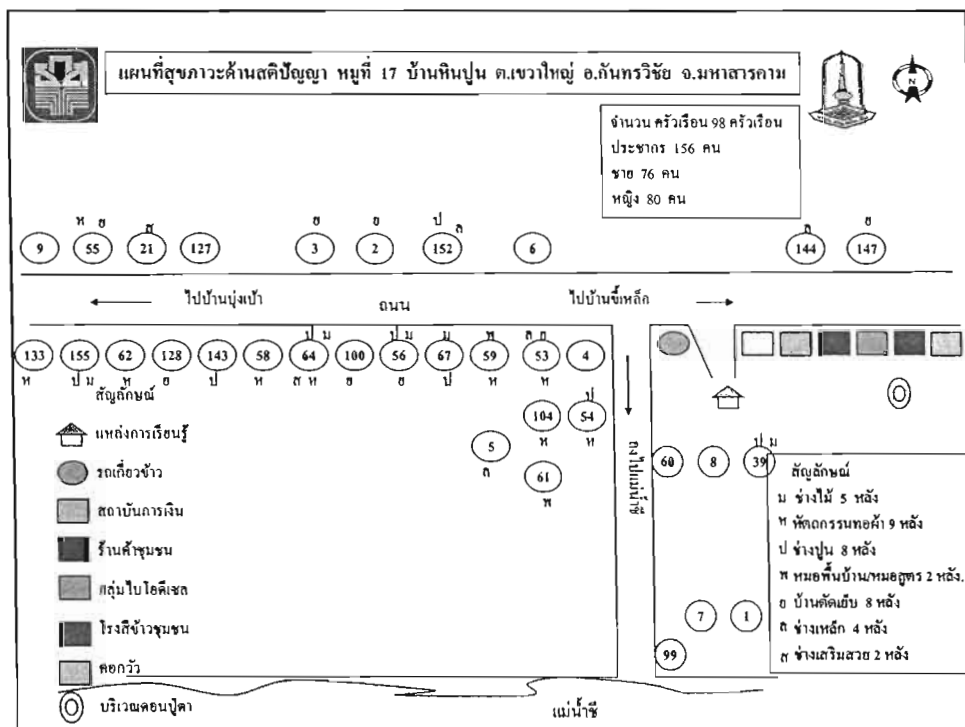
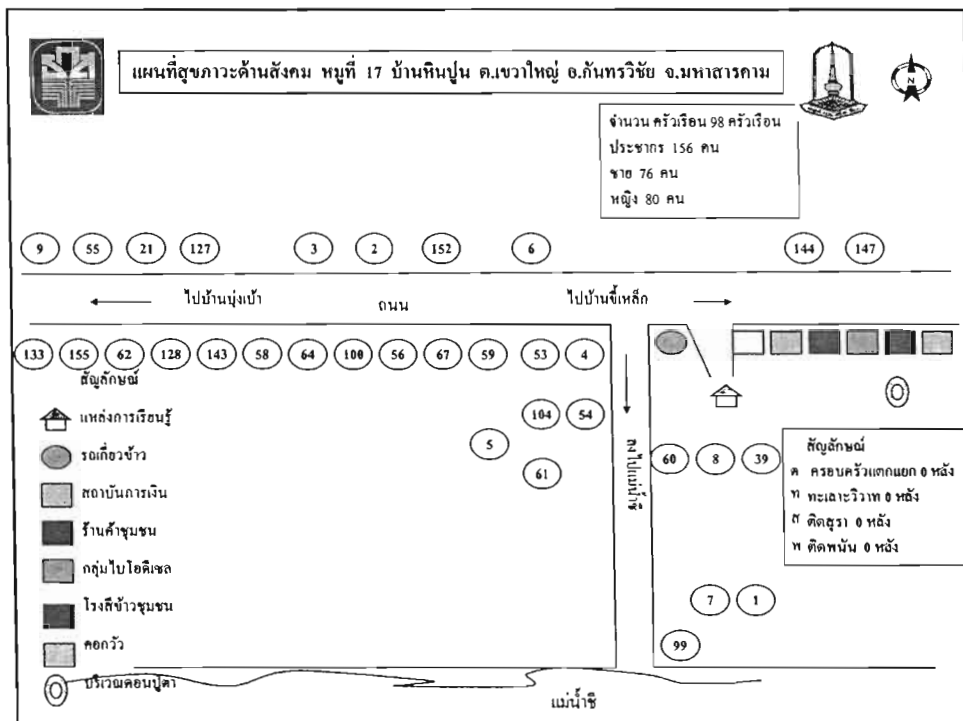












ภาคผนวก ฉ
คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย



ตารางที่ 84 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์
ของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน โดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1	รูปเล่มสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือนถูกต้อง	4.60	0.55	มากที่สุด
2	คำอธิบายจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน	4.80	0.45	มากที่สุด
3	วัตถุประสงค์ของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.60	0.55	มากที่สุด
4	รายการครอบคลุมรายรับและรายจ่ายแต่ละประเภท	4.80	0.45	มากที่สุด
5	องค์ประกอบของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน			
	5.1 แบบบันทึกรายรับครัวเรือน	4.40	0.55	มาก
	5.2 แบบบันทึกรายจ่ายครัวเรือน	4.40	0.55	มาก
	5.3 รายละเอียดของแบบบันทึกรายรับครัวเรือน	4.60	0.55	มากที่สุด
	5.4 รายละเอียดของแบบบันทึกรายจ่ายครัวเรือน	4.20	0.45	มาก
	5.5 การแบ่งประเภทรายรับ-รายจ่าย	4.60	0.55	มากที่สุด
6	ตัวอักษรของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.40	0.55	มาก
7	ภาพ สีของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.80	0.45	มากที่สุด
8	ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้สมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.40	0.55	มาก
9	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้สมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.60	0.55	มากที่สุด
10	ประโยชน์ของสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือน	4.80	0.45	มากที่สุด
	รวม	4.57	0.28	มากที่สุด



ตารางที่ 85 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์
ของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1	ความเป็นมาและความสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.80	0.45	มากที่สุด
2	วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.80	0.45	มากที่สุด
3	คำอธิบายแต่ละขั้นของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.80	0.45	มากที่สุด
4	ความเหมาะสมของคำถามแต่ประเด็น	4.60	0.55	มากที่สุด
5	รายละเอียดของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต			
	5.1 คำแนะนำ สำหรับสมาชิกที่ร่วมโครงการ	4.60	0.55	มากที่สุด
	5.2 การวางเป้าหมาย	4.60	0.55	มากที่สุด
	5.3 การวางแผนชีวิต	4.80	0.45	มากที่สุด
	5.4 ตารางวางแผน	4.40	0.55	มาก
	5.5 แฟ้มชีวิต	5.00	0.00	มากที่สุด
6	ตัวอักษรของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.40	0.55	มาก
7	ภาพ สีของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.80	0.45	มากที่สุด
8	ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.40	0.55	มาก
9	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.60	0.55	มากที่สุด
10	ประโยชน์ของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	4.40	0.55	มาก
	รวม	4.64	0.25	มากที่สุด



ตารางที่ 86 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์
ของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน โดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1	ความเป็นมา ขั้นตอนและแนวทางการดำเนินงาน โครงการ ของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน	5.00	0.00	มากที่สุด
2	วัตถุประสงค์ของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน	4.80	0.45	มากที่สุด
3	คำอธิบายของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน	4.60	0.55	มากที่สุด
4	แผนกิจกรรมการดำเนินงาน	4.60	0.55	มากที่สุด
5	ระยะเวลาและพื้นที่ดำเนินงาน	4.40	0.55	มาก
6	ตัวชี้วัดผลสำเร็จโครงการ	4.40	0.55	มาก
7	คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน	4.60	0.55	มากที่สุด
8	ผลที่คาดว่าจะได้รับการใช้มือการปฏิบัติงาน	4.80	0.45	มากที่สุด
9	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน	5.00	0.00	มากที่สุด
10	ประโยชน์ของกลุ่มมือการปฏิบัติงาน	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	4.72	0.13	มากที่สุด



ตารางที่ 87 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์
ของคู่มือแผนชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1	ความเป็นมา ขั้นตอนและความสำคัญของคู่มือแผนชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
2	วัตถุประสงค์ของคู่มือแผนชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
3	คำอธิบายของคู่มือแผนชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
4	ส่วนประกอบของคู่มือแผนชุมชน			
	ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน	4.60	0.55	มากที่สุด
	ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชน	4.40	0.55	มาก
	ส่วนที่ 3 แนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
	ส่วนที่ 4 ความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญา และพัฒนาชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
	ส่วนที่ 5 สรุป	4.80	0.45	มากที่สุด
5	รายละเอียดส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านในคู่มือแผนชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
6	รายละเอียดส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชน ในคู่มือแผนชุมชน	4.40	0.55	มาก
7	รายละเอียดส่วนที่ 3 แนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนในคู่มือแผนชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
8	รายละเอียดส่วนที่ 4 ความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญา และพัฒนาชุมชน ในคู่มือแผนชุมชน	4.40	0.55	มาก
9	รายละเอียดส่วนที่ 5 สรุป ในคู่มือแผนชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
10	ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้คู่มือแผนชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
11	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของคู่มือแผนชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
12	ประโยชน์ของคู่มือแผนชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
	รวม	4.71	0.14	มากที่สุด



ตารางที่ 88 ค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือประเมินก่อนและหลังดำเนินงาน

ตัวชี้วัด	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC
	คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
1	1	0	1	1	1	+4	+0.8
2	1	1	1	1	1	+5	+1
3	1	1	1	1	1	+5	+1
4	1	0	1	1	1	+4	+0.8
5	1	1	0	1	1	+4	+0.8
6	1	1	1	0	1	+4	+0.8
7	1	1	1	1	1	+5	+1
8	1	1	1	1	1	+5	+1
9	1	1	1	1	1	+5	+1
10	1	1	1	1	1	+5	+1
11	1	1	0	1	1	+4	+0.8
12	1	1	1	1	1	+5	+1
13	1	1	1	0	1	+4	+0.8
14	1	1	0	1	1	+4	+0.8
15	1	1	1	0	1	+4	+0.8
19	1	1	1	1	1	+5	+1
17	1	1	1	1	1	+5	+1
18	1	1	1	1	1	+5	+1
19	1	1	1	1	1	+5	+1
20	1	1	1	1	1	+5	+1
21	1	1	1	1	1	+5	+1
22	1	1	1	1	1	+5	+1
23	1	1	1	1	1	+5	+1
24	1	1	1	1	1	+5	+1
25	1	1	0	1	1	+4	+0.8
26	1	1	1	0	1	+4	+0.8



ตารางที่ 88 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC
	คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
27	1	1	1	0	1	+4	+0.8
28	1	1	0	1	1	+4	+0.8
29	1	1	1	0	1	+4	+0.8
30	1	1	1	1	1	+5	+1
31	1	1	1	1	1	+5	+1
32	1	1	1	1	1	+5	+1
33	1	1	1	1	1	+5	+1
34	1	1	1	1	1	+5	+1
35	1	1	1	1	1	+5	+1
36	1	1	1	1	1	+5	+1
37	1	1	0	1	1	+4	+0.8
38	1	1	1	1	1	+5	+1
39	1	1	1	0	1	+4	+0.8
40	1	1	0	1	1	+4	+0.8
41	1	1	1	0	1	+4	+0.8
42	1	1	1	1	1	+5	+1
43	1	1	1	1	1	+5	+1
44	1	1	1	1	1	+5	+1
45	1	1	1	1	1	+5	+1
46	1	1	1	1	1	+5	+1
47	1	1	1	1	1	+5	+1
48	1	1	1	1	1	+5	+1
49	1	1	1	1	1	+5	+1
50	1	1	1	1	1	+5	+1
51	1	1	0	1	1	+4	+0.8
52	1	1	1	0	1	+4	+0.8



ตารางที่ 88 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC
	คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
53	1	1	1	1	1	+5	+1
54	1	1	1	1	1	+5	+1
55	1	1	1	1	1	+5	+1
56	1	1	1	1	1	+5	+1
57	1	1	1	1	1	+5	+1
58	1	1	1	1	1	+5	+1
59	1	1	1	1	1	+5	+1
60	1	1	1	1	1	+5	+1
61	1	1	1	1	1	+5	+1
62	1	1	1	1	1	+5	+1
63	1	1	0	1	1	+4	+0.8
64	1	1	1	1	1	+5	+1
65	1	1	1	0	1	+4	+0.8
66	1	1	0	1	1	+4	+0.8
67	1	1	1	0	1	+4	+0.8
68	1	1	1	1	1	+5	+1
69	1	1	1	1	1	+5	+1
70	1	1	1	1	1	+5	+1
71	1	1	1	1	1	+5	+1
72	1	1	1	1	1	+5	+1
73	1	1	1	1	1	+5	+1



ตารางที่ 89 ค่าอำนาจจำแนกของเครื่องมือประเมินก่อนและหลังดำเนินงาน

ตัวชี้วัด	ค่าอำนาจจำแนก	สรุปผล	ตัวชี้วัด	ค่าอำนาจจำแนก	สรุปผล
1	0.73	ใช้ได้	26	0.65	ใช้ได้
2	0.38	ใช้ได้	27	0.20	ใช้ได้
3	0.46	ใช้ได้	28	0.38	ใช้ได้
4	0.40	ใช้ได้	29	0.65	ใช้ได้
5	0.31	ใช้ได้	30	0.48	ใช้ได้
6	0.79	ใช้ได้	31	0.48	ใช้ได้
7	0.48	ใช้ได้	32	0.35	ใช้ได้
8	0.75	ใช้ได้	33	0.60	ใช้ได้
9	0.61	ใช้ได้	34	0.48	ใช้ได้
10	0.60	ใช้ได้	35	0.63	ใช้ได้
11	0.74	ใช้ได้	36	0.78	ใช้ได้
12	0.38	ใช้ได้	37	0.50	ใช้ได้
13	0.39	ใช้ได้	38	0.65	ใช้ได้
14	0.78	ใช้ได้	39	0.65	ใช้ได้
15	0.73	ใช้ได้	40	0.60	ใช้ได้
16	0.29	ใช้ได้	41	0.63	ใช้ได้
17	0.66	ใช้ได้	42	0.43	ใช้ได้
18	0.26	ใช้ได้	43	0.53	ใช้ได้
19	0.79	ใช้ได้	44	0.73	ใช้ได้
20	0.29	ใช้ได้	45	0.60	ใช้ได้
21	0.65	ใช้ได้	46	0.50	ใช้ได้
22	0.62	ใช้ได้	47	0.58	ใช้ได้
23	0.64	ใช้ได้	48	0.60	ใช้ได้
24	0.73	ใช้ได้	49	0.60	ใช้ได้
25	0.74	ใช้ได้	50	0.53	ใช้ได้



ตารางที่ 89 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ค่าอำนาจจำแนก	สรุปผล	ตัวชี้วัด	ค่าอำนาจจำแนก	สรุปผล
51	0.27	ใช้ได้	67	0.55	ใช้ได้
52	0.80	ใช้ได้	68	0.55	ใช้ได้
53	0.33	ใช้ได้	69	0.65	ใช้ได้
54	0.56	ใช้ได้	70	0.48	ใช้ได้
55	0.68	ใช้ได้	71	0.55	ใช้ได้
56	0.45	ใช้ได้	72	0.60	ใช้ได้
57	0.74	ใช้ได้	73	0.78	ใช้ได้
58	0.24	ใช้ได้			
59	0.23	ใช้ได้			
60	0.78	ใช้ได้			
61	0.73	ใช้ได้			
62	0.46	ใช้ได้			
63	0.66	ใช้ได้			
64	0.61	ใช้ได้			
65	0.79	ใช้ได้			
66	0.65	ใช้ได้			



ตารางที่ 90 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์
ของคู่มือการจัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1	ความเป็นมา ขั้นตอนและความสำคัญของคู่มือการจัดทำข้อมูล สภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
2	วัตถุประสงค์ของคู่มือการจัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
3	คำอธิบายของคู่มือการจัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
4	ส่วนประกอบของคู่มือการจัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน			
	ส่วนที่ 1 คู่มือการจัดตัวชี้วัดสภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
	ส่วนที่ 2 ตัวชี้วัดสภาวะชุมชน	4.40	0.55	มาก
	ส่วนที่ 3 คู่มือการเก็บข้อมูลสภาวะชุมชน	4.40	0.55	มาก
	ส่วนที่ 4 แนวคำถามสนทนากลุ่มจัดเก็บข้อมูลสภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
	ส่วนที่ 5 คู่มือการจัดทำแผนที่สภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
	ส่วนที่ 6 แผนที่สภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
	ส่วนที่ 7 การจัดทำ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการ สร้างเสริมสภาวะชุมชน	4.40	0.55	มาก
5	รายละเอียดส่วนที่ 1 คู่มือการจัดตัวชี้วัดสภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
6	รายละเอียดส่วนที่ 2 ตัวชี้วัดสภาวะชุมชน	4.40	0.55	มาก
7	รายละเอียดส่วนที่ 3 คู่มือการเก็บข้อมูลสภาวะชุมชน	4.60	0.55	มากที่สุด
8	รายละเอียดส่วนที่ 4 แนวคำถามสนทนากลุ่มจัดเก็บข้อมูล สภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
9	รายละเอียดส่วนที่ 5 คู่มือการจัดทำ แผนที่สภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
10	รายละเอียดส่วนที่ 6 แผนที่สภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
11	รายละเอียดส่วนที่ 7 การจัดทำ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการสร้างเสริมสภาวะชุมชน	4.40	0.55	มาก
12	ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้คู่มือการจัดทำข้อมูล สภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด



ตารางที่ 90 (ต่อ)

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
13	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของกลุ่มการจัดทำข้อมูล สภาวะชุมชน	4.80	0.45	มากที่สุด
14	ประโยชน์ของกลุ่มการจัดทำข้อมูลสภาวะชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	4.65	0.26	มากที่สุด



ภาคผนวก ข

สำเนาหน้าเว็บไซต์โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน
พัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม





เกี่ยวกับโครงการ

ชื่อโครงการ

โครงการพัฒนาระบบงานวิจัยปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ระยะที่ 1 (ปี 2554)

หน่วยงานรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นเจ้าภาพของงานและจัดการประชุมผู้ สดุดศึกษา ศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะทำงาน

Search

Search



ประวัติผู้วิจัย



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ



การศึกษา

- ปริญญาเอก : การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ (กศ.ด.)
สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ปริญญาโท : การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- ปริญญาตรี : การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ) สาขาวิชาภูมิศาสตร์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

การทำงาน

- พ.ศ. 2546-2547 : ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และกิจการพิเศษ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. 2549-2552 : รองคณบดีฝ่ายวิจัยและประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. 2553-2555 : รองคณบดีฝ่ายวิจัยและประกันคุณภาพ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. 2553-2560 : รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. 2561-2562 : รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยพณิชยบัณฑิต ศูนย์อุดรธานี
หัวหน้าหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเรียนรู้
และการจัดการความรู้ วิทยาลัยพณิชยบัณฑิต ศูนย์อุดรธานี
ประธานสภาวิชาการและรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
วิทยาลัยพณิชยบัณฑิต ศูนย์อุดรธานี

ตำแหน่งปัจจุบัน

- : อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและภาวะผู้นำทางการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ



ผลงานดีเด่น

- : ศึกษานิเทศก์ผู้มีผลงานดีเด่นระดับประเทศเขตการศึกษา 10 ปี พ.ศ. 2532
- : งานวิจัยดีเด่นของฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ ประจำปีเดือนตุลาคม 2547
เรื่อง The Learning Process for Creating Strength of an Industrial Community Group : A Case Study of the Civil Group Making Products from Mulberry at Ban Namkhang Wiang Chai, Tambon Na Kha, Amphoe Wapi Pathum, Maha Sarakham Province
- : ได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ สำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้นำเสนอผลงานวิจัยสาขาศึกษาศาสตร์ เรื่อง ยุทธศาสตร์การเอาชนะความยากจนในมุมมองวิชาการ: การนำเสนอระเบียบวิธีศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่ใช้แก้ไขปัญหาความยากจนประจำปี พ.ศ. 2548
เรื่อง การสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง
- : ได้รับรางวัล Paper of Award ในการประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ 1 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เรื่อง Developing a Knowledge Management Model for Educational Quality Assurance in Faculty of Education, Mahasarakham University, 2007.
- : ได้รับรางวัล Paper of Award ในการประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เรื่อง Developing Community Health Conditions for Happiness, Phase 1, Hoang Anh Gla Lai Plaza Da Nang, Da Nang City, Vietnam, 2010.
- : ได้รับพิจารณาคัดเลือก เป็นศิษย์เก่าผู้มีผลงานดีเด่น ปี พ.ศ. 2553 ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- : รางวัลบุคลากรดีเด่น ด้านการปฏิบัติงาน ประจำปี 2553 ประเภท ข้าราชการสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- : นักวิจัยดีเด่น ปี พ.ศ. 2554 สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

